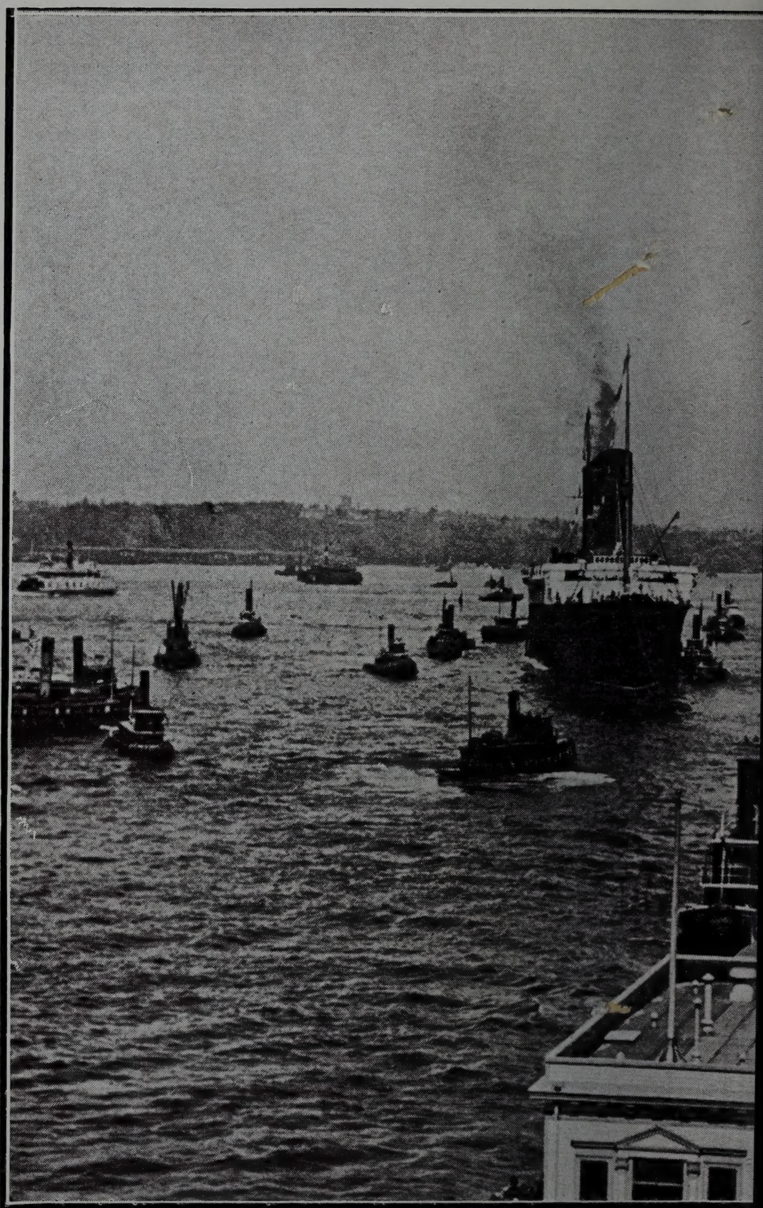

VELKÝ NEW YORK

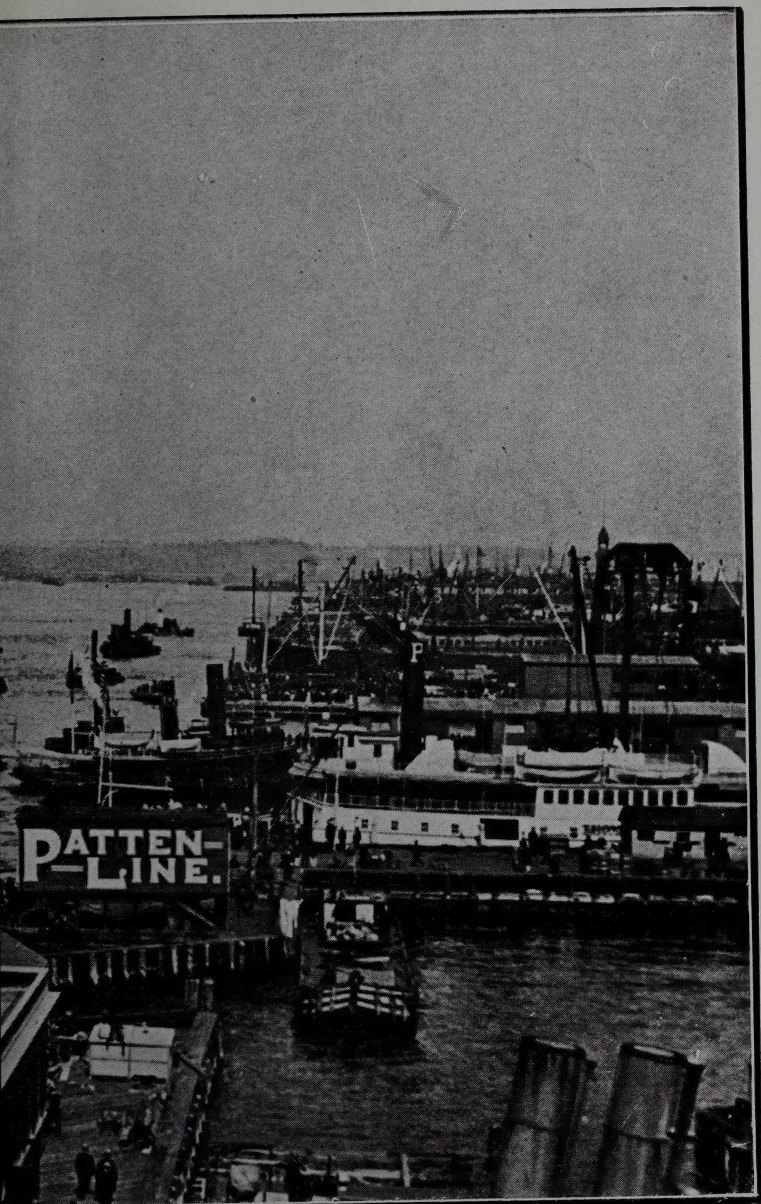
APSAL JAR. E. S. VOJAN

VELUT
ARBOR
ÆVO

„Lusitania" blíží

ku kotvišti.

VELKÝ NEW YORK.

(GREATER NEW YORK.)

Dějiny New Yorku a české čtvrti. — Dnešní Velký New York — Průvodce po New Yorku a okolí.

Napsal Jar. E. S. Vojan.

Umělecká obálka od Rudolfa Růžičky.

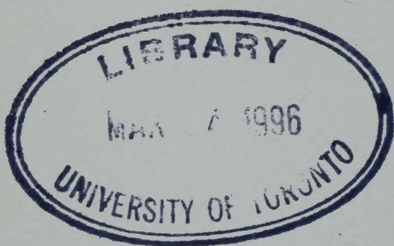
S velkým plánem a téměř 100 illustracemi.

Městská pečeť.

NEW YORK, 1908.

201 Tiskem a nákladem „New-Yorských Listů".

I.

DĚJINY NEW YORKU

A ČESKÉ ČTVRTI NEWYORSKÉ.

DĚJINY NEW YORKU A ČESKÉ OSADY NEWYORSKÉ.

Mnohdy se tvrdívá, že prvým Evropanem, jenž spatřil místa, na nichž se dnes prostírá Velký New York, byl vlašský mořeplavec ve francouzských službách, Florenťan Giovanni Verrazano nebo Verrozani. Tvrzení to opírá se o list, který dne 8. července 1524 poslal Verrazano francouzskému králi Františkovi I. po svém návratu do přístavu dieppského. V listě podává se zpráva o dokončené právě plavbě lodi "Dauphine" podél východního pobřeží Severní Ameriky, a jedno místo zdá se nasvědčovati, že Verrazano kotvil několik dní v místech dnešního New Yorku. Ale zpráva zapadla nepovšimnuta, protože Francie měla tehdy plno starostí s válkou se Španělskem. Rok na to prý Portugalec Štěpán Gomez přišel v tato místa a odvezl odtud mnoho kožešin a několik Indiánů, které prodal pak do otroctví. Gomez byl ve službách španělských a proto právě i jeho výzkumu nikdo nedbal, protože Španělé v té době byli zaujati ohromným bohatstvím jižnějších svých krajin a nestáli o sever. Konečně prý r. 1598 lodi hollandské grónské společnosti dostaly se sem a mužstvo jejich přezimovalo zde jednu zimu v pevnůstce, k tomu účelu zřízené. Vše to náleží však do oblasti pochyb a zaručené dějiny New Yorku můžeme počíti teprve rokem 1609.

Tohoto roku **Henry Hudson,** britský plavec ve službách hollandské Východoindické Společnosti, na svých cestách, jejichž účelem bylo nalézti novou severozápadní cestu do Tichého oceánu a do Východní Indie, dostal se na malé lodi "Halve Maan" (Půlměsíc) do velké zátoky a dne 2. září 1609 veplul do ústí veletoku, který dnes nese jeho jméno — Hudson River. Hudson, zaujat myšlenkou severozápadního průplavu, nevšiml si ani mnoho malého ostrova při ústí řeky a plavil se dále po řece proti proudu a po 10 dnech dorazil až k dnešnímu městu Albany. Zde obchodoval s okolními domorodci, — tehdy bydlili na východním břehu Hudsonu a z části i na západním Mohykáni (znamená indiánsky "vlci"), na západním břehu bydlili hlavně pod Catskillskými horami Leni Lenápové (značí "praví muži", tak zvali sebe samy Delawarové) a nad dnešním městem Cohoes Mohawkové (značí "lidojedi", byli to nejvýchodnější Irokézové). Indiánům těmto evropská kultura byla náramnou záhadou. Hudson dával jim za potravu a kožešiny sekyrky, nože, punčochy a pod., ale Indiáni nevěděli, co s tím počíti; sekyrky a nože nosili prý jako ozdobu kolem šíje a z punčoch dělali si váčky na tabák. Dále se Hudson nedostal. Poněvadž se zde řeka již zúžovala, bylo to důkazem, že není to hledaný průplav do vod Tichooceánských, a Hudson na naléhání svých lidí vrátil se s bolestí sklamání do Evropy.

Od té doby prýští již historické zprávy stále hojnější měrou. R. 1611 a 1612 přichází sem ve službách podnikavých amsterdamských kupců Adrian Block a Frederik Christiansen na lodích "Tigr" a "Fortuna". Christiansen zřídil u dnešního města Albany tvrz "Oranien" a obchodoval odtud s Mohawky. Ke jménu tomu sluší připomenouti, že r. 1581 Hollandsko čili Nizozemí odřeklo se všeho poddanství rodu Habsburskému a bojovalo za úplnou samostatnost jako republika Spojeného Nizozemí s místodržitelem Vilémem Oraňským v čele; tento Vilém pocházel z knížecího rodu, jemuž náleželo knížectví Oraň v jižní Francii (Orange, Oranien), jež r. 1544 přešlo na rod Nassavský čili od té doby Oraňsko-Nassavský (odtud dnes v New Yorku Nassavská ulice a v Brooklyně Oraňská ulice u Fultonovy ulice a jako pokračování její opět Nassavská ulice). Block postavil na jižním konci ostrova Manhattanu několik srubových chýší a poněvadž mu lod' "Tigr" právě před návratem domů shořela, zbudoval zde s pomocí domorodců novou lod' "Onrust" ("Bez odpočinutí a oddechu"). K tomu vztahuje se bronzová deska na Aldrich Court, čís. 41 Broadway, jež hlásá:

"Tato deska označuje místo prvého bydliště bělochů na Manhattanu. Adrian Block, velitel "Tigra", zřídil zde čtyři domy či chýše v listopadu 1613. Vystavil "Restless", prvou lod', zbudovanou od Evropanů v této krajině. Lod' byla spuštěna na vodu na jaře 1614. Desku tu umístila zde Hollandská společnost newyorská v září 1890."

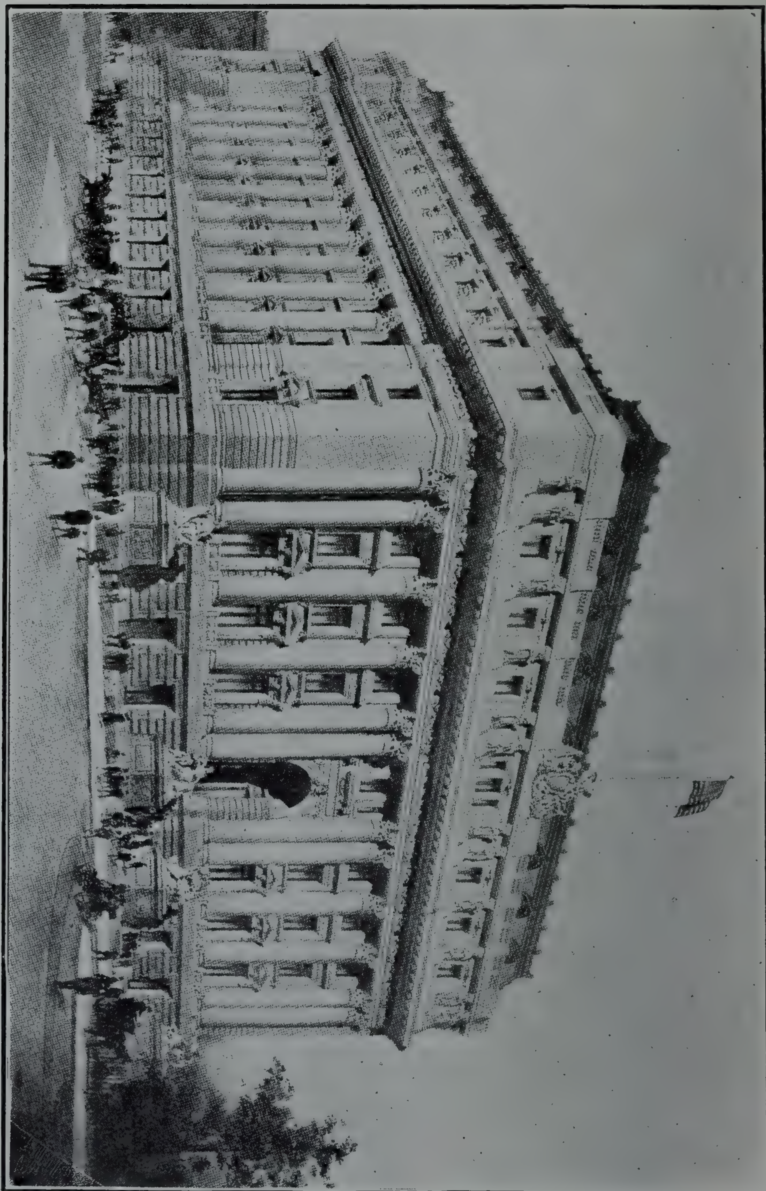
Po této osadě nejstarší osadou bělochů na Manhattanu bylo okoli dnešní Christopher Street. Zde byla původně indiánská vesnice Sapohanikan u ústí Manetta Creeku do řeky. Tento potok teče dosud pod zemí; vzniká na Páté Avenue u 20. ulice a teče kolem Union Square, načež se zahýbá na západ. Při kopání základů pro domy se vždy na potok ten přišlo a bylo třeba nákladného zarážení jehel. Pokud jde o název ostrova, na němž rozkládá se vlastní New York, totiž Manhattan, jsou výklady velmi různé. Dle jedněch "Manhattan" značí "malý ostrov"; dle jiných značí to "Místo vodního víru", jelikož prý kypící a hučící vody "Pekelné brány" (Hell Gate, nejužší místo v East Riveru) působily na domorodce tak mocným dojmem, že podle nich dali jméno celému ostrovu. Avšak dle nejnovějšího vědeckého pramene ("Handbook of American Indians", Washington, vládní tiskárna, 1907) Manhattan značí "kopcovitý ostrov" neb "ostrov kopců" od manah, ostrov, a atin, kopec. Byl tu usazen kmen Manhattanů, náležející ke skupině, zvané dnes odborníky "Wappinger confederacy"; Manhattanové bydlili na ostrově jejich jména, na východním břehu Hudsonu a na březích Long Islandské zátoky, ve Westchester, N. Y. Hlavní osada Manhattanů byla Nappeckamack, kde je dnes Yonkers. Na severním břehu Spuyten Duyvilského potoka měli tvrz Nipinichsen, odkud na dvou kanoích vypadli na Hudsona, když se vracel dolů po řece v r. 1609. Na ostrově Manhattanu měli pouze několik vesnic, užívaných k lovu a rybolovu. Jednou z nich byla Sapohanikan.

Block probádal na nové lodi pobřeží na východ až k ostrovu, který před tím Verrazano byl nazval na počest matky krále Františka I. "Louise", jehož jméno však jest nyní Block Island podle velitele "Onrustu". Zatím dostala amsterdamská "Spojená Novonizozemská Spo-

lečnost" od Generálních států (Staten Generaal nazván tehdy společný sněm hollandský, do něhož vysílaly sněmy 7 provincií, z nichž se republika skládala, své zástupce; dodnes sluje tak hollandský sněm) r. 1614 výsadný list na tři léta k obchodu s Indiány v nově objeveném území, jemuž bylo dáno jméno "**Nové Nizozemí**" podle mateřské země (Hollandsko má totiž druhé, úřední jméno Nederlanden či Neerlanden, Nízké Země neb Nizozemí). Brzy na to vedle dosavadních nízkých chýší počala se zdvihati větší skladiště, a malá osada rostla pomalu v městečko. R. 1624 přivezla loď "Nové Nizozemí" 110 Valonů z jižního Hollandska, kteří se usídlili na ostrově a dále vzhůru podél North Riveru. Tento název dostala řeka Hudson na rozdíl od Jižní neb Delawarské řeky, u níž Nizozemčané také zřídili osadu. Oni Valonové byli **první skuteční osadníci,** přicházejíce s rodinami a vezouce si s sebou rolnické nářadí a dobytek. Zároveň přišel sem ve jménu hollandské "Západoindické Společnosti" první generální ředitel obchodního skladiště, vzniklého na Manhattanu, kapitán Cornelius Jacobsen Mey. "Západoindická Společnost" vznikla roku 1621 a dostala výsadu k uzavírání smluv s Indiány, vydržování vojska a vykonávání soudnictví. Mey zřídil na ochranu nové osady pevnost a dal jí po hlavním městě hollandském jméno "Nieuwe Amsterdam" (čti nývé), **Nový Amsterdam.** Byla to malá pevnůstka, otočená cedrovými palisádami, která již po 2 letech byla nahrazena větší. Obchodovalo se tu s kožešinami a osadníků rychle přibývalo. Přední kožešinou byla kůže bobří, odtud dodnes dole ve městě "Bobří ulice" (Beaver Street). Po Meyovi r. 1625 přišel Vilém Verhulst a r. 1626 přivezla loď "Mořský rak" nového generálního ředitele, jednoho z nejvýbornějších, jakého kdy společnost měla, — byl to Petr Minnewit či **Minuit** (1626....1632).

Minuit byl Vestfálec pronikavého rozhledu. Aby společnost měla volnější ruku v obchodním podnikání, provedl Minuit 6. května 1626 **památnou koupi Manhattanu** od Indiánů. Dal jim za celý ostrov, mající 22.000 akrů, skleněné perly, knoflíky a jiné titěrky a soudek kořalky, vše dohromady v ceně 60 hollandských zlatých čili 24 dollarů. Dnes arci připadá nám taková koupě podivná, ale není pochyby, že Indiáni byli tehdy mnohem spokojenější tím, co dostali, než kdyby byli dostali peníze. "Ohnivá voda", která hned od prvopočátku hrála velkou úlohu ve všech tržních smlouvách s Indiány, nesměla arci scházeti. Dnes po 280 letech má ostrov Manhattan, koupený tehdy za 24 dollarů, pozemkovou hodnotu, která dle nejnižšího průměrného odhadu dnešní daňové komise činí přes 2,300 milionů dollarů, ale podle odhadu, měřeného hodnotou pozemků v dolním městě, dokonce nejméně čtyři tisíce milionů dollarů. Bylo to tedy rozhodně lepší "uložení kapitálu" než do nějaké spořitelny, kde oněch 24 dollarů, uloženo na rozmanitý úrok, jaký během těch skoro 300 let v jednotlivých dobách panoval, bylo by stouplo do dneška jen na 15 milionů dollarů. Počítáme-li arci, že kupní síla zlata byla tehdy národohospodářsky asi pětkrát větší, rovnala se ona kupní cena ve skutečnosti asi 120 dollarům. Dnes by Minuit za 24 dollarů dostal mnohem méně v oněch místech — sotva jednu pětadvacetinu čtvereční stopy čili méně než 6 čtverečních palců, počítáme-li dle nedávného prodeje jihovýchodního rohu Wall Street a Broadway, kde r.

Nová Celnice.

Stojí na místě, kde r. 1626 vystavěna tvrz Amsterdam.

1906 zaplaceno za čtvereční stopu 600 dollarů. Za Minuita osada netušeně zkvétala. Minuit vystavěl také větší pevnost Byl to hrubý srub, dlouhý 300 stop a 250 stop široký, z kamene a hlíny, bezprostředně jižně od parku Bowling Green (jednu stranu tvrze tvořilo místo, na němž dnes je šest budov paroplavebních společností); uvnitř byly 3 větrné mlýny, význačné ještě dnes pro Hollandsko, jedna strážnice a kasárna, kamenný kostel a dům ředitelův. Nad tvrzí vlála hollandská vlajka: tři vodorovné pruhy, červený, bílý a modrý, zajímavá to shoda s barvami příští svobodné Unie. Paměť tvrze hlásala kovová deska na budově Cunard Company, mající znění: "Místo tvrze Amsterdam, zřízené r. 1626. R. 1787 byla tvrz zbořena a zbudován vládní dům na témže místě." Budova Cunardské společnosti propadla stavbě nové celnice, - - stojí tudíž nová Celnice na tom místě, kde stávala kdysi tvrz Amsterdam. Před tvrzí bylo prázdné prostranství, na kterém dnes jest malý park, tvořící jižní konec Broadway, Bowling Green. Zde bylo srdce starého hollandského města. Zde hrály si děti, jinoši a dívky tančili tu kolem "májí", zde konaly se vojenské parády a cvičení, zde v neděli čekaly venkovské vozy, zatím co lid dlel v kostele. Zde také později po krvavých bojích s Indiány konala se velké shromáždění náčelníků, kouřena dýmka míru a zakopávána válečná sekyra. V pozdějších dobách bylo zde tržiště a výroční výstava dobytka. Jméno "Bowling Green" (kuželník) dostalo místo to proto, že r. 1732 bylo pronajato třem občanům ze sousedství na kuželník. Osada sama táhla se odtud k East Riveru podél dnešní Perlové ulice (Pearl Street), nejstarší to ulice newyorské, jež však tehdy měla domky jen po jedné straně. Východní strana ulice byla již pobřežím. Točivost ulice byla zaviněna asi tím, že ulice vinula se kolem úpatí dnes již dávno zmizelého pahorku; jméno dostala od množství nalezených tam perlových lastur. Bydlilo tu r. 1626 asi ve třiceti jednopatrových srubovitých domcích s korovými střechami na 200 obyvatelů. Obchod netušeně zkvétal a osada počala skytati velké výnosy. Většina osadníků byli lidé ve službách společnosti, pracující pro ni a nemající práva k vlastnímu osídlení. Správa osady dála se proto z Amsterdamu; nebylo žádné samosprávy. V Amsterdamě ustanovován ředitel a "rada pěti", spravující osadu. Ježto však pro samý obchod nikdo neměl se k rolnickému zdělávání půdy mimo osadu, vydala společnost r. 1629 výsadný list na podporu rolnických osad, jímž do nového území uveden jistý druh evropského feudálního systému (manského zřízení). Každý "patron", který přivézti dal na své útraty do nového území 50 osadníků, jimž dal farmy a dobytek, měl po 10 let právo k těmto lidem, kteří po dobu tu byli k němu v poddanském poměru. Prvním takovým patronem byl Killian Van Rensselaer, jemuž patřilo na 700,000 akrů půdy kolem dnešního Albany. Z poměrů těch vyvíjela se pak rychle první velká panství a stavovské panské rody, které se z části udržely až do konce 18. století, jako právě Rensselaerové a jiní, jejichž potomci ještě dnes náležejí k "Horním čtyř stům" newyorské tak zvané "vysoké" společnosti. R. 1632 nepohodl se Minuit se společností a byl odvolán. Odebral se pak do Švédska a s pomocí královny Kristiny a tehdy švédských (dnes německých) měst Štralsundu a Štětína založil r. 1638 osadu "Nové Švédsko" mezi Novým Nizozemím a anglickou osadou Virginií.

Po Minuitovi následoval Wouter van Twiller (1632—1637) a Vilém Kieft (1638—1646), za nichž nastal úpadek a Západoindická společnost musila na osadu dosazovati. Podle dobrého příkladu ředitelů úřednictvo převádělo nejlepší pozemky ve svůj soukromý majetek a hledělo si jen svého prospěchu. Twiller na příklad za svého krátkého vladaření uvedl ve svůj majetek mimo jiné i Nutten Island (dnešní Governors Island) a Blackwells Island. Za Twillera, který přivedl s sebou i prvé vojsko, počtem 104 muže, byla tvrz Amsterdam sesílena a blíže ní zřízena kasárna. Po Twillerovi přišel hrabivý a zlostný Kieft, za něhož nastal úplný rozklad. Bezohledné uvalování daní, náboženská nesnášenlivost vůči osadníkům z Nového Anglicka a nerozumná politika vůči Indiánům seslabovaly osadu. Opilství, hádky a boje byly na denním pořádku, pevnost byla zanedbána a osada neměla přes 800 obyvatelů. Kieft zkoušel to zprvu tuhou samovládou. V "Radě pěti" vzal si dva hlasy sám a zbývající členy snížil na jednoho. Ale když konečně octl se v úzkých a nevěděl kudy kam, svolal občanstvo, aby mu pomohlo vytrhnouti osadu z nesnází. Sešlo se valné shromáždění a toto zvolilo radu 12 nejvíce vynikajících mužů. Tím roku 1641 lid poprvé promluvil do věcí Nového Amsterdamu. Obnovena znova rada pěti a čtyři z této rady byli vzati z oněch dvanácti. Dlouho arci Kieft nevydržel toto obmezení. Jakmile se stav zlepšil, rozpustil Kieft radu a vládl opět sám. Ale brzy nahnali mu strach opět Indiáni, a tu Kieft svolal znovu obec a tentokráte zvoleno 8 mužů, se kterými Kieft brzy se znovu nepohodl, jsa toho mínění, že může dělati v osadě, co chce. Tu poslalo konečně občanstvo protest ke Generálním Státům, v němž zejména na to si stěžují, že Indiáni až do posledních let žili jako jehňátka mezi nimi, ale ředitel že poštval je tak proti Nizozemčanům, že stěží dá se to napraviti. Tím naráženo na nejhanebnější čin Kieftův: hromadné povraždění bezbranných, útočiště hledajících a dosud přátelských kmenů indiánských v táboře na Corlears Hook při East Riveru (tam, kde dnes ústí Grand Street) a pak v Pavonii na newjerseyské straně (tam, kde je dnes nádraží dráhy Erie). Z toho vznikla válka s Indiány, po níž v r. 1645 měl Manhattan jen asi 100 a celé hollandské území asi 1500 obyvatelů; o mír dobyl si zásluh vážený patron David de Vries. Protest žádal za dosazení nového ředitele nebo za obmezení moci Kieftovy. V Amsterdamu vyhověli a poslali nového ředitele, jehož moc obmezili dvěma novými úředníky: místořiditelem a pokladníkem. Ale o zastoupení lidovém nebylo ani zmínky. Kieft v srpnu 1647 odjel do Evropy, ale nedojel; loď ztroskotala se v bouři u waleského pobřeží.

Novým a posledním generálním ředitelem byl **Petr Stuyvesant** (1646-1664). Byl to starý energický voják, veterán ze západoindických bojů, s dřevěnou, stříbrem obloženou nohou. Soch jeho je v dnešním New Yorku celá řada. (Upozorňujeme jen na Exchange Court na rohu Exchange Place a Broadway. Nad jižním ze dvou vchodů na Broadway je socha Stuyvesanta a Hudsona. Jiná socha Stuyvesantova zdobí novou Hall of Records na průčelí v Chambers Street). Stuyvesant vzal správu do rukou s vojenskou přísností. Má velkou zásluhu o osadu, ale měl také své vady; hlavně bylo to netrpění ničeho, co nenáleželo k reformované církvi, a potírání nejen mocného panstva, ale i samosprávných tužeb osadníků.

Avšak konečně přece musil učiniti nějaké ústupky. Viděl, že ze zanedbané osady nemůže sehnati daně, nenakloní-li si občanstvo. Proto svolal konečně burghery (občany) a vyzval je, aby si zvolili 18 zástupců, z nichž vybéře se "rada devíti" jako poradní sbor ředitelův. Těchto "devět blahorodých mužů" bylo po několik století obvyklým útvarem samo-

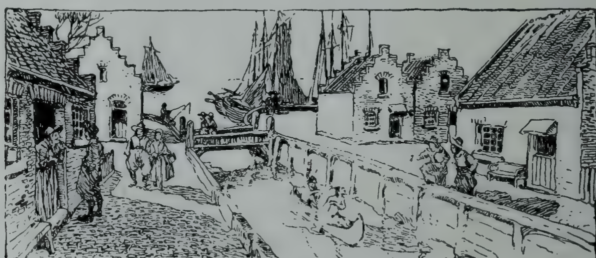

Petr Stuyvesant.

Socha od Filipa Martini na nové Hall of Records.

správy hollandské. To byl aspoň zábřesk lidové svobody. "Rada devíti" radila v důležitých věcech a soudila v civilních sporech. Ale brzy se ukázalo, že Stuyvesant dovedl radu tu snésti jen potud, pokud byla stejného smýšlení jako on; jinak bylo však zle a Stuyvesant spílal radě, jakmile opovážila se mu odporovati. Brzy vyšla kontrola z rukou lidu.

Noví členové rady nebyli totiž voleni znovu občanstvem, nýbrž odcházející sami jmenovali své nástupce. Nicméně rada konala věrně své povinnosti a zápisy jejich tvoří šest velkých foliantů, hollandsky psaných a podávajících leckteré zajímavé obrázky tehdejšího života; rukopisy uloženy jsou ve sbírce rukopisů ve městské knihovně v City Hall, anglický překlad jejich vydán byl v 7 svazcích roku 1897. Konečně cítěno všeobecně, že má-li osada udržeti stejný krok s anglickými sousedy, musí se něco státi. Rada navrhovala, aby stav věcí oznámen byl úřadům v Hollandsku. S tím nesouhlasil Stuyvesant, a každá oposice proti němu byla v jeho očích velezradou. Přes to na konec "rada devíti" se vzchopila k činu a poslala Generálním Státům r. 1649 památné "remonstrance", námitky proti dosavadnímu zřízení. Následek byl, že již r. 1650 vydáno prozatímní nařízení, které ponechávalo ještě na 3 leta "radu devíti" v platnosti, ale již 2. února 1653 dostal Nový Amsterdam název města a s ním i městské právo se správou, napodobenou dle vzoru správy amsterdamské. V čelo města postaven "schout" (asi dnešní mayor, district attorney, policejní náčelník a šerif v jedné osobě) a dva jemu

Broad Street před 250 lety.

podřízení purkmistři (burgemeester, — tito vedli hlavní správu, byli starosty církve, pečovali o vdovy a sirotky, opatrovali pečeť městskou, starali se o blahobyt a střehli pořádek v obci), jakož i pět konšelů (schepens, tito byli civilním i trestním soudem). V Pearl Street na domě číslo 73. je kovová deska hlásající, že tam stával první hollandský hostinec manhattanský, ve kterém se zastavovali kupci a návštěvníci, ubírající se z Nové Anglie do Virginie. Byla to pětipatrová, z daleka viditelná budova, ze které r. 1653 udělána první newyorská radnice čili "Stadt Huys". Zde četl Stuyvesant vyhlášku, povyšující Nový Amsterdam na město. Téhož roku Stuyvesant opevnil město řadami palisád a náspem od dnešní Pearl Street skrze Wall Street až ke Greenwich Street, aby zabezpečil se proti přepadení jednak se strany Indiánů, jednak se strany Nové Anglie. Stuyvesantův úřední městský dům, zvaný pak "White Hall", stál na úpatí dnešní Whitehall Street; venkovské sídlo měl Stuyvesant v sousedství dnešní 14. ulice (Great Bouwerie, to jest Velká farma, sahala od dnešní Čtvrté Avenue až k East Riveru). Nejlepší ulicí mladého města byla tehdy Broad Street, kde voda tvořila strouhu a připomínala tak Holland'anům mile vzhled ulic ve staré vlasti.

Zde stály nejlepší domky, zde byla nejzamilovanější promenáda. Slula nejprve "Breede Graft", široký kanál, pak anglicky Broad Street. První dlážděnou ulicí byla však dnešní Stone Street, jež zachovala si své jméno od toho, že kameny dlažební byly něco neobyčejného. Vymohla si to na městské správě choť jednoho z prvních osadníků a majitele pivovaru Oloffa Stevensona Van Cortlanda; paní ta, čistoty milovná Holand'anka, tak dlouho stěžovala si na nečistotu ulice, v níž bydlila, až jí dali ulici vydlážditi.

Zatím nastala bojovná léta. R. 1655 došlo k indiánskému přepadení, při němž Indiáni ve třech dnech pobili 100 hollandských osadníků a na 150 jich zajali, ovšem v předměstích městských. Za to téhož roku Stuyvesant sám také vypravil se na výboj. Na 7 lodích vyjel se 600 vojáky proti Novému Švédsku, založenému Minuitem, na které si však dělala Západoindická společnost nárok z důvodu dřívějšího osazení, a zmocnil se pevností švédských osadníků. Tak Nové Švédsko, jemuž se z mateřské země nedostalo žádné podpory, octlo se na čas v moci Západoindické společnosti. Ale byl to jen klamný poslední zážeh slunce hollandské moci před jeho západem. Novému Nizozemí vyvstával již mocný nepřítel, který dlouho prahl touhou po slibně vzkvétající osadě. Byla

Nový Amsterdam r. 1657.
Dle současné kresby Augustina Heřmana.

to Velká Britanie. A právě ona výprava proti Novému Švédsku a dřívější boje s Indiány oslabily osadu tou měrou, že dny hollandské vlády byly záhy sečteny.

Jak v té době vypadal Nový Amsterdam, ukazuje nám rytina, zachycující pohled na město v letech 1650—1656 a vyrytá na mapě "Novum Belgium Novaque Anglia nec non pars Virginiae" (Nové Nizozemí a Nová Anglie, jakož i část Virginie) od Mikuláše Jana Vischera. Rytina ta je památná pro nás tím, že je pořízena dle současné kresby prvního českého vystěhovalce Augustina Heřmana. V předu vidíme pranýř, na levo pevnostní náspy, dále kostel, větrný mlýn a vysokou radnici. Tak již v počátcích New Yorku setkáváme se s mužem, o němž je jisto, že přišel z Čech a podle všeho z Prahy (když r. 1660 žádal o patent občanský v Marylandu pro svou rodinu, praví o sobě "Augustine Herman of Prague in the Kingdom of Bohemia"). Podrobnou studii o Heřmanovi neb Hermanovi lze nalézti v "Památkách českých emigrantů v Americe" od Tomáše Čapka (2. vydání 1907, Nár. tiskárna v Omaze, Neb.) Naprosté jistoty o tom, že byl Heřman Čechem, sice ne-

máme. Pátral jsem sám ve věci (viz "Osvětu Americkou" z 28. srpna 1907). Dr. Ed. Šebesta, adjunkt archivu král. hlavního města Prahy, na můj dotaz prohledal městský archiv, ale nenalezl o Augustinovi žádných zpráv, což je přirozené, protože Herman patrně odejel z Čech jako hoch, narodiv se kolem r. 1608. Kdyby se podařilo zjistiti jméno otce jeho, dalo by se již snáze pátrati. Heřman psal se sice "Herman", ale to nerozhoduje. Dr. Šebesta výslovně praví, že v té době ani křestní jméno Heřman se nepsalo s háčkem. Ale Praha v letech 1607....1627 byla převážně českou; pravděpodobnost, že Heřman je Čech, je tudíž zcela odůvodněna dle náhledu onoho odborníka. Ostatně i kdyby jeho předkové byli Němci, pak se snadno počeštili v Praze, jak dokazují z let 15.8—1638 zápisy pražské o jiných Hermanech, přistěhovavších se z Německa do Prahy. Důležitý moment jest, že na svém panství v Marylandu Heřman dával svému okolí názvy "Bohemia Manor", "Bohemia River" atd. Z toho je zřejma velká láska k rodné zemi, a tu lze spíše hledati u člověka česky cítícího než u Němce.

Augustin Heřman byl nejspíše jedním z těch přečetných českých exulantů, kteří po bitvě bělohorské opustili vlast a hledali útulek v cizině, v Německu, ve Švédsku neb v Hollandsku. Zejména tato země byla tehdy útulkem náboženské svobody, v ní nalezl také Jan Amos Komenský své poslední útočiště. Heřman přišel do Hollandska, ale již r. 1633 vypravil se odtud do mladé osady hollandské a tak se stalo, že byl asi prvním Čechem, který vstoupil na americkou půdu. V Novém Amsterdamě získal si Heřman záhy pro svou výmluvnost, učenost a obchodní prozíravost vynikající pověst, a v hollandských listinách veřejných této doby setkáváme se často s jeho jménem. Důkazem jeho věhlasu je zejména to, že po dvě lhůty zasedal v "radě devíti". 10. prosince 1651 oženil se zde s Holanďankou Janneken Verletovou z Utrechtu a brzy potom odešel z Nového Amsterdamu. V roce 1661 setkáváme se s ním již v Marylandě, kde založil památné "České manství" (byla to tři panství: Bohemia Manor, Little Bohemia, Three Bohemian sisters; manství protéká Big a Little Bohemia River). Kolem r. 1650 přišel však do Nového Amsterdamu již zase nový Čech, rovněž exulant, **Bedřich Filip,** a i tomu rychle zde přálo štěstí. Jeho ovdovělá matka po bitvě bělohorské uprchla do Hollandska s troskami rodinného majetku, syn Bedřich vyučil se zde tesařství a odebral se do Nového Nizozemí. Zde již za krátko dopracoval se takového jmění, že obecně byl nazýván českým kupeckým knížetem, "Bohemian merchant prince". Tento Čech, jejž americká historie zná pod jménem Frederick Phillipse, zemřel 6. listopadu 1702 a je pochován na starém hollandském hřbitově ve Sleepy Hollow u Tarrytownu, kde po jeho boku dnes odpočívá slavný americký spisovatel Washington Irving. V Yonkers u New Yorku je dosud starý Philipse Manor House; bývalé panské sídlo toto je dnes radnicí města Yonkers a náleží k historickým budovám americkým. V něm bydlila kdysi i Mary Phillipsova, první láska Jiřího Washingtona; po vítězství mladé republiky byla prohlášena rodina Phillipsů, jež držela při Angličanech, za velezrádnou, obrovské její statky zabaveny a Phillipsové prchli do Anglie. Po tomto malém zájezdu do první česko-americké historie vraťme se opět k Stuyvesantovi.

Augustin Heřman.

Snímek vlastnoručního podpisu a vlastní portrét z r. 1670.

Co dále se odehrálo, bylo jen jedním bodem velkého zápasu o žezlo světové moci obchodní, který rozpředl se tehdy mezi Hollandskem a Anglií. Hollandsko totiž po r. 1620 uchvátilo vůdcovství světového obchodu, Amsterdam stal se střediskem peněžního a obchodního světa. V době westfalského míru kolem r. 1648 byla moc hollandská na vrcholi, ale v téže době pozvedal již hlavu její soupeř, Velká Britanie. R. 1651 Cromwell navigační aktou zahajuje velký zápas, který končí ovšem teprve r. 1750, kdy Anglie zmocňuje se žezla světového obchodu, jež třímá až do dnes, kdy opět již nové hlavy se týčí jako její soupeři, naše Spojené Státy a Německo. Ohromný ten zápas počal "drobnou válkou". Anglie poškozovala hollandské obchodní zájmy a proto sáhla po Novém Nizozemí. Beztoho si vždy následkem Cabotových objevů z r. 1497 osobila právo k Hudsonské krajině a několikráte protestovala proti domnělému hollandskému "vsahování v anglickou držbu". Zatím přistěhovalo se do osady již tolik anglických rodin, že anglický živel rovnal se skoro hollandskému, — i bylo již třeba jen trochu podnětu. A ten dán roku 1663. Novoanglické osady na Long Islandě podaly žádost k zákonodárství v Connecticut o přivtělení, načež Connecticut obrátil se k anglické vládě o rozhodnutí. Stuyvesant dovolal se sice též ihned v téže věci hollandské vlády, ale zatím — v době míru mezi Anglií a Hollandskem — objevilo se r. 1664 před Novým Amsterdamem loďstvo vévody z Yorku, tehdy lorda-admirála Velké Britanie, jemuž jeho bratr král anglický Karel II. dal veškero území mezi Delawarem a Connecticutem v léno, a plukovník Richard Nicolls beze všeho boje obsadil město a území až do konečného výsledku jednání mezi oběma vládami. Stuyvesant nechtěl sice o vydání města ani slyšeti a chtěl se brániti do posledního dechu, ale duchovenstvo a lid nedal dojíti k boji, který by byl znamenal jen zkázu majetku a vraždění občanstva. Hollandská posádka směla odtáhnouti ve zbroji a za zvuků hudby pod vlajícími prapory. Území Nové Nizozemí dostalo nyní název New York a také město Nový Amsterdam nazváno **New York** podle vévody z Yorku. Zvláštní hříčkou osudu má dnešní Metropole Země Svobody jméno po ukrutníkovi a despotovi. Onen vévoda z Yorku je totiž pozdější král anglický Jakub II., kterého Angličané r. 1689 sehnali s anglického trůnu. Na štěstí připomíná jméno to zároveň i tiché dnes hlavní město Yorského hrabství v Anglii, město York na stoku řek Foss a Ouse (188 mil severně od Londýna), jež má slavnou minulost: bylo totiž pod jménem "Eboracum" hlavním městem římské Britannie a zde na příklad r. 306 po Kr. prohlášen za císaře římského Konstantin Veliký. (Pečeť New Yorku má dnes na stužce, vinoucí se kol znaku, latinský nápis: "Sigillum Civitatis Novi Eboraci", Pečeť městské obce Nového Yorku). Stuyvesant povolán pak do Hollandska, aby se zodpovídal. Hollandské úřady byly by rády nalezly někoho, na koho byly by svalily vlastní vinu. Stuyvesant uposlechl a snadno se ovšem očistil poukazem, že kdyby se bylo Hollandsko postaralo o náležitou vojenskou ochranu osady, nebylo by došlo k opuštění jejímu. Sotva bylo po soudě, spěchal Stuyvesant do Ameriky na svou tichou farmu Bouwerie, kde žil až do 80. roku věku svého. Na cestě z Hollandska r. 1664 vzal s sebou z vlasti hrušeň, kterou zasadil na svou paměť v americké půdě a která kvetla a pak nesla plody přes 200 let, stojíc na rohu 13. ulice a Třetí Avenue. Teprve r. 1867 neopatrný

vozka jakýs vrazil do ní vozem a vyvrátil ji. Dnes památku hrušky hlásá bronzová tabulka na onom rohu a v Guvernérském pokoji v newyorské City Hall chová se větvička z onoho stromu. U Stuyvesantovy farmy vyrostly pomalu i jiné selské usedlosti "bouweries" a tu pak cesta, spojující Stuyvesantovu farmu a město, nazvána "Bowery Lane", pak "Bowery Road", konečně "The Bowery". Stuyvesant pochován byl v kostele, který vystavěl sám blízko svého sídla. Na místě tohoto kostela je nyní na rohu 10. ulice a Druhé Avenue kostel sv. Marka, na jehož východní zevní straně zazděna z onoho starého kostela náhrobní deska hlásající, že v hrobce dřívějšího kostela pochován byl Petrus Stuyvesant, zemřevší léta Páně 167½ (značí: mezi 1. lednem a 25. březnem 1672).

Richard Nicolls stal se nyní prvním anglickým guvernérem (1664—1668) a osvědčil se velmi dobře. Byl velmi obratný a dovedl zejména různé živly obyvatelstva (Hollanďany, Angličany a Francouze, — město mělo tehdy asi 1,500 obyvatelů) udržeti při klidném spolužití. V r. 1667 Hollandsko v míru Bredském postoupilo New York formálně Anglii a dostalo zaň Surinam a východoindické državy, které tehdy pokládalo za mnohem cennější a jež drží až podnes. I v Anglii bylo tehdy přesvědčení, že Hollandsko výměnou dobře pochodilo.

Nástupcem Nicollsovým byl Francis Lovelace (1668—1672). Tento nedovedl dosíci tak značné obliby jako jeho předchůdce, ale má lecjaké platné zásluhy o New York. Koupil od Indiánů Staten Island a bránil energicky osadu na severu proti Indiánům a Francouzům. Za něho vznikla r. 1670 první bursa na Manhattanu; kupci scházívali se každý pátek v poledne na mostě přes kanál v Broad Street, znamení dáváno zvonem z radnice. V lednu 1672 vzniklo také první poštovní spojení mezi New Yorkem a Bostonem, jednou za měsíc prováděné. Zatím vypukla však válka mezi Anglií a Hollandskem, a tu v létě 1672 objevilo se z čista jasna před New Yorkem hollandské loďstvo pod kapitány Colvem a Evertsenem, vysadilo u Veseyovy ulice 600 vojínů, kteří chystali se, posíleni 400 burghery, dobyti tvrze. Ale tato jako za Stuyvesanta vzdala se bez jediného mávnutí meče. Nastala jednoroční hollandská episoda. Město dostalo po hollandském Oraňském panovnickém rodu jméno "New Orange". Ale již londýnský mír z r. 1674 vrátil opět New York Anglii a s anglickou vládou vrátilo se i jméno New York. V říjnu 1674 formálně odevzdáno celé území znovu vévodovi z Yorku.

Edmond Andros stal se nyní guvernérem (1674—1683). Byl to muž bezvadné povahy, ale pro svobody milovné občany byl příliš horlivým royalistou (stoupencem královým) a proto leckdy u vykonávání přísných instrukcí vývody z Yorku zasáhl do práv občanstva. Následek toho byl, že se mu dostalo příjmí "Tyran", ačkoli v tom směru nebyl horší předešlých. Za Androse zasypán kanál na Broad Street a město učiněno čistším, jelikož koželuzi a jatky vykázány za město. R. 1678 New York dostal zásluhou Androsovou výsadné právo na prosívání mouky (oddělování hrubší od jemnější) a na pakování k vývozu. Tento monopol měl za následek rychlý vzrůst blahobytu v New Yorku; na 600 nových domů vystaveno, městské loďstvo stouplo na 60 lodí, a v 16 letech ztrojnásobilo se bohatství města a zdesateronásobila hodnota pozemků. Proto také ve znaku a pečeti dnešního Města New Yorku vidíme ve štítě

mezi lopatami větrného mlýna dva soudky mouky a dva bobry; štít drží s jedné strany lodník, s druhé Indián; nad znakem byla dříve koruna, jež po revoluci nahražena orlem. Pečeť pochází z roku 1686. Nicméně srážek s Androsem přibývalo, a konečně New Yorčané r. 1683 poslali stížnost proti němu do Londýna, následkem čehož Andros se ctí přesazen a do New Yorku poslán Thomas Dongan, pozdější to Earl of Limerick.

Dongan (1683—1688) byl jedním z nejlepších vladařů za anglického panství. Dostav právo svolati shromáždění lidu, svolal památnou první General Assembly provincie New Yorku, jež sešla se (skládala se ze 17 poslanců) 17. října 1683 ve Fort James. Assembly zasedala tři neděle a vydala 14 akt čili nařízení, jež vesměs pak schváleny od guvernéra a jeho rady. Nejdůležitější je první z nich, památná "**Charter of Liberties**" (také "Dongan Charter"), listina svobod, propůjčených New Yorku a zajišťujících svobodu volební každému svobodnému osadníkovi a měšťanovi, právo souzenu býti porotou, svobodu náboženskou a možnost vypisování daní jen se svolením Assembly. Kopie tohoto charteru, jenž je základem dnešních našich občanských práv, datovaná 22. dubna 1686, je vyložena v City Hall. Zatím nastoupil však vévoda z Yorku na trůn anglický jako Jakub II. (1685) a odhodil ihned dřívější přetvářku. Netajil se myšlénkou zavésti katolické náboženství jako státní, a proto i v New Yorku počal obsazovati úřady výhradně katolíky. Dongan, ač sám katolík, zrazoval krále z tohoto jednání, ohrožujícího anglické panství v Americe, ale král jej za to odvolal a spojil New York s východními osadami v jeden celek "Dominion of New England", jehož guvernérem se stal Sir Edmond Andros. V New Yorku vedl správu jako místodržící Androsův Francis Nicholson. Ale v Anglii nabažili se brzy krále Jakuba II. a 23. prosince 1688 prchal již král do Francie před princeznou Marií, dcerou vévody z Yorku, manželkou Viléma Oraňského, jež nastolena na trůn anglický 22. ledna 1689, kdy zároveň parlament vyřkl zbavení Jakuba trůnu. Tím sečteny arci i dny vlády všech jeho místodržících.

V New Yorku mezitím zorganizován Výbor Bezpečnosti, který až do příchodu nového guvernéra svěřil správu New Yorku Jakubu Leislerovi, tehdejšímu veliteli milice, rozenému Frankfurťanu. Leisler byl vůdcem pokrokové strany, jež hájila zájmy lidu proti šlechtě a vládě. Bylo tudíž přirozeno, že šlechtická strana, vedená Van Cortlandem, Bayardem a jinými, proti nimž Leisler ostře vystupoval, štvala u "Williama a Mary" proti výbornému a oblíbenému správci. Novým guvernérem jmenován Henry Sloughter, sešlý anglický dobrodruh, který teprve v březnu 1691 dorazil do New Yorku, hledav jej po dva měsíce marně se svou lodí. Odpůrci Leislerovi dali se okamžitě do práce a docílili toho, že guvernér dal Leislera a jeho zetě uvězniti pro velezradu a po krátkém procesu se 6 jinými občany odpraviti tam, kde je dnes budova časopisu "Sun". K podpisu ortelu neměl sice Sloughter odvahy, ale šlechtická strana uspořádala banket, při němž Sloughter zpit vínem a v tomto stavu podepsal ortel. Leisler byl takto prvním z mučedníků věci lidu a jistě časem dostane se mu zaslouženého pomníku. Sloughter již v červenci 1691 zemřel; zachvátilo jej delirium tremens (šílenství z opilství). Jméno

Leislerovo na to úplně očistěno. Parlament anglický zrušil rozsudek, oběti jeho prohlásil za nevinné a vrátil jim všechny zabavené statky.

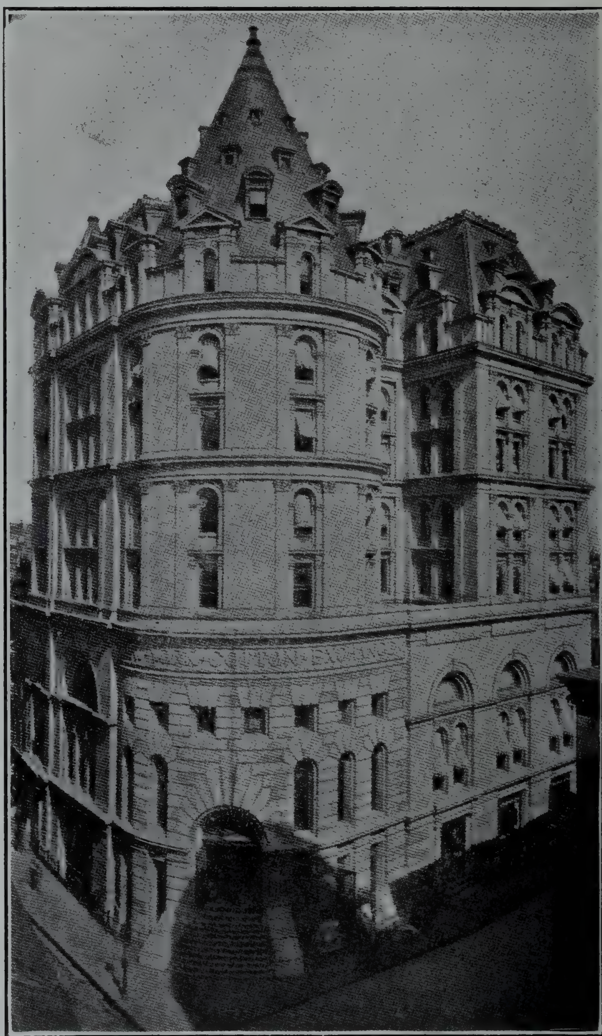
Následoval Benjamin Fletcher (1692—1698), který se svým předchůdcem byl jen zhoršeným novým vydáním někdejší hollandské historie za Twillera a Kiefta. Fletcher byl jedna ruka s piráty, řádícími v Indickém Oceánu, a Newyorčané následovali jeho příkladu, bohatnouce z námořního loupežnictví, podloudnictví a obchodu s otroky. Do té doby spadá dobrý úmysl krále anglického Viléma III., který chtěl zničiti pirátství a najal k tomu pověstného newyorského kapitána Williama Kidda, který byl proslulý svou odvahou. Kidd vydal se v květnu 1696 z Anglie na lodi "Adventure", doplnil v New Yorku své mužstvo .... a stal se pak sám králem pirátů. Fletcher dal tehdy následkem zpráv o stálých válkách mezi Francií a Anglií zříditi na skalnatém břehu pod tvrzí plošinu pro batterii, která sice nedostala příležitost k osvědčení se, ale dala vznik dnešnímu jménu "Battery", jíž končí na jihu Manhattan. R. 1753 byla Battery rozšířena. Do Fletcherovy doby spadá také počátek newyorského knihtisku. Počátkem roku 1693 pozván z Filadelfie do New Yorku tamní tiskař William Bradford a jmenován úředním městským tiskařem za 40 liber šterlinků ročně a polovinu čistého zisku z prací tiskařských. Na domě č. 81 v Pearl Street pamětní deska označuje místo, kde 10. dubna 1693 postaven první tiskařský lis newyorský. Bradford vydal r. 1694 první vázanou knihu zdejší, zákony osadní "Laws of the Colony" a tiskl pak různé knížky, dnes velmi hledané od sběratelů.

Po Fletcherovi přišel Earl of Bellomont (1698—1702), přísný, poctivý muž, za kterého dělaly se s piráty krátké procesy. Guvernér dával věšeti lupiče ty na potkání. Bellomont držel při straně lidu proti šlechtě a jedním z prvních jeho činů bylo vykopání těla Leislerova a ostatních obětí a pohřbení jich s velkou ctí. Bohužel zemřel velmi záhy.

Po něm přišel Sir Edward Hyde, pozdější Lord Cornbury (1702.... 1708), synovec královny Anny Anglické a náramný prostopášník. Chorobné jeho choutky vyznačuje nejlépe, že nosíval rád ženské šaty. Svobody lidu nalezly v něm arci zarytého nepřítele, ale přes to podařilo se r. 1705 New Yorské Assembly dosíci práva k povolování peněz na mimořádné, rozpočtem nepředvídané výdaje dle vlastního uznání a k samostatné volbě pokladníka, což byl důležitý krok k neodvislosti.

Za nástupce Hydeova, Lorda Lovelace (1708—1710), počínají již boje mezi demokracií a absolutismem, jež pak skončily teprve v bojích o neodvislost. Tyto předvídal již následující guvernér Robert Hunter (1710—1719), který prý se vyjádřil, že "osady jsou kojenci na prsou matky, kteří se odstaví, jakmile dosti odrostou". Za něho r. 1712 vypuklo vzbouření otroků, jichž tehdy bylo ve městě na 4000. Vzbouřenci pobili na Maiden Lane devět bělochů a šest jich poranili, což mělo za následek velké rozjitření. Povoláno vojsko a výtržnosti nejen mocí potlačeny, ale také krutě potrestány. 21 otroků schytáno a vesměs popraveno — někteří pověšeni, jiní upáleni, jiní pověšeni v řetězech a tak zahynuli; mimo to šest černochů ze strachu spáchalo samovraždu.

William Burnet (1719—1727) byl svědkem počátku newyorské žurnalistiky. Na bavlnářské burse (Cotton Exchange) na Hannover Square

Bavlnářská bursa.

(The New York Cotton Exchange.)

Na tomto místě r. 1725 vyšly první newyorské noviny.

je dnes pamětní deska, zasazená při 200. výročí uvedení tisku do New Yorku 10. dubna 1893 Historickou společností newyorskou, která upozorňuje, že na tom místě, kde je dnes bavlnářská bursa, William Bradford dne 8. listopadu 1725 vydal prvé číslo prvních newyorských novin "The New York Gazette". Byl to poloúřední list správy Burnetovy, tištěný jednou týdně na velkém kancelářském papíru.

Za plukovníka Johna Montgomeryho (1728—1732) zahájeno r. 1730 poštovní a dopravní spojení s Filadelfií: každé 4 dny jezdil velký dostavník. Roku 1731 zdokonaleno hasičství zakoupením stříkaček soustavy Newhamovy z Londýna.

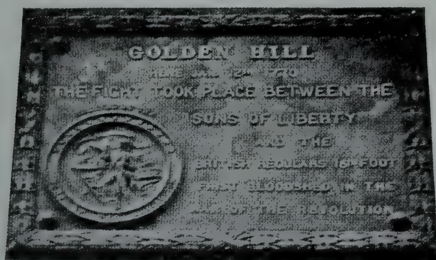
Za nástupce jeho Williama Cosby došlo k prvnímu velkému žurnalistickému procesu. "The New York Gazette" hájila zájmy guvernéra a šlechty, a tu r. 1734 John Peter Zenger, jenž se vyučil u Bradforda, počal vydávati "The Weekly Journal", který postavil se do služeb lidu. Despotický Cosby byl ovšem velice rozčilen, když v "Journalu", mezi jehož spolupracovníky byli někteří z nejvtipnějších lidí těch dnů, počaly se objevovati vtipy, písničky a satirické články, bičující ostře guvernéra a jeho přátele. Neváhal dlouho a dal zavříti Zengra pro otiskování falešných, urážlivých a pobuřujících článků a mimo to dal několik čísel potupně spáliti katem. Když po devítiměsíčním věznění mělo dojíti k soudu, bylo skoro jisto, jak soud dopadne. Soudce byl velký přítel Cosbyho a nejlepším dvěma právníkům, kteří zjednáni pro Zengra, odňata ještě před líčením možnost obhajování tím, že vznesena na ně obžaloba pro přestoupení zákonitých předpisů. V srpnu 1735 konán soud. Velké množství lidu tlačilo se v soudní síni a naslouchalo napjatě žalobu veřejného žalobce. A jaká radost zmocnila se všech, když jako obhájce Zengra vystoupil bělovlasý 80letý právník z Filadelfie Andrew Hamilton, jeden z nejvýbornějších právníků v zemi. Hamilton nabídl důkaz pravdy, což odmítnuto soudcem, protože o to Cosbyovci již nejméně stáli. A na to Hamilton promluvil k porotě skvělou obhajobu svobody tisku a práv občanstva ke kritice vlády. Prohlásil, že tu nejde jen o ubohého tiskaře nebo jen o New York, nýbrž že jde o věc všech občanů, žijících pod anglickou vládou v Americe. Jde o rozsudek, zda mužové američtí mají právo vzepříti se činům tyranů mluvením a psaním pravdy. Porota pod hlubokým dojmem vyřkla pak své "Nevinen!" a výrok ten přijat s ohlušujícím jásotem. Hamiltonovi uspořádán skvělý banket, odevzdán mu diplom čestného občanství (freedom of the city, udělení práv a výsad měšťanských osobě, nebydlící v městě, za zásluhy veřejné) ve zlaté schránce a po dvou dnech, když Hamilton opouštěl město, vyprovázen ve velké slávě téměř vším obyvatelstvem.

George Clinton (1743—1753), admirál, vládl s hrubostí a neomaleností drsného námořníka. Krátce před jeho příchodem strhl se nový poplach k vůli otrokům. Na různých místech vypukly požáry a spáchána jedna loupež, jejíž část nalezena v krčmě, náležející sice bělochovi, ale ve které scházívali se černoši. Mary Burtonová, běloška špatné pověsti, udala pak, že bylo spiknutí mezi černochy, jichž bylo tehdy jen 2000 v úhrnném počtu 12,000 obyvatelů města; černoši prý chtěli zničiti New York a vyhubiti jeho obyvatelstvo. Povídačce, která později osvědčila se býti lživou, uvěřeno v prvém rozčilení a ihned 14 černochů upáleno, 18

oběšeno a 71 vyvezeno; také dva běloši, majitel krčmy John Hughson a katol. duchovní John Ury, podezřelý ze spiknutí s černochy proti protestantům, popraveni spolu. Tehdy byl ostatně zákon, že každý katolický kněz, nalezený v osadě, propadá smrti. Když Clinton dosti se obohatil loupeží, vzdal se guvernérství. Jinak za něho se nic nestalo. Jedině to sluší uvésti, že r. 1751 počalo se sbírati na zřízení obchodních škol. R. 1754 počalo se již vyučovati, prozatím v sakristii kostela Trinity, a zároveň dostala tato "King's College" královský charter. 1756 položen základní kámen pro její budovu na College Place mezi ulicemi Barclay, Church a Murray, a od r. 1760 vyučováno v této budově. Po revoluci, kdy jména "King, Queen, Crown, Duke" přišla v nenávist, změněno jméno ústavu r. 1784 v "Columbia College". To hlásá nám dnes také pamětní deska na knihovně Kolumbijské University (na 116. ul., záp. od Amsterdam Avenue). Takové byly počátky této slavné university, jedné z nejpřednějších v našem Soustátí. — Mimo to ještě r. 1752 otevřena na úpatí Broad Street Královská Bursa s prostornou shromažďovací síní pro kupce. V době té New York byl jaksi malý Londýn. Guvernér měl kolem sebe malý dvůr, vyhledávaný šlechtou. Město mělo pěkný vzhled. V sousedství kostela Trinity byla oblíbená šlechtická promenáda "The Mall", na níž odpoledne hrávala vojenská hudba; v Nassavské ulici bylo malé divadlo. Až do r. 1765 neměl mladý anglický král Jiří III. loyálnějších poddaných nad Newyorčany.

Rok 1765 znamená pro New York počátek těžkých dob. Krátkozrací rádcové mladého nejapného krále, kteří v obyvatelstvu osad viděli lidi méně cenné než obyvatelstvo, zrozené na půdě anglické, poradili králi, aby sáhl řádně do kapes osadníků. Zavedena a přísně vymáhána nová daň, kolek, který musil se dávati na každou listinu, i na povolení sňatku. "Stamp Act" byla sice později odvolána, ale bylo již pozdě. Mysli osadníků byly roztrpčeny, a počaly propukávati odtrhovací snahy. V New Yorku tehdy bylo lze vlastně rozděliti obyvatelstvo na čtyři vrstvy: za prvé královské úředníky, důstojníky a vojsko, za druhé velký počet Američanů, kteří se zvali Toryové neb Loyalisti a drželi s králem a parlamentem, za třetí Mírné (Moderates), kteří vzpírali se všem nespravedlivým opatřením, ale jinak byli velice konservativní, a za čtvrté Radikály (Hot-heads), kteří byli odhodláni k nejsmělejším činům. K těmto náležel hlavně tajný řád, jenž si dal název "Sons of Liberty". Jméno to, které potom hrálo tak důležitou úlohu, vzniklo vlastně v Anglii, kde Barré v poslanecké sněmovně při debatě o Stamp Act ujal se Američanů, těchto "Synů Svobody". Slovo to jako bleskem rozšířilo se v osadě a řád, který v revolučních dobách vyskytuje se pak ustavičně v popředí, napsal si je na svůj štít. V říjnu 1765 přijela loď s nákladem nenáviděných kolků. Tajemné plakáty objevily se na rozích, hrozící každému, kdo by byl dopaden při užívání kolků, a po ulicích zpívány ohnivé písně. V jedné na příklad se pravilo, že "raději budeme v divokých pustinách bydliti se zvěří, než bychom svolili k tomu, býti otroky!" V Burnsově hospodě sešlo se 31. října 1765 velké shromáždění obchodnictva, jež odhlasovalo úmluvu, že na příště nemá se kupovati žádné zboží z Anglie. Na domě čís. 115 Broadway označuje pamětní deska místo, kde stávalo tato "Burnsova kavárna" či hospoda (také jí před tím říkáno De Lancey House, City Hotel, The City Arms). Ona

úmluva, známá pod jménem "Non-Importation Agreement" měla za následek, že hned zrušeny všechny objednávky v Anglii, a obyvatelstvo New Yorku počalo se oblékati v doma vyrobené látky a odříkalo se rozmanitého přepychu, dováženého dříve z mateřské země. 1. listopadu měly kolky vejíti v platnost. Rozumný guvernér Cadwallader Colden, škotský Jakobín a učenec, je však zadržel na tak dlouho, až byly odvolány. To stalo se v březnu 1766, když nastoupilo nové ministerstvo Pittovo. 4. června toho roku slaveny zcela loyálně narozeniny královy na "Občinách" (The Commons neb The Fields, dnešní City Hall Park) a vztýčena tu od občanstvo žerď se štítem "Král, Pitt a Svoboda". Ale vojsko královskému nelíbil se tento štít, velice význačný pro další ještě léta, jež byla prapodivnou směsicí věrnosti ke králi a tužeb po svobodě, zprvu velice neurčitých. Třikráte srazili vojíni v noci žerď, po čtvrté konečně postavena žerď železem pobitá. V lednu 1770 konečně i tuto červenokabátníci srazili. Bylo to o půlnoci na den 18.

Pamětní deska

prvého krveprolití v revolučních bojích.

ledna. Ráno bylo velké vzbouření. Vůdce Synů Svobody Isaac Sears dopadl 3 vojíny, lepící sprosté plakáty proti Synům Svobody. Zatkl se svou družinou dva z nich a vedl je do úřadovny mayora. Tu 20 vojínů s tasenými meči a bodáky hnalo se osvoboditi své soudruhy, ale také druhé straně přibyla posila. Vojííni ustoupili na Golden Hill a utkali se tu s občanstvem. Na severozápadním rohu William a John Street hlásá dnes pamětní deska, že zde, na Golden Hill, tekla první krev občanská v revoluční válce. Synové Svobody nyní vztýčili pátý stožár, ale tento "Liberty Pole" nesl již jen praporec s nápisem "Svoboda". R. 1897 zasazena byla na budovu Hlavní pošty deska, zvěčňující paměť tohoto stožáru, jenž vytrval tu až do r. 1776. Jak přes to byla velká ještě loyalita, dokazuje však okolnost, že téhož roku 1770 z vděčnosti za zrušení Stamp Akty na Bowling Green postavena olověná jízdní socha krále Jiřího. V tomto roce také inkorporována Obchodní komora. Ale nerozumný král a špatní jeho rádci pokazili vše sami. Již 19. dubna 1775 strhla se bitva u Lexingtonu a 4 dny na to, v neděli odpoledne, přinesl jezdec zprávu o tom do New Yorku. Synové Svobody okamžitě vrazili do radnice ve Wall Street,

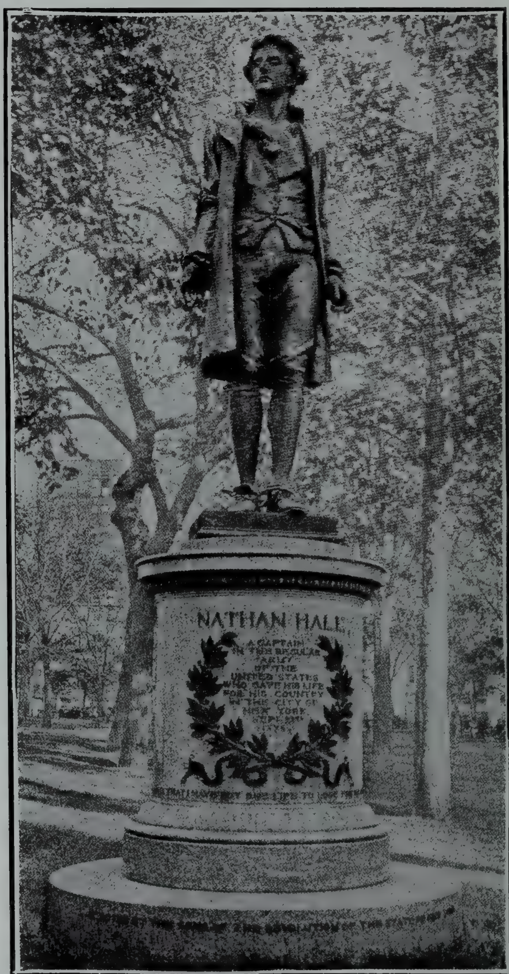
rozdělili 600 mušket mezi občany a zřídili vládu města, výbor 100 občanů. Vojenské posádce dovoleno odplouti na fregatě „Asii" do Bostonu, ale zbraní směli si vzíti jen tolik, co každý muž unesl. Tuto úmluvu však Angličané porušili a vezli na vozech zbraně k přístavu. Odvezení zabránil důstojník newyorské milice Marinus Willett (6. června 1775), což zvěčněno deskou na rohu Broad a Beaver Street.. Po Willettovi, který pak byl šerifem 1784-1792 a mayorem 1807-1808, pojmenovány jsou dnes Willett a Sheriff Street. V lednu 1776 Thomas Paine, Angličan, bydlící již mnoho let v New Yorku, vydal brožurku "Common Sense", v níž se přimlouval za rozluku a neodvislost. Knížka ta rozšířila se ohromně a přispěla nemálo k velkému kroku, který záhy na to učiněn. Paine dobyl si i později ještě velkých zásluh o mladou republiku americkou, začež stát z vděčnosti daroval mu farmu v New Rochelle. Ale brzy stihlo Painea za jeho svobodomyslné myšlení a za jeho knihu "The Age of Reason", napsanou v Paříži za velké revoluce v luxemburském žaláři, záští, jež jej pronásledovalo až za hrob. Když Paine zemřel 8. června 1809 v dnešní Barrow Street, odvezena mrtvola do New Rochelle, ale tam nedovolen pohřeb v posvěcené zemi, proto pohřbena v koutě Painovy farmy za městem. Odtud po 10 letech nadšený obdivovatel Paineův, anglický radikál William Cobbett unesl tajně kosti Paineovy do Anglie, a teprve po dalších 20 letech "Paineova historická společnost" nad prázdným hrobem zřídila pomník.

Zatím sešli se v září 1774 ve Filadelfii zástupci devíti osad a již příštího roku, 25. června 1775 ubíral se New Yorkem Jiří Washington, jmenovaný hlavním velitelem vojsk, do Cambridge k americké armádě. Ve West Street blíže Laight označovala pamětní deska toto přistání Washingtonovo, ale zmizela záhadně roku 1901. A již 4. července 1776 dochází k světodějnému Prohlášení Neodvislosti, Washington přijíždí do New Yorku a zde v jeho přítomnosti, jak udává i pamětní deska na západním křídle dnešní City Hall, 9. července 1776 na občinách americkému vojsku přečteno toto prohlášení, nám dnes i všem našim potomkům tak drahé. Nadšené občanstvo táhlo pak na Bowling Green a strhlo zde sochu krále Jiřího III. Na domě čís. 1. Broadway je deska, připomínající tuto událost, jakož i to, že tam stával Kennedyho dům, který byl pak hlavním stanem generálů Washingtona a Lee. Socha králova poslána pak do Connecticut a tam z jejího olova ulito 48,000 ručničních kulek pro první boje o svobodu, kdy anglické vojsko tímto způsobem častováno "roztaveným Jeho Veličenstvem". Před tím již, dne 2. července 1776, objevilo se u Sandy Hooku 130 lodí, jež na Staten Islandě vylodily 31.000 britských a hesských vojínů pod admirálem Howe, s nímž přibyli jeho bratr generál Howe a generálové Clinton, Cornwallis a Percy. Bylo to nejlepší vojsko, jež tehdy Evropa mohla vypraviti, a proti ní stálo pouze 20.000 nezkušených vojínů republikánské armády s nezkušenými vůdci, kteří buď nebyli dosud v čele větších vojsk nebo vůbec ani neprošli vřavou bitevní. Byli to generálové Washington, Putnam, Knox, Green, Lee, Sullivan a Alexander (lord Stirling). 27. srpna počíná památná velká, ale nešťastná bitva Longislandská bezvýslednou srážkou Angličanů s gen. Alexandrem, ale druhého dne podařilo se Clintonovi rozbiti levé křídlo Putnamovo, následkem toho mohli se Angličané vrhnouti se všech stran na Sullivana a Alexandra, a porážka byla úplná. 2,000 mužů na americké straně

bud' padlo neb bylo zraněno nebo zajato. Ostatek armády zachránil mistrovsky Washington k večeru a v noci z 29. na 30. srpna převezením na newyorskou stranu. V neděli 15. září Angličané překročili řeku a obsadili New York, který málem byl by zakusil podobný osud jako Moskva za vpádu Napoleonova r. 1812. Američtí vůdcové totiž vážně uvažovali o tom, zda nemají, ustupujíce do Westchestru, spáliti město za sebou, aby zničili nepříteli zimní tábor; ale kongres k tomu nepřivolil. Toho dne sešli se generálové Jiří Washington a Israel Putnam a radili se o dalším; místo schůzky hlásá pamětní deska na záp. straně Broadway mezi 43. a 44. ulicí. Druhého dne, 16. září, svedly čety Washingtonovy nevelkou, ale skvělou bitvu na Harlemských výšinách, jednu z těch, jaké může svésti jen nezměrné nadšení. V bitvě té, jejíž hlavní část strhla se na pohankovém poli v místech, kde dnes je prázdná prostora na jižní straně před Barnard College, padli rekovně plukovník Thomas Knowlton (se slovy: "I do not value my life if we but get the day") a major Andrew Leitch. Památku boje zvěčňuje deska s polovypuklým obrazem na Kolumbijské universitě na Broadway blíže 118. ulice. Mimo to mají Knowlton a Leitch desku na Engineering Building na 120. ulici a druhou na 153. ulici, jelikož dříve mělo se za to, že bitva svedena byla v oněch místech. Od 16. září do 21. října 1776 měl pak Washington hlavní stan v Morris House či Jumel Mansion na 161. ulici (vých. od St. Nicholas Avenue). Dům ten je dnes majetkem města a na pravo od dveří je poprsí Washingtonovo s pamětní deskou.

Jumel Mansion.

Nathan Hale.

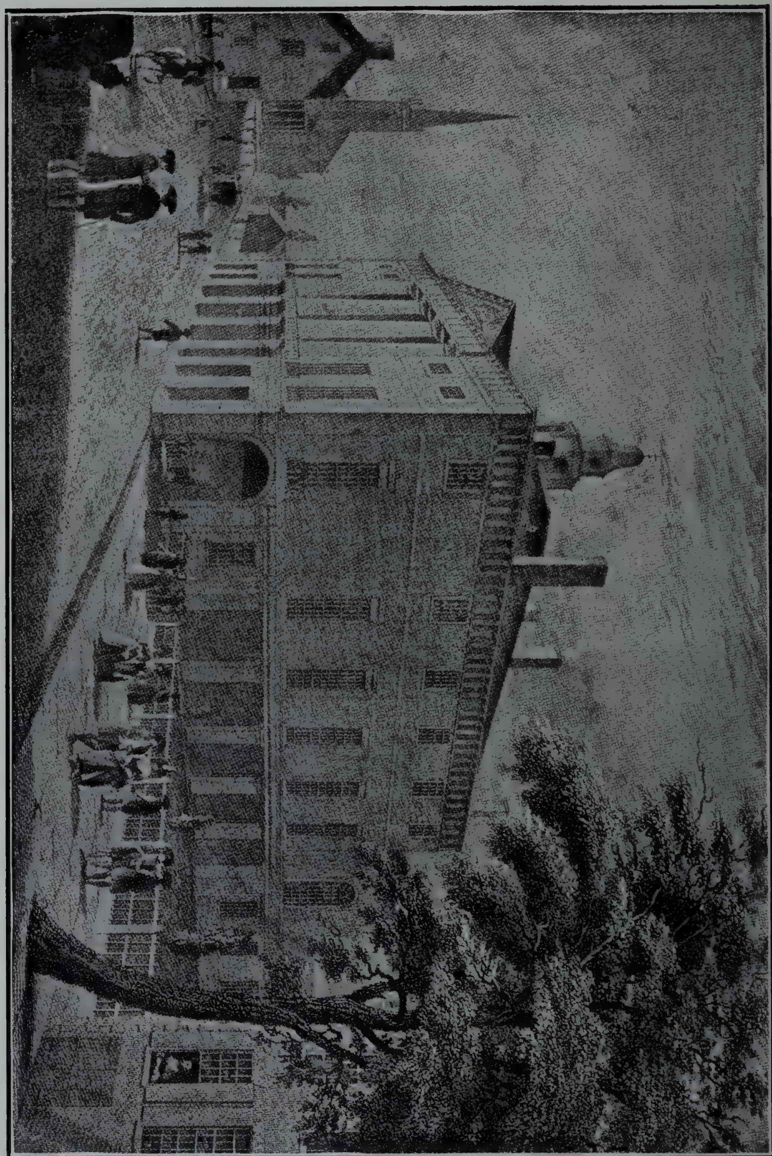
Pomník v parku před radnicí (City Hall Park.)

Večer 21. září vypukl náhodou požár v jednom domě blíže Whitehall Street a zničil, poháněn větrem, 439 domů ze 4000, jež tehdy New York měl, totiž skoro celou část na západ od Broad Street a Broadway podél Hudsonu; také kostel Trojice tehdy vyhořel. Angličané uvrhli ihned podezření na Američany a zatkli dvě stě občanů, jimž však nic nedokázáno; za to rozlícení vojíni nejednoho občana vmetali do plamenů neb probodali.

22. září obětoval vlasti život svůj Nathan Hale, 21 letý kapitán americké armády, dříve školní učitel. Když po bitvě na Long Islandu šlo o to Washingtonovi, by měl zprávy o každém kroku Howeově, nechtěl nikdo z důstojníků vydati se v nebezpečí potupné smrti, jen Hale se k tomu odvážil. Byl však jako zvěd zajat a odsouzen Howem k smrti provazem. Poslední okamžiky ztrpčil mu nejvyšší profous, surový Cunningham, který dal jeho poslední listy příbuzným a snoubence roztrhati před jeho očima a zvolal naň, že to je pěkná smrt pro vojína. Hale odvětil památnými slovy: "I only regret that I have but one life to lose for my country." Tato slova "Lituji pouze, že mám jen jeden život k ztracení za vlast" zdobí dnes podstavec Haleova pomníku v jihozápadním cípu City Hall Parku. Pomník ten, dílo sochaře Macmonniese, postavili r. 1893 "Synové Revoluce."

16. listopadu konečně generál Howe dobyl poslední stanoviště amerického vojska, pevnost Washington (u Hudsonu na západ od 178. ulice), a tím celý Manhattan byl v anglických rukou. New York po celých sedm let byl nyní v nepřítelově moci a pod stanným právem. Zde bylo středisko britského vojska a zásobárna jeho a zároveň i válečná vězení. Tato jsou velkou skvrnou britské historie. Cunningham, jenž měl úřadovnu v Novém vězení (proměněno pak v dřívější Hall of Records), týral válečné zajatce hladem a zimou až k smrti a mnohé přímo otravoval; chlubíval se dokonce, že více Američanů skolil než na všech bojištích jich padlo. Jedním z nejhroznějších vězení byla loď "Jersey", zakotvená blíže dnešní brooklynské válečné loděnice (Navy Yard), kde v těchto dobách zahynulo prý na 10.000 válečných zajatců. Každého rána probouzeni byli rozkazem: "Rebelové, ven s mrtvými!" Mrtvoly ty prostě házeny do jámy u břehu. Ve Fort Greene Parku v Brooklyně zřizuje se nyní pomník Mučedníků žalářní lodě. Cunningham skončil však špatně; za několik let po skončení války byl v Londýně usvědčen z podvodů a popraven.

Konečně na jaře 1783 uzavřen mír a Anglie uznala neodvislost Spojených Států. Ale k vyklizení New Yorku došlo teprve 25. listopadu. Toho dne poslední vojsko britské pod velením Guy Carletona vsedlo na Battery na lodi a zároveň již o 8. hod. ranní stanul Jiří Washington s 800 osmáhlými veterány na 125. ulici a Osmé Avenue. Vojsko postoupilo pak až na Bowery a po 1. hod. nastoupen pochod k Battery za zvuků hudby a jásotu New Yorčanů. V pevnosti George na Battery námořník John Van Arsdale slezl žerď s anglickou vlajkou, strhl ji a za chvíli třepetaly se tu ve vzduchu na vždy již Hvězdy a Pruhy. Nedávno zvolený guvernér George Clinton dával pak hostinu ve Fraunces's Tavern na rohu Pearl a Broad Street a zde také dne 4. prosince v památném Long Roomu na prvém patře rozloučil se Washington s čelnými důstojníky, děkuje jim za služby, prokázané vlasti, a

Stará City (Federal) Hall ve Wall Street r. 1789.
Zde na jižním balkoně skládal Jiří Washington presidentskou přísahu.

Dnešní Sub-Treasury ve Wall Street.

propouštěje je z povinnosti. Na straně Broad Street oznamuje to dnes pamětní deska potomkům. Od roku 1785 do 1790 byl pak New York sídlem spolkové vlády a zde sešel se také ve staré City Hall na rohu Wall a Broad Street na jaře 1789 první americký kongres.

V této budově, jež dnes je Podřízeným pokladním úřadem Spojených Států (United States Sub-Treasury), vzat první president Spojených Států Jiří Washington dne 30. dubna 1789 na balkoně v přísahu státním kancléřem Robertem L. Livingstonem za bouřlivého jásání všeho lidu. Bible, na níž Washington složil přísahu, vypůjčena z blízké Sv. Janské lože Svobodných Zednářů, kde dosud chová se jako vzácná památka. Washington bydlil zprvu v čís. 1 Cherry Street na rohu Pearl Street, kde dnes spočívá jeden z pilířů brooklynského mostu, ačkoli velmi rád zajížděl na sídlo v Mount Vernon; na své narozeniny 1790 přestěhoval se do prostornější McComb Mansion, čís. 39 Broadway, ale na krátko. Před koncem roku kongres prohlásil za hlavní město Filadelfii a tak Washington koncem r. 1790 rozloučil se s New Yorkem.

V době té město zotavilo se z ran, zasazených válkou, a rychle nabývalo skvělého vzhledu. R. 1789 utvořena "The Tammany Society" jako vlastenecký spolek, jehož členy byli nejpřednější New Yorčané; politiky počala si Tammany všímati teprve za Jeffersona. Pro Washingtona počato se stavbou nádherného domu na místě někdejší tvrze, tudíž tam, kde je nyní nová Celnice; když po odchodu Washingtonově dostavěn, ubytováni v tomto "vládním domě" guverněři Clinton a Jay.

Do následujících let spadají počátky paroplavby. Již r. 1796 John Fitch zkoušel na rybníce "Collect Pond" (tam, kde dnes je Canal Street) první svou šroubovou loď'. Tehdy vážení diváci (Livingston a jiní) velice se zasmáli, když Eliver Evans pravil, že "nadejde doba, kdy lidé budou cestovati v dostavnících hnaných parou z jednoho města do druhého s rychlostí 15—20 mil za hodinu." Ale již r. 1807 stal se New York kolébkou paroplavby, jež zrevolucionovala celý světový obchod. První parník větších rozměrů (133 stop dlouhý) "Clermont", vystavěný nákladem Livingstona dle plánů Roberta Fultona, vykonal 17. srpna 1807 první cestu do Albany za 32 hodin, kdežto dříve obyčejné nákladní lodě potřebovaly 4 až 6 dní. Byl to týž Fulton, o němž se Napoleon, když Fulton se mu nabídl, že sestrojí parníky, po nichž bude možno dopraviti francouzské vojsko do Anglie, pohrdlivě vyjádřil: "Blázen! Vařící vodou chce dopravovati armádu do Anglie!" (Stoleté výročí toho dne bylo 17. srpna 1907 oslaveno tím, že všechny lodě v newyorském přístavě, domácí i cizí, v 1. hod. odpol. po čtvrt hodiny pískaly, hučely a ječely všemi možnými lodními píšťalami a troubami). Roku 1817 zkrácena cesta již dokonce na 18 hodin a na to nastává rychlý vývoj paroplavby, zejména od r. 1829, kdy mladý převozník Cornelius Vanderbilt přestěhoval se ze Staten Islandu do New Yorku a založil nové, značně zlepšené dopravní linie na Hudsonu a v Long Islandské zátoce. Stoleté výročí vynálezu paroplavby oslaveno v r. 1907 nejen v New Yorku, ale i jinde, zejména na nautické výstavě v Bordeaux ve Francii. R. 1819 zbudován konečně v New Yorku parník "Savannah", který se první odvážil přes Atlantický oceán.

R. 1810 počal se New York šířiti na sever. Ještě r. 1803, když kladen základní kámen k dnešní City Hall (radnici) mayorem Edwardem Livingstonem, domníváno se, že tato budova bude na vždy nejsevernějším bodem města, a proto průčelí a obě strany zbudovány sice z massachussetského mramoru, ale zadní strana odbyta jen červeným pískovcem. (Teprve 1890 byla také bíle natřena). Jeden historik tehdy napsal, že "severní strana bude vždy z dohledu světa." Ale již po několika letech našli se jiní, kteří asi smýšleli jinak. Dne 3. dubna 1807 stalo se skutkem usnesení městské komise, jímž část New Yorku mezi Houston a 155. ulicí byla rozdělena v řádně číslované ulice a avenue. Moudré opatrnosti, diktované zkušenostmi z předchozích velkých požárů, děkujeme mimořádnou šířku některých ulice (14, 23, 34, 42, 57, 72, 86, 97. a jiné); účelem toho bylo, položiti meze šíření se dravého živlu. Arci členové komise výslovně se omlouvají, že to činí na několik století. To je přece nenapadlo, že jediné století stačí na překročení jejich výměry! Číslování domů počalo již r. 1793. Jak málo důvěry v šíření se města bylo tehdy v obyvatelstvu samém, dokazuje to, že když r. 1807 kdosi nabídl darem Luteránské společnosti 4 akry pozemku na rohu Broadway a dnešní Canal Street na kostel, odmítnut dar s poukazem, že pozemky ty nemají ani tolik ceny, co by stálo obehnání plotem. Ale již r. 1809 vysušen rybník "Collect Pond", prostírající se tam, kde dnes je vězení Tombs a překážející rozmachu města na sever, založena tu pěkná ulice, dnešní Canal Street a rok na to počato již s rozkopáváním vrchů mezi 11. a 16. ulicí a mezi Broadway a Bowery. Tehdy vyskytly se arci již také chytré hlavy, jež dovedly spekulovati. Příkladem je John Jacob Astor, nar. v německé vsi Waldorfu r. 1763 a přišlý do New Yorku r. 1784 k bratru řezníkovi. Vstoupil do kožešnického závodu a v 16 letech na to měl již čtvrt milionu dollarů, na tu dobu obnos veliký. Tento Astor prodal kdysi svůj pozemek ve Wall Street za 8,000 dollarů a po podpisu smlouvy liboval si kupec, že za několik málo let jistě stoupne jeho cena na 12,000 doll. Astor se pousmál a pravil, že za obdržené peníze koupí 80 lotů nad novou Canal Street a ty že za stejný počet let stoupnou na 80.000 dollarů. A také měl pravdu.

Broadway byla na počátku 19. století dlouhá pouze dvě míle a jen do polovice této délky vydlážděna. Až do r. 1825 končila Broadway a tím i New York na dnešním Astor Place, kde ji přetínala zeď Randallovy farmy. Dál na sever byly vůbec jen farmy a zelinářské a jiné zahrady. Tam, kde dnes splývá Třetí a Čtvrtá Avenue, stál grocerní obchod Petra Coopera, v němž vyměňovali si synáčkové z "uptown" cukroví a koláčky za jahody, nasbírané na dnešní Bleecker Street.

Když r. 1812 vypukla válka s Anglií, došlo k blokádě newyorského přístavu anglickými loďmi od r. 1813 až do konce války. R. 1814 propukla obava, že nepřítel vrhne se na New York. Aby se zamezilo obsazení Manhattanu Brity, vydal mayor De Witt Clinton, synovec někdejšího guvernéra Jiřího Clintona, provolání k lidu, aby každý, kdo může, pomohl dostavěti nedokončené opevnění. Ve 4 dnech bylo již 3000 lidí v práci; i noviny zastavily vydávání listů, aby jejich lidé mohli pomáhati v opevňování. Zejména dobře opevněn "McGowan's Pass" v dnešním Central Parku od Fort Fish (tam, kde na sever prodloužená přímka Šesté Avenue protíná 105. a 106. ulici) přes kopec

severně odtud v čáře 108. ulice a pak jihovýhodně před průsmyk sám k Fort Clinton (dnes kopec mezi 106. a 107. ulicí nad rybníčkem u vchodu do Central Parku z Páté Avenue a 105. ulice; na kopci dnes je praporová tyč a nahoře několik starých děl) a pak přímo k rybníčku. Vedle toho opevněn „starý Blockhouse" u 110. ulice a druhý Blockhouse u 123. ulice, východně od Amsterdam Avenue. Jedním z opevnění těchto ostatně bylo i "Castle Clinton" na Battery, zřízené r. 1807 a pojmenované tak na počest mayora De Witt Clintona, o němž právě hovoříme; tomuto dostalo se pak, když postoupeno bylo r. 1823 městu a proměněno v zábavní místnost, jména "Castle Garden" (dnešní Aquarium). Ale Clinton má netoliko vojenské zásluhy, má i mnoho zásluh jiných. K největším náleží "Erieský průplav", spojující Velká jezera a Hudson. Jen houževnatost Clintonova dovedla překonati nesčetné překážky, jež se stavěly v cestu tomuto velkolepému plánu, který úrodné hořejší kraje, tehdy téměř pustiny, rázem oživil. Buffalo bylo tehdy pouze vesnicí, Rochester jen mýtinou s jedinou srubovou chýší; pěstovati obilí na žírných lanech nikomu nemohlo napadnouti, protože doprava do Albany byla nesmírně drahá. Po nemalých obtížích zlomen konečně odpor zákonodárny a r. 1810 počlo se se stavbou průplavu. Ve výboru byli Clinton, guvernér Morris a jiní, později i Robert Fulton. Průplav, 440 mil dlouhý, a vyžadující nákladu 6 milionů dollarů, byl 26. října 1825 hotov. — Toho dne slavnostně vpuštěny vody jezera Erie do průplavu. Jelikož tehdy nebylo ještě telegrafů, oznamována radostná ta událost výstřely děl, jež po celé cestě ve vzdálenostech 10 mil byla rozestavena. V 10 hodin ozvalo se první dělo, v 11 hodin došlo již na děla v Albany a v 11 hodin 21 minut zaduněla děla newyorská, — za 81 minut urazila zpráva cestu 550 mil. Současně vypraveny čtyři průplavní lodě, jež dne 5. listopadu přijely do New Yorku, a odtud, provázeny velikým počtem lodí všeho druhu, jely až za Sandy Hook, kde za hřímavých salv blízkých pevnostních děl Clinton, tehdy již podruhé za guvernera zvolený, vlil soudek vody z jezera Erie do vod Atlantického oceánu. — Clinton také byl prvním předsedou "Public School Society", spolku to, který se ustavil r. 1805 a byl počátkem velkolepé dnešní stavby našich obecných škol. Až do té doby byly totiž jen školy církevní, což mělo za následek, že pro chudinu škol nebylo. Tomu počal odpomáhati uvedený spolek, a znenáhla systém obecných necírkevních škol úplně opanoval.

Z rozmanitých událostí nejblíže příštích let budiž uvedeno aspoň toto: r. 1816 počala Black Ball Line poštovní spojení s Evropou a r. 1821 Red Star zavedla osobní dopravu mezi Liverpoolem a New Yorkem, vyžadující 15 až 23 dní. R. 1822 navštívila město žlutá zimnice, což mělo v zápětí šílený útěk z města. R. 1823 proměněn Castle Clinton, jak jsme již uvedli, v "Castle Garden"; místnost ta byla tehdy vzdálena asi 300 yardů od pevniny, s níž byla spojena dřevěným mostem. Zde r. 1824 nadšeně vítán Lafayette, když na pozvání kongresu, který mu odhlasoval dar 200.000 dollarů a městský jeden obvod půdy, znovu navštívil Spoj. Státy. Lafayette (plným jménem Marie Jean Paul Roch Yves Gilbert Motier, marquis de Lafayette) pocházel ze staré francouzské rodiny. Narodiv se r. 1757, odejel přes odpor dvora jako 20letý jinoch do Ameriky a nabídl zde své služby naší mladé republice,

bojující za neodvislost. Stal se důvěrným přítelem a obdivovatelem Washingtona, bojoval v bitvách u Brandywine, po níž mu Washington svěřil jednu divisi, a u Yorktownu. Když po uzavření míru r. 1784 opět přišel do Unie, byla jeho cesta jediným nevídaným triumfem. Zemřel v Paříži r. 1834. Když se chystala světová výstava pařížská k r. 1900, počly r. 1898 děti obecných škol ve Spoj. Státech centovou sbírku, za niž opatřena Lafayettova socha, postavená dnes v Paříži.

R. 1825 seznali Newyorčané velkou novinku: počalo se svítiti plynem. Prvně byl jím osvětlen dům čís. 7 v Cherry Street, kde bydlil předseda plynárenské společnosti. Na to položeno na Broadway od Canal Street k Battery prvé plynové potrubí. — R. 1831 založena New York University, pro niž postavena v letech 1832....1835 ušlechtilá gotická budova na Washington Square. Tato sbourána teprve r. 1894 a nahražena velkou obchodní budovou, v níž pouze hořejší patra ponechána části university (je tam dnes pouze právnická škola, Law School, započavší r. 1835 a tím jedna z nejstarších právnických škol ve Spoj. Státech, pedagogická škola a j.; ostatní oddělení přenesena do rozsáhlého souhrnu budov na University Heights).

R. 1832 počíná pouliční doprava newyorská, první to koňka na světě vůbec. První pouliční dráha světa "The New York and Harlem" dostala charter r. 1831 a v následujícím roce otevřela celou trať od Prince Street až k Harlemskému mostu. Vozy byly na perách, měly vždy tři oddělení s postranními dveřmi, nahoře seděl kočí, nohama řídě brzdu. Teprve po 30 letech Newyorčan George Francis Train snažil se v Evropě zavésti koňku (tam vžilo se pro ni jméno "tramway", což je zkomolenina jména inženýra Outrama, který ku konci 18. století zavedl v severní Anglii podobné spojení v uhelných dolech). První vozy newyorské koňky navrhl a vyráběl John Stephenson.

Do r. 1833 spadá počátek moderní naší žurnalistiky. Žurnalista Horatio D. Sheppard přišel na myšlenku laciných novin, i spojil se s tiskařem Horacem Greeley, a 1. ledna 1833 za strašné sněhové vánice roznášen poprvé nový dvoucentový list "The Morning Post". List žil však jen 2 týdny a 3 dny. Ale myšlenka již nezahynula. Po 9 měsících 3. září vyšel již centový "The New York Sun" nákladem Benjamina H. Daye, a pak zvolna přibývá list za listem. První další byl r. 1839 německý "New Yorker Staats-Zeitung", založený Oswaldem Ottendorferem.

Rok 1834 bývá často zván "The Year of Riots", jelikož strhlo se v něm několik bouří; volební bouře, bouře proti odpůrcům otroctví, bouře kameníků, kteří se vzpírali užívati mramoru jako stavebního kamene a j.

R. 1835 počal žurnalista James Gordon Bennett vydávati nový centový list "The New York Herald". První číslo vyšlo v květnu 1835. "Office" byla ve sklepě ve Wall Street, celým jejím nábytkem byla fošna, položená na dva sudy, a jedna židle. Zde Bennett psal své redakční stati a hovořil se zákazníky. Pracoval 16....17 hodin denně: ráno od 5 do 8 psal krátké, čiperné "editorials", jež tolik poutaly a bavily jeho čtenáře, pak dopoledne v obchodních hodinách psal ohlášky, prodával noviny a připravoval látku pro tiskaře; v jednu hodinu vyběhl sbírati novinky po Wall Street, od 4 do 6 byl opět v redakci a večer

chodil po divadlech, plesech, koncertech a schůzích a sbíral další novinky a klepy. To byl počátek dnešního světového listu, který je ojedinělým ve světě, který platil Stanleyovu výpravu do střední Afriky k nalezení Livingstona, listu, který pořádal polární výpravy atd. — Téhož roku 1835 vypukl dne 16. prosince v sousedství Pearl a Wall Str. velký požár, který zuřil 3 dny a zničil přes 650 domů a způsobil škodu 20 millionů dollarů. Upomínkou požáru je šedý vápencový památník v Pearl Street, skoro proti Bradfordově tabulce, udávající tyto číslice. Jeden dobrý následek však požár měl: poznalo se, že hlavní vinou neštěstí byl nedostatek vody (tehdy čerpala se voda jen pomocí primitivních ručních pump, jejíž poslední osamělá ukázka je posud na rohu Trinity Place a Cedar Street), i počlo se se stavbou Crotonského vodovodu, který již v říjnu 1842 počal dodávati vodu na Manhattan; náklad na vodovod činil 9 milionů dollarů.

R. 1836 přichází do New Yorku z Čech kožešník Frant. V. Vlasák, pražský rodák, a zahajuje české přistěhovalectví 19. století, které ovšem počíná značnější měrou teprve po r. 1848. Vlasák, který se však později podpisoval "W. Lassak" a nechodil mezi Čechy, byť svého českého původu nezapíral, měl, jak se říká, štěstí. Seznámil se s milionářem Janem Jakubem Astorem, vstoupil s ním do spolku, a zbohatl tak, že jeho pozůstalost, o kterou vedli dědicové tuhý boj mezi sebou, když Vlasák na počátku března 1889 zemřel, činila přes 5 milionů dollarů. Celkem však před r. 1848 české přistěhovalectví bylo jen nepatrné. Paní Terezie Koulová (ve "Slavii", 24. srpna 1906) tvrdí, že r. 1854 žilo v New Yorku, nejstarší to české osadě v Americe, jen všeho všudy asi 40 českých rodin.

New York zatím pozvolna šířil se na sever. V letech 1844—1847 za mayora Jamese Harpera, známého nakladatele, vyklizeno náměstí Madison Square a zároveň r. 1845 upraveno Union Square, kde ovšem na severní straně bylo zatím jen málo domů.

R. 1845 došlo v New Yorku k události zaznamenané slavně ve světové historii. Samuel F. B. Morse, profesor na New Yorské universitě, který v červenci 1837 dokončil svůj vynález telegrafu a kterému r. 1843 kongres povolil prostředky na pokusnou linii mezi Washingtonem a Baltimorem, spojil r. 1845 New York s Filadelfií prvním telegrafním vedením. Morse byl poctěn v r. 1857 tím, že v Paříži sešli se zástupci 10 států a odhlasovali mu dar 400.000 franků čili 80.000 dollarů. Morse zemřel v New Yorku 2. dubna 1872; na domě čís. 5. v záp. 22. ul. je prostá tabulka oznamující chodci, že v domě tom mnoho roků žil a zemřel S. F. B. Morse.

V r. 1848 stává se skutkem Astorova knihovna. John Jacob Astor na podnět spisovatele Washingtona Irvinga a Dr. Cogswella odkázal jí v dovětku své závěti 400.000 dollarů, a 1. ledna 1849 byla inkorporována. (Když Astor 20. března 1848 zemřel, zůstalo po něm 20 milionů dollarů). Po smrti zakladatelově obmýšleli i synové a vnukové jeho tuto knihovnu dalšími dary, a tak vzrostl Astorovský dar této knihovně na 1,700.000 dollarů, čímž ovšem umožněna její velikolepost.

Politické bouře roku 1848, tohoto "jara národů", ve staré vlasti naší tak mocně otřásšího těžkým vzduchem dlouhého absolutismu a tak rychle opět vystřídaného reakcí, přivedly do Ameriky jednoho z nejlep-

ších synů českého národa v 19. století, Vojtu Náprstka. **Jako politický** uprchlík přišel koncem roku 1848 do New Yorku a živil se zde rok děláním lepenkových škatul a pod., načež po krátkém pobytu v Connecticut počátkem r. 1850 octl se v Milwaukee, Wis., kde teprve pocítěn rychle jeho vliv na tamní duševní život. Náprstek byl mužem hluboké, vroucí, do posledního záhybu duše přesvědčené svobodomyslnosti a opravdový demokrat činem, nikoli jen planým křikem. Jeho vzor je nejčistší, jaký může zářiti česko-americké svobodomyslnosti. Před tím přišel do New Yorku r. 1846 Turnovan Čeněk Paclt, který, nemoha se zde uchytiti, odjel do New Orleansu, v r. 1850 přibyli sem Frant. Brodský, Roudničan, strýc dnešního spolumajitele bankovní firmy "Brodský a Sovák", a bechyňský rodák Fr. Korbel, který koncem let šedesátých zavolal k sobě ještě bratry Antonína a Josefa a stvořil s nimi proslulou kalifornskou firmu "Bratří Korbelů". Mimo to žili zde neb přibyli sem v té době truhlář Kratina, zámečník Přibyl, kožešník Konvalinka (tento se k Čechům nehlásil), hudební nástrojář Frant. Červený z Král. Hradce, bratr známého továrníka ve staré vlasti, zlatník Čilinský z Prahy, Fr. Tvrdý z Roudnice, tři bratří Čížkové z Domažlic, bratří Pohlové z Plas, Turnovan Jos. Fišer, klempíř Kohout z Kutné Hory a jiní, z nichž někteří ovšem odstěhovali se později do Chicaga a jinam.

V prvém týdnu ledna 1850 založen byl v Novém Yorku první český spolek americký **"První Československý Spolek."** Tajemníkem jeho byl Josef Čilinský, který přijel do New Yorku asi v září 1848, místopředsedou 36letý zlatník Ondřej Hubáček z Prahy, který přijel po plachetníku 1. listopadu 1848, předsedou byl Václav Pohl, pokladníkem Fr. Červený a knihovníkem Vojta Náprstek. Čilinský napsal po letech o založení spolku a tehdejším životě svému příteli Ant. Štrauchovi do Čech toto: "Naše štěstí bylo, že uměli jsme německy, tak aspoň mohli jsme hledat porady u Němců, jichž tu bylo před námi mnohem více a někteří již měli své obchody. Každý z nás věděl dobře, že musí pracovat těžce a v tom co se právě nahodí. Hubáček místo zlatnického řemesla svého ševcoval v domě, kde bydlel, a vydělal si hned z počátku tři šilinky od dvou holínek. Rodinu s sebou neměl a syn jeho, dostav zprávy od tatínka, že ševcuje, sám ihned vedle studií na technice, učil se ševcovině, "aby do Ameriky přijel již připraven." Smáli jsme se tomu, když to psal otci, který na jaře konečně dostal se do práce k jednomu zlatníku, kde různé vykonával správky. Jakmile však dovednost jeho byla poznána, měl se již lépe, třeba neznal ani slova anglického. Pokud mne se týče, měl jsem také krušný začátek a Tvrdý též. Pro toho však, kdo odhodlán byl na všecko, bylo maličkostí trochu té dřiny, jen když ta sebe skrovnější výplata mu zůstala a on jinak volnějším se cítil. — Byli jsme hrdí na to, že jsme v té republice, ale té drahé Prahy, jako děti její, praví Pražané, jsme často vzpomínali a v tom, jakoby z mraků spadl, přijel mezi nás Vojta Náprstek, nadšený pracovník lidový, upřímný a šlechetný, jenž v dubnu 1847 si ve Vídni žalář odbyl a nové pronásledování jej čekalo, jako mnohé jiné nadšence. Ve Vídni nedařilo se mu mnoho a do New Yorku přijel s málo jen penězi, za to však s větší odhodlaností všech z nás. My sice tu byli déle, ale v Náprstkovi poznali jsme ihned

svého vůdce, jenž vpravil se v poměry náramně rychle; dnes šel zametat do restaurace, aby se najedl a zítra čistil okna v obchodě nějakém, pomahaje si tou troškou znalosti řeči anglické zde, a znalostí němčiny tam. Radil nám, abychom jen ve všem rozumu užívali, snažíce se seznati všechny síly nového světa a toho našeho okolí. A jak se radoval, když peníze mu skoro docházely, když již v mnohém musel spolehati na úvěr a práce stále nebylo, když jednoho krásného jitra přišel si proň do hostince a "boardinku" Hubáček a řekl mu, že našel pro něho stálou práci v závodě, kde dělali lepenkové škatulky. Náprstek, mladý, vzdělaný muž, posluchač práv, hodný syn "paní maminky" od Halánků, šel a dřel se přímo do únavy jako každý jiný z nás za dva a půl dollarů týdně. Že podle toho byly ty jeho obědy a někdy večeře jako nás skrovné, jest přirozené, ale my si z toho nic nedělali. Brzy i jeho práce vynesla mu více a u Čížka začal se učit truhlařině v prázdných chvílích. Tak byli jsme tu pohromadě celá dvě léta, scházeli jsme se a poučovali z mnohých těch knížek co Náprstek s sebou přivezl — a měl jich hojně, několik arménských, pojednání o Číně a její obyvatelích, mapy, národopis a hlavně díla Voltaira, Saint-Simona, vedle všech prací Kollárových, Čelakovského a vystřižených článků Havlíčkových. Čechů do New Yorku přibývalo, Náprstek psal domů o té volnosti v Americe, tom našem životě nezávislém i sliboval si, že tu nějakou velikou českou kolonii přece jen založí. To bylo vždy v jeho plánu a sotva sám jakž takž se ulebedil, již pomýšlel pomáhati druhým sem přibylým krajanům. Tak se stalo, že založili jsme si první český spolek na podnět Náprstkův, abychom měli se nejen kde scházeti, ale abychom i mohli si číst, hovořiti a posilovati se v pracech svých, aneb kdyby někdo z nás potřeboval pomoci, abychom učinili sbírku mezi sebou a pomohli. V lednu 1850 byl náš "První Čechoslovanský Spolek v Americe" založen a hned ze začátku měl 17 členů. Předsedou byl Václav Pohl; Ondřej Hubáček, místopředsedou; Fr- Červený, pokladníkem, já sám zvolen byl tajemníkem a Vojta Náprstek na vlastní žádost chtěl být knihovníkem. Dal nám všechny své knihy ihned k disposici a také ihned psal domů, aby mu sem poslali knih co nejvíce. .... Scházívali jsme se v tak zvaném "City Hall Place" (v bytu plukovníka Burgthala, jenž od vojska rakouského prchl) a sice každé soboty. Náprstek hrál nám na piano, my zpívali a veselili se po česku, někdy si zatančili a při tom hlavně potřeb přistěhovalců jsme dbali. V tom pak ohledu péče a starost Náprstkova o mnohé i nehodné a podpory nezasloužívší, byla přímo úžasná, tak jako staral se co nejvíce bylo lze o náš pokrok a postup, chtě abychom se drželi jen svého rozumu, nevěřili na kněze a nic jim nedávali, jako spíše o poznání volných institucí země této usilovali." Účelem spolku byla tedy podpora chudých přistěhovalců a povzbuzení národního ruchu; později spolek přeměněn ve vzájemně se podporující nemocenský spolek a zanikl r. 1855 tím, že většina zakladatelů rozešla se po nové vlasti. V dalším vývoji New Yorku byla by ovšem bývala myšlenka všeslovanského spolku tak jako tak neudržitelnou: jediné pole, na němž všeslovanská součinnost je možna, jest pouze podpora přistěhovalců, a i zde došlo k založení Slovanské Přistěhovalecké Společnosti teprve v roce 1907.

R. 1851 otevřena dráha Hudsonská (Hudson River Railroad), spojující New York a East Albany. Tím navázáno spojení s New York Central Railroad Company, která se konsolidovala r. 1853 a utvořila tím jednotnou trať Albany-Buffalo. Hudsonská dráha pak spojena r. 1869 s ní a tak vznikla New York Central and Hudson River Railroad, jediná dráha, která projíždí až k Velkým jezerům pouze územím jednoho státu.

Zatím žurnalistika newyorská se utěšeně rozmáhala. Již v r. 1841 přibyla "The New York Tribune", založená Horacem Greeleyem, r. 1851 založil Henry J. Raymond a George Jones "The New York Times", v červnu 1860 přibyl konečně "The World". R. 1867 James Gordon Bennett počal vydávati "The Evening Telegram", kdežto večerní "Sun" a "World" datuje se teprve od r. 1887.

14. července 1853 otevřen u přítomnosti presidenta Franklina Pierce, celé řady ministrů, guvernérů jiných států, zahraničních hostí a asi 20.000 účastníků ostatních "Crystal Palace", prostírající se mezi 40. a 42. ulicí u Šesté Avenue (pozdější Bryant Park). Byla to průmyslová výstavní budova, zbudovaná ze skla a železa na způsob "Křišťálového paláce", jenž byl hlavním "hřebem" prvé světové výstavy, konané r. 1851 v Londýně. Tehdy inženýrem Paxtonem na 16 jitrech půdy vystavěný palác ze skla a železa, první svého druhu, byl v celém světě předmětem hovoru. Znělo to jako z pohádky. A byl to skutečně epochální čin. Dosavadní pouta, vížící rozpjetí budov a formu jejich součástí tíží stavební látky — kamene a dříví, — byla zlomena a další vývoj šel pak báječně rychle. Dnes pomocí železa jako materiálu a pomocí strojní síly dovedeme přepnouti prostory, o jakých se dřívějším stoletím ani nezdálo. Londýnský "křišťálový palác" byl prvním vítězným zásvitem nového konstruktivního slohu oproti slohu historickému. A tento zázrak dovolili si Newyorčané hned dva roky po Londýně. Půdorys byl kříž, jehož ramena měla celkovou délku 365 stop 5 palců, kupole zvenčí měla výšku 149 stop. V paláci odbylo se několik výročních výstav Amerického Institutu, ale 5. října 1858 vyhořela budova úplně a na jejím místě zřízen park. K vůli zajímavosti podotýkám, že toto místo již několikráte, zejména Heraldem, doporučováno za nejlepší místo pro novou radnici.

Do r. 1856 připadá založení Central Parku. Došlo k tomu dosti náhodou. Jonesův les u East Riveru byl zahrnut do zákona, schváleného právě zákonodárnou, ale majitelé lesa Schermerhornové odporovali tomu. Poradili se se soudcem Hiltonem, který jim dal radu, aby podali petici k zákonodárnému sboru, aby zákon onen byl odvolán a místo toho zřízen park tam, kde je dnes Central Park. Sehnány potřebné podpisy po městě na petici a žádosti vyhověno. A tak dán podnět k založení parku, který je největším dobrodiním pro město a dodává zcela mimořádný ráz dnešnímu veleměstu. Do výboru k zřízení parku zvoleni spisovatel Washington Irving a historik George Bancroft, návrhy vypracovali Calvert Vaux a Frederick Law Olmsted. Je to jeden z největších a nejkrásnějších velkosadů světa; stál 16 a půl milionu dollarů. — Téhož roku dostalo se New Yorku také prvních veřejných soch. Na Union Square vztyčen totiž pomník Washingtonův a o něco později na Madison Square socha generála Wortha.

R. 1857 počíná úsilí o podmořské telegrafické spojení Starého světa s Novým světem. Cyrus West Field a Petr Cooper pojali myšlenku spojiti oba díly světa podmořským kabelem. V srpnu 1858 stalo se spojení skutkem; kabel vážil 2, 500 tun a byl stejný počet mil dlouhý. Královna anglická Viktorie poslala první kabelogram o 90 slovech presidentu Buchananovi. Ale ukázalo se, že proud je slabý, — k 90 oněm slovům bylo potřebí 67 minut. A za krátko dokonce kabel přestal pracovati, čímž zároveň odňata chuť do nové spekulace toho druhu. Teprve r. 1865 podařilo se opět sehnati nový kapitál, a v letech 1865 a 1866 kladen nový kabel, tentokrát 4,000 tun těžký. Loď "Great Eastern" má historickou paměť položení kabelu, jehož uskutečnění musíme děkovati jen nezlomné energie Cyruse Fielda a vědeckému geniu prof. Williama Thomsona (pozdějšího Lorda Kelvina). Kongres odhlasoval Fieldovi zlatou medaili a díky národa, na světové výstavě pařížské v r. 1867 udělena mu nejvyšší cena, Grand Prix; Field zemřel v New Yorku dne 12. července 1892.

Když hrozila občanská válka, byl veškeren duch konservativního a obchodního New Yorku proti ní. New York tehdy měl sice již přes 800.000 obyv., ale celkový jeho ráz činil dojem velkého provinciálního města. Mayor Fernando Wood zcela ve smyslu povšechné nálady pojal tehdy myšlenku učiniti New York neutrálním městem a využitkovati války svedením všeho obchodu do New Yorku. Ale sotva válka opravdu vypukla, zmocnilo se vlastenectví všeho obyvatelstva tak živelním záchvatem, že bylo rázem po vší neutralitě. V dubnu 1861 odešlo v 10 dnech 10,000 dobrovolníků na bojiště (6, 7, 11 a 12. pluk). Zejména odchod oblíbeného "Sedmého pluku" (tento vznikl 25. srpna 1824 ve staré Shakespearově krčmě, viz tabulku pamětní na jihozáp. rohu Fultonovy a Nassavské ulice) byl provázen nejbouřlivějším nadšením; podobně slavný byl odchod 69. pluku dne 23. dubna a odchod pluku "Fire Zouaves" dne 29. dubna. Celkem New York během války vyslal do pole 116,382 mužů a přes 200 milionů dollarů přispěl k válečným účelům. Mnozí se ovšem nevrátili. Z pamětních desk budiž uvedena deska na "College of the City of New York" na 23. ulici a Lexington Ave. se jmeny graduantů této koleje, kteří padli ve válce.

V červenci 1863 počaly strašné "Draft-Riots". K sehnání vojska bylo totiž nutno zavésti tak zvaný "draft system": každý táhl sám los, rozhodující o tom, zda půjde na bojiště čili nic. Proti těmto násilným odvodům k armádě vypukla všeobecná nespokojenost, a tu od 13. do 17. července rozzuřily se vinou některých pobuřujících novinářských demokratických článků a slabošské vlády guvernéra Seymoura hrozné bouře. Dne 13. července davy vyplenily a spálily úřadovnu vrchního maršála (Provost Marshalls Office) na 46. ulici a Třetí Ave. a pak vraždíce a loupíce táhly městem. Kancelář republikánské "Tribune" vypleněna, černošský sirotčinec na Páté Ave spálen, obilní elevátory na atlantických přístavištích zničeny, černoši a vojíni pobíjeni, kde na ně davy přišly, a při tom všem policie byla úplně bezmocna. Teprve po příchodu dostatečného počtu vojska zdolány bouře, za kterých přes 1,000 lidských životů zmařeno a zničen majetek v ceně nejméně dvou milionů dollarů.

R. 1865 zřízen placený požární department a tím dán základ dnešní chloubě New Yorku, nevyrovnatelnému jeho hasičstvu, požívajícímu světové pověsti. Zároveň zavedeny parní stříkačky. R. 1866 William C. Kingsley pojal plán spojiti New York s Brooklynem velkolepým mostem, k jehož provedení podařilo se mu získati inženýry Johna A. Roeblinga a jeho syna. R. 1870 počato již se stavbou mostu brooklynského, který za nedlouho stal se novým "divem světa". R. 1869 New York spojen železnicí se San Franciskem. Konečně do r. 1866 spadá také první vystoupení Andrew H. Greena pro myšlenku "Velkého New Yorku". Teprve po 32 letech stal se tento sen skutečností, ale Green celá ta léta neustával mluviti pro spojení New Yorku s Bronxem, Brooklynem a Staten Islandem. Proto také, když 1. ledna 1898 došlo ke spojení a utvoření "Velkého New Yorku", byl v červenci téhož roku Green jako "The Father of Greater New York" na radnici odměněn lidovým uznáním v podobě zlaté medaile.

Prve než přejdeme do let sedmdesátých, musíme zaznamenati vývoj české osady, pro kterou léta šedesátá znamenají počátek rozmachu. Čechů hodně přibývalo, a není proto divu, že když v letech 1858—1859 kupovány akcie na založení prvních česko-amerických novin, chtěl New York, jenž sebral 200 dollarů, aby list vydáván byl v New Yorku. Ale pak za sídlo listu zvolen St. Louis, kde 21. ledna 1860 vyšlo první číslo týdenníku "Národní Noviny", vycházejícího každou sobotu. Newyorští vydali peníze teprve tehdy, když na podnět J. Boreckého povolán za redaktora z New Yorku Moravan Fr. Mráček. V občanské válce Češi tvořili setninu v pluku Blenk, již sestavil v českých kruzích velmi tehdy oblíbený Slovák Bedřich Werther, důstojník uprchlý z Rakouska.

Na samém počátku let šedesátých vzniká r. 1861 (dle jiných pramenů r. 1859) národně dobročinný spolek "Slovanská Lípa", a na to spolkový ruch rychle stoupá, jelikož od r. 1862 počali se do New Yorku hrnouti Češi z Kutnohorska, sedlečtí doutníkáři. R. 1863 (20. dubna neb 5. května) založen "Nemocné podporující spolek" (Československ. Nem. Podp. Spolek č. 1.), který 10. ledna 1864 spojil se se "Slovanskou Lípou". Téhož roku Č. N. P. Sp. slavně odhaloval první český prapor newyorský před radnicí. Mayor C. Godfrey Gunther provedl úkon, vojsko vzdávalo čest a dělová salva vítala rozvinutí praporu. R. 1864 založen také "Dramatický spolek", který odváděl příjmy své Lípě na školu, čítárnu, posílal peníze na Národní Divadlo atd. V druhé polovici dubna 1865 při smutečním průvodu zavražděného presidenta Lincolna tvořily již české spolky — Lípa s ochotníky a Nem. Podp. Spolkem s jeho praporem — zvláštní oddělení. Před tím vznikla již "Jednota československých spolků", jež potrvala do r. 1882, a nyní k tomu měla přistoupiti ještě "Slovanská Jednota". Na Sylvestra 1865 a 1. a 2. ledna 1866 konal se totiž v Chicagu kongres delegátů na utvoření "Všeslovanské jednoty" ze všech Slovanských Líp a jiných národních spolků a na založení české osady ku zvěčnění české národnosti v Americe. Z New Yorku vysláni delegáti Fr. Bém a K. Hlaváč. K uskutečnění této jednoty nedošlo pro otázku finanční, stálé příspěvky nenalezaly souhlasu. Za to docíleno "Všeslovanské Jednoty" v New Yorku tím, že první český učitel newyorský Čeněk

Ročárek zprostředkoval sbratření "Slovanské Lípy" s polským spolkem "Kosciuszko". Tenkráte existovala již v New Yorku první česká škola, již vydržovala "Slovanská Lípa" a "Včela" (výše uvedený Dramatický spolek přetvořil se totiž v červnu 1865 na samostatný ochotnický sbor "Včela"). 6. června 1867 založen pěvecký spolek "Hlahol" a 5. října 1867 "Včela" opět se na návrh Jos. Pastora přetvořila a dala v neděli odpoledne 13. října vznik "Tělocvičné Jednotě Sokol". Hlahol byl v hostinci Wertherově ve 4. ulici mezi Avenue B a C, Sokol v místnosti Hubáčkově, potomní staré "Národní Budově" v 5. ulici mezi Avenue A a B. Tou dobou první česká osada newyorská brala na se již pevné rysy, prostírajíc se od Houstonovy ulice až k Osmé ulici a od Avenue A až k Avenue C. Již 8. prosince 1867 nastal sice chvilkový sraz: Sokol s předsedou Bedř. Goernerem a Hlahol s předs. J. Zítkem zásluhou R. Kysely spojily se se "Slov. Lípou" v jeden celek. Na první schůzi této "Jednoty Slovanských Spolků" zvolen předsedou Jos. Horák a tajemníkem Vác. Macháček. Jednota měla vzdělávací odbor (Lípa), tělocvičný (Sokol), pěvecký (Hlahol) a dramatický, který od r. 1870 přijal jméno "Tyl". Jen Nem. Podp. Spolek zůstal tudíž stranou. Jednota se ovšem brzo počala trhati. Již 18. května 1868 odtrhl se Hlahol, ačkoli část jeho členů zůstala u Jednoty. V dubnu 1867 vzniká v Morrisanii Tělocvičná Jednota Sokol, r. 1868 "Svornost", jež se r. 1869 spojily v "Tělocvičnou Jednotu Sokol Svornost"; zároveň utvořilo členstvo Dramatický spolek. 26. července 1868 zakládá se první dámský spolek newyorský "Libuše" (nyní v "Jednotě Dcer Vlasti" č. 1.). Příštího roku v lednu 1869 přibývá již druhý dámský spolek "Lada" (dnes J. D. V. č. 2) a 17. května světí Hlahol druhý český prapor. Vrat'me se nyní opět na deset let do dějin celého New Yorku.

Počátek let sedmdesátých přináší New Yorku zlé doby. Propuká totiž tak zvaný "Tweedovský skandál". William Marcy Tweed, vůdce Tammany a řemeslný politik, spojil se s několika stejně ničemnými soudruhy a během několika měsíců připravil podvodně město o 20 milionů dollarů. County Court House sám vynesl jim asi 7 milionů. (Budova ta postavena na Broadway a Chambersově ulici v radničním parku za cenu 10 milionů, ale ve skutečnosti stála jen 3 miliony). R. 1871 podařilo se časopisu "New York Times" následkem nedorozumění mezi městskými úředníky nabyti dostatečných důkazů proti "Tweedovu Ringu", doklady uveřejněny a dokázány obrovské podvody. Na základě toho zřízen 70členný výbor, jenž měl vynutiti soudní stíhání vinníků. Většina prchla do Evropy neb do Kanady, Tweed sám, usvědčen byv r. 1873 ze 12 podvodů a odsouzen na 12 let, dosáhl sice r. 1875 zvrácení rozsudku, ale byl opět uvězněn pro nedostatek záruky na řadu civilních žalob. Podařilo se mu uprchnouti z vězení do Španěl, avšak tam byl chycen a přibyl na válečné lodi do New Yorku. Zemřel ve vězení v Ludlowově ulici 12. dubna 1878.

R. 1873 vypukla ve Wall Street velká panika. Byl to rok hospodářských krisí, jež vycházely ve Starém světě z Rakouska a Německa, zachváceného bursovním švindlem a podnikatelskou nezdravou horečkou, jež skončeny květnovým bursovním krachem vídeňským, odkudž následky šířily se po celé Evropě; v Novém světě předcházel již 24. září

1869 černý pátek bursovní "Black Friday", r. 1873 pád velké firmy Jay Cooke byl signálem k obrovské panice, která strhla mnoho vážených obchodních domů a stála několik set milionů.

Z městských událostí budiž zaznamenána také krvavá srážka, jež se strhla r. 1871 při průvodu "Oraňských" mezi účastníky tohoto průvodu a irskými katolíky; 29 policistů a vojínů usmrceno neb těžce zraněno a 104 osoby vážně poraněny. R. 1875 věnováno 6 milionů dollarů na zlepšení Park Ave. R. 1876 provedeno první trhání skal v "Pekelné bráně" ve Východní řece (Hell Gate). East River v těchto místech byl ode dávna postrachem plavců pro své víry, a proto čin ten byl nejvýše záslužný. Počato severně od Blackwellova ostrova mezi Manhattanem a Astorií. A nyní opět přejdeme k sedmdesátým letům v českém životě.

Českého obyvatelstva a spolkového ruchu přibývalo tou měrou, že otázka první společné budovy spolkové visela již sama sebou ve vzduchu. V únoru 1870 zahájena agitace k utvoření "Jednoty českých spolků ku zřízení Národní síně" a v červenci přijat již návrh veterána z občanské války Ant. Wilda, aby všichni Češi newyorští společně podnikli stavbu této síně. Zatím tvořily se další nové spolky. V listopadu vznikl Nem. Podp. spolek čís. 2, dále v červnu přistoupil Nem. Podp. Spolek č. 3 (tento vznikl z "Tajných Bratří", nemocenského spolku, který v červnu 1870 založila skupina odstouplých členů Hlaholu); v srpnu 1870 vznikl také (jen do dubna 1871) Československý dělnický spolek. Také ochotnictví prodělává řadu změn. 20. dubna 1871 vzniká samostatný ochotnický sbor, v říjnu 1872 srazili se konečně ochotníci v "Národní ochotnický sbor Tyl". Přibývají i církevní spolky. V únoru 1870 založen Spolek sv. Cyrila a Metoděje, v r. 1874 vznikají spolky sv. Václava a sv. Ludmily, v březnu 1875 katolíci upravují si kostel z domu ve 4. ulici mezi Avenue C a D a od října téhož roku zřizují ve sklepě kostela i českou katolickou školu. Velký krach bursovní r. 1873 poškodil mnoho Čechů. Přes to však pádným důkazem jejich zámožnosti bylo, že po krachu 600 českých dělníků bylo s to během 14 dnů složiti na kooperativní dílnu přes 30.000 dollarů. 6. února 1873 zřízen jako místní odbor Unie doutníkářské nem. podp. spolek, který však již 4. února 1874 ustavil se jako samostatný spolek. R. 1872 opuštěn dočasně plán stavby Národní síně pro nedostatek peněz a v dubnu se Ústřední výbor českých spolků, k tomuto účeli zřízený, rozešel. R. 1874 založen spolek "Českoamer. Střelci Svornost".

Do r. 1874 spadá počátek české žurnalistiky newyorské. Malý náběh stal se ovšem již r. 1871, kdy Jiří Šrétr a L. Palda počli vydávati jednostranný list "Lucerna", litografovaný z rukopisu Lva Paldy, dnes známého spolupracovníka "Osvěty Americké". R. 1874 vychází nákladem "Slovanské Lípy" a redakcí J. J. Reindla první větší list newyorský, týdenník "New Yorské Listy". List ten prodán pak r. 1876 ve veřejné dražbě Janu V. Čapkovi, který řídil je již od října 1874 a pak stále až do jejich přechodu v "Dělnické Listy" v r. 1878. Tyto vydával F. Škarda za redakce L. J. Paldy až do 10. července 1883. S nimi zanikl i humoristicko-satirický illustrovaný týdenník "Diblík", rovněž Škardou vydávaný a nějaký čas řízený J. V. Čapkem. Tento

počítá ve svých "Dějinách", že tehdy česká osada čítala asi 12,000 lidí živících se doutníkářstvím, a malý počet ještě jiných řemeslníků.

R. 1875 na podzim sestoupil se dramatický spolek "Thalie", čímž zanikl Tyl a jiné dramatické odbory; Thalie připojila se 29. listopadu 1878 k Národní Jednotě a trvá jako její dramatický odbor dosud. Tato původně "Národní Jednota Spolků Newyorských" založena v prosinci 1875.

Rok 1876 je památný za prvé tím, že v dubnu tohoto roku byl klub "Jan Amos Komenský", založený 15. srpna 1875, uveden jako první spolek newyorský do Jednoty Česko-Slovanských Podporujících Spolků (Č. S. P. S.). a za druhé založením "Čechoslovanského zábavního a vzdělávacího spolku Záboj", který za předsednictví Fr. Vinklárka a tajemnictví Č. Kozáka 26. listopadu 1876 vstoupil v život. V téže době vzniká také několik českých loží Neodvislých řádů Odd Fellows: r. 1874 Jan Žižka Lože, 27. března 1875 Jan Hus Lože, 20. srpna Praha Lože, 25. října 1876 Jiří Poděbrad Lože a před tím 3. dubna 1876 Bohemia Rebeka Stupňová Lože, pak Johana Poděbrad Rebeka St. Lože.

Když 3. července 1876 v předvečer oslavy stoletého výročí prohlášení neodvislosti konán obrovský průvod v New Yorku, tvořili Češi zvláštní oddělení; současně delegáti 11 českých spolků se Sokolem v čele vydali se do Filadelfie k oslavě téže události na Centenniální výstavě filadelfské.

Rok 1877 znamená v českém životě newyorském důležitý mezník. Vypuká velká stávka doutníkářská v září toho roku, což mělo dva velké následky: jednak české obyvatelstvo obrací se i na rozmanité jiné obory práce, nevážíc se na příště již tak výhradně na doutníkářství, jednak počíná stěhování do vyšších částí města, mezi ulicí 65. a 75., které od r. 1888 nastává pak valem. Do zbytku let sedmdesátých náležejí ještě tyto události: 24. dubna 1877 stala se Tělocvičná Jednota Sokol samostatnou, jelikož ze "Slovanské Lípy" zbývaly již jen dva odbory, Sokol a vzdělávací odbor Pokrok, jež se v tu dobu rozešly a tím "Lípa" skončila svůj život; 17. června založen nový řád Č. S. P. S. Jeroným a 17. září II. český střelecký nem. podp. sbor, dále vzniká spolek "Lukes" a "Havlíček" které se v březnu připojily k Národní Jednotě; v dubnu toho roku mnoho Čechů a také některé spolky poškozeny úpadkem německé banky Teutonie (Hlahol přišel na příklad o 500 doll.); v roce 1879 vzniká 5. ledna Velkořád státu New York Č. S. P. S., v témže měsíci Záboj mění jméno na "zábavní, vzdělávací a v nemoci podporující spolek Záboj", 17. května zakládá se řád Jan E. Purkyně, 18. září Jan Hus a 11. října Otakar, vesměs řády Č. S. P. S., 12. listopadu založen sbor Děvín a uveden 2. prosince do Jednoty Českých Dam (J. Č. D.), 9. prosince zakládá se řád Táboritky, dnes č. 1. řádů Česko-Slovanských Podporujících Dámských Spolků (Č. S. P. D. S.); téhož roku konečně Národní Jednota, jež v r. 1878 stala se samostatným spolkem, oznámila úmysl založiti českou čítárnu a českou školu. Tato škola po letech sedmdesátých otevřena Národní Jednotou ve 4. ulici zprvu v budově "Německo-Americké Školy". Prvními učiteli v ní byli paní Fr. Škardová a red. J. Buňata. Po vzniku Národní Budovy v 5. ulici přeložena škola do této, a i potom, když Češi přestěhovali se do hořejší části New Yorku, vydržována pro zbytek

českého obyvatelstva kolem 8. ulice "Nár. Jednotou" zvláštní dolejší škola až do r. 1906, kdy pro malý počet žactva upuštěno od dalšího vydržování školy. Konečně 5. srpna 1877 newyorská Těl. Jedn. Sokol dala k návrhu J. Matějky podnět k založení Národní Jednoty Sokolské, jež uvedena v život na sjezdu v Chicagu 11. a 12. srpna 1878. K místním spolkům přibývají ještě spolky Vlasta, později i Vlastimila a Ladislava, nyní sdružené v J. D. V.

Z událostí let osmdesátých vyniká především odevzdání Brooklynského mostu dopravě dne 24. května 1883. 10. října 1885 prováděno druhé trhání skal v Hell Gate. 29. října 1886 konala se velkolepá slavnost odhalení Sochy Svobody v přístavě Newyorském. Původce její Auguste Bartholdi, francouzský sochař, vyslán byl do Spoj. Států za účelem provedení daru Francie lidu Spoj. Států. Vida při svém příchodu, jak dychtivě kupí se přistěhovalci k zábradlí lodnímu ve chvílích, kdy loď blížila se k břehům americkým, pojal myšlenku postaviti před samé břehy symbol toho, co má si tato země na věky chrániti: symbol Svobody. Plán pak proveden a sochař sám 28. října 1886 po řeči presidenta Clevelanda odhalil světoznámou dnes sochu. Méně příjemná vzpomínka dalších dnů týká se pověstného soudu nad městskými aldermeny, obžalovanými z podplacení řediteli Broadwayské pouliční dráhy. Ve dnech 11. až 13. března 1888 zuřil Velký blizzard (sněhová bouře), při níž řada lidí přišla o život. Východní řeka úplně zamrzla, takže se přes ni chodilo, v ulicích byly obrovské návěje sněhu, a následkem zapadnutí cest vznikla velká nouze o potraviny, zejména o mléko a maso. Roku 1889 konala se slavnost stoletého výročí inaugurace Jiřího Washingtona za prvního presidenta Spoj. Států. President Harrison přijel do New Yorku a konal zde přehlídku 50.000 vojínů, kteří se sešli z 21 států do New Yorku, a přehlídku občanské parády, které se zúčastnilo 75,000 osob, konečně i přehlídku loďstva. Slavnost byla trojdenní: 29. a 30 dubna a 1. května. Při parádě dne 1. května, řízené generálmajorem Butterfieldem, bylo jako zvláštní oddíl účastno 1,000 Čechů z 21 českých spolků. Americký prapor, nesený v čele oddílu, poslal pak gen.-maj. Butterfield Čechům darem; prapor je v uschování Národní Jednoty.

V r. 1880 vznikly dva řády Č. S. P. S.: 3. ledna Hora Kutná a 25. září New York. 5. května založen sbor Vladyka J. Č. D. a 13. září Okresní velkovýbor loží Neodv. řádů Odd Fellows. V roce 1881 založen 13. března První český Veslařský klub. V r. 1882 především ustavil se 24. ledna Velkovýbor státu New York J. Č. D. a 16. července založen Čechoslov. nem. podp. spolek Plasy. Téhož roku vešla v život Česká Doutníkářská Mezinárodní Jednota č. 141, k čemuž pojí se i kus historie českého novinářství newyorského. Tou dobou totiž stanuly příkře proti sobě dvě doutníkářské unie, Mezinárodní a Progresivní, k nimž přidružili se ještě Rytíři Práce. V květnu 1882 počal za redakce Jos. Buňaty, Lva Kochmana a Jar. Chudoby vycházeti nákladem kooperativního družstva "Dělník Americký", který postaviv se na stranu Mezinárodní Unie musil ovšem snášeti spolu její boj. Když pak konečně doutníkáři čeští uznali škodlivost boje a došlo k spojení obou unií, přestal "Dělník Americký" dobrovolně vycházeti dne 31. července 1886. Ale již 9. srpna 1886 vyšlo prvé číslo do dnešního dne trvajícího

denníku, jenž se vrátil k starému Čapkovu jménu "New Yorské Listy". V mezidobí vycházela dočasně ještě řada jiných listů. Tak při "Dělníku Americkém" vycházely nejprve "Zábavné Listy", pak "Šotek" (redakcí Bartoše Bittnera), illustrované to satirické týdenníky. Dále v r. 1883 počal J. V. Čapek, Fr. Bartošek a Tom. Čapek vydávati týdenník "Patriot" v duchu amerického vlastenectví, který po 26 číslech zanikl. V r. 1884 Bernard Herc s Prvním dělnickým vzdělavacím spolkem počal vydávati týdenník "Proletář", který přestal vycházeti po založení "Hlasu Lidu". Prvé číslo tohoto denníku, vydávaného kooperační "Společností pro vydávání denního dělnického časopisu", vyšlo 6. července 1886. Při "Proletáři" a při "H. L." po jistou dobu vycházel satirický "Diblík" a při "N. Y. L." vydávány "New Yorské Humoristické Listy" (J. V. Čapek a Bartoš Bittner), pak "Šotek"; konečně z čítací látky "N. Y. L." vydáván "Svobodný Občan". Od července a srpna 1886 má tudíž česká čtvrt dnešní své denníky "New Yorské Listy" a "Hlas Lidu".

V letech osmdesátých vydána řada spisů v New Yorku, obsahu hlavně socialistického a komunistického; uvádíme jen Lissagarayovu "Pařížskou komunu" v překladu Kochmanově, Donnayovy "Základy vědomostí" v překladu Paldově, Mostovy "Majetkové dravce" v překladu Kochmanově, Schaefflovu "Tresť socialismu" (není nezajímavo, že překlad tohoto proslulého spisku, jejž psal bývalý rakouský ministr a znamenitý národohospodář Alb. Schaeffle vlastně proti socialismu, ale který sociální demokracii prospěl více než řada jejích agitačních brožur, vyšel zde nákladem "Dělníka Amerického" již v r. 1883.; ve staré vlasti vyšel první překlad r. 1879, druhý r. 1892), Blossovy "Dějiny francouzské revoluce" v překladu Kochmana, Fr. Hlaváčka a B. Herce, Mostovo "Sociální hnutí v starém Římě" v překladu Kochmanově atd.

R. 1883 založen opět jeden řád Č. S. P. S. a sice "Peter Cooper". Téhož roku počíná do opravdy akce za dosažením Národní Budovy. Spolkový život nabyl již takového rozmachu, že samostatná budova byla nutností. Dne 13. dubna 1883 Národní Jednota (předsedou jejím byl tehdy A. Hašek, který vede spolek ten záslužně dodnes) uzavřela předběžnou smlouvu o koupi domu čís. 533 v 5. ulici a vyzvala ostatní spolky k účasti. Byl to onen dům, se kterým od let šedesátých srostl veškerý život české osady; zde byl hlavní stan, středisko českých spolků, i bylo jen přirozeno, že spolky chtěly míti dům ten pro sebe, aby nebyly odkázány na milost majitele. V prvním náběhu nadšení ohlásilo ihned 26 českých spolků dary a dne 1. února 1884 uzavřena definitivní koupě "Sborem zástupců českých spolků pro Národní Budovu v New Yorku," v němž zasedali delegátové jednotlivých spolků. Převzetí budovy oslaveno velkým průvodem po ulicích české osady v sobotu dne 15. března 1884. V budově vedle místností spolkových umístěna i tělocvična, divadlo, škola — a zde český život zůstal soustředěn až do r. 1896, kdy přesunuto vše do Nové Národní Budovy v 73. ulici.

R. 1885....1888 přibývá opět několik spolků. 1. srpna 1885 založen řád "Karel Marx" Č. S. P. S., 29. září "Eliška Přemyslovna" J. Č. D., 10. září Dělnický sbor "Volnost" (nyní při Děln. Amer. Sokole, s nímž splynul r. 1892). R. 1884 spolek "Záboj", který již r. 1882 přeměnil

své jméno na "zábavní a vzdělávací spolek Záboj", připojuje dodatek "a různé podporující". 21. srpna 1886 založena Těl. Jedn. Sokol v Dutch Kills, která od 9. srpna 1890 přijala jméno "Tělocvičná Jednota Sokol Fuegner v Long Island City; před tím 20. března 1886 zakládá se Česká Pekařská Unie č. 22 Mez. Svazu. Téhož roku 14. července

Socha Jiřího Washingtona
od Warda před vchodem Sub-Treasury ve Wall Street.

zahájen v New Yorku šestidenní sjezd Jednoty Č. S. P. S. za předsednictví Karla Jonáše. Konečně téhož roku nastává také nutnost postarati se o nevyhnutelnou českou svobodomyslnou školu v hořejší části města, kde nyní obyvatelstva rychle přibývalo. Řády Peter Cooper a Karel Marx Č. S. P. S. ujaly se této věci a delegáti jejich sešli se k prvé schůzce již 22. srpna 1886. Když pak ještě několik dalších

spolků přislíbilo podporu, ujednáno s hostinským Mašínem, že tento poskytne škole místnost za nálevnou ve svém hostinci čís. 1339 Avenue A, kde se obecně říkalo "u Šťastného". Dne 24. října byl již zápis a 9. listopadu počlo vyučování. Učitelem byl Al. Bermann; žáků bylo do 15. listopadu 142. Tak počala "Česká Svobodomyslná Škola v Hořejší části města New Yorku", která přeložena do domu čís. 1395 Avenue A, když dětí přibývalo, na to pro rostoucí opět nedostatek místa do č. 433 ve vých. 74. ul. a konečně do Nové Národní Budovy v 73. ulici. Žactva dnes je kolem 800 každého roku, učitelové jsou od září 1905 tři, kteří učí ve třech školních třídách v prvém patře Národní Budovy; vyučuje se dnes denně od 4 do 6 odpol., v sobotu od 8 do 10 a od 1 do 5, v neděli od 9 do 11 hod.

R. 1885 konána první výprava amerických Čechů do staré vlasti k návštěvě Národního Divadla. Dne 15. června Svatopluk Čech vítal v "Národních Listech" americké Čechy z oblastí, "kde velký Otec vod své syny sbírá, kde Niagary píseň hřmí" nadšenou básní, v níž krásně mluví o dechu svobody, vanoucím s "volně vzpjatých skrání" amerických bratří. A básník končí omamným snem, že snad jednou takováto návštěva uvidí národ český v hrdém, z věkovité žuly zbudovaném chrámu Svobody. Celá výprava byla jediným řetězem dnů velkého opojení, které se opakovaly r. 1887 při sokolské výpravě do Čech. — Pokud jde o místní spolkový život, přibyly r. 1887 dva řády Č. S. P. S., totiž 3. ledna "Roháč z Dubé" a 17. září "Karel starší z Žerotína". Katolíci v srpnu otevřeli svůj český kostel v 61. ulici, při němž v září otevřena i česká škola katolická. Protestanti pak rok na to dostavěli v 74. ulici Husův českobratrský presbyterní kostel. Toho roku, 9. prosince 1888, dostalo se mocné opory české svobodomyslné škole založením spolku "Obec Žižkovská", který veškeré své výtěžky věnoval vždy české svob. škole.

Přicházíme k letům devadesátým. Pokud jde o celý New York, dlužno především zaznamenati, že r. 1890 Hollandská společnost počala s označováním historicky památných míst New Yorku kovovými deskami, z nichž skoro o všech zmínili jsme se v těchto dějinách. Rok 1892 přináší několik neblahých událostí. 7. února byl velký požár Hotelu Royal, v němž uhořelo 17 osob, a 27. srpna shořelo divadlo Metropolitan Opera House, pokládané za ohnivzdorné. Toho roku v létě zuřila v Evropě cholera, což mělo v zápětí, že mnoho lodí s tisíce pasažéry musilo podrobiti se přísné karanténě. Tou také zamezeno zavlečení cholery do Spoj. Států. R. 1893 konána koncem dubna oslava objevení Ameriky Krištofem Kolumbem. Na Hudsonu byla velkolepá přehlídka loďstva za účasti amerických, španělských, německých, anglických, francouzských, ruských, italských, brazilských a jiných válečných lodí, ze Španěl přibyl vévoda z Veragua, potomek Kolumbův, který zároveň byl zástupcem krále španělského na Kolumbijské světové výstavě v Chicagu, ku která přijela i výprava našich bratří ze staré vlasti. Události další jsou již příliš v živé paměti, i stačí prostě některé zaznamenati. Do r. 1898 připadla válka španělsko-americká, již kongres prohlásil za počatou dnem 20. dubna, ale již 10. prosince podepsán mír v Paříži. Ve dnech 29. a 30. září 1899 slaven v New Yorku příchod admirála Dewey za obrovského nadšení. Téhož roku města přijalo nabídku ve příčině

podzemní dráhy za cenu 35 milionů dollarů a hned příštího roku počato se stavbou. 16. května 1900 přijeli do New Yorku delegáti Búrů, bojujících s Anglií, a odebrali se do Washingtonu, kde byli přijati presidentem Rooseveltem ovšem jen neúředně. 30. června 1900 obrovský požár v Hoboken vyžádal si několik set životů a zničil v přístavištích majetek v ceně přes 10 milionů dollarů. Dne 11. března 1904 dokončen jeden z tunelů pod Hudsonem, čímž zahájena řada velkolepých staveb, jež budou nyní spojovati Jersey City s New Yorkem. 27. října 1904 otevřena podzemní dráha od City Hall do 145. ulice. 25. ledna 1905 panoval opět slušný blizzard, který sice se nevyrovnal Velkému blizzardu, ale přece způsobil dosti nepříjemnosti. 16. července vyjel komandant Peary z New Yorku na památnou svou cestu, jež dobyla Spoj. Státům čest dosažení nejvyššího severního bodu (r. 1906 Peary dosáhl 87 stupňů 6 minut severní šířky) — pouhých 200 mil scházelo k Severní točně! V roce 1906 na krátkou dobu několika týdnů "New York Daily News" počaly přinášeti několik sloupců česky tištěných, ale pak od toho upuštěno a list sám zašel 13. prosince. Ostatní nejnovější data nalezne čtenář na různých místech vlastního průvodce, i přihlédneme již jen k rozvoji českého života newyorského od r. 1890.

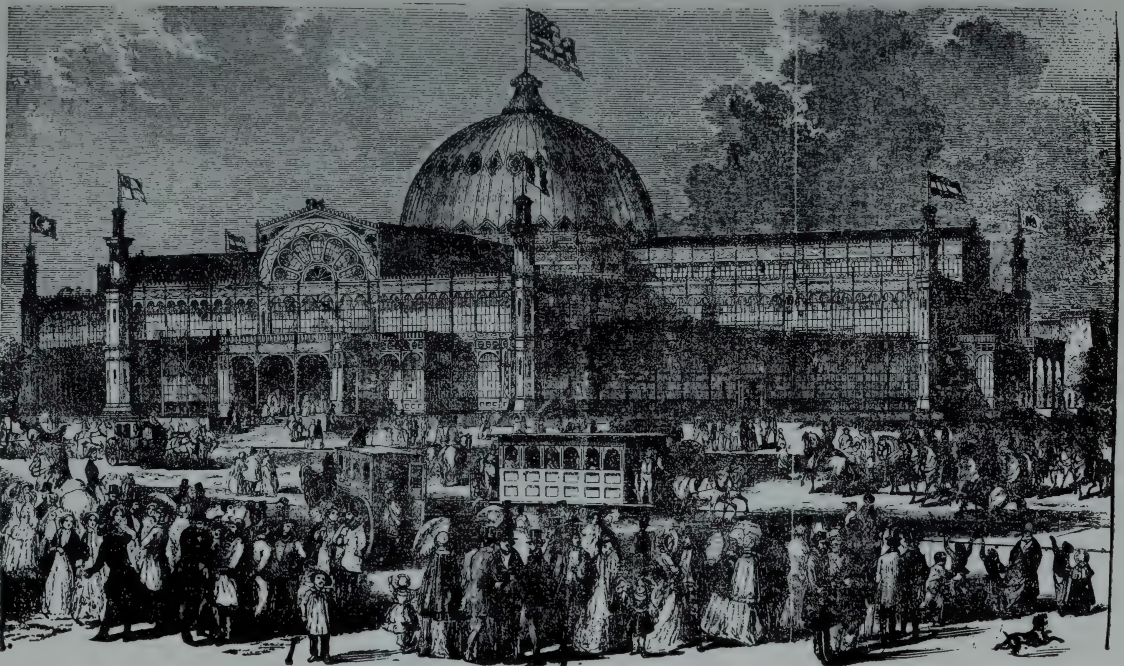
R. 1890 uveden 15. září sbor "Vltava" do J. Č. D. a 17. září založen nový řád Č. S. P. S. "Ctiboj z Dolan". V říjnu tohoto roku "Obec Žižkovská" vydala provolání k poradě o zbudování nové Národní Budovy, protože česká čtvrt přesunula se již na sever do dnešních končin mezi 69. a 76. ulicí a Třetí Avenue a Ave A. Věci chopily se řády Č. S. P. S. a již 14. prosince sešli se zástupci 39 spolků ve staré Národní Budově a založena za účelem zřízení nové budovy "Česká Dobročinná a Vzdělávací Společnost", která pak 8. května 1891 zakoupila v 73. ulici mezi První a Druhou Avenue pozemky za 21,000 doll. Pak nastala přestávka až do r. 1895. Z událostí tohoto mezidobí budiž uvedeno: r. 1891 zřízen 6. ledna Hlavní velkovýbor Č. S. P. D. S. (Česko-Slovanských Podporujících Dámských Spolků), jehož řádem č. 1 staly se "Táboritky", založené r. 1879, řád č. 2 "Vratislava" založen nyní 9. června 1891; tohoto roku také Hlahol po připojení pěveckého dram. spolku Dalibor přijal nové jméno "Hlahol-Dalibor", jež dodnes nese. V r. 1892 založen dne 14. března Dělnicko-Americký Sokol; 2. dubna založen dvůr Lesníků Ameriky "Jan Neruda", 29. dubna řád Columbia Č. S. P. D. S. a 15. října sbor "Slavie" J. Č. D. V srpnu přijel do New Yorku slavný skladatel český Antonín Dvořák, kterému krátce před tím r 1891 dostalo se při 50. narozeninách světových poct: byl jmenován čestným doktorem hudby na světoznámé universitě v Cambridge v Anglii a doktorem filosofie na staroslavné universitě v Praze (zde náleží totiž hudba do fakulty filosofické). Dvořák přicházel jako ředitel Národní konservatoře v New Yorku a strávil zde dvě roční období školní, stýkaje se velmi srdečně s českou osadou. R. 1893 založen 14. června řád "Čechie" Č. S. P. D. S., 1. července řád téže jednoty "Česká Vlast" a 25 října vstoupila v život Hlavní úřadovna Jednoty Dcer Vlasti. Téhož roku následkem světové výstavy v Chicagu přibyla do Ameriky první česká divadelní společnost F. Ludvíka, jež dosud působí v Chicagu, a zároveň zavítal do New Yorku přední herec Národního Divadla v Praze Jos. Šmaha, dnes ředitel Národního divadla

v Sofii v Bulharsku, který zde se spojenými ochotnickými sbory newyorskými hrál v dramatě L. Stroupežnického "Vácslav Hrobčický z Hrobčic". V r. 1894 založen 26. června řád "Dcery Posledních Táboritů" Č. S. P. D. Š. a 30. října dvůr Lesníků "Tábor" Toho roku Těl. Jedn. Sokol zakoupila dne 2. dubna pozemek v 71. ulici pro vlastní budovu. V r. 1895 založen 5. října sbor "Budoucnost" J. Č. D. a hnuto znovu otázkou nové Národní Budovy.

Dne 26. července 1905 rozhodnuto definitivně, že se má postaviti na zakoupených již pozemcích nová Národní Budova nákladem 150 000 doll. a 7. března 1896 zahájeny slavnostním způsobem stavební práce. Stavební výbor za zvuků hudby vykopal a naložil první vůz hlíny a 25. května 1896 položen základní kámen. Tím stalo se, že dvě dnešní hlavní spolkové budovy české čtvrti současně budovány: Národní Budova otevřena v říjnu a Sokolovna odevzdána svému účelu slavnostně 20. listopadu 1896. — Ve zbytku let devadesátých vznikly pak ještě tyto spolky: r. 1896 dva řády Č. S. P. D. S. "Vlastenky" a "Hvězda Lásky"; r. 1897 11. ledna Spolek vyřezávačů perletě, 29. září Děl. Amer. Sokol Long Island a v témže roce řád "Chodové" Č. S. B. P. J. (Česko-Slov. Bratrské Podporující Jednoty); v r. 1898 založena 27. února Česká Typografická Unie č. 131; v r. 1899 dvůr Lesníků "Amerika", Československ. Nem. Pod. Spolek Plzeň" a Českoslov. Nem. Podp. Spolek Šumavani.

R. 1900 založen sbor "Šumava" J. Č. D. V r. 1901 založen řád "Venuše" Č. S. P. D. S. dne 13. března, 21. května řád "Tomáš ze Štítného" Č. S. B. P. J. a 29. srpna Střelecký sbor Čech. V r. 1903 29. března "Svobodná Obec", 26. srpna Mezinár. Unie čes. dámských krejčí č. 11. a 14. listopadu řád "Karolina Světlá" Č. S. P. D. S. Konečně v r. 1904 založen 22. ledna Spolek českých truhlářů a 30. dubna sbor "Sázava" J. Č. D.

Z newyorského českého novinářství budiž mimo to, co již uvedeno, vzpomenuto ještě toho, že r. 1892 založeny anarchistické "Volné Listy", jež dodnes vycházejí, a 4. listopadu 1893 "Dělnické Listy" (první redaktor Fr. J. Hlaváček), které pak zašly. Z posledních dob uvádíme týdenník "Rozhled", který vycházel půl roku v r. 1905, a satirický list "Šibeničky", které vycházely asi stejnou dobu v r. 1907. Oba denníky dnešní "New Yorské Listy" a "Hlas Lidu" v r. 1906 rozšířily svůj objem ve všední dny na 8 stran a v neděli na 16 stran. Od října 1906 tvoří redakční sbor "New Yorských Listů" pp. L. C. Frank, Ant. Hala, Jos. Hubert, Jan Krobošt, Jos. Jar. Nový a Jar. E. S. Vojan. Z pokusů o dějiny české osady newyorské buďtež uvedeny "Dějiny české osady novoyorské" od J. V. Čapka (New York 1904), "Almanach československého lidu v New Yorku a okolí" (nákladem L. Cimlera, New York 1904) a 3. sešit "Dějin Čechů Amerických" od Jana Habenichta (St. Louis, 1907; zde uveden seznam katolických spolků newyorských bez udání let založení a různá data o vývoji organisace českých katolíků v New Yorku). Pro důkladné dějiny newyorské české osady není však jednak dosud odborně založených předběžných prací, jednak mnohé události jsou příliš blízké, což činí půdu tu příliš palčivou a znemožňuje i náležitý objektivní úsudek. Doufejme však, že v budoucnosti naleznou se záhy pracovníci, kteří nám dají kus po kuse po-

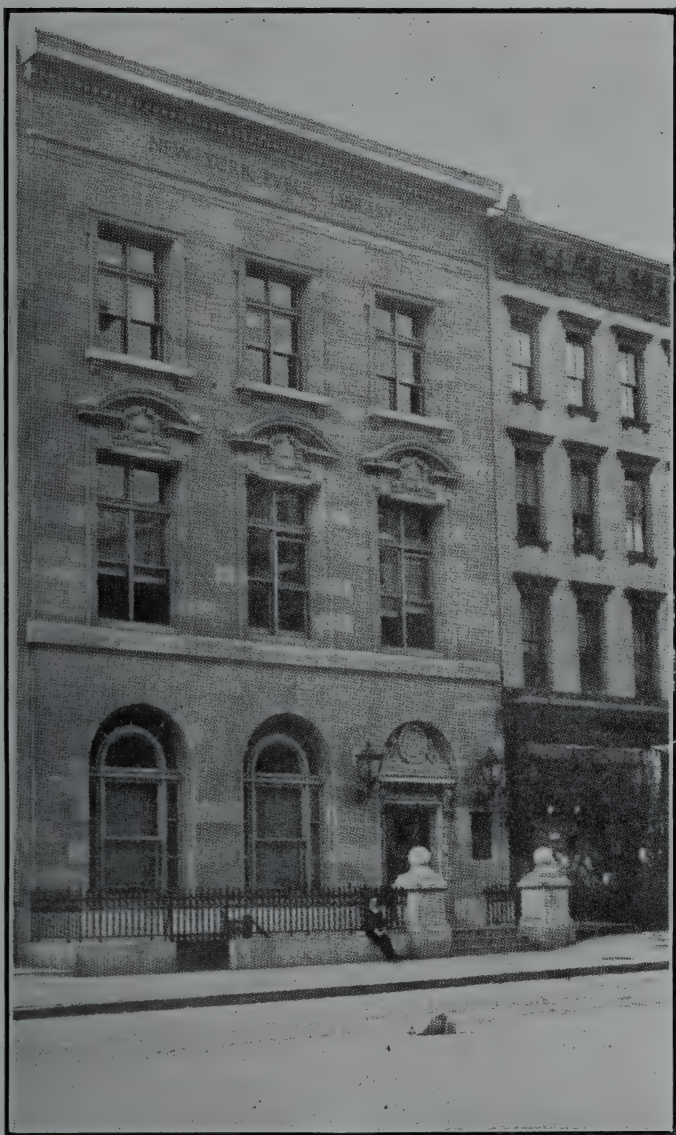

Křišťálový Palác v r. 1853.

třebné monografie, na nichž bude lze vybudovati podrobné dějiny newyorských Čechů. .... Ke spolkům dosud uvedeným ještě mimo jiné zejména přibyly řády Manhattan a Astoria Č. S. P. S., Velkořád státu New York Čes. Slov. Bratrské Podporující Jednoty a řády Pokrok, Brooklyn, Osvojenci a Washington Č. S. B. P. J., Slovanské Sdružení (toto najalo si samostatný klubovní dům v 72. ulici mezi Druhou a Třetí Avenue, kdež hostilo řadu českých a jinoslovanských hostí, zavítavších do New Yorku; jmenovalo také řadu vynikajících mužů, zasloužilých o Slovanstvo, čestnými členy), spolek Lidumil pro podporování nemocnic v českém okolí, čtenářská beseda Vlast, entomologický klub Roháč, řada zábavních a politických sdružení, jakož i některá další sdružení zájmová, jako I. česká řeznická unie v New Yorku, kočárnická a vozařská mez. unie, uniové kluby hudebníků a j.

Také nemovitý majetek český, spolkový i soukromý, utěšeně v posledních letech vzrůstá. K Národní Budově a Sokolovně přibyl nejprve Klubovní dům Prvního českého veslařského klubu, a nyní staví se Sokolovna Dělnicko-Amerického Sokola na pozemcích č. 521-525 ve vých. 72. ulici, k níž položen slavnostně základní kámen dne 27. července 1907. Konečně po položení základního kamene k nové české katolické škole v 62. ulici dne 29. listopadu 1906 vzchopili se i svobodomyslní Češi k dávno potřebnému kroku, zřízena ústředna z delegátů svobod. spolků a zahájeny sbírky na samostatnou budovu české svobodomyslné školy, jíž dnešní místnosti v Národní Budově při velkém počtu žactva již dávno nedostačovaly. Vedle toho roste i soukromý majetek český, v české čtvrti je dnes již celá řada domů majetkem Čechů, založeno několik českých pozemkových společností, jež kupují domy, a také První česká stavební společnost "Pokrok" (první její dům postaven letos v Astorii) vešla r. 1907 v život. Tento vzrůst hospodářské síly bude míti ovšem v dozírné době vliv na zmohutnění politického významu české osady.

I kulturního styku se starou vlastí přibývá. Kdežto dříve návštěvy z Čech obmezovaly se hlavně jen na příchod hudebních virtuosů (uvádíme hlavně houslové virtuosy Kubelíka, Kociána) a pěvců (Umírov-Nepomucký, primadonna Nár. divadla paní Růž. Maturová, České pěvecké kvarteto), dnes již "velká louže" Atlantického oceánu není oním rozdvojujícím živlem. Prvého druhu návštěvy sice trvají i na dále. (V listopadu 1906 přijel na příklad na cestu po českých osadách bývalý hrdinný tenor Nár. divadla Vlad. Florjanský s pianistou F. Veselským a ředitelovi Metropolitan Opera House Conriedovi podařilo se od zimního období 1906....1907 získati tenoristu světové pověsti, Čecha Karla Buriána, král. komorního pěvce a člena dvorní opery v Drážďanech, a od zimy 1908 i Češku slečnu Emmu Destinnovou-Kittlovou, dnes při dvorní opeře berlínské, jež těší se pověstí jedné z největších dnešních umělkyň světa.) Ale vedle toho rostou i návštěvy jiné, jež budou míti jistě vážný vliv na duševní život česko-americký. V červnu 1907 přijel do Ameriky na Sjezd Svobodomyslných v Chicagu Dr. Theodor Bartošek, sekretář České sekce Mezinárodního Svazu Volné Myšlenky, který strávil v New Yorku celkem skoro 14 dnů a pořádal tu několik přednášek, a v srpnu 1907 přijel do New Yorku Dr. T. G. Masaryk, profesor filosofie na české universitě v Praze, učenec světového jména (jeho choť, kdysi Miss Charl. Garrigue, je Newyorčanka), který zde byl již před 5 lety,

Veřejná "Česká knihovna".

jehož letošní cesta však jistě bude podkladem užšího jeho styku s českou Amerikou. — Z českých výprav do staré vlasti mimo uvedené již sluší ještě zaznamenati výpravu na Národopisnou výstavu v r. 1905 (na této američtí Češi byli representováni zvláštní budovou) a sokolskou výpravu na Pátý slet všesokolský v červnu 1907, kterou řídila Tělocvičná Jednota Sokol v New Yorku. — Konečně dlužno zmíniti se i o tom, že r. 1907 pražská Národní Rada Česká počala pro svůj zahraniční odbor jmenovati důvěrníky česko-americké (v New Yorku pověřen úkolem tím právník pan Tomáš Čapek) a v témže roce vyšel od Čechů newyorských podnět k založení Slovanské Přistěhovalecké Společnosti (do té doby byla tu jen Rakouská společnost na ochranu přistěhovalců); na ustavující schůzi sešli se zástupci všech slovanských kmenů mimo Poláky, kteří mají o tuto otázku již postaráno vlastními dvěma domy, a uvedena v život Společnost, jejíž předsednictví přijal vynikající učenec (rodem Srb), profesor na Kolumbijské universitě M. I. Pupin.

Kolik je Čechů v New Yorku? Na tuto otázku, jíž končíme dějinný přehled náš, jest odpověď dosti těžká. Úřední číslice pravily, že v městě New Yorku je dle census z r. 1900 13,870 českých přistěhovalců, mimo to v okresu Queens 878, Kings 280, Suffolk 442, Rockland 141 atd., celkem ve státě New Yorku 16,347. Podle měřítka, jež navrhl a důkladně odůvodnil v únoru 1906 Jan Rosický, nutno číslici censu násobiti třemi, abychom zjistili počet obyvatelstva české krve. Dle tohoto vodítka je dnes v New Yorku na 50,000 Čechů, a to také souhlasí s odhady newyorských českých odborníků.

"Velký New York" (Greater New York) stal se skutkem r. 1897. Již v r. 1890 zřídila státní Legislatura komisi na vyšetření prospěšnosti sloučení New Yorku s Brooklynem a ostatní přiléhajícími městy a městysy. R. 1896 návrh zákona stal se zákonem, a r. 1907 odhlasován nový charter Velkého New Yorku, který 1. ledna 1898 vešel v platnost; r. 1901 byl charter opraven s platností od 1. ledna 1902. Dne 1. ledna 1907 dle odhadu spolkového ředitele sčítací kanceláře ve Washingtonu měl **Velký New York 4,113,043 obyv.** (proti r. 1900 o 676,241 více; Chicago mělo 1. ledna 1907 2,040,185 obyv. a celé Spojené Státy 83,941,894 obyvatelů).

II.

DNEŠNÍ VELKÝ NEW YORK.

DNEŠNÍ VELKÝ NEW YORK.

Velký New York — **Greater New York** — je největší a nejbohatší město Nového Světa, které současně co do lidnatosti a obchodního a finančního významu i ve Starém světě stojí pouze za jediným městem, Londýnem. New York leží při ústí Hudsonu a Newyorské zátoce na 40 stup. 42 min. 43 vteř. severní šířky a na 74 stup. 0 min. 3 vteř. západní délky. Zaujímá plochu 327 čtverečních mil čili dvakrát tolik co Chicago, třikrát tolik co Filadelfie. Skládá se dle charteru z r. 1897, vstoupivšího v platnost dne 1. ledna 1898 a opraveného v r. 1901, z pěti městských čtvrtí čili boroughs:

1) **Manhattan**; tuto čtvrt tvoří ostrov Manhattan, úzký dlouhý jazyk, jejž na západě ohraničuje řeka Hudson či North River, na východě East River, část to Long Islandského zálivu, na severu a severovýchodě úzká řeka Harlem a Spuyten Duyvil Creek; dále ostrovy Governors Island, Bedloes Island, Ellis Island, Blackwell's Island, Randall's Island, Ward's Island a Oyster Islands;

2) **The Bronx**; tuto čtvrt tvoří pevnina na sever a východ od řeky Harlem a ostrovy City Island, Traver's Island, Hart's Island a Riker's Island;

3) **Brooklyn**; tuto čtvrt tvoří bývalé město Brooklyn a celý na jih odtud ležící okres Kings County;

4) **Queens**; tuto čtvrt tvoří Long Island City, větší část dřívějšího okresu Queens, Flushing, Corona, Jamaica atd.;

5) **Richmond**, zaujímající celý Staten Island.

Rozloha těchto pěti městských čtvrtí jest 21.93, 40.65, 77.62, 129.50 a 57.19 čtverečných mil. Dle odhadu měl dne 1. ledna 1907 Manhattan 2, 174, 335 obyv., Bronx 290,097, Brooklyn 1,404,569, Queens 209,686 a Richmond 74,173 obyv., čili celkem **4,153,860 obyv.**

Zajímavé jsou číslice vzrůstu New Yorku:

Rok	Obyv.	Rok	Obyv.
1653	1,120	1825	166,136
1696	4,455	1830	202,589
1750	10,000	1840	312,710
1771	21,865	1850	515,547
1790	33,131	1860	813,669
1800	60,489	1870	942,292
1816	100,619	1880	1,206,299

Po dosažení milionu stoupaly pak již číslice velmi rychle; r. 1890 měl Manhattan již 1,441,216, v r. 1900 měl 1,850,093 a 1. ledna 1907. jak výše uvedeno, 2,174,335 obyv. Velký New York (všech pět boroughs) čítal obyv.:

1898	3,350,000
1899	3,549,558
1900	3,595,936
1903	3,632,501
1904	3,750,000
1905	3,850,000
1906	4,113,043
1907	4,152,860

Co do budoucího vývoje očekává se, že brzy po r. 1910 dosáhne Velký New York 5 milionů obyv. při souměrném přírůstku s dneškem a kolem r. 1825 přes 8 milionů, čímž překonal by pak souměrný vzrůst Velkého Londýna a mohl by zaujati první místo na světě vůbec. (Velký Londýn r. 1901 měl 6,581,372 obyv.). Na 1 čtver. míli připadá ve Velkém New Yorku jen 13,130 obyv. Na Manhattanu sice připadne na 1 čtver. míli 100,492 obyv., ale ostatní čtvrti snižují číslici tu na 13,130 obyv., čímž potom hustota lidnatosti Velkého New Yorku je pod Bostonem (13,956 na 1 čtver. míli), Milwaukee (14,889), Baltimore (dokonce 18,424) atd. Za to Manhattan sám překonává pětkrát hustotu lidnatosti v Baltimore.

Dle úředního censu bylo v r. 1900 ve Velkém New Yorku 3,437,400 obyv. a z těch bylo **37 procent narozeno v cizině** čili úhrnem 1,270,080 obyv. Z této statistiky dle rodiště vyjímáme aspoň toto:

Rodiště	Počet	Procentově
Čechy	15,055	1.2
Rakousko	71,427	5.6
Uhry	31.516	2.5
Polsko Rakouské	3,995	0.3
Německo	322,343	25.5
Irsko	275,102	21.7
Italie	145,433	11.5
Rusko	155,201	12.2
Francie	14,755	1.2

V této úřední statistice, jak vidno, je číslice rakousko-uherská rozštěpena ve čtyři části. Procentem rozumí se procento z oněch 1,270,080 obyv. narozených v cizině. Dle toho bylo tedy v New Yorku Čechů narozených ve staré vlasti 15,055. Pokud jde vůbec o obyvatelstvo z české krve, nutno číslici tu znásobiti a sice vzhledem k tomu, že jednak úřední číslice určité "parentage" (původu národního) ukazují téměř trojnásobný počet (dle úředního zázna-

mu je ve Velkém New Yorku na příklad lidí německého původu celkem 786,435 a irského 725,511), jednak že také z nedostatku národního uvědomění leckdo českou krev při soupisu zapře, možno zcela dobře podle J. Rosického první číslici 15,055 násobiti třemi a říci, že v městě našem žije mezi 45 a 50 tisíci Čechů.

Pokud jde o plemena, žilo r. 1900 v New Yorku 70.000 černochů, 10,000 Číňanů atd.

Konečně také sluší poznamenati, že prakticky součástí Velkého New Yorku jest vlastně i Jersey City a celé okolí jeho na pravém břehu Hudsonu, jehož obyvatelstvo žije hospodářsky jako část tohoto veleměsta, a tím zvětšila by se číslice Velkého New Yorku o dalších více než 400.000 lidí.

Co do podnebí jest New York asi na stejném stupni severní šířky jako Neapol, kde roční průměr teploty činí 16.5 stupňů Celsia čili 61.7 Fahrenheita, kdežto v New Yorku je roční průměr pouze 10.6 Celsia čili 51.9 stup. Fahr. Dle zprávy státního povětrnostního úřadu ze dne 31. prosince 1905 je totiž v městě New Yorku průměrná teplota v lednu 30, v červenci 74 stup. F. a krajní meze (vůbec kdy zaznamenané až do konce r. 1905) nejvyšší 100, nejnižší — 6 F. (rovná se 37.8 nad nulou a 21.1 pod nulou Cels.). Průměrné roční srážky (déšť a sníh) činí 44.8 palce. Léto je tudíž v New Yorku skoro stejně horké jako v Neapoli, kde průměr nejteplejšího měsíce je 77 F., ale zima je mnohem studenější než v Neapoli, kde průměr nejstudenějšího měsíce je 48.2 F. Zároveň skoky teploty i během jediného dne bývají velmi značné. Úmrtnost r. 1900 činila 20.4 na 1,000 obyv. Vzhledem k tomu, že ve Spoj. Státech byla v téže době průměrná úmrtnost 17.6 na 1,000 obyv., vysvítá z toho, že New York je městem skutečně zdravým na ohromné nahromadění 4 milionů lidí na malém tom prostoru. (Baltimore mělo téhož roku úmrtnost 21.0, Filadelfie 21.2, Chicago 16 2, Boston 20.1). R. 1900 byla úmrtnost průměrná v Rakousku 25.4; v Německu 22,1; v Uhrách 26.9 atd.

Hlavní částí Velkého New Yorku je ostrov Manhattan; tento spolu s Bronxem je vlastní "City of New York". V obecné mluvě zachovaly se ještě názvy starých vsí a osad, které zanikly v dnešním New Yorku, tak Harlem, Yorkville, Morrisanie a pod.

Ostrov Manhattan je od jihu k severu dlouhý 13 mil, šířka kolísá mezi čtvrt a půl míle až 2 a půl míle, průměrná šířka je mezi 1 a tři čtvrti a 2 mílemi. Velký New York má největší délku od jihu k severu 35 mil, největší šířku 19 mil. Ostrov Manhattan je velmi skalnatý; půda skládá se po výtce z ruly (gneiss) a vápence (limestone). Mimo jižní část ostrova, která je pokryta hlubokými alluviálními nánosy, bylo ve městě k úpravě ulic a budování domů potřebí mnoho trhání skal výbušnými látkami. Půda ostrova

počíná na Battery 5 stopami nad hladinou mořskou, stoupá pak k severu ustavičně (City Hall 36, Central Park Circle 76.5, hladina vody v nádržce v Central Parku 112 stop) až k Washingtonově mostu a 184 ul., kde dosahuje 250 stop, načež rychle zase klesá k řece Harlem.

Velký New York spravuje mayor (starosta nyní George B. McClellan do konce r. 1909) s platem $15.000 a controller (stejný plat) a Board of Aldermen (sbor obecních starších); aldermenů je 73, každý dostává $2.000 ročně. Na Manhattan připadá dnes 37 aldermenů (v 18. alder. distriktu je dnes český alderman Jos. Kruliš), na Bronx 7, na Brooklyn 22, na Queens 4 a na Richmond 3; každá městská čtvrt má svého "borough presidenta" (plat v prvních třech čtvrtích $7.500, ve Queens a Richmond po $5,000). Městská správa newyorská náleží k nejnákladnějším na světě. Roku 1906 činilo vydání Velkého New Yorku 130 milionů dollarů, letos 145 milionů a rozpočet na r. 1908 činí 146 a půl milionu. Nejlépe mluví však číslice samy. V rozpočtu na r. 1908 připadá na odbor školní (Department of Education) $31,641,323, na odbor policejní $15,891,423, na vlastní městskou správu $11,850,574 (Manhattan 3,427,936, Bronx 1,875,195, Brooklyn 2,836,068, Queens 2,622,604, Richmond 1,088,761), na odbor vodní, plynový a elektřinový $13,677,627, na odbor požární $9,834,835 (hasiči stojí denně $27.000), na odbor pro čištění ulic $8,435,420 (čištění ulic stojí denně $17.000), na odbor parkový $3,826,213, na odbor zdravotní $3,059,979, na odbor veřejné dobročinnosti $2,700,188, na odbor finanční $1,353,140, na odbor právnický $774,370, na odbor činžovních (tenementních) domů $720,154, na City College $576,415, na veřejné knihovny $540,279, na Normal College $298.050 atd., celkem $116,938,019. K tomu přistoupí ještě položka $29,698,676 na splácení a zúrokování dluhů a máme konečnou číslici $146,626,695, která jistě bude překročena příštího roku. (Do toho ovšem počítány nejsou peníze na pozemky a budovy, jelikož tyto tvoří "corporate stock"). Znamená to tedy přes $400.000 denně! — Tak zvaný "čistý" čili založený veřejný dluh Velkého New Yorku činil dne 30. září 1906 $459,065,526.

Tuto číslici veřejného dluhu může si ovšem dovoliti jen veleměsto, jehož obyvatelstvo představuje tak mohutnou kapitálovou sílu jako je tomu v New Yorku, kde každoročně přibývá odhadnutá hodnota nemovitého majetku o 500 milionů dollarů. Ukázkou toho jsou tyto číslice odhadu nemovitého majetku, jak je podává zpráva komisaře daňového:

Park Row Building.

Čtvrť městská	1906	1907
Manhattan	4,105,352,281	4,391,970,951
Bronx	355,779,602,	396,687,730
Brooklyn	1,072,007,172,	1,181,221,910
Queens	159,446,205	217,668,775
Richmond	45,901,985	52,931,236
	5,738,487,245	6,240,480,602

Vzrůst hodnoty nemovitého majetku za poslední rok činil tudíž $501,993,357. Dlužní síla města počítá se deseti procenty odhadnuté hodnoty zdanitelného nemovitého majetku, byla tudíž v r. 1907 625 milionů dollarů. Ve Velkém New Yorku připadá dle toho na 1 obyvatele pozemkového majetku $1,328.95, kdežto na příklad v Bostonu připadne na 1 obyvatele $1,759.37, za to ovšem na samotném Manhattanu připadá na 1 obyv. $1,831.05. K znázornění situace newyorské lze uvésti, že 8 čtverečných mil půdy u Central Parku vyrovná se vší půdě celého státu Missouri. Půda Manhattanu (bez domů) je totiž odhadnuta na $2,700.000.000 čili 123 milionů doll. na 1 čtvereční míli, 8 mil čtverečních značí tudíž 984 milionů doll. a veškeré nemovitosti ve státu Missouri měly hodnotu (v r. 1906) 941 milionů doll. při 69,415 čtver. mílích.

Hodnota půdy stoupá ovšem tím více, čím více pozemek blíží se k Battery, jelikož pod radnicí (City Hall) je právě onen finanční okrsek, kde se soustřeďuje velký světový obchod a proto zde také rostou "mrakodrapy" čili "skyscrapers", to jest nebetyčné budovy o 20 a více poschodích. U radnice prodán byl, abychom aspoň nějaký příklad uvedli, dům listu "Staatszeitungu" v červnu 1907 za $1,600.000, to jest $1,200.000 za pozemek a ostatní za budovu. Jelikož výměra pozemku činila 5,776 čtver. stop, přišlo za 1 čtver. stopu $280. Blíže Wall Street přijde průměrně 1 čtver. stopa pozemku na $300, kdežto cena 25 patrové budovy přijde na 1 čtver. stopu nanejvýš $200, ale častěji mnohem méně.

Nejvyšší budovy na Manhattanu jsou dnes tyto (uvádíme pouze ty, které jsou vyšší než 270 stop):

Budova	Pater	Výška
Metropolitan Life Building, 24. ulice	48	658 stop
Singer Building, Broadway a Liberty Str.	47	612 "
Park Row Building, 13—21 Park Row	29	382 "
Times, Broadway a 42. ul.	28	375 "
Pulitzer (World), Park Row	22	375 "
Manhattan Life, 64—68 Broadway	17	348 "
St. Paul, Broadway a Ann Str.	26	308 "
American Surety Co., Broadway a Pine Str.	23	306 "
American Tract Society, Nassau a Spruce Str.	23	306 "

Flatiron Building.
(Žehličková budova).

Budova	Pater	Výška
Empire, Broadway a Rector Str.	20	293 stop
Flatiron, Broadway a 23. ul.	20	286 "
Home Life, 256 Broadway	16	280 "
Broad Exchange, Broad Str. a Exchange Place	20	276 "
Washington Life, Broadway a Liberty Str.	19	273 "
Gillender, Wall a Nassau Str.	16	273 "
Bowling Green, 5—11 Broadway	19	272 "
Bank of Commerce, Nassau a Cedar Str.	20	270 "
New York Life, 346—348 Broadway	12	270 "

To jsou ovšem jen některé nejvyšší budovy, při kterých někdy krajní číslice jsou ještě závratnější. Na příklad u Singerovy budovy dosahuje konec praporové ocelové tyče vlastně 679 stop nad čarou uliční. K tomu pak také sluší uvážiti, kolik ještě měří budova pod chodníkem, Times Building má na příklad od nejnižšího spodního patra až k rozhlednovému zábradlí na vrcholi budovy 419 stop 9 palců. Budov pod 270 stop je velká řada.

New York je obchodním střediskem obrovského významu. Je zde "Clearing House", odúčtovací dům, ve kterém je členy 54 bank (menší ústavy a banky opět účastní se odúčtování prostřednictvím členů). V roce od 1. října 1905 do 30. září 1906 činily obchodní transakce celkem $107,586,721,115 čili průměrně denně $355,071,686. Za 53 let svého trvání do konce září 1906 provedl Clearing House transakcí $1,843,772,940,989 čili skoro dva triliony dollarů. Na Manhattanu a v Bronxu je 40 Národních bank s kapitálem 106 a půl milionů dollarů (největší kapitál mají Bank of Commerce a City po 25 milionech, pak First National 10 milionů), dále 47 státních bank s kapitálem 21 milionů, pak 30 spořitelen s vklady 709,650,000 dollarů (nejvíce Bowery Savings Bank 97 milionů, Emigrant Industrial 89 milionů, Bank for Savings 86, Seamen's 68, German 62 milionů). Newyorským přístavem prochází celých 50 procent všeho přívozu a vývozu Spojených Států. V roce, končícím 30. června 1906, činil veškerý přívoz a vývoz Spoj. Států $2,970,428,343 a z toho prošlo newyorským přístavem $1,141,511,133. O ruchu v přístavě svědčí tyto číslice: v r. 1903 vjelo do newyorského přístavu 3,830 lodí o 9,050,523 tunách a vyjelo 3,683 lodí o 8,747,370 tunách. (Ve fiskálním roce 1906 vjelo 10,476,993 tun a vyjelo 9,913,960 tun; pobřežní obchod není v tom zahrnut). Číslice newyorského přístavu je největší na světě; po něm přijdou Antverpy, Hong-Kong, Hamburk, Londýn, Liverpool atd. Cla vybrány v přístavě newyorském v roce 1906 bezmála dvě třetiny všeho cla Spoj. Států, totiž $183,132,707. Také asi čtyři pětiny všech přistěhovalců vstupují na americkou půdu z newyorského přístavu.

Times Building.
(Budova listu "Times").

Na příklad v roce, končícím 30. června 1906, z 1,100,735 přistěhovalců přišlo 880,036 newyorským přístavem.

I po stránce průmyslové, ačkoli ovšem stránka ta je velice zatlačována významem obchodu, New York je velmi důležitým městem. R. 1900 bylo tu 39,776 továren, jejichž výroba toho roku činila $1,371,358,468; zaměstnáno bylo v nich 462,763 osob, mzda činila $245,021,881. — Newyorská pošta zpracuje průměrně denně 2,139,671 dopisů a 700,800 liber tiskopisů a zboží. V distriktu Hlavní Pošty samé denně činí roznáška průměrně 1,263,000 kusů. Pošta má 37 odboček a 210 podstanic.

Na konec ještě trochu souhrnné statistiky: Velký New York má 170.000 budov; 2,500 mil ulic (z toho 1,800 mil dlážděno); 7,325 akrů parků (největší jsou: Central Park 843 akry, Bronx Park 661 akrů, Van Cortland Park 1,132 akrů, Pelham Bay Park 1,756 akrů, brooklynský Prospect Park 516 akrů); 1,550 mil stok; 470 mil pouličních pozemních, 66 mil zvýšených a 22 mil podzemních drah, na kterých bylo v r. 1906 dohromady přijato 1,289,000,000 jízdních poplatků.

Na nižších školách Velkého New Yorku dne 9. září 1907 zapsáno celkem 614,947 žáků, z čehož 590,735 připadlo na obecné školy (Public Schools), zbytek na vyšší školy (High Schools) a cvičné školy (Training Schools). Mimo to má ovšem New York velmi mnoho vyšších a nejvyšších učilišť, z těchto zejména dvě university, Columbia University a New York University.

Oběh denních listů činí ve Velkém New Yorku 555 milionů, nedělních 54 milionů. Denníků má Velký New York 57, 1 list třikrát v týdnu, 8 listů dvakrát v týdnu, 296 jednou za týden vycházejících, dále 4 listy, vycházející jednou za 14 dní, 32 listů, vycházejících dvakrát za měsíc, 428 měsíčníků, 11 dvouměsíčníků a 30 čtvrtletních listů, celkem 867 časopisů.

Knihovny newyorské (veřejné) mají přes 2 miliony svazků; ve správním roce, skončivším 30. června 1106, bylo domů vypůjčeno 4,752,628 knih.

Divadla newyorská mají dohromady hodnotu přes 30 milionů dollarů (úřední odhad, přirozeně menší, je 25 mil.); Metropolitan Opera House je odhadnut na $2,650,000. Co se týče vnitřního prostoru, má Madison Square Garden 12,137 sedadel, Hippodrome 5,600 sedadel, Metropolitan Opera House 3,336 sedadel atd.

Spolkový ruch je ovšem ve Velkém New Yorku obrovský. Každá národnost má velkou řadu svých spolků všeho druhu. Bohatí Američané mají své kluby, jejichž členství bývá ovšem velmi drahé (na př. Knickebocker Club na Páté Avenue a 32. ul. má vstupní poplatek $300 a roční poplatek $100, stejně Metropolitan Club na Páté Avenue a 60. ul. a Union Club na Páté Avenue a 51. ulici).

Mezi mrakodrapy.

(Dolní Broadway od Wall St. vzhůru.)

Vody spotřeboval Velký New York v r. 1906 celých 158,775,000,000 gallonů. Nový vodovod, který má New Yorku dodávati zdravou vodu z hor Catskillských, bude státi 161 milionů dollarů.

Velmi mnoho nových velkolepých budov a jiných veřejných podniků je v práci anebo blíží se již dokončení, na př. velkolepá budova Veřejné knihovny na 42. ulici mezi Pátou a Šestou Avenue, řada tunelů pod Hudsonem a pod Východní řekou, kterými bude rychlost dopravy velice zvýšena, několik mostů, nové podzemní dráhy atd. O všem tom nalezne čtenář bližší zprávy na příslušných místech průvodce, tato stať měla pouze za účel seznámiti poněkud čtenáře s ohromností města, jeho závratným dnešním rozmachem a stěží představitelným příštím rozvojem.

III.

PRŮVODCE PO VELKÉM NEW YORKU A OKOLÍ.

Rozvrh látky v Průvodci.

Veleměsto New York podává nám nejvelkolepější příklad pro ony rysy amerického lidu, jež stvořily Spojené Státy našich dnů. Zájem, jejž New York v každém budí, nespočívá snad jen v pouhé obrovitosti města, ale kotví spíše v nezměrné podnikavosti, smělých myšlenkách a úžasných výkonech, jež vybudovaly tuto mohutnou Metropoli. A psáti o New Yorku, znamená psáti hold Americe devatenáctého a dvacátého století.

Při popisu New Yorku je nejtěžší vyhýbati se superlativům, jež stále derou se do pera. Jet' to město, jemuž rozlohou nevyrovná se žádné na světě a které co do počtu obyvatelstva je překonáváno jen jediným. Jednotlivé části města jsou spjaty visutými mosty, jež jsou pravými divy světa, a skříženy po celé délce a šíři ohromnou soustavou spojovacích prostředků, doplněných nejrozsáhlejší podzemní drahou světa. Broadway, vinoucí se městem od Battery až k Yonkers, je nejdelší ulicí na světě. Newyorské parky jsou největší a nejnákladnější, bez soupeře na obou polokoulích země. Obrovské budovy obchodní čtvrti jsou v pravdě moderními zázraky, jimž není ve světě rovných; základy jejich pronikají hluboko do nitra země, jejich vrcholky trčí vysoko do vzduchu. Největší parníky brázdí všemi směry moře, sbíhajíce se do newyorského přístavu, a s paluby přijíždějícího mořského velikána s úžasem patří cestující, sebe více světa znalý, na věžící se hmotu Manhattanu. Elegantní, přepychem dýšící domy hořejší Páté Avenue a Riverside Drive jsou v souladu s krásou těchto ulic. Newyorské hotely a obývací domy zámožnějšího obyvatelstva (apartment houses) jsou nevyrovnatelny co do rozměrů a zařízení; a rok co rok přibývá jejich pater, přepychu a nádhery. Smělé stavební výkony jsou význačnou známkou dneška.

Americký Čech s hrdostí může sledovati tento rozmach, protože oněch padesát tisíc obyvatelů metropole, v jichž žilách koluje česká krev, zdatně přispívá svou přičinlivostí a úsilnou prací k jejímu vzrůstu. I místům, v nichž toto česko-americké obyvatelstvo New Yorku žije, věnujeme příslušnou část knihy, jež měla snad již dávno vyjíti, ale právě proto, vycházejíc aspoň nyní, přichází jistě v čas.

Veškeru látku popisu Velkého New Yorku rozdělil jsem k vůli snazšímu přehledu a hledání tímto způsobem:

I. Manhattan.
A). Od Sochy Svobody k Hlavní Poště.
B). Od Radnice k 59. ulici.
C). Central Park (59. až 110. ulice) a jeho okolí.
D). Česká čtvrt.
E). Zbytek Manhattanu od 110. ulice.
II. Bronx.
III. Brooklyn.
IV. Queens a Richmond.
V. Okolí Velkého New Yorku.

Postup od jihu k severu jest jednak historicky přirozený, jelikož město se vyvíjelo, jak jsme poznali v dějinách jeho, od jižního cípu Manhattanu směrem na sever, jednak i praktický pro přistěhovalce a krajana turistu, který přichází se podívati na Ameriku. A těchto turistů bude jistě stále přibývati, protože "velká louže" čili Atlantický Oceán přestává již býti obávanou přehradou, a pouhý "výlet" do Spojených Států i v Čechách není již ničím neobyčejným.

I. MANHATTAN.

A). Od Sochy Svobody k Hlavní Poště.

Cestující, který přijíždí z Evropy do New Yorku, dostává první americký pozdrav od Nantucketské majákové lodi, vzdálené ještě 192 mil od Sandy Hooku, ale spojené bezdrátovým Marconiovým telegrafem se Siasconsetem (vyslov Skonset), osadou na východním konci ostrova Nantucket, Mass., odkud oznamuje se příjezd lodi do New Yorku. Brzy potom přejímá zodpovědnost lodi s beder kapitánových lodivod, vstupující na loď' z některého parníčku lodivodní společnosti (poplatek liší se dle ponoru lodi, průměrně činí kolem $230 za uvedení lodi do přístavu a opětné vyvedení na širé moře), a loď' blíží se k Sandy Hooku, výšině ve státu New Jersey, od které táhne se severně k Long Islandu písčitá naplavenina podmořská, chránící vstup do newyorského přístavu. Tudy vede zkušená ruka lodivodova loď'. Jsou tu tři lodní trati: pro menší lodi South neb Swash Channel, pro větší Gedney Channel, a nyní pro největší nový Ambrose Channel, kterým poprvé veplula do newyorského přístavu "Lusitania", kolos anglické Cunardské společnosti, dne 13. září 1907; tato Ambrosova trať' je široká 2,000 stop, hluboká 40 stop a dlouhá 18 mil, a pracováno bylo na jejím vyhloubení od r. 1899. Od Sandy Hooku počíná Dolní záliv newyorský (Lower Bay), z něhož skrze "Úžiny" (Narrows) loď' dostane se do Horního zálivu (Upper Bay). V Dolním zálivu u majáku Romer Shoal ocit'ujeme se již v oblasti Velkého New Yorku. Hranice jeho běží odtud na levo do Raritanského

Socha Svobody.

zálivu k Tottenville na jižním konci Staten Islandu a odtud na sever Staten Islandským zálivem neb Arthur Kill (kill je hollandsky průliv neb koryto řeky) a skrze Kill van Kull k St. Georges a do Horního zálivu, na pravo pak až k Far Rockaway, odkud stoupá ostrovem Long Islandem k severu do zálivu Little Neck v Long Islandské zátoce. V Dolním zálivu jsou také Karantenní ostrovy (Quarantine Islands), a sice jižnější Dix neb Swinburne's Island určen je pro nemocné, stižené nakažlivou nemocí, a severní Hoffman's Island slouží za pobyt zdravým cestujícím z lodí, podrobených karanténě. To jest tak zvaná Dolní Karanténa. Úžinou mezi Staten Islandem a Long Islandem (na levo jsou pevnosti Fort Wadsworth a Fort Tompkins, na pravo Fort Hamilton a Fort Lafayette) vepluje lod' do Horní zátoky, a zde z Horní karantény v Cliftonu, S. I. vstupuje na lod' lékař zdravotního úřadu a zároveň úředníci přistěhovaleckého úřadu, kteří vyslechnou cestující o těchže otázkách, které obsaženy jsou v otaznících, jež cestující vyplnil před vstupem na lod', po případě otáží se jej na zásobu peněz, a úředníci celního úřadu, kteří sepíší deklarace o zavazadlech cestujícího. Přijela-li lod' v noci, zůstane před Cliftonem státi, očekávajíc uvedené úředníky, a tu cestující ráno, vystoupiv na palubu, vidí po levé ruce přívětivý lesnatý Staten Island s osadami Rosebank, Clifton, Stapleton, Tompkinsville, St. George těsně podle sebe, na pravo pak zelený Bay Ridge a dále výšiny, na nichž rozkládá se Greenwoodský hřbitov a Prospect Park brooklynský. Lod' pluje pak kolem St. George na severním konci Staten Islandu, kolem majáku Robbins Reef a tu zdraví nás po levé ruce

Socha Svobody osvěcující svět na Bedloe's Islandu. Socha je majestátní dílo, ačkoli v ohromném prostranství přístavu nepůsobí tím ohromujícím dojmem, jak snad by mnohý očekával. Tvůrce její, francouzský sochař Auguste Bartholdi, modeloval prý ji dle své matky. Je to dar Francie k 100. výročí Prohlášení neodvislosti, proto je na soše tabulka s datem "July 4, 1776". Je vytepána z mědi, uvnitř je železná kostra, kterou kreslil francouzský inženýr Eiffel, pozdější tvůrce pařížské Eiffelovky. Žulový podstavec kreslil R. M. Hunt. O možnost pohodlného rozpínání a stahování kovu vlivem horka a chladna je dobře postaráno; asbestem isolována pak měd' od železa, aby se zamezilo rozežírání, působené jinak vlivem elektřiny ze slaného vzduchu. R. 1906 povoleno kongresem 62,800 doll. na opravu sochy (natření stojí $1,800, zdviž elektrická bude státi $10,890), takže po čase bude lze dostati se do hlavy sochy pohodlně zdviží. Z rozměrů uvádíme: socha sama má výšku až k pochodni 151 stop 1 palec, i s podstavcem ční pochodeň do výše 305 stop 6 palců (nejvyšší socha světa), délky ruky 16 stop 5 palců, ukazováček 8 stop, objem druhého

Ellis Island

kloubu 7 stop 6 palců, plocha nehtu 13 krát 10 palců, hlava od brady k lebce 17 stop 3 palce, od ucha k uchu 10 stop, prostor mezi očima 2 stopy 6 palců, délka nosu 4 stopy 6 palců, délka pravé paže 42 stop a největší tlouštka 12 stop, v pasu 35 stop, šířka úst 3 stopy. Socha váží 450,000 liber neb 225 tun, bronz sám váží 200.000 liber. 40 osob může pohodlně státi v hlavě, pochodeň pojme 12 lidí. Schodů uvnitř sochy až do hlavy je 154, na to do pochodně vede žebřík, mající 54 příčlů (hodně nepohodlné lezení). Z hlavy (skoro stejně dobrý však i s prvého balkonu) je **nádherný pohled na Newyorský přístav a na New York.** Na ostrov vyjíždí po celý rok dva parníčky z Battery (cesta tam a zpět 25 centů, prohlídka sochy bezplatna) každou hodinu od 9 dop. do 5 odpol., v létě i častěji. Průměrná roční návštěva 80.000 osob. Ostrov byl dříve sídlem pevnosti, chová proto ještě mnohé památky na tuto Fort Wood. O ochranu ostrova pečuje spolkové vojsko.

Po pravé straně máme **Governor's Island**, jehož plocha se právě uměle značně rozšiřuje. Jako ostatní ostrovy ve přístavě je i tento ostrov vládním majetkem a je hlavním sídlem vojenského departmentu Atlantiku (pro spolkovou armádu Východu). Z tvrze Castle Williams vypaluje se dělo při západu slunce, mimo to je tu uprostřed ostrova Fort Columbus a pak South Battery. Zde bydlí komandující generál a jeho štáb, je tu prostranství pro vojenské parády, vojenské vězení atd.

Při další plavbě míjíme v levo **Ellis Island**, kam odváženi jsou mezipalubníci ze všech lodí, když byli před tím cestující z kajut vyloděni na kotvištích (piers) paroplavebních společností. Každý jiný návštěvník ostrova musí si dříve vyzdvihnouti vstupenku v Přistěhovaleckém úřadě, podobně jako každý, kdo jde naproti někomu na kotviště a chce do vnitřního prostranství, musí míti vstupenku, již zdarma dostane v Celnici u dozorce přístavu. Na Ellis Islandě jsou mezipalubní přistěhovalci podrobeni lékařské prohlídce a výslechu, načež ti, proti nimž není námitek zdravotních neb jiných, odváženi jsou parníčkem na Battery k Barge Office, kde vstoupí teprve opravdu na americkou půdu, jelikož půda Ellis Islandu jest územím, pokládaným státoprávně ještě za cizinu. Ti, kdo nebyli připuštěni do země, jsou zde vydržováni až do chvíle deportace čili opětného vyvezení.

Loď blíží se pak již zvolna ke svému kotvišti, při čemž na pravé straně vidíme Brooklyn a Brooklynský most, proti sobě těžkou hmotu jižního konce Manhattanu s jeho nebetyčnými "mrakodrapy" (skyscrapers), na levo Jersey City a dále Hoboken (tato strana náleží již do státu New Jersey). Zde jsme již v ústí veletoku Hudsonu, jedné z nejkrásnějších řek Severní Ameriky. Hudson v tomto nejdolejším svém toku (od počátku Palisad dolů) zve se také North River a je 1—2 míle široký. Po levé ruce máme město

Jídelna přistěhovalců na Ellis Islandě.

Hoboken (stát New Jersey) a **kotviště** tří zaoceánských společností: Hamburg-American Line (z Hamburku) na úpatí 1. ulice, North German Lloyd (z Brém) na úpatí 2. ulice a Holland-American Line (z Rotterdamu) na úpatí 5. a 6. ulice. Na pravo je New York (stát New York) a tato kotviště: American Line (ze Southamptonu) na úpatí Fultonovy ulice, pier č. 14, Red Star Line (z Antverp) tamže, pier č. 15, French Line (z Havru) na úpatí Mortonovy ulice, pier č. 42, White Star (z Liverpoolu) na úpatí záp. 11. ulice, pier č. 48 a Cunard Line (z Liverpoolu) na úpatí Jane street, pier č. 51. Cestující z kajut vystoupí na kotvišti a podrobí se celní prohlídce. Na kotvištích jsou obrovské místnosti určeny k této prohlídce. Na sloupech jsou jednotlivá písmena, a každý cestující odebéře se ke své písmeně, jelikož jeho zavazadla z lodi dopravována jsou sem podle začátečních písmen jména cestujícího. Když má cestující již všechna zavazadla kolem sebe, přivede si celního úředníka, který prohlídne jeho kufry a vaky, a označí je lístkem, stvrzujícím vykonanou prohlídku. Náš obrázek zachycuje výborně takovouto celní prohlídku v Hoboken. Po prohlídce svěří cestující svá zavazadla některému jednateli zasílatelských společností (Express Companies) a přistál-li v Hoboken, jde k přístavišti převozních lodí (ferries) ve Ferry Street, aby se převezl do New Yorku. Prve než "ferra" převeze nás přes Hudson, zmíníme se několika slovy o městě Hoboken.

Hoboken má 59,364 obyv. a bývá často nazýváno, jelikož velkou část obyvatelstva tvoří Němci, "předměstím Brém" neb Hamburku. Hlavní obchodní tepnou jest Newark Street a Washington Street. Mezi 4. a 5. ulicí je pěkný Hudson Square Park s pomníkem padlých vojínů. Ve Stevensově parku je Stevensův polytechnický ústav, těšící se dobré pověsti, a vedle něho Carnegieovská laboratoř. Na vršku nad ústavem je Stevens Castle, pěkná gotická stavba, obydlí zakladatele ústavu commodora Stevense. — Převozní lodě (jsou to velké parníky, namnoze jednopatrové, jež pojmou několik set osob a slušný počet vozů) z Ferry Str. jedou trojím směrem: severně do záp. 23. ul., přímo do Christopher Str. a jižně do Barclay Str. Dáme se zavésti do této ulice, jež má jméno po rev. Henry Barclayovi, druhém faráři kostela Trinity, a jižním směrem po West Street dostaneme se na jižní konec Manhattanu, odkud počneme svou prohlídku New Yorku. Tento nejjižnější cíp ostrova, jak zvěděli jsme již v dějinách, zove se

The Battery v upomínku na baterii, jež zde zřízena r. 1693. Dnes je tu příjemný malý park, kde je zcela milo poseděti a baviti se pohledem na šírou vodní hladinu newyorského přístavu. V západní části parku upoutá nás ihned kruhovitá stavba. Jest to

Newyorské Aquarium. Pestré jsou jeho osudy. Zprvu opevnění Castle Clinton, jež v červenci 1807 počal budovati plukovník

Přistěhovalci po prohlídce opouštějí Ellis Island.

Jonathan Williams, po němž má jméno tvrz na Governor's Islandě, — uprostřed gallerie dnešního Aquaria jest ještě viděti zbytek původní jihozápadní hradby z r. 1807; pak Castle Garden (slovem "Garden" tehdy označována divadla, protože bývala z pravidla v sadech), kde slaven r. 1824 Lafayette a po 10 letech konána jeho posmrtná slavnost, r. 1832 vítán tu president Jackson, slavný státník a řečník Daniel Webster promluvil tu několik svých velkých řečí; pak byla zde italská opera, r. 1850 zpívala tu za ohromného nadšení Jenny Lindova, slavný "švédský slavík" (managerem jejím byl P. T. Barnum, při prvním koncertě svou polovinu $12.500 darovala dobročinným účelům); r. 1851 oslavován tu vojenskými kruhy Ludvík Košut; r. 1852 konána tu slavnost stoletého trvání newyorského divadla, při níž John Braham zpíval a Lola Montezová tančila(o této viz stať' o Astorii); od r. 1855 do 1890 byla zde přistěhovalecká stanice, jež dnes je na Ellis Islandě. Pak teprve od 31. prosince 1896 věnována budova dnešnímu účelu a stala se poznenáhlu skvělou sbírkou sladkovodních a mořských ryb a jiných vodních živočichů. Aquarium je přístupno celý rok bezplatně, v létě od 9 do 5 hodin, od 16. října do 14 dubna od 10 do 4 hod. V r. 1906 byla roční návštěva 2,106,569 osob, průměrně denně 5,771 osob. Je tu ve více než 100 nádržkách na 3,000 živých tvorů; denní spotřeba 300.000 galonů mořské vody je opatřována přílivní nádržkou pod budovou. Vnitřek má dvě části: přízemí a galerii. V přízemí jsou ve velkých nádržkách mrštní tuleni obecní (harbor seal), kapustňáci (sea cow) se zaokrouhlenou ocasní ploutví, krokodilové, aligatoři, želvy, žáby (zejm. žába volská, bull-frog), ostrorep neb rak molucký (horseshoe-crab), jeseteři (sturgeon), bubeníci američtí (drum-fish) a j. Na galerii (vchod na pravo od vchodu) v prvé polovici je cejn (roach), karas zlatý (gold fish), perlín (pearl roach), jesen zlatý (golden ide), velemlok krytožábrý (giant salamander), velemlok alleghenský (hellbender), leskyně (sun fish), sasanky, koníčky, pstruzi rozmanití a j. V druhé polovici jsou buď' nádherně zbarvení neb tvarem bizarrní obyvatelé tropických moří: dyvec žíhaný a skvrnitý (Nassau grouper a red hind), měnící stále barvu, klipka čtyřoká (four eyed fish) se skvrnou u ocasu jako oko, krásně modravý lazebník modrý (surgeon fish), modře pruhovaný ostenec babí (queen trigger fish), ostenec modravý (trigger fish) s opálovitým okem, hranatí havýš čtyřoký (cow fish) a havýš trojhranný (trunk fish), ježík obecný (porcupine fish) s pohyblivými ostny po těle, krásně barvitý malodrsek žíhaný (tiger rock fish), duhovitý orloun řasnatý (angel fish), skvrnitý ploskozubec plavý (mud parrot fish), štítník plavočárkovaný (red-mouthed grunt) s nádherně zeleným okem, ropuška největší (hog fish), rak poustevnický (hermit crab) a j. Mnoho těchto krásných exemplářů je z Bermud.

"Lusitanie,"
turbinová lod' Cunardské společnosti,
největší a nejrychlejší oceánský parník světa.

Vedle Aquaria směrem k West Str. je stanice požárních lodí (další dvě jsou na úpatí Grand Str. a na úpatí vých 99. ul.), připravených pro případ ohně na lodích neb v dokách a na přístavištích. Parníky ty jsou stále připraveny k vyplutí a když letí na pomoc, působí to velkým dojmem i na toho, komu je divoký let newyorské stříkačky všední věcí. V parku je **socha Johna Ericsona** (nar. 31. července 1803 ve Švédsku, zemřel v New Yorku 1881), který přišel r. 1839 do Spoj. Států a učinil několik vynálezů v oboru válečného námořnictví. Obrněnec "Monitor", který porazil 9. března 1863 v Hampton Roads, Va. konfederačního obrněnce "Merrimaca", byl jeho dílem. Dále jsou tu přístaviště parníků výletních (pro Coney Island, Rockaway Beach, Long Beach atd). a parníčků, jezdících k Soše Svobody, a ve východní části je **United States Barge Office** vkusná budova s věží 90 stop vys., která měla sloužiti celním účelům, ale dnes je věnována přistěhovalecké službě. Mezi touto budovou a stanicí zvýšené dráhy je přístaviště lodí, přivážejících přistěhovalce z Ellis Islandu, a dále lodí, zprostředkujících spojení s Governor's Islandem. Pod stanicí zvýšené dráhy je **South Ferry** (Jižní přívoz), odkud jezdí převozní lodě do Brooklyna, do St. George na Staten Islandě a do nádraží v Jersey City. Odtud pod East River také jde **tunel podzemní dráhy do** Brooklyna, kde podzemní dráha pod Joralemonovou ulicí dostihuje brooklynskou Borough Hall. Tunel stál 10 milionů doll., a otevření jeho pro dopravu bylo určeno na den Díkůvzdání 28. listopadu 1907. Podzemní dráha přichází sem od radnice. Podrobnosti o ní, jakož i o zvýšené dráze (zde na South Ferry rozbíhají se čtyři trati zvýšené dráhy směrem k severu: trat' Deváté, Šesté, Třetí a Druhé Avenue) viz při popisu City Hall Parku. Severní strana Battery (State Street) vykazuje několik starých domů; zde také jsou některé přistěhovalecké domy. Západní stranu vroubí již první "mrakodrapy": 20 patrová Whitehall Building a 17 patrová Washington Building (dílo Cyruse W. Fielda, původce kabelu), — tato budova jest však již počátkem Broadwaye. Před touto stojí dnes monumentální budova:

Nová Celnice (Custom House, obraz její viz na str. 8). Nádherný tento palác, zaujímající prostranství někdejší Tvrze Amsterdam, stál $7,200,000. Je to rozhodně jedna z nejkrásnějších veřejných budov v celých Spojených Státech. Stavba trvala 5 let. Staveniště stálo 2 a čtvrt, budova sama 4 a půl milionu, nábytek kolem $300.000. Budova zaujímá plochu 75,000 čtverečních stop, proti Bowling Green Parku má průčelí 200 stop, do Whitehall, State a Bridge ulic po 300 stopách. Je skutečně ohnivzdorná. Spolkové vládě byla budova odevzdána 1. října, úřadovati počlo se v ní dne 4. listopadu 1907 o 9. hod. ranní, když několik minut před tím byl na ní vztyčen prapor Spoj. Států a celní vlajka.

Kotviště Severoněm. Lloydu v Hoboken.

Hlavní průčelí proti Bowling Green, jež je viděti na našem obrázku, zdobí čtyři mohutná krásná umělecká díla: sousoší Ameriky, Evropy, Asie a Afriky, jež vytvořil Daniel Chester French. Budova sama je dílem architekta Casse Gilberta a je držena ve slohu moderní francouzské renesance. Obrubu šestého patra zdobí 12 velkých soch (Řecko a Řím od F. E. Elwella, Fenicie od F. W. Ruckstuhla, Janov od Aug. Lukemana, Benátky a Španělsko od F. L. M. Tonettiho, Hollandsko a Portugalsko od Louise St. Gaudense, Dánsko od Jana Gellerta, Německo od Alberta Jaegerse, Anglie a Francie od Charlese Grafly, — všichni národové, kteří od starověku až do dnešních dnů vynikli jako námořní moci ve světovém obchodě). V ozdobách nad okny je osm obličejů různých plemen, nahoře hlava boha obchodu Merkura; nad 7. patrem je velký štít Spoj. Států od Karla Bittera, štít nad hlavním vchodem je od Andrew O'Connora.

Ve Whitehall Street za Novou Celnicí (jméno této ulice, která vedla kdysi k městskému domu Petra Stuyvesanta, je sporné, — dle jedněch vzniklo následkem bílých zdí tohoto domu, dle jiných prý dům ten připomínal anglickým guvernérům, kteří potom v něm bydlili, londýnskou Whitehall, královský palác nad Temží) je **Produce Exchange (Plodinová bursa)**, velká cihelná a terakotová budova v italském renesančním slohu, 220 stop dlouhá, 144 stop široká a 60 stop vysoká. V obchodních hodinách od 9 do 4 hod. jsou návštěvníci každodenně připouštěni bezplatně na balkon. Budova má 2,000 oken, skoro 1,000 dveří, základy spočívají na 15,037 novoanglických smrkových a borovicových jehlách, zdviže odvezou denně přes 27,000 osob; cena pozemku a budovy byla $3,178,645. Prostora dvorany je největší po Madison Square Garden a pojme pohodlně 3,000 členů bursy. Zde obchoduje se ve velkém v obilí, mouce, sádle, uzenářském zboží, petroleji, oleji, máslu, sýru, chmeli, senu, slámě, semenech, lodním zboží atd., obchod činí přes 1,000 milionů doll. ročně. Na dlouhých stolech jsou vzorky zboží. Členské zápisné (počet členů je obmezen na 3,000) je $2,500. — Věž, 225 stop vysoká, skytá pěkný pohled na město a přístav.

Na rohu této ulice a ulic Pearl a Water je **United States Army Building**, osmipatrová budova s heslem "This we defend" nad vchodem. V ní umístěny jsou vojenské úřady newyorské. — Na konci ulice u East River jsou brooklynské přívozy (do 39. ulice, do Hamilton Avenue a Atlantic Avenue v Brooklyně.)

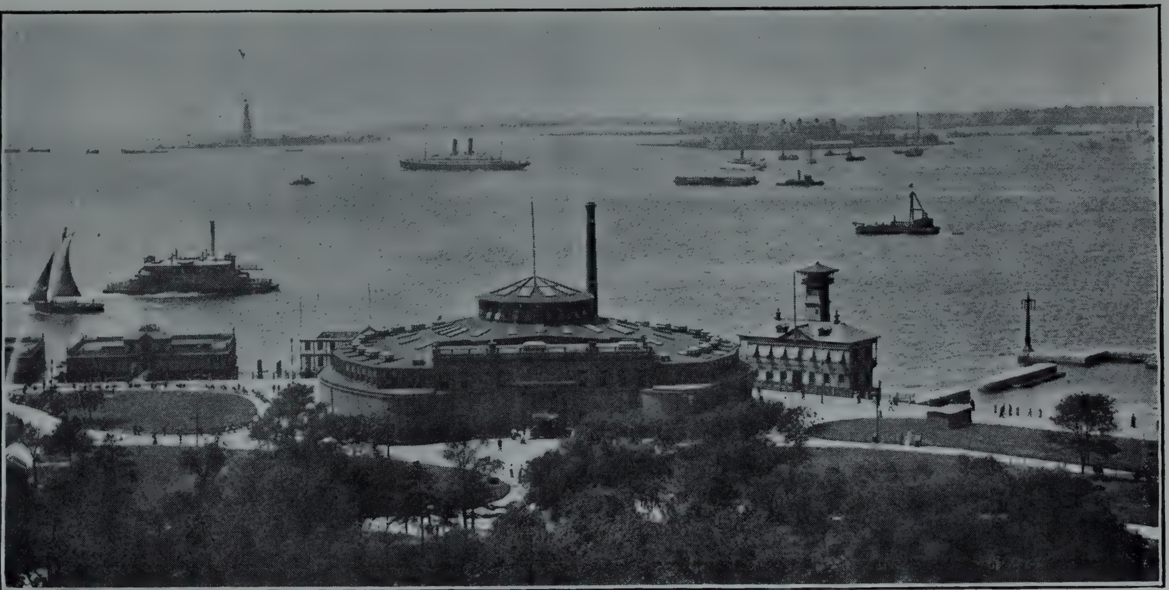
Před Novou Celnicí je malý sad, **Bowling Green** (jméno od toho, že r. 1732 bylo místo to pronajato za kuželník) se sochou Abrahama de Peyster (1657—1728) od G. E. Bissella. Peyster byl syn předního hollandského kupce novoamsterdamského, jeden ze stoupenců Leislerových (viz dějiny), r. 1691 byl mayorem a později soudcem Supreme Courtu. Odtud počíná

Celní prohlídka na kotvišti v Hoboken.

Broadway, nekonečná ulice, která táhne se po celé délce New Yorku až k Yonkers, měříc 19 mil. Není dnes již nejširší ulicí New Yorku jako za dob hollandských, kdy vzniklo její jméno "široká ulice", ale je stále nejdůležitější ulicí našeho veleměsta. Dolní část její (Lower Broadway) až k radnici náleží do světového finančního a obchodního obvodu, proto rostou na ní ony mrakodrapy, které dodávají jí ráz kaňonu, skalní rokle, úžlabí mezi vysokými skalními stěnami. Zde je na místě uvésti několik slov o těchto mrakodrapech, jak v češtině překládáme anglické slovo "skyscrapers".

Mrakodrapy jsou dítkem konce 19. století, a rozmach jejich ve 20. století žene je stále do větší výše. Před 11 lety byla St. Paul Building se svými 308 stopami nejvyšší budovou newyorskou, dnes překonala ji již Singer Building o 304 stopy, vypnuvši se na 612 stop, ale již i tato číslice je překonána budovou pojišťovny Metropolitan na 23. a 24. ulici, která vyhání svou věž do výše 658 stop nad chodníkem. A tak jistě v dozírné době dožijeme se mrakodrapu, který vyrovná se pařížské Eiffelově věži, mající výšku 1,000 stop. Již dnes se praví, že netřeba k tomu ničeho než příslušné základny. Singerova Budova má za základnu 60 stopový čtverec, při základně v podobě čtverce se stranou 100 stop možno zbudovati bez námahy mrakodrap 1,000 stop vysoký. Tím arci prozatím byla by dosažena krajní mez, protože známé dnes druhy pohonu nedovedou vyhnati zdviž do větší výše, a zdviž je při mrakodrapu životní otázkou. Nebetyčné tyto budovy zplodilo prostředí samo. Obchodní život New Yorku soustředil se na jižním konci Manhattanu, jemuž však nedovoleno přirozenými hranicemi úzkého cípu ostrova růsti do šíře. Proto musily budovy nahrazovati toto obmezení výškou a získávati tak potřebnou plochu pro nesčetné úřadovny množících se obchodních firem a jiných závodů. Tam, kde jinak v nízké budově bylo by místo sotva pro několik set lidí, mrakodrap poskytuje místo pro tisíce lidí. Ocelová kostra budovy, umožňující stavbu této výšky, a zdviž, která dopravuje rychle obecenstvo do kteréhokoli patra, umožnily rozluštění otázky. Budova je ocelovou klecí, v níž ocelové nosníky jsou spojeny horkými nýty, takže na konec je to mostní stavba, čnící do závratné výše. Stěny jsou k tomu připevněny jen jako ochrana proti nepohodě. Je zde tedy poměr zvrácen: při obyčejných domech zdi nesou podlahy, zde zdi jsou jen záclonami. Proto však také není překážek co do výše; kdežto dříve zdi dovolovaly nanejvýš 8—10 pater, mrakodrap Metropolitan Life Building bude již míti 50 pater (2 pod chodníkem a 48 nad chodníkem). Budovy jsou zároveň při svých ocelových stěnách a ocelové stropní vazbě, betonových (concrete) podlahách a kamenných a kovových schodištích skoro úplně ohnivzdorné. V dolní části Manhattanu, kde pevná půda je dosti hluboko pod alluviálním nánosem, vyžadovaly

Aquarium na Battery.

mrakodrapy zvláštní důmysl. Ukázkou toho budiž Manhattan Life Insurance Building, čís. 64—68 Broadway, vystavená r. 1894. Zde poprvé použito tohoto způsobu: poněvadž váha stavby vypočtena na 21.600 tun, tlak na základy opřením se větru o stěny na 2,400 tun, váha nábytku a lidí na 7,000 tun, celkem 31,000 tun čili 62 milionů liber, spuštěno do země 15 kesonů (bání, zapážek pro základy vodních staveb), které v hloubce 55 stop pod povrchem dotkly se skalnatého dna. Vnitřek kesonu vyplněn pak betonem, takže z kesonu stal se pevný pilíř, na němž stojí opět zděný pilíř, sahající až k povrchu ulice. Budova nad tím má 17 pater a je vysoká od chodníku až na špičku věže 348 stop. Kesonování stálo $150.000, pozemek $1,500.000 (průčelí do Broadway má 67 stop) a budova sama také $1,500.000. To jest tak průměrná cena mrakodrapu: 3 miliony dollarů. Drahota pozemků v této části města stále stoupá, a jak jsme se již zmínili v druhé části této knihy, převyšuje již cenu stavby. American Surety Company platila za čtvereční stopu ještě $267.67, ale jihovýchodní roh Broadway a Wall Street v r. 1906 vynesl již $600 za 1 čtver. stopu (stál tam dům č. 86 Broadway, jehož cena vůbec nepočítána a který ihned stržen, aby učinil místo budově, za jejíž "ground-floor" nabídnuta již předem roční činže $35,000). Takovýto mrakodrap jest ovšem učiněným městem: má svou železnici v podobě zdviže, jejíž rychlíky urazí v minutě 500—600 stop (s možnou rychlostí až 700 stop), vlastní vodárnu (Manhattan Life má artéskou studni, Metropolitan Life čerpá vodu ze zakrytého, podzemního dnes potoka, který teče z Madison Square do East River), hasičské zařízení na každém patře, velké osvětlovací, topící a hnací strojírny, poštovní a telegrafní úřad, vlastní uniformovanou policii, restaurant, krámy. V budovách od radnice dolů bývá nájemné roční nad 5. patrem $2 za čtvereční stopu, v dolejších patrech až $11 za jednu stopu. V nájemném je světlo, otop a služby domovníka, ve Vincent a Equitable Building i bezplatné používání velké právnické knihovny, v Commercial Cable každá kancelář má ohnivzdornou pokladnu a pod. Vydržování mrakodrapu stojí průměrně $100.000 ročně. U Park Row Building na př. roční činže je $318.000; vydržování budovy, pojištění, daně atd. $141,235, úrok z hypothéky 3 a půl milionu $140.000, zbývá čistého $36,775 ročně. Obrázek náš velmi názorně předvádí **stavbu mrakodrapu.** Je to stavba proslulé Flatiron Building na Madison Square.

Na Broadway z těchto mrakodrapů vítá nás především (po levé ruce jsou lichá, po pravé sudá čísla) Bowling Green Building (č. 5—11), 19 pater, vystavená anglickým kapitálem (v ní kanceláře zámořských společností: Severoněmeckého Lloydu, Red Star a White Star Line, American Line), Welles a Standard Oil Building (tato, č. 24—30, má 15 pater), Hudson Realty Co. (č. 32—34, 16 pater),

Stavba mrakodrapu. (Flatiron Building.)

42 Broadway Building (20 pater, stála 5 milionů, 350.000 čtver. stop pronajatelné plochy, 1050 kanceláří), Aldrich Court (č. 43—45, místo prvních 4 chýší manhattanských bělochů), Tower Building (č. 50, 185 stop vys. a jen 25 stop široká, ale nyní rozšířena a zvýšena), Exchange Court Building (č. 56, krásné bronzové sochy Stuyvesanta, Clintona, Hudsona a Wolfe od J. Massey Rhinda, 12 pater), Manhattan Life Insurance (č. 64—68, 17 pater, s věže krásná vyhlídka na města s výše 348 stop), Empire Building (č. 73, 20 pater, cena pozemku více než 2 miliony doll.; zde jsou kanceláře ocelářského trustu a jiných finančních zájmů, představujících přes 4 biliony dollarů), zde je také vchod na zvýšenou dráhu (stanice Rector Street), pročež statisíce lidí projdou její vstupní dvoranou; Trinity Building (č. 115) a United States Realty Building (tvoří nyní jeden komplex, zvaný obyčejně Boreel Building, pečlivá umělecká architektura v gotickém slohu, 21 pater, architekt F. H. Kimball, cena 4 miliony doll.), Century Building (č. 72—74, 20 pater), Union Trust Co. (č. 80, jedna z nejlepších architektur ve Spojených Státech), Broadway Building (č. 84, 12 pater), Number 1 Wall Street (č. 86 Broadway, pravý komín, průčelí jen 30 stop a strana 39 stop, ale výška je 18 pater, na každém patře jen 1 kancelář, podzemí čili basement a první patro pronajaty za $40.000 ročně, od 4. patra nahoru činí nájemné ročně $5,000 čili $5 za čtvereční stopu, to jest: při této sazbě stál by obyčejný byt o 6 místnostech $9,375 ročně), American Surety Co. (č. 106, 23 pater), na střeše je povětrnostní úřad, U. S. Weather Bureau, International Bank Building (č. 121, 14 pater), American Exchange Bank (č. 124, 16 pater), **Singer Building** u Liberty Street (č. 149—159 Broadway), nejvyšší mrakodrap dolního New Yorku, věž je vysoká 612 stop a 1 palec, na ní jest ještě praporová tyč 60 stop vysoká (Washingtonův pomník ve Washingtonu je 555 stop, nejvyšší to pomník světa), která bude opatřena koulí, jejíž pád označí poledne; hlavní budova má 14 poschodí a věž 47 pater; pod ulicí jest ještě basement a podbasement do hloubky 35 stop a pak dalších 92 stop jde na pevné dno skalnaté půdy; celá váha budovy je 18,365 tun, ocele spotřebováno 10.000 tun, 18 zdviží dopravuje 2,500 nájemníků a jich zřízence do výše, doprava do 47. patra netrvá déle než minutu, k osvětlení celé budovy třeba 15,000 žárovek, stavitelem byl architekt Ernest Flagg, v budově není žádného zevně přístupného dřeva, dveřní a okenní rámy kryty jsou kovem; City Investing Building (č. 171) stojí na 92 velkých kesonech, jež ponesou tíži, která by se rovnala váze obyvatelstva města s 240,000 obyv., architekt F. H. Kimball, 25 pater, uprostřed věž 30 pater, k obývání bude od 1. května 1908; Equitable Life Insurance (č. 120 s 1,500 nájemníky, v ní je ohromné sklepení Mercantile Safe Deposit Co. se 16.000 schránami), Washington Life Insurance (č. 141, 19 pater), Broadway—Maiden Lane

Singer Building.

Building (č. 172, 18 pater), Evening Post (č. 210) a St. Paul Building (č. 222, 26 pater) — a tím již jsme u Hlavní Pošty.

Vrátíme-li se nyní zpět na jih, jdeme kolem **kostela sv. Pavla** (nejstarší kostelní budova v New Yorku z r. 1756) se hřbitovem, na němž je několik památných náhrobků (irský vlastenec Emmet, herec G. F. Cooke, pomník generála Montgomeryho, padlého při útoku na Quebec r. 1775, na vých. konci kostela, uvnitř na zdi tabulky označují místa lavic, kde sedávali George Washington a guvernér Clinton), načež zajdeme až ke kostelu Trojice, **Trinity Church** (gotická stavba od R. M. Upjohna, 192 stop dlouhá, 80 široká a 60 vysoká, věž 285 stop vys., postavena v letech 1839—1846 na místě starého kostela z r. 1696.) Majetek kostela má hodnotu na 10 milionů dollarů, důchod z toho, na $500,000 ročně, používá se i pro mnoho pobočných kostelů a dobročinných ústavů. Bronzové dvéře v ceně $40.000 jsou darem Williama Waldorf Astora na památku otce Johna Jacoba Astora, který opět s Williamem Astorem dal na pamět' otce Williama Astora oltář a zadní stěnu oltářní (tato stála $100.000). Na **hřbitově** severových. roh zaujímá gotický pomník amerických vlastenců, kteří zemřeli v britských žalářích za revoluce. Vedle je bronzová socha soudce Wattse, rekordera za britské vlády, postavena r. 1892, u jižního zábradlí je hrob Alexandra Hamiltona (padl v souboji rukou Aarona Burra ve Weehawken 11. července 1804), Robert Fulton (otec paroplavby, zemř. 1815), odpočívá v hrobce Livingstonovské rodiny, u jihových. rohu kostela je pomník kapitána Lawrence, zabitého r. 1813 při rekovné obraně "Chesapeaku" proti britské fregatě "Shannon", dále leží tu první tiskař novin William Bradford a j. Nejstarší kámen náhrobní je z r. 1681. Věž kostela tvoří malebné zakončení světově proslulé Wall Street, do které nyní vejdeme. (Jméno od palisádové hradby, jež se tudy táhla, tudíž "hradební ulice").

Wall Street newyorská znamená tolik jako londýnská Lombard Street. Je to hlavní tepna všeho amerického obchodu a finanční barometr celých Spoj. Států. Zde jsou největší banky a bankéři, v blízkosti jsou všechny bursy, zde denně operuje se sty milionů dollarů. Jdeme-li z Broadway, máme na levo nejprve Gillender Building (273 stop vys., 16 pater) a na protějším rohu je

United States Sub-Treasury (Nižší pokladní úřad Spoj. Států). Je to odbočka pokladny ve Washingtonu a co do významu zastiňována jen touto. Dvě třetiny všeho přímého peněžního obchodu provádějí se newyorskou pokladnou. Sklepení chová obrovské zásoby mincí; jednou dosaženo až rekordu 225 milionů doll. Budova je z mramoru s dorským průčelím s širokým schodištěm se sochou Jiřího Washingtona od J. Q. A. Warda, odhalenou 26. listopadu 1883 v den 100. výročí dne vyklizení New Yorku (Evacuation Day,

Empire Building.

viz o tom v dějinách, kde jsou též pohledy na sochu, někdejší Federal Hall a dnešní Wall Street, str. 45, 28 a 29.). Za osadních dob byla to radnice a sněmovna provincie, pak stala se spolkovou budovou, Federal Hall, ve které zasedal první kongres (nábytek z té doby je uschován dnes na radnici), a zde skládal přísahu Jiří Washington. Hned za dveřmi budovy je pod sklem plotna tmavohnědého pískovce s nápisem: "Stoje na tomto kameni na balkoně Federal Hall 30. dubna 1789 Jiří Washington skládal přísahu jako první president Spoj. Států Amerických." Stavba Sub-Treasury trvala skoro 10 let, vůdčí myšlenkou byla pevnost a nedobytnost. Je to proto jediná massa kamene a železa na skalnatém podkladu. Zdi jsou 3 až 5 stop silné, okna mají železné mříže a ocelové okenice. Pod hlavním patrem je spodní patro (basement), 12 stop vysoké, a další podpatro, 6 stop vysoké. Pro případ obrany Sub-Treasury je jako pevnost. 100 mužů dovede tu odolati tisícům, pokud stačí potrava. V horní části budovy je zbrojnice, jež právě stačí pro 100 mužů. Jsou v ní 3 kulomety, zásoby pušek, velkých revolverů, ručních granátů a pod. Ocelové okenice a ocelová chránidla dveří jsou opatřeny střílnami, na střeše jsou tři vížky, vzdorující kulím, 10 stop vysoké, z nichž mohou vojíni stříleti pohodlně do davů před budovou, strop verandy je na dvou koncích proražen, aby obránci budovy mohli odtud házeti bezpečně na hlavy útočníků, snažících se vyvrátiti dvéře, třaskaviny.

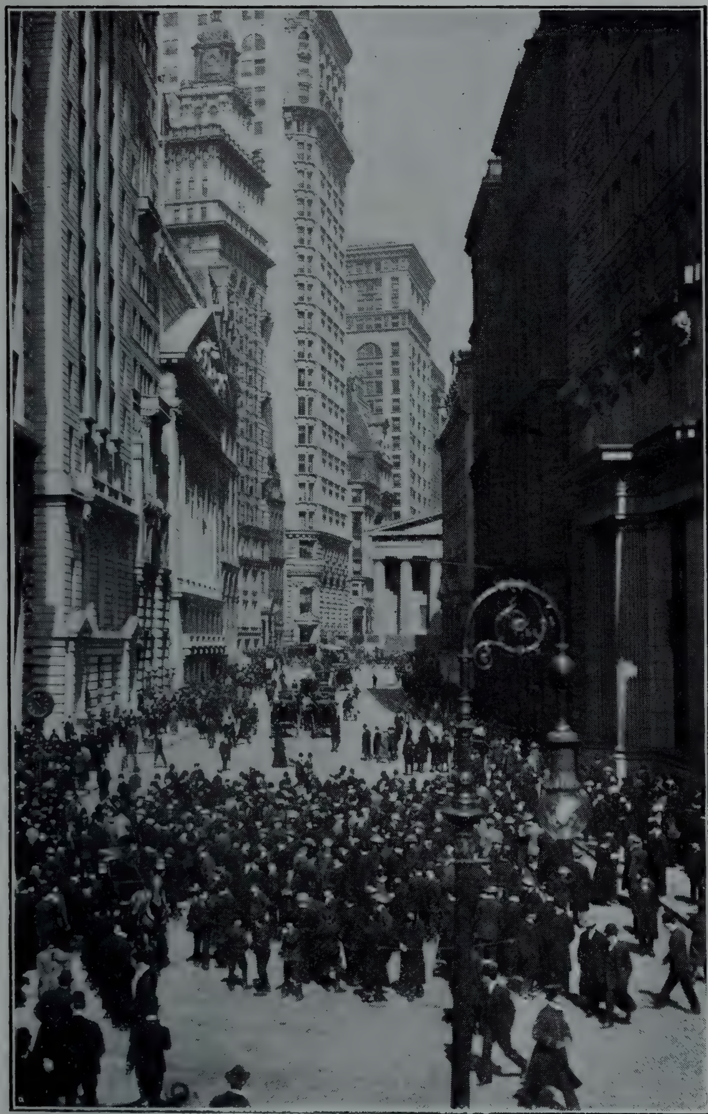
Vedle této budovy je odvětví mincovny, **United States Assay Office**, (č. 30 Wall Street), zkušební ústav vládní pro drahokovy. Neúhledná budova, ve které však ročně se rozstavuje za 50 milionů doll. drahokovu, ve které je hydraulický lis, jenž tlakem 200 tun na čtvereční stopu stlačuje vyčištěné zlato do dvacetitisícových forem, jemné vážky, které zaznamenávají váhu od tisíce liber až do nejtenčího vlásku, — zde návštěvník (pro cizince je vnitřek bezplatně přístupný od 10 do 2, v sobotu od 10 do 12) spatří také hromady zlatých cihel, v jakých bylo r. 1900 posláno 28 milionů dollarů do Anglie, když Wall Street zakoupila anglické válečné bondy. Budova tato bude však záhy opuštěna, jelikož pro zkušební ústav zřizují se nové místnosti. Podobně odstěhována jest již dnes **Celnice** ze staré budovy, již zde vidíme právě před sebou. Těžkopádně tvoří tu 18 ohromných žulových sloupů, 38 stop vysokých, ionické sloupořadí, uvnitř pak osm obrovských sloupů z italského mramoru s korinthskými hlavicemi nese mohutnou kopuli. Budova byla postavena za $1,800,000 k účelům kupecké bursy, později když nedostačovala, prodána vládě, která ji opět nyní prodala, když zbudována byla Nová Celnice, za $3,500,000 National City Bance, jež postaví tu 20 patrový mrakodrap, rozpočtený na 4 a půl milionů dollarů.

Peněžní bursa.

Z jiných ještě obchodních domů a budov v okolí budiž jmenována **Drexel Building** v renesančním slohu na rohu Broad Street (č. 1—9) proti Sub-Treasury, kde má kanceláře mocný bankéř a otec mnoha trustů, miliardář John Pierpont Morgan, jehož velký vliv ukázal se nejlépe v těžké bankovní krisi, která zachvátila New York v říjnu 1907. Když situace dne 24. října byla nejzoufalejší a na burse, zatím co venku dál se náběh na Trust Company of America a jiné úvěrní banky ve městě, klesaly šíleně papíry a za hotové peníze nabízeno 100 procent, aniž by bylo nabídky, Morgan o půl 3. hod. odpol. toho dne vrhl na trh 25 milionů na 10 procent, čímž bursa rázem ozdravěna a bylo vlastně po panice. Za pomoci vlády, jejíž sekretář pokladu Cortelyou dlel stále tou dobou ve Wall Street a jež vložila 25 milionů do newyorských bank na úlevu situace, a za stálých porad předních finančníků s Morganem utišena v prvních dnech listopadu krise, největší od r. 1873. — Zde v Broad Street jest ještě 20 patrová **Broad Exchange** (č. 25, stála 7 a půl milionu doll.), 276 stop vysoká, **Mills Building** (č. 15—23), jedna z prvních budov newyorských, věnovaných výhradně kancelářím a písárnám (z r. 1882), a **Commercial Cable Building** (roh Exchange) s 2 kupolemi, 317 stop vysoká (vyhlídka s věže na dovolení domovníka, který zde ovšem sluje vznešeně "superintendent" budovy), hlavně však je tu (č. 13 Broad Street, zadní strana sahá až na Broadway)

New York Stock Exchange, Peněžní bursa, po Londýně největší trh na cenné papíry a akcie ve světě vůbec, v Novém světě pak první trh. Bursa má 1,100 členů, sedadlo členské dosáhlo ceny $84,000. Na galerii je přístup obecenstvu volný v bursovních hodinách od 10 do 3, vchod zvláštním postranním vchodem v Broad Street. Ruch, mnohdy divoký řev a zběsilé pobíhání, působí neobyčejným dojmem na každého, kdo poprvé vidí zde bursovní život, ale i ten, kdo v jiných světových městech jej poznal, sezná, že newyorská bursa je jednou z nejrušnějších na světě. Budova postavena byla z bílého mramoru George B. Postem a dokončena r. 1903. Stála bez pozemku 3 miliony. Průčelí tvoří šest obrovských, do výše tří pater čnících korinthských sloupů, s vlysem bohatě figurálně vyzdobeným. Na "floor", který je 140 stop dlouhý a 80 stop vysoký, nahoře pak vroubený výše uvedenou galerií pro diváky, smí pouze člen; obchoduje se tu železničními a jinými akciemi denně až za 30 milionů doll. kromě vládních bondů. Zajímavá podívaná skytá se nám před Mills Building v této ulici. Zde je uprostřed jízdní dráhy tak zvaná "chodníková bursa", **Curbstone Market**. Na vytčeném prostranství, zataženém provazem, obchoduje se tu v oněch papírech, které nejsou připuštěny na bursu (také Standard Oil je mezi nimi). Fotografie naše zachycuje názorně ruch této pouliční bursy.

Chodníková bursa.

V sousední Nassau Street je **Mutual Life Insurance** (č. 28—38), jedna z nejpěknějších obchodních budov newyorských. V Cedar Street je newyorský **Clearing House** (č. 77), odúčtovací dům, krásná budova z bílého mramoru, jež stála 1 milion (obecenstvu nepřístupna). Zde se scházejí v 10 hod. zástupci 54 bank, jež jsou členy ústavu, o půl 1. skončí se vzájemné odúčtování a zjistí se obnos, který zbude vyrovnati, a v půl druhé musí býti tento zbytek vyrovnán hotovými. Toto odúčtování je ohromná úspora hotových peněz, jak vysvítá z číslic, uvedených v předešlé kapitole. Průměrný denní obchod byl dosud: odúčtování $342,422,772, vyrovnání hotovými $12,648,914, celkem $355,071,686; rekord nejvyššího obchodu dosažen 10. května 1901, $622,410,525. Nejstarší Clearing House je londýnský z r. 1775; newyorský započal činnost 11. října 1853. Poměr jeho obchodu k ostatním částech Unie ukazuje toto srovnání: v roce, skončivším dne 30. září 1900, činil obchod newyorské Odúčtovací síně $51,964,588,572 a obchod 83 ostatních odúčtovacích domů ve Spoj. Státech dohromady $32,582,096,872. — Nad touto ulicí je **New York Chamber of Commerce**, Obchodní komora (65 Liberty Str.), jejímž předsedou je právě Morris K. Jesup, mající velké zásluhy o Přírodopisné Museum. Organizována byla 5. dubna 1768 a inkorporována za Jiřího III. 13. března 1770, znovu pak ve státu New Yorku 13. dubna 1784. Je proto nejstarší obchodní korporací ve Spoj. Státech. Úkolem jejím je všemožná podpora řádného rozvoje obchodu. Má 1,500 členů v New Yorku bydlících a 250 mimo město. Na budově od J. B. Bakera (z bílého mramoru na žulovém podkladě,s ionskými sloupy) jsou sochy De Witt Clintona od Frencha, Johna Jaye od Bittera a Alex. Hamiltona od Martiniho (1903). Na rohu Pine Street je 22 patrová **Hanover Bank Building**, dokončená r. 1903, na rohu Cedar Str. 270 stopová **National Bank of Commerce** a ve William Str. (č. 4) je **Cotton Exchange**, inkorporovaná 8. dubna 1871, (budova postavena v letech 1883—1885), — obchodní hodiny této bavlnářské bursy, která již často byla svědkem divokých panik, jsou od 10 do 3, od 1. června do 30. září od 11 do 3; fotografii její nalezne čtenář v dějinném oddíle, jelikož na tomto místě vyšly první newyorské noviny r. 1725. Konečně ještě můžeme se zmíniti o **Beaver Building** na křižovatce Beaver, Wall a Pearl ulic, 15 patrové "žehličkové budově" nejdolejšího města (půdorys má totiž tvar žehličky čili cihličky k žehlení, jako u pověstné Flatiron Building na 23. ulic; beaver angl. bobr, building, angl. budova; jméno ulice od toho, že bobří kožešina byla v 17. stol. předním předmětem obchodu).

Zde jsme v nejstarší části města. Cesta křivolakými ulicemi, jež se tolik liší od přímočárných ulic hořejšího města, je velmi zajímava. Ulice jako Pearl Street, Coenties Alley (lidově Quinchy's Slip, jméno po Coentje čili Conraetovi ten Eijck, který kdysi v

Hanover Building.

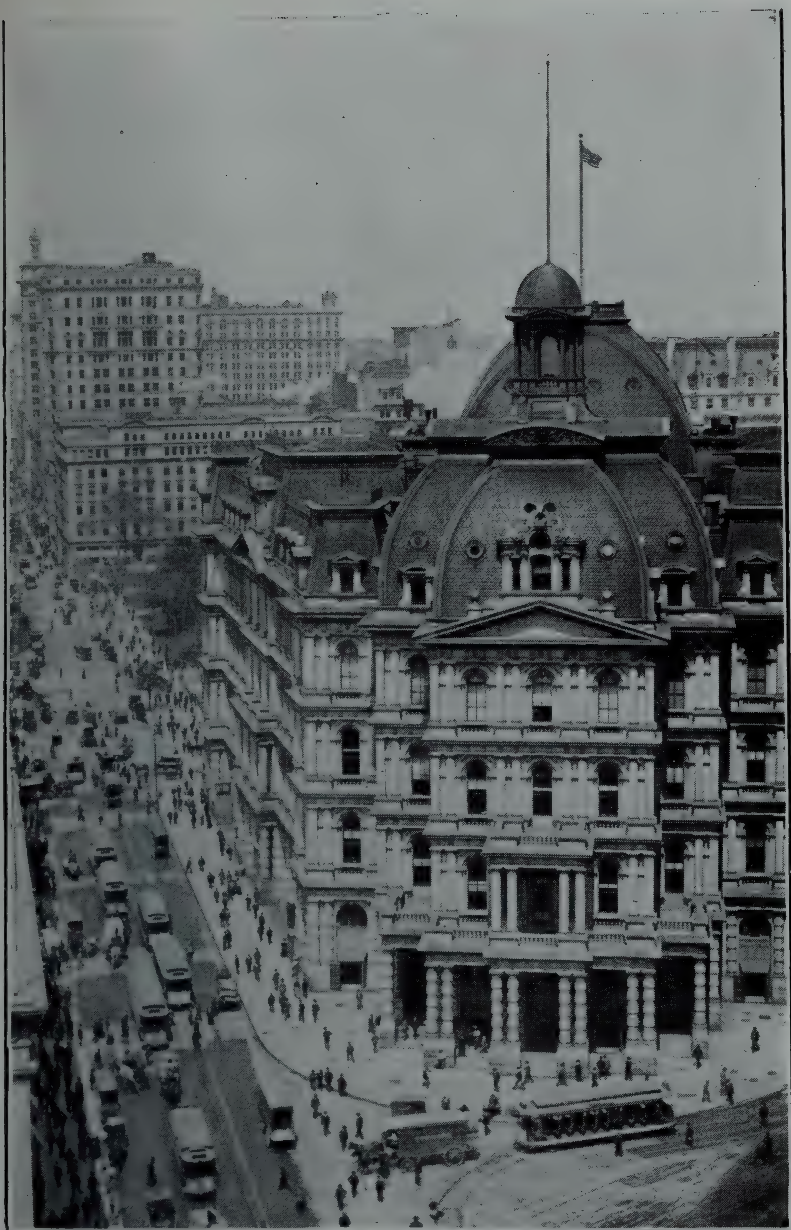
tomto okolí byl vlastníkem pozemků), Stone Street a pod. rozkládají před námi představu koloniálního New Yorku a Nového Amsterdamu. Jména těchto ulic a uliček dochovávají památku zašlých těch dob: Williams Street a Beekman Street připomínají Williama Beekmana, který přišel s Petrem Stuyvesantem a měl zde farmu, sahající až k East River, Cliff Street je na půdě, jejíž majitelem byl Dirck van Clyff, Ann Street připomíná pěkný zvyk označovati cesty křestními jmény manželek osadníků, Maiden Lane je hollandská Maagde Paatje, Dívčí stezka, kde chodily dívky se svými milenci, Hanover Street dostala jméno po králi Jiřím, který byl z Hanoverského rodu, Liberty Street zvala se dříve Crown Street, ale musila se s tímto jménem "Korunní ulice" rozloučiti po revoluci a stala se "ulicí Svobody" a pod.

Zbývá nám ještě zmínka o západní části jižního cípu. I zde rostou již mrakodrapy jako houby po dešti. Na West Street mezi Cedar a Albany Street vyrostla **West Street Building** s 23 patry za 2 miliony dollarů, již stavěl architekt Cass Gilbert, a 15. dubna 1908 budou obydlovány dvě obrovské **Hudson Terminal Buildings** u Cortlandské stanice zvýšené dráhy, jež budou míti po 30 patrech, dále mezi Rector Street a Trinity Place zdvihla se 24 patrová **United States Express Building** a j.

Zajímavá je cesta podél přístavišť v této části města. Cítíme tu žilobití obrovského námořského obchodu, vidíme skládání a nakládání na parníky, leckteré bizarní typy a zjevy přístavního života a pod. Celková vodní fronta Velkého New Yorku je kolem 350 mil, vodní fronta Manhattanu je 30 mil, z nichž jen 5 mil na Harlem River není splavno pro oceánské lodě, ačkoli i tu lodní kanál, dokončený r. 1895, dovoluje plavbu loděm ponoru do 10 stop. Ale hlavní život obmezuje se na jižní cíp Manhattanu, a sice na North River či Hudsonu od Battery až do 23. ulice a na East River až ke Grand Street.

Tím byli bychom hotovi s touto částí města, která v obchodních hodinách je jevištěm obrovitého ruchu (viz zejména polední hodinu, kdy vše se vyhrne na zimničně rychlý lunč čili posnídávku polední), ale která po ukončení obchodních hodin podobá se zakletému mrtvému městu, jelikož budovy ty pak nehostí v nesčetných svých patrech nikoho než domovníka a několik hlídačů. Severně uzavřeli jsme v nadpisu tuto kapitolu Hlavní Poštou a k té nyní přicházíme.

General Post Office, Hlavní Pošta, je velká renesanční budova, dokončená r. 1875. Její čtyři průčelí mají délku 290,340,130 a 230 stop. V budově mimo poštu jsou také celní úřady pro poštovní zásilky a na 3. a 4. patře (vchod v severozáp. rohu) jsou spolkové soudy, a sice United States Circuit Court of Appeals, U. S. Circuit Court a U. S. District Court. Na 2. patře je poštovní oddělení

Hlavní Pošta.

pro peněžní poukázky a rekomandované dopisy (registered letters) a pro pohřešované neb nedodatelné dopisy, jež v neděli je zavřeno vůbec a na zákonité svátky po 10 hod. V přízemí je obyčejná pošta listovní a oddělení poste restantních dopisů (General Delivery), — zde je otevřeno každodenně celý den a celou noc. — **St. Paul Building** pod poštou, dnes 26 patrový mrakodrap, stojí na místě, kde kdysi stála stará budova Heraldu a před ní Barnumovo Museum. **Astor House** proti poště na západní straně byl postaven r. 1836 Johnem Jacobem Astorem. Byl to hotel tehdy podobného významu jako dnes Waldorf-Astoria, chlouba města a předmět obdivu návštěvníků, přes 50 let nejproslulejší americký hotel.

B). Od Radnice k 59. ulici.

Hlavní Pošta, kterou jsme ukončili předešlý oddíl, tvoří jižní stranu náměstí, jež je pokryto sadem, zvaným "Radniční park", **City Hall Park.** Je to do jisté míry náměstí podobného významu jako Staroměstské náměstí v Praze. Zde je radnice, k náměstí pnou se četné historické vzpomínky (zde stála "Žerď Svobody", o níž jsme vyprávěli v dějinách), zde jsou budovy všech předních časopisů, zde také ve všední den cizinec ustrne nad obrovským ruchem mezi 8. a 9. hod. ranní, kdy všechny možné spojovací prostředky chrlí zřízence a personál, ubírající se do kanceláří finančního a obchodního distriktu, a o 6 hod. večer, kdy opět vše se hrne domů. Severní stranu proti Poště zaujímá Radnice,

City Hall, ve které je úřadovna mayora Velkého New Yorku a jiných městských veličin. Je to souměrná budova v italském slohu, s ústředním sloupořadím, dvěma v před vyčnívajícími křídly a kupolovitou věží s hodinami. Architektem jejím byl John McComb v letech 1803—1812. Severní strana byla, jak jsme se zmínili v dějinách, hrubě odbyta, protože nikdo nemyslil, že by se kdy město šířilo na sever až za radnici. Bohyně Spravedlnosti na kupoli je novějšího data; její předchůdkyně shořela, když radnice chytla od obňostrojů na oslavu položení Atlantického kabelu v srpnu 1858. Mayorův pokoj je na prvém patře, pod jedním z jeho oken je pamětní deska hlásající, že poblíže jeho četl generál Jiří Washington Prohlášení Neodvislosti. Na druhém patře je tak zv. "Governor's Room", jenž dostal jméno od toho, že byl původně určen pro státního guvernéra. Pokoj ten je obecenstvu přístupen denně od 10 do 4, v sobotu od 10 do 12 hod. Je tu Trumbullova jízdecká podobizna Jiřího Washingtona, řada podobizen newyorských guvernérů (zejm. guvernéra Dixe od Anny M. Lea; Dix poslal historickou depeši jako sekretář pokladu dne 29. ledna 1861 Williamu Hemphill Jonesovi v New Orleans "Jestliže někdo se opováží strh-

Radnice.
(City Hall.)

nouti americký prapor, zastřelte ho na místě"), Washingtonův portrét, tkaný v hedvábí v Lyonu ve Francii, v ceně $10,000, stůl a psací stolek, používaný Washingtonem za jeho prvého čtyřletí presidentského, pěkný starý mahagonový nábytek, používaný prvním kongresem Spoj. Států ve staré Federal Hall ve Wall Street, židle, ve které seděl Washington při prohlášení za presidenta, Jeffersonův psací stolek, — obrovská "punch bowl", darovaná městu generálem Jakubem Mortonem při oslavě otevření Erieského průplavu (s nápisem "Pijte statně! Zachováte město a povzbudíte průplavy"), při kteréžto příležitosti dne 4. listopadu 1825 proveden obrovský ohňostroj před radnicí. Zde na radnici v dubnu 1865 vzdávána pocta mučedníku Lincolnovi, v r. 1881 mrtvému Grantovi atd. Také je tu socha Tomáše Jeffersona od Davida d'Angers, opakování sochy ve washingtonském Kapitolu.

Západní stranu City Hall Parku lemuje Broadway, na které zdvihá se další řada důležitých obchodních domů, na př. Postal Telegraph Building na rohu Murray Street, 16 patrová Home Life Building (č. 256), dále (č. 280) Stewart Building, ve které dnes jsou kanceláře rozmanitých trustů, ale která před dobou mrakodrapů, když ji stavěl velkoobchodník se střižným zbožím A. T. Stewart, platila za zázrak moderní podnikavosti, mezi Catharine Lane a Leonard Street New York Life Building (č. 346), s mohutným portálem monolithů (sloupů z jednoho kusu) a věží, jedna z budov, jež stojí zvláště za prohlédnutí. Ulice na této straně města stále ještě až k Astor Place jsou označeny jmény osob, pak teprve úplně již ovládá pouhé číslování. Jména jsou z nejrůznějších dob: Murray Street má jméno po Johnu Murrayovi ml., jenž byl jedním ze 13 členů ředitelstva New York Free School Society, která r. 1806 počla zakládati obecné školy (první škola byla v domě v Bancker, dnes Madison Street se 40 žáky), Warren Street po admirálu Siru Petru Warrenovi, zbohatlém náramně námořskými kořistmi, Chambers Street po vynikajícím právníkovi Johnu Chambersovi, Lispenard Street po Anthony Lispenardovi, jemuž náležely Lispenard Meadows, bařinatý distrikt podél dnešní Canal Street, Centre Str. a Duane Str. k Hudsonu, — podle jeho 3 synů pojmenovány Leonard Street, Anthony Street (přeměněno později na Worth Street po generálovi Worthovi, jenž má pomník na Madison Square) a Thomas Street, — Duane Street po Jamesu Duanovi, prvním mayorovi po revoluci, Rector Street je "farářská ulice", byvši původně církevním majetkem Trinity, Moore Street po plukovníku Johnu Moorovi, vynikajícím obchodníkovi (jiný výklad praví, že v okolí kotvily lodě, od "to moor", zakotviti), Desbrosses Street po aldermanovi a předsedovi obchodní komory Eliasu Desbrossesu, Vandam Street po Rip Van Damovi, velkoobchodníku a loďaři, který r. 1721 byl dočasně guvernérem, když nebylo anglického úředníka po ruce,

Radnice. World. Sun. Tribune. Tract Society. Čís. 41 Park Row. Potter Building.

Radniční park a Novinářská třída.

Spring Street připomíná objevení pramene kolem r. 1800, když Aaron Burr's Manhattan Banking and Water-supply Company počla zásobovati město pitnou vodou, Chatham Square připomíná přítele Ameriky, velkého státníka Williama Pitta, Earla of Chatham, Chelsea Square podle tiché Chelsea u Londýna, kde je útulna pro staré vojíny (jméno dal Thomas Clarke, veterán z francouzské a indiánské války, zakoupiv si toto místo po revoluci a postaviv si tu obydlí), Mott Street po zbohatlém řezníku Josefu Mottovi, Roosevelt Street po Isaacu a jeho synu Nicholasu J. Rooseveltovi, z nichž první byl členem výboru jednoho sta před revolucí, druhý byl vynálezcem v oboru lodním a pod.

V City Hall Parku je **socha Nathana Halea**, mučedníka revoluce (obraz viz na str. 26), pod parkem pak je klička podzemní dráhy a původní její východiště, jelikož část k Battery byla teprve později stavěna.

Podzemní dráha, **Subway**, byla počata dne 25. března 1900 prvním výkopem zde před radnicí, jejž vykonal mayor Robert A. Van Wyck. Pracovalo na ní (na prvé části do 145. ulice, která otevřena slavnostně ve čtvrtek 27. října 1904) denně až 12,000 lidí po 1,275 pracovních dní (celková výplata byla 5,943,917 pracovních dnů). Je dílem vrchního inženýra Williama Barclay Parsonse, pro pohon postavena obrovská strojírna mezi 58. a 59. ulicí a 11. Avenue a Hudsonem, se 72 parními kotli a 12 stroji, z nichž každý spojen s alternátorem o 5,000 kilowatech; stroje vyvinují 100.000 koňských sil. Stavbu provedl kontraktor John B. McDonald a Overdonk Construction Co. Celkový výdaj do prvního otevření byl 40 milionů dollarů. Počítáno na dopravu 200 milionů osob ročně. Od radnice jde čtyřkolejná trat' pod Elm Street, 4. Avenue, Broadway k 96. ulici, pak jsou tři dvojkolejné trati, jedna pod Broadway do Van Cortlandt Parku, druhá pod Central Parkem a Lenox Avenue k Harlemské řece a 131 ulici, třetí od 135. ulice pod řekou Harlem 149. ulicí, Westchester Avenue a Southern Boulevard do Bronx Parku. Pak je dvojkolejná trat' na Subway a odtud tunelem pod East River do Brooklyna. Četné nové trati, zejména pod Třetí Avenue a j., jsou připravovány. Část dráhy u 130. ulice a pak v Bronx mění se ve zvýšenou dráhu. Do stanic vedou schodiště, opatřená na ulici velmi úhlednými budkami, stanice jsou hodně prostranné a elegantně zařízené, všemožně pak usiluje se o zdokonalení čistoty vzduchu v podzemní dráze. Již dnes v tomto směru naše podzemní dráha stojí mnohem výše nežli pařížská Métropolitain.

Velké změny prodělá záhy severovýchodní kout City Hall Parku. Zde je konečná stanice **zvýšené dráhy** Třetí Avenue a zároveň východisko zvýšené dráhy, jedoucí přes brooklynský most do Brooklyna a na Coney Island. Dlouholeté nářky na potíže v

Vchody do podzemní dráhy (Subway).

hodinách návalu (rush hours), hlavně v 6 hod. večer, kdy desetitisíce lidí z Brooklyna a sousedních míst, kteří zaměstnáni jsou přes den ve finančním a obchodním distriktu manhattanském a chtějí se nyní dostati domů, tvoří obrovské massy, tlačící se k vozům, (pro cizince a každého, kdo se nenalézá v tlačenici, nýbrž jen pozoruje z pozdálečí tento ruch, je to ohromná podívaná, podobně jako pohled z ulice na zvýšený most, na který se davy ty hrnou), — nářky ty konečně docílily toho, že bude se zřizovati dokonalejší stanice zvýšené dráhy, která by dovolila větší ještě vozbu.

Zvýšená dráha, **Elevated Railroad** nebo zkráceně "El" (společnost její zve se Interborough Rapid Transit Co.), je obrovský podnik, který ročně obstarává dopravu 250 milionů osob. Ulicemi táhnou se vysoká lešení, po nichž jezdí obyčejné vlaky, 3 až 7 vozů, a rychlíky (tyto sta í jen na některých stanicích), pomocí elektrického pohonu. Jezdí se celý rok celý den a na hlavních tratích i celou noc, s tím pouze rozdílem, že ve dne jezdí vlaky v přestávkách 1 a půl až 4 minut, v noci však s přestávkami 10 až 20 minut. Je pravda sice, že nevypadá to hezky, takové lešení zvýšené dráhy, ale za to je to úžasná výhoda, jelikož je to spojení nepodlehající podobným překážkám jako pozemní dráha, kde pouhé překocení nějakého nákladního vozu dovede zastavit vozbu třeba na několik hodin, a zároveň zdravější než podzemní dráha. Jízdné jest jednotné 5 centů (jen na Coney Island 10 centů). Přestupní lístek na pozemní dráhu (transfer) stojí 8 centů. Vedle podzemní a zvýšené dráhy má New York ovšem ještě obsáhlou síť' **pozemní pouliční dráhy**, vesměs v nejbližší době s elektrickým pohonem; poslední zbytky koňky zmizí v dohledné době. Zejména První Avenue, jež protíná českou čtvrt, dostala právě nyní na podzim 1907 elektrickou dráhu místo dřívější ubohé koňky. Na Manhattanu je vesměs podzemní, "trolleyový" systém, v ostatních částech města je vrchní vedení proudu. Vozy elektrické dráhy (cars) jezdí téměř všemi ulicemi směrem k severu mimo Pátou Avenue, mimo to je 17 tratí napříč města (mezi východem a západem na př. 23, 34, 42, 59, 86, 116 ul.). Jízdné jednotné 5 centů, přestupní lístek vydává se bezplatně, ale musí se oň požádati při placení jízdného konduktérovi. Roční vozba činí kolem 550 milionů osob.

Od stanice zvýšené dráhy směrem k jihu vroubí City Hall Park na východní straně ulice, zvaná Park Row, která však v této části zaslouží plně často užívané jméno "**Newspaper Row**", novinářská třída. Jeť tu řada budov, v nichž sídlí všechny přední časopisy newyorské. Především je tu "World" v Pulitzer Building, jejíž nejvyšší vrchol tyčí se do výše 375 a půl stopy (z kopule ve výši 310 stop, kam vede zdviž, je **skvostná vyhlídka** na město, — náš

Pohled na brooklynský most s budovy ”Worldu”.

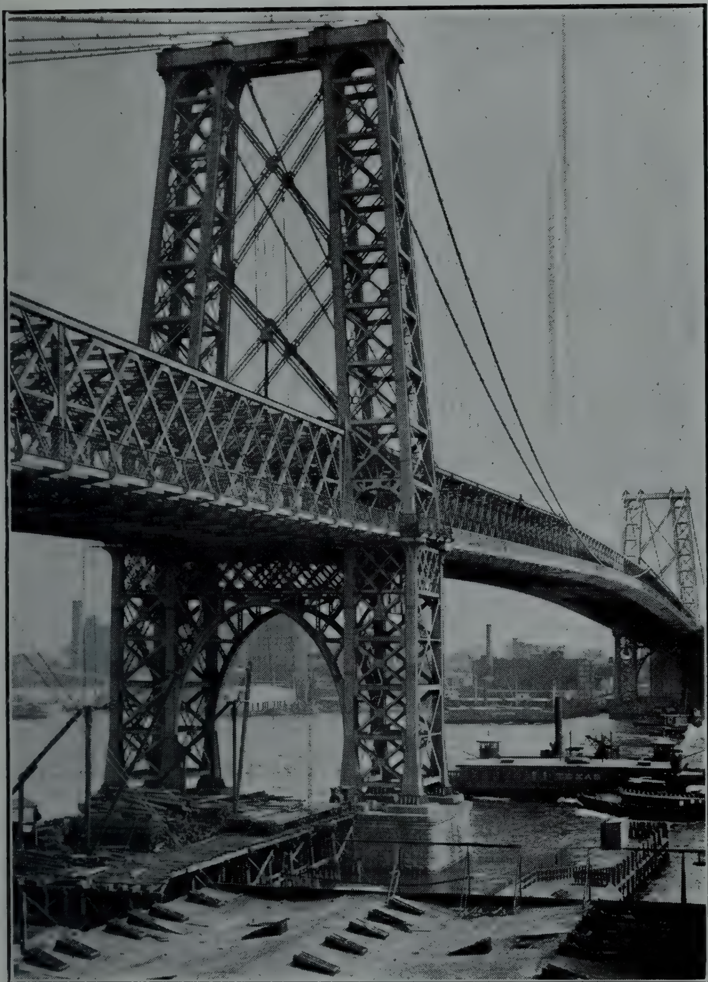
pohled směrem k brooklynskému mostu je vzat právě s tohoto místa); dále "Sun", jehož budova byla první Tammany Hall v r. 1811, pak "Tribune", před níž je bronzová socha zakladatele listu Horace Greeley (1811—1872) od J. Q. A. Warda z r. 1872, v Potter Building je "New York Press", kterážto budova tvoří jeden celek se starou budovou "Times" (nová budova tohoto listu je na 42. ulici); také "Herald" má zde svou úřadovnu pro dolní město, nad stanicí zvýšené dráhy je mimo to "American Journal" a německý "Herold", "Staatszeitung" prodal svou budovu městu k výše zmíněné úpravě stanice zvýšené dráhy a přestěhoval se dolů na roh Williams a Spruce Street. Proti Poště strmí **Park Row Building**, která až do nedávna byla nejvyšším mrakodrapem New Yorku (29 pater, věže 382 stop, krásná vyhlídka) a která hostí 950 kanceláří a kolem .6,000 osob v obchodních hodinách (pro budovu tuto jsou zvláštní 4 listonoši). Před časopiseckými budovami je bronzová **socha Benjamina Franklina**, strážného patrona americké žurnalistiky, od Plassmana. Na tomto Printing House Square a pak na Herald Square naskytá se jednou za 4 roky, u večer dne presidentské volby na Election Day, ohromná podívaná, jež cizince musí ohromiti: davy na desítitisíce čítající očekávají tu výsledky volební, jež zdraví troubením na papírové trubky a ohlušujícím křikem; občas i volba mayora vyvolává podobné scény. Za Potter Building přečnívá ještě **American Tract Society Building** s 23 patry a 306 stopami (č. 150 Nassau Street, na 23. patře Eyrie Restaurant s krásnou vyhlídkou). Vrátíme-li se k stanici zvýšené dráhy a jdeme-li k východu, objeví se nám před zraky

Brooklynský most, spojující New York s Brooklynem, do 4. března 1890, kdy otevřen Forth Bridge ve Skotsku, s rozpjetím 1700 stop, nejvelkolepější visutý most světa, ale i dnes stále ještě, ač ustoupil na třetí místo, památný jako zázrak inženýrského umu a vzor elegance v oboru mostního stavitelství. Newyorský konec je na Park Row, kde je spojen přímo se zvýšenou dráhou, brooklynský konec je v Sand Street. Rozpjetí jeho (vzdálenost mezi oběma pilíři) je 1595 stop 6 palců (u budapeštského mostu přes Dunaj 1250 stop, most přes úžinu Menai, spojující ostrov Anglesey s waleskou pevninou, má 580 stop, Williamsburský most 1,600 stop, o necelých 5 stop více). Se stavbou počato 3. ledna 1870 dle nákresů Johna A. Roeblinga, stavitele mostu přes Niagarský vodopán, jenž při předběžných pracích r. 1869 přišel úrazem o život, načež jeho syn William A. Roebling dokončil dílo, ačkoli i on při vypuknutí ohně v jednom kesonu byl zraněn a stal se navždy mrzákem. Odvezen do obydlí svého na brooklynských výšinách sledoval s nezlomnou energií z okna postup práce pomocí dalekohledu a za podpory své manželky řídil dílo až do vítězného jeho skončení. Most mimo rozpjetí nad řekou od věže k věži má další

Chodci na brooklynském mostě.

rozpjetí nad zemí od věží ke kotvištím a pak na obou stranách vjezdy na most. Dopravě otevřen byl most 24. května 1883. Celkový náklad do 1. prosince 1897 činil kolem 21 milionů dollarů. Návštěvník mostu učiní nejlépe, dá-li se převézti po Fulton Ferry do Brooklyna, aby měl dojem zdola od hladiny East Riveru, a pak jde po mostě zpět do New Yorku. Tím způsobem uvědomí si celou jeho obrovitost. Rozpjetí nad zemí po obou stranách je po 930 stopách, Manhattanský přístup na most je 1,562 stop 6 palců, Brooklynský 971 stop. Celková délka i s vjezdy je 7,580 stop čili skoro půldruhé míle (míle má 5,280 stop). Věže jsou 278 stop nad hladinou vodní, z čehož připadá 119 stop 3 palce na výšku od vody k jízdní dráze a 159 stop až k vrcholku. Kdežto tedy jízdní dráha u věží je 119 stop, uprostřed rozpjetí nad vodou dosahuje (při 90 stup. Fahr.) 135 stop. Šířka je 85 stop. Věže spočívají na kesonech. Manhattanský keson spočívá na skalnaté půdě v hloubi 78 stop pod vodou, Brooklynský na hlinité půdě 45 stop pod vodou. Onen má rozměry 172 krát 102 stopy, tento 168 krát 102 stopy, rozměry do té doby neznámé. Každý váží 7,000 tun a je vyplněn 8,000 tunami betonu (concrete). Čtyři lana jsou zakotvena na obou stranách ve vzdálenosti 930 stop od věží. Kotviště jsou zděné hmoty rozměrů 121 krát 119 stop u základny a 117 krát 104 stopy na vrcholku při výši 89 stop v předu a 85 stop v zadu. Každé má mrtvou váhu milion liber a je s to vydržeti dva a půlkráte větší napjetí lan. Každé lano je složeno z 5,296 naolejovaných a galvanizovaných drátů, 3578 stop 6 palců dlouhých a rovnoběžně, bez spletení položených a těsně zabalených galvanizovaným drátem v pevné lano o průměru 15 a tři čtvrti palce. Délka drátu každého lana činí tudíž 3,515 mil a obal 243 mil. Krajní síla každého lana je 12,000 tun. Dohromady lana ta váží 6,800,000 liber. Trvalá tíže, nesená lany, je 14,680 tun. Tam, kde přecházejí věže, jsou lůžka vážící po 25,000 liber na ocelových válcích, čímž umožněn lanu pohyb v před a zpět dle změny teploty a tíže. "Přirozený život" mostu se odhaduje na 20,000 let. Na mostě je bezplatná cesta pro pěší, pod touto je dvojí kolej zvýšené dráhy a po stranách po jedné koleji pozemní elektrické dráhy, jejíž trať je zároveň cestou pro vozy. Ohromné jsou číslice mostní dopravy a frekvence. Denně přejede most kolem 140,000 osob a v hodinách návalu (od 7 do 9 ráno a od 4 do 6 k večeru) přejde jej na 80,000 osob. Pěší a bicykly neplatí, Brooklyn Rapid Transit, jež obstarává dopravu zvýšené dráhy, platí $250 denně, vybírajíc sama za přejetí mostu 3 centy a sem a tam 5 centů; kůň sám platí 3 centy, zapřažen do vozu 5 centů, vůz s 2 koni 10 centů, což vše dohromady vynáší ročně kolem $60,000. Celkem ročně přejede most na 110 milionů osob (na zvýšené i trolleyové dráze dohromady) a 5 milionů pěších. Pohled s mostu je úchvatný však nejen za

Williamsburský most.

dne, ale i večer. Promluvivše o tomto mostě, můžeme zmíniti se ihned o druhém, který zatlačil brooklynský most až na třetí místo jen několika málo stopami rozpjetí. Je to

Williamsburský most, který na Manhattanu prochází Delancey Street a na druhé straně končí ve Williamsburgu (severní části Brooklyna) na Long Islandě. Tento byl počat r. 1896 a otevřen dopravě v prosinci 1903. Konce mostu jsou na Manhattanu v Clintonově ulici a v Brooklyně v Havemeyerově ulici. Rozměry mostu jsou tyto: rozpjetí nad řekou 1,600 stop, celková délka mostu 7,275 stop, šířka mostu 118 stop, nejmenší výška nad průměrnou hladinou 135 stop; most má 2 jízdní dráhy v šířce 20 stop, dvě cesty pro pěší po 10 a půl stopách, dvě dráhy pro bicyklisty po 7 stopách, 4 trolleyové koleje se šířkou od středu k středu 9 a tři čtvrti stopy, dvě koleje zvýšené dráhy se šířkou podobně 11 stop. Newyorský severní keson je 55, jižní 66 stop pod vodou, brooklynský severní 105.7 a jižní 91.9 stop. Základy věží jsou 23 stop nad hladinou a na nich jsou 333 stop vysoké ocelové věže. Stál kolem 12 milionů doll. bez pozemků.

Vedle těchto dvou již hotových mostů budeme míti ještě **Manhattan Bridge**, započatý 29. srpna 1901, spojující Canal Street na Manhattanu a Washingtonovu ulici v Brooklyně, který má míti délku 9900 stop (skoro 2 míle) a rozpjetí 1470 stop, výšku a šířku jako Williamsburský, ale osm kolejí zvýšené dráhy, — dále **Blackwell's Island Bridge**, o kterém viz v kapitole o české čtvrti, — a konečně na druhé straně přes Hudson **New York and New Jersey Bridge**, který má ústiti na Manhattanu mezi 49. a 51. ulicí, s rozpjetím 2,710 stop, čímž postaví se v čelo visutých mostů celého světa. Má státi 20 milionů a má býti zařízen pro trolleyovou a parní dopravu. O mostech přes Harlem River viz v části E. popisu Manhattanu. A nyní vrat'me se zpět k City Hall Parku.

Za radnicí do Chambers Street obrácen jest **County Court House** (Okresní soud), pověstný tím, že "Tweedův kruh" při něm vydělal tolik milionů. Je to sice velmi bohatá a pěkná ukázka korinthského slohu s pěkným sloupořadím do Chambersovy ulice, ale místo oněch 12 milionů mohla býti za třetinu (účet za omítku byl 3 miliony a za nábytek 1 milion). Zasedá tu Supreme Court (Appellate, Special a Trial Terms) a pozůstalostní soud, Surrogates' Court. Cesta mezi radnicí a soudem zove se "Hand-Shaking Alley", protože mnoho politiků se tu setkává a potřásá si při pozdravu ruce. Zašlá malá budova východně u soudu bývala dříve trestním soudem, který je nyní u Tombs. Přes ulici je nová Zápisní budova pro veškerý nemovitý majetek Manhattanu,

Hall of Records. Budova stála 10 milionů a mnohokrát byla nazvána "Palácem mrhání" jako zase Tweedův okresní soud "Palace of Graft", palác nahrabování si do vlastních kapes

Hall of Records.

(Pozemkový knihovní úřad.)

z obecního majetku. Stavba trvala 9 let a je dnes ovšem jednou z nejnádhernějších ukázek americké architektury. Má 7 pater ve slohu francouzské renesance, na třech stranách vznáší se ve výši po osmi korinthských žulových sloupech (jsou to největší monolithy světa), nad nimi obrubu zdobí sochy 24 mužů zasloužilých o rozvoj města od jednonohého Petra Stuyvesanta (viz na str. 11) až k Abramu S. Hewittovi. Vedle těchto soch od Filipa Martiniho jsou tu ještě allegorické sochy (obchod, průmysl, kupecká plavba, dějiny, básnictví, zápis, ochrana, zákon, mateřství a dědictví) od H. K. Bush-Browna a MacMonniese, pak skupiny národů, kteří měli vliv na vývoj města: Indiáni, Hollanďané, Angličané a francouzští Hugenoti. Zdi budovy jsou ze šedé žuly z Hallowell, Me. Vchody ze čtyř stran svedeny jsou do ústředního vstupního prostoru (vestibulu) uprostřed budovy, jehož stěny jsou ze žlutavého sienského mramoru, stropy z bohaté mosaiky, zlaté schodiště rovněž ze sienského mramoru vede na gallerii, — vše to napodobeno dle vzoru velkého foyeru Velké Opery v Paříži. První patro je Tax Department, úřad pro přijímání daní. Každý ze 7 komisařů má tu mramorovou úřadovnu, jakou může mu záviděti i každý moderní magnát neb předseda pojišťovací společnosti. Druhé, třetí a část čtvrtého patra je místem, kde vládne registrátor newyorského okresu se svým štábem. Zde kupí se právě nejvíce výtek, ukazuje se na nepoměr bohatosti budovy k významu úřadů, v ní umístěných. Zatím co mayor musí se spokojiti ve staré radnici s hodně obyčejným, pokojem, zde "office boys" sedí na stodollarových židlích, klerkové, dostávající $25 týdně, píší u 500 dollarových stolků. Na 5. patře budou zasedati dva pozůstalostní soudcové, dosud umístění v Okresní soudní budově. Ze dvou síní tohoto "Surrogate's Courtu" jedna je provedena v Santo Domingoském mahagonu, druhá v anglickém dubu. V severním je krásný krb z numidského, v jižním z Eastonského mramoru. Nad krby je bronzový vlys od Tiffanyho, hodiny nástěnné jsou po $1,000, v dubovém pokoji jsou na zdech 4 vyřezávané výplně (Moudrost, Pravda, Civilizace a Degradace), jež stály po $1,000 a mosaika (Obchod, Průmysl atd.) z atelierů Tiffanyho stála $30,000. Zbytek pátého, pak šesté a sedmé patro má korporační poradce (Corporation Counsel) se svým štábem, největší to právnická úřadovna světa. Stavba odhlasována 13. dubna 1897 za mayora Williama L. Stronga, pozemek stál $1,841,533, stavba i se zařízením dosud $6,144,613 a tak i s úrokem z tohoto obnosu a nájmem místností pro úřady, jež sem patří, dokud sem nebyly přesídleny, Comptroller Metz spočítává lehce 10 milionů. Význam sumy té nejlépe vysvitne srovnáním: kongresní knihovna ve Washingtoně stála $5,746,000, Bostonská veřejná knihovna s nádhernou výzdobou $3,300,000, Kapitol ve Washingtoně 13 milionů, nejdražší hotely newyorské Waldorf Astoria s 1,500

Most vzdechů a Trestní soud.

pokoji 5 milionů a St. Regis Hotel rovněž 5 milionů. R. 1907 dána budova v částečné používání.

Centre Street (výklad jména různý: buď střed mezi Hudsonem a East River nebo střed někdejšího rybníka Collect Pond) zavede nás k městskému vězení **Tombs** (prohlídka možna se svolením Departmentu of Correction, 148 E. 20. ul.). Původní žulová budova v těžkém, ale efektním egyptském slohu je nyní nahražena novou pohodlnější budovou (1898—1899), která z některých stran činí dojem středověkého hradu silně opevněného. Most přes Franklinovu ulici se nazývá obyčejně „Most Vzdechů", maje skutečně velkou podobnost s benátským svým vzorem jak zjevem, tak věcně (tudy vězňové jsou voděni z vězení do soudních síní k přelíčení, pod mostem stávají při sensačních přelíčeních, jako za posledních let s Nan Patersonovou neb Harry Kendall Thawem, tisíce zvědavců, aby viděli obžalovaného, když je veden do soudní síně). Mostem tím vězení je spojeno s budovou trestního soudu, **Criminal Courts Building**, v níž zasedá ze Supreme Courtu Criminal Trial Term, General Sessions (městský soudce a soudcové všeobecných zasedání mají ročně po $12,000 a jsou voleni na 14 let) a Special Sessions (šest soudců po $1,000), pak First District of Magistrates' Courts (14 soudců magistrátů má po $7,000), konečně je tu i úřadovna veřejného žalobce, District Attorney (má $12,000 ročně a jeho 8 příručích, assistents, po $7,500.)

Od Tombs přes Mulberry Bend Park dostaneme se do čínské čtvrti, **Chinatown**, jež kolem ulice Mottovy a Pellovy (tato ulice má jméno po velkořezníkovi Johnu Pellovi) tvoří zajímavý kus orientálního života, který však má odtud zmizeti v dozírné době, čímž obyvatelé čtvrti této budou rozprášeni po celém městě. Jsou tu čínské obchody, protože četní Číňané, roztroušení po New Yorku (prádelny jsou skoro výhradně v celém městě v jejich rukou), kupují vše od svých krajanů, čínské hostince a pod. Velmi zajímavá je návštěva večer, kdy lze viděti po ulicích celé skupiny synů Nebeské říše, navštíviti restaurace a divadlo čínské a v průvodu detektiva i některou tajnou, ale policií trpěnou opiovou krčmu. Vyjdeme-li nyní na Chatham Square, máme k jihu kdysi pověstný obvod "**Five Points**" (mezi Park Row na jihových., Centre Str. na záp. a Grand Str. na sev.), jenž býval peleší zlodějů, opilců a ničemů všeho druhu. Jméno povstalo od křižovatky někdejší Anthony (nyní Worth), Baxter a Park Street. Dnes vnikl sem již obchod a vytlačil odtud chátru, ačkoli po půlnoci do časných hodin ranních postranní ulice, zejména k řece, dosud nejsou žádným vzorem bezpečnosti. Dole u Park Row je také **Newsboys Lodging House**, který v 50 letech poskytl přístřeší 400,000 hochů; postavila jej "Children's Aid Society", velkolepá dobročinná instituce, založená r. 1853 C. Loring Bracem a mající místnosti v United Charities Building,

Bowery.

105 E. 22 ul. Velecennou tuto budovu na 22. ul. věnoval John S. Kenedy. Na sever od Chatham Square táhne se

Bowery, kdysi také plná neurvalých rváčů a pochybných individuí (tak zachytil ji anglický spisovatel Dickens ve svých "American Notes"), ale dnes již živá obchodní ulice, ve dne zcela velkoměstská, jen večer ještě obecenstvem četných svých hostinců připomínající starší doby. Je tu také řada divadel a hodně "desetníkových (dime)" attrakcí, jimž třeba se vyhnouti, protože je to nejhrubší nesmysl a podvod návštěvníka. Canal a Grand Street jsou hlavní tepny židovského města newyorského. V Bleecker Street na jižní straně je Mills House No. 1, lidumilný hotel s 1,500 ložnicemi, velkými krytými dvory, umývacími síněmi, prádelnou, restaurantem; stejný dům č. 2 je na rohu ulice Clintonovy a Rivingtonovy. Na rohu této ulice a Eldridgeovy (Josef C. Eldridge byl poručík, padlý ve válce r. 1812) je budova University Settlement Society s veřejnými dvoranami, klubovními pokoji, střešní żahradou a cirkulační knihovnou. Na pravo máme nyní **Astor Place** s Mercantile Library (260.000 svazků; budova stojí na místě staré opery, před níž r. 1849 byla velká bitka mezi přívrženci herců Foresta a Macready) a bronzovou sochou státníka S. S. Coxe, který zastával se listonošů, od nichž z vděčnosti byla socha postavena. Na Lafayette Place je velkolepá

Astor Library (otevřena ve všední dny od 9 do 9 hod.), která bude přestěhována s Lenox Library (č. 890 na Páté Avenue) do nové monumentální budovy, dostavované právě na 42. ulici. Spojením těchto dvou a Tildenovy nadace dne 23. května 1895 vznikla dnešní velkolepá instituce Veřejných knihoven, Public Libraries, jež mimo Astor a Lenox Building mají ještě 34 poboček (branches, o Webster Branch viz v kapitole o české čtvrti), z nichž některé jsou v úhledných budovách, vystavěných z Carnegieova fondu. Z jeho daru $5,200,000 newyorským knihovnám připadlo $3,680,000 na stavbu budov. Pozemky však dává město, které také vydržuje správu knihoven a kupuje knihy. Doposud náklad města, okresu a státu New Yorku i s četnými dary soukromníků činil na veřejné knihovny přes $16,871,000, Astor a Lenox Library představují přes milion doll. a s pozemky pro Novou knihovnu na 42. ulici, nákladem na knihy a jinými položkami representují New York Public Libraries na 40 milionů dollarů. V Astor Library je přes 300,000 svazků, mezi nimi i mnohá Bohemica (spisy o Čechách a českém národě) a dosti četné knihy vědecké (je tu na příklad Gebauerova Historická mluvnice) a belletristické. Na styčném bodě Třetí Avenue a Astor Place je **Cooper Union**, rozsáhlá budova z hnědého pískovce, hostící ústav, založený r. 857 Petrem Cooperem, bohatým lidumilem; budova a nadace činí 1 milion dollarů. Jsou zde volně přístupné školy pro jednotlivé obory věd a umění a technických odborů (3,500 stu-

Washingtonův oblouk. New York University

Washingtonovo náměstí.

dentů), velká knihovna; čítárna, přednášková dvorana, kde se konají též lidové koncerty atd., konečně je tu i Museum dekoračního umění. Před budovou je **socha Petra Coopera** (žil 1791—1883) od Aug. Saint Gaudense, podstavec a ostatní výzdoba od Stanforda Whitea. Proti Cooper Union je Bible House společnosti, která tiskne bible v 80 různých jazycích. Na druhé straně je velký departmentní závod Johna Wanamakera, jeden z největších svého druhu na světě. Na 10. ulici a Broadway je Grace Church z bílého vápence s mramorovou věží, vystavěný Jamesem Renwickem ml. v letech 1843—46. Za kostelem je Grace Memorial House (na 4. Avenue), denní ošetřovatelna dětí. Broadway, dosud přímo k severu běžící, zahýbá se u kostela na severozápad a běží pak již tímto směrem až k 78. ulici; zavinil prý to Hendrik Brevoort, hollandský hostinský z rodiny, sahající až do dob Nového Amsterdamu, který kolem r. 1800 nedovolil položiti ulici rovně, jelikož tím byl by býval zničen starý pěkný strom před jeho hospodou, — dle jiné verse zahnula zde Broadway proto, aby se setkala na 17. ulici s křižovatkou Bowery a Bloomingdale road. Na rohu 10. ulice před Fleischmannovou vídeňskou pekárnou po celý rok mimo soboty je o půlnoci viděti velkou řadu lidí, čekající na třetinu bochníku chleba. Zajdeme-li na západ, vede nás ulice Waverley Place (jméno na poctu Sira Waltera Scotta, anglického slavného spisovatele, novela "Waverley" vyšla r. 1814) k

Washington Square, pokrývajícímu místo někdejšího starého hřbitova. Zde je Washingtonův oblouk, **Washington Contennial Memorial Arch**, od Stanforda Whitea (zastřeleného H. K. Thawem v Madison Square Garden na střešním divadle r. 1906), bronzová **socha Garibaldiho** od Turiniho, odhalená r. 1888, na severní straně je řada domů ze starších dob, působících velmi pěkný dojem svým vážným klidem, a severovýchodní roh náměstí zaujímá **New York University**, postavená místo dřívější vkusné gotické budovy v letech 1894—95. Spodní patra jsou pronajata za obchodní kanceláře, na 9. patře počínají universitní místnosti. Je zde především na 10. patře právnická fakulta, Law School, dále Graduate School, School of Commerce and Finance, School of Pedagogy; hlavní budova university je nyní na University Heights, lékařská fakulta je ve vých. 26 ul. Po Broadway přijdeme na

Union Square se **sochou Lafayetta** od Bartholdiho (odhalena 1876), **sochou Abrahama Lincolna** od H. K. Brownea (odhalena 1868) a **jízdeckou sochou Jiřího Washingtona** od Brownea; na záp. straně je ještě Donndorfova James Fountain. Jižní chodník mezi Broadway a 4. Avenue jmenoval se dříve "Rialto" neb "Trh na otroky", jelikož zde hledávali zaměstnání herci, nyní název přenesen na část Broadway na sever od 23. ulice. Na 14. ulici u Třetí Avenue je **Tammany Hall** z r. 1867. Tammany Society (jméno

Madison Square Garden.

zkomoleno z Tamenund, slavný indiánský věštec, viz "Poslední Mohykán" od Fenimora Coopera, náčelník Delawarů, žijících v přátelství s vojíny revoluce, kteří z něho učinili z nedostatku jiné osoby amerického patrona) vznikla 12. května 1789 jako protiváha "aristokratické" Society of the Cincinnati, již založili američtí a francouzští důstojníci v táboře kontinentální armády na Hudsonu po ukončení války za neodvislost 10. května 1783. (První předseda této byl Jiří Washington). Ráz Tammany byl v podstatě tehdy protifederalistický čili demokratický, zakladatelem byl William Mooney, čalouník a rozený Američan irské krve. Názvy úředníků a pod. vzaty z indiánštiny, velkopředseda se jmenuje Velký Sachem (sachem značí u některých indiánských kmenů náčelník), pak je 13 sachemů (podle presidenta a guvernérů 13 původních států Unie), budova sluje wigwam, odznak (tigr) sluje totem atd. Zprvu dobročinná a společenská instituce později vzala na se ráz politický a dnes je Tammany Hall symbolem demokratické čili tammanystické strany, tou dobou ovládající úplně městskou správu New Yorku. Od Union Square po 14. ulici na západ k Šesté Avenue, pak po této Avenue na sever až k Herald Square šíří se tak zvaný **Shopping Distrikt**, nákupní obvod Newyorčanů; zde totiž nalezají se velkolepé departmentní závody (14th Street Store, Siegel Cooper, Adams, Ehrich, Macy atd.), z nichž každý je malým obchodním městem pro sebe. V takovém milionovém závodě lze dostati stejně kuchyňské rozmanité potřeby jako všechno střižní zboží, šaty, klobouky, boty, piana, nábytek, šperky, obrazy, knihy atd.; jsou zde i restauranty, prodává se tu zmrzlina a cukroví, jsou tu fotografické ateliery, místnosti k šlechtění rukou, bankovní a spořitelní oddělení, pošta atd. Jsou to z pravidla celé bloky do čtyř ulic, s 5—6 patry a podzemním patrem. Z Union Square po Broadway přijdeme do 23. ulice, kde trčí do výše **Flatiron Building** (neb Fullerova budova), 20 patrový, 286 stop vysoký mrakodrap s trojúhelníkovým půdorysem jako žehlička k žehlení prádla, odtud jméno "Žehličková budova" (obraz její viz na str. 61, rozestavenou budovou na str. 87). Stála i s pozemkem 4 miliony doll. Stavěli ji architekti D. H. Burnham a spol. z Chicaga. Kol budovy, jež je na velké křižovatce, vane skoro stále vítr, a za vichřice často již byli tu lidé i poraženi větrem neb smeteni s chodníku. Před námi rozkládá se nyní

Madison Square (James Madison r. 1808 zvolen za čtvrtého presidenta Spoj. Států). Na tomto náměstí je krásná **socha admirála Farraguta** (1801—1870, má hlavní zásluhu o námořní úspěchy v občanské válce) od St. Gaudense, obelisk na paměť generála **Williama Jenkinse Wortha** (1794—1849, bojoval již ve válce r. 1812, pak se proslavil v mexické válce, za dobytí Monterey odhlasoval mu kongres meč), **socha Roscoe Conklinga** (amer. zákonodárce, 1829—88) od J. Q. A. Warda, **socha presidenta Chestera Alana**

Herald Square.

Arthura (21. president, 1880 zvolen za vicepresidenta a nastoupil po zastřelení Garfielda 1881) od G. E. Bissella a **socha Williama H. Sewarda** (1801—72, státní sekretář za Lincolna, s ním nebezpečně poraněn) od Randolpha Rogerse. Na východní straně na rohu 25. ulice je **Appellate Court House**, vystavěný J. B. Lordem, poněkud přeplněný ornamentální výzdobou (je to odvolací oddělení Supreme Courtu, roční plat 7 soudců $17.500, klerk má $5,000). Budova dokončena r. 1900, i s nábytkem stála $750,000. Na balustrádě jsou velcí zákonodárci světa: Alfred, Konfucius, Justinian, Lykurgos, Mahomet, Manu Vaivasvata, Mojžíš, Sv. Ludvík, Solon a Zoroaster; karyatidy od T. S. Clarke (postavy, nesoucí římsu průčelí do Madison Avenue) představují čtvero počasí; nad nimi skupina "Mír" od Karla Bittera. Podle vchodu do 25. ulice jsou sochy Moudrosti a Síly od F. W. Ruckstuhla. Basrelief římsy dveří je od C. H. Niehause (Triumf zákona nad anarchií), nad ním Spravedlnost od D. C. Frenche. V římsách oken Ráno, Poledne, Večer a Noc od M. M. Schwartzoota. Stejně vyzdoben je i vnitřek. Ve vstupní dvoraně (entrance hall) uprostřed je vlys od H. S. Mowbraye (osm period, jež měly vliv na naše právo: mosaické, egyptské, řecké, římské, byzantské, normanské, obecné — Common Law — a moderní právo), v pravo od Rob. Reida (Spravedlnost, skytající mír a rozkvět umění a vědám), na levo od W. L. Metcalfa (Spravedlnost), lunety jižní stěny jsou od C. Y. Younga (zákon a aequita). V soudní síni jsou panely od Walkera, Blashfielda, Simmonse, Maynarda, Kenyon Coxe a Laubera.

Jihovýchodní roh náměstí zaujímá **Metropolitan Life Building**, jejíž 48 patrová věž ve 24. ulici překoná i věž Singrovy budovy (zdviž ve věži bude dle vynálezu J. B. Mabbse z Chicaga, urazí 1,000 stop za minutu), a severovýchodní roh tvoří **Madison Square Garden**, největší americká zábavní budova, dokončená r. 1890 s nákladem 3 milionů doll. Je to celý blok mezi Čtvrtou a Madison Avenue a 26. a 27. ulicí, rozměrů 465 ku 200 stopám. Věž je napodobením Giraldy v Seville ve Španělích, zakončení její tvoří Diana od St. Gaudense, 356 stop nad chodníkem (na str. 87 na fotografii stavby mrakodrapu je věž tu viděti v pozadí). Socha Diany je z pozlacené mědi, jest 13 stop vysoká, a je zároveň pohyblivá dle větru, takže šíp ukazuje jeho směr. V budově je obrovský amfitheatr (300 ku 200 stopám, 80 stop vys., 12,137 sedadel), koncertní síň, (1,183 sedadel), střešní divadlo a kavárna, kanceláře a studia ve věžích. Zde konají se výstavy koní, automobilů a pod., představení Barnumova cirku, velké politické schůze atd. Věž je přístupna za 25 centů pomocí zdviže, velkolepá vyhlídka. — Na Páté Avenue, jež se dotýká tohoto náměstí, je u 23. ulice Fifth Avenue Hotel, vystavěný v letech 1856—59, historicky památný tím, že sloužil za pobyt nejen přečetným princům cizím (princ Waleský

Metropolitní opera.

byl jedním z prvních jeho hostí), ale i všem presidentům a vicepresidentům od Lincolna až k McKinleyovi, nyní však ustoupí 25 patrovému mrakodrapu. Před ním byl postaven vítězný oblouk admirálu Dewey, který z tribuny před Worthovým pomníkem 30. září 1899 přihlížel velkolepé parádě, konané na jeho počest. Na 23. ulici, jež je vyplněna četnými velkolepými obchodními domy, zejména elegantními obchody se střižním zbožím, je také na rohu Šesté Avenue imposantní **Masonic Temple**, zednářská budova s dvoranou, jež má 1,200 sedadel. Také je tu (čís. 215 záp. 23. ul.) třičtvrtimilionová budova Young Men's Christian Association (1903). Tato Y. M. C. A. (obyčejně užívaná zkratka) má ve Spoj. Státech a v Kanadě na 350,000 členů, v New Yorku samém 12,000. Po Broadway přijdeme dále na

Herald Square, kde se rozkládá nízká dvoupatrová rozložitá budova světového časopisu "New York Herald" (ve slohu ranní italské renesance). Herald vydává také evropské vydání v Paříži. Obrovské nejmodernější tiskařské stroje lze viděti velkými okny na západní straně budovy v práci. Největší tiskařský lis Heraldu zpracuje 5,000 kusů čtyřstránkového papíru za minutu a 300,000 za hodinu nebo 2,500 osmistránkového papíru za minutu a 150,000 za hodinu. Od 9 do 12 dopol. jsou návštěvníci prováděni budovou. Proti Heraldu je velký departmentní závod Macy. U 33. ulice je **socha Horace Greeleyho**, zakladatele moderní žurnalistiky newyorské, a na 36. ulici **socha Williama E. Dodge**, obchodníka newyorského. Další část Broadwaye vede nás do divadelního distriktu, který před divadlem a po divadle skytá cizinci zajímavý pohled neobyčejného ruchu. Zejména kolem 11. hod. v noci je tu jakoby o život: sta soukromých ekvipáží a najatelných povozů ("cabs" a "hansoms" ozývá se tu na všech stranách, hansom je kočár, kde kočí sedí v zadu nad pasažérem), nesčetné vozy pouliční elektrické dráhy, automobily a automobilové kočáry, vytlačující již skoro užívání koní, tisíce chodců, — vše to působí pravým dojmem světového města. Zde mezi 39. a 40. ulicí je **Metropolitan Opera House**, velká opera newyorská, vystavěná r. 1883 a po 10 letech po požáru znovu postavená, v níž v zimním období 1906—1907 poprvé zpíval náš slavný krajan Karel Burián, tenorista dvorní opery drážďanské, získaný ředitelem Conriedem na 4 léta, a kde v zimě 1908 vystoupí světové slávě těšící se naše krajanka Emma Destinnova-Kittlova od dvorní opery berlínské; hrají se opery německé, francouzské a italské, každá v původním jazyce. Solisty jsou nejslavnější soudobá umělecká jména, jež opera získává velkolepými honoráři. Caruso, Van Rooy, Knote, Plancon, Šaljapin, Goritz, Burgstaller, Fremstadová, Sembrichová, Schumann-Heinková, Gadská, Homerová atd, buďtež uvedeni jen jako ukázky velkých umělců zde vystupujících. Zde Heinrich Conried provedl Wagnerova "Parsifala" v zimě 1903

Ovální jídelna v Hotelu Knickerbocker.

a 22. ledna 1907 "Salome" od Richarda Strausse. Sedadel je 3,336. V okolí je ještě z divadel Astor, Belasco, Broadway, Criterion, Empire, Weber, Lyric, Knickerbocker, Lyceum Theatre a jiná divadla. Na 34. ulici u Deváté Avenue je druhá velká opera newyorská, **Manhattan Opera House**, kde Oscar Hammerstein je velkým soupeřem Conriedovým; v zimě 1907 provede tu Charpentierovu operu "Louise", která je v Praze tak oblíbena, a získal pro ni pařížskou představitelku titulní úlohy, slavnou Mary Garden. Na rohu 42. ulice a Broadway stojí nový velkolepý **Knickerbocker Hotel** o 14 patrech, jenž stál 4 a půl milionu dollarů; ukázkou přepychu, jaký panuje v těchto hotelích newyorských nejprvnější třídy, předvádíme fotografii tak zvaného "Oval Dining Room", privátní jídelny, ve které vše až do poslední maličkosti je přivezeno z Francie. Na křižovatce proti tomuto hotelu vypíná se mrakodrap nové budovy listu "New York Times". Tato **Times Building** (viz obraz na str. 63) má 28 pater a je až k zábradlí vyhlídkové plošiny od nejnižšího podzemí čili basementu vysoká 419 stop 9 palců.

Také nesmíme zde opomenouti newyorské speciality, jež je ovšem dána sama sebou poměry. Jsou to **střešní zahrady a divadla**, nahražující v době letní obyčejné zahradní zábavní místnosti. V jiných městech, na příklad v Paříži, lehčí divadelní Musa stěhuje se od května do zahrad. New York v divadelní čtvrti nemá však zahrad, protože při drahotě půdy byl by to drahý přepych, a proto pomáhá si úpravou střechy v zábavní místnost, vyzdobenou stromovím. Obrázek náš zachycuje takovouto místnost, jakých je zde hojně. Uvádíme jen divadlo na střeše Hammersteinovy "Victoria", 42. ulice a Sedmá Avenue, "New York" na Broadway a 45. ulici, na střeše Madison Square Garden. Tyto "Roof Gardens" mají i velké hotely, ovšem jen pro posezení hostí, bez divadelního programu, nanejvýše koncertuje tam večer kapela

Zmínivše se o Knickerbocker Hotelu, musíme vyložiti i význam tohoto jména. Herman Jansen Knickerbocker z hollandského Frýzska byl jedním z nejprvnějších newyorských osadníků. Jeden z jeho potomků Johannes Knickerbocker (1749—1827) byl důvěrným přítelem slavného amerického spisovatele Washingtona Irvinga (o tomto viz v posledním oddíle při Tarrytownu), jenž vydal v prosinci 1809 svou nesmrtelnou humoristickou "History of New York by Diedrich Knickerbocker". Od té doby slovo "Knickerbocker" stalo se nejen názvem pro ony newyorské rodiny, jež pocházejí z prvních hollandských osadníků, ale postava Knickerbockera v kroji ze 17. století je přímo dnes obvyklou allegorií New Yorku a Newyorčanům říkají v jiných městech Unie "Knickerbockers". Takovouto přezdívku mají nejen obyvatelé jednotlivých předních měst, ale i jednotlivých států. Walt Whitman ve svých "November

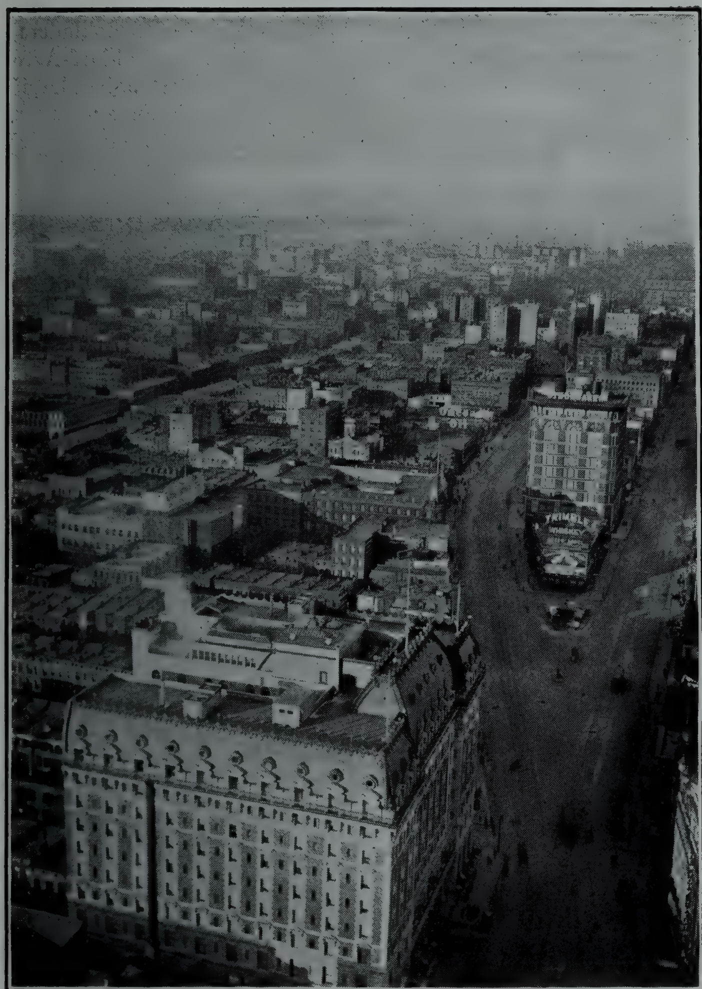

Střešní divadlo (Roof Garden).

Boughs" uvádí jich ve stati "Slang in America" celou řadu, na př. obyvatelé z New Hampshire se zovou Granite Boys, z Massachusetts Bay Staters, z Pennsylvanie Logher Heads, z New Jersey Clam Catchers, z Delaware Muskrats, z Connecticut Wooden Nutmegs, z Illinois Suckers — my Newyorští (i z celého státu) jsme Knickerbockerové (vyslov Nikrbakrz). Vedle těchto přezdívek mají města a státy svá zvykem skoro uzákoněná příjmí. Tak město New York zove se "Empire City" a stát New York "Empire State" (Brooklyn je "City of Churches", Chicago je "Garden City", Omaha je "Gate City" a pod.). Po této odbočce zajděme opět na Broadway, kde mezi 44. a 45. ulicí rozkládá se

Hotel Astor, který stál 5 milionů dollarů (na našem obraze Hotel Astor je ona velká budova na dolním konci obrazu; z rozcházejících se dvou ulic západní je Broadway a východní Sedmá Avenue) a který s hotelem Waldorf-Astoria na Páté Avenue mezi 33. a 34. ulicí náleží k nejnákladnějším a nejdražším hotelům New Yorku. Data o obou jsou velmi podobná, stačí tudíž zmínka o Waldorf-Astorii, který je vůbec nejen nejprvnějším hotelem newyorským, ale i jedním z největších a největším přepychem opatřených hotelů celého světa.

Waldorf-Astoria je 16 patrová, 214 stop vysoká budova z červených cihel a pískovce v německém renesančním slohu. Dnes lze jeho cenu odhadnouti mírně na 12 milionů dollarů. Postavili jej a jsou jeho majiteli William Waldorf Astor a plukovník John Jacob Astor. Když jej stavěli, mělo se všeobecně za to, že se nemůže vypláceti, a přece se dnes vyplácí a sice velmi dobře. Je tu přes 1,300 hostinských pokojů a místa pro 1,500 lidí. V zákoutí je tu sice možno dostati i pokoj od 2 a půl dollaru výše, ale na tyto hosty hotel nepočítá. Jemu jde o ty, kteří mohou platiti stovkami. Náležíť k nejvyšší noblesse míti celoročně najaté pokoje v takovémto hotelu. Celá řada milionářů má zde pokoje, za které platí po celý rok (bez jídla) 100 dollarů denně. Korunované hlavy a podobné veličiny (zde bydlilo na příklad nedávno japonské poselstvo a v Hotelu St. Regis ruské poselstvo s Wittem, když jednáno bylo o mír rusko-japonský, jenž pak podepsán byl v Portsmouthu 5. září 1905) platí až 500 dollarů denně za své pokoje. Takový host žije v tomto hotelu uprostřed největšího přepychu, ale při tom jeho útrata denní činí snadno až na 200 dollarů, protože při stole s podobným milionářem bývá 15 až 20 osob. Nábytek hotelu stál 1 milion dollarů, v době rušné sezóny je tu zaměstnáno 1,400 osob (130 osob je v kuchyni). Denně předkládá se v době té průměrně přes 6,000 jídel. Ve sklepě bývá za 250,000 doll. vína a za 300,000 doll. doutníků. V hotelu jsou mimo velké restaurační místnosti i jiné velké dvorany, zejména dvorany pro velké hostiny, koncertní síň, plesová síň a pod., jejichž zdi a stropy jsou ozdo-

Hotel Astor. Copyright 1907, Underwood & Underwood.

Pohled na New York s mrakodrapu listu "Times".

beny malbami amerických umělců (nejlepší nástropní malba od Blashfielda v plesové dvoraně, jinak poněkud přeplněné výzdobou). — Jak velký je obchod i v okolí, toho nejlepším dokladem je **Rikerova drogerie** v čís. 13—15 záp. 34. ul. proti Waldorf-Astorii, kde v říjnu 1907 mohla býti postavena největší a nejnákladnější sodová prodejna světa. Tato "soda fountain" je z onyxu, pavanazského mramoru a bronzu, je 50 stop dlouhá, má 28 mramorových a onyxových sloupů v průměru 6 až 8 palců, zadní stěnu zdobí tři olejové malby; spotřeba denní je 8,000 liber ledu, 540 liber cukru, 30 liber čokolády, 40 galonů drceného ovoce, 720 citronů, 300 pomerančů, 2,700 vajec, 360 kvartů mléka, 240 kvartů smetany, 80 liber ořechů, 12 galonů třešní, 200 citroníků ("limes", plody citroníku médského), 60 galonů ovocných syrupů, 250 galonů zmrzliny a 350 galonů prosté sodové vody. — Zde také nebude nemístno připomenouti cizinci, že zmrzlina je Newyorčanu celoroční naprostou potřebou, asi jako v Čechách pivo. Buď zmrzlina samotná nebo v podobě sodové vody, do níž se hodí kus zmrzliny (ice cream soda), nebo jako "sundae", zkrátka v rozmanitých formách New York ročně spotřebuje obrovské množství zmrzliny, a cizinec jistě je překvapen, vida, jak obchody toho druhu, "ice cream parlors", jsou nejen v létě silně obsazeny i po půlnoci na živějších ulicích, ale také v zimě nemusejí býti v obavách o zákaznictvo. Tím, že jsme přešli k Waldorf-Astorii, octli jsme se na Páté Avenue.

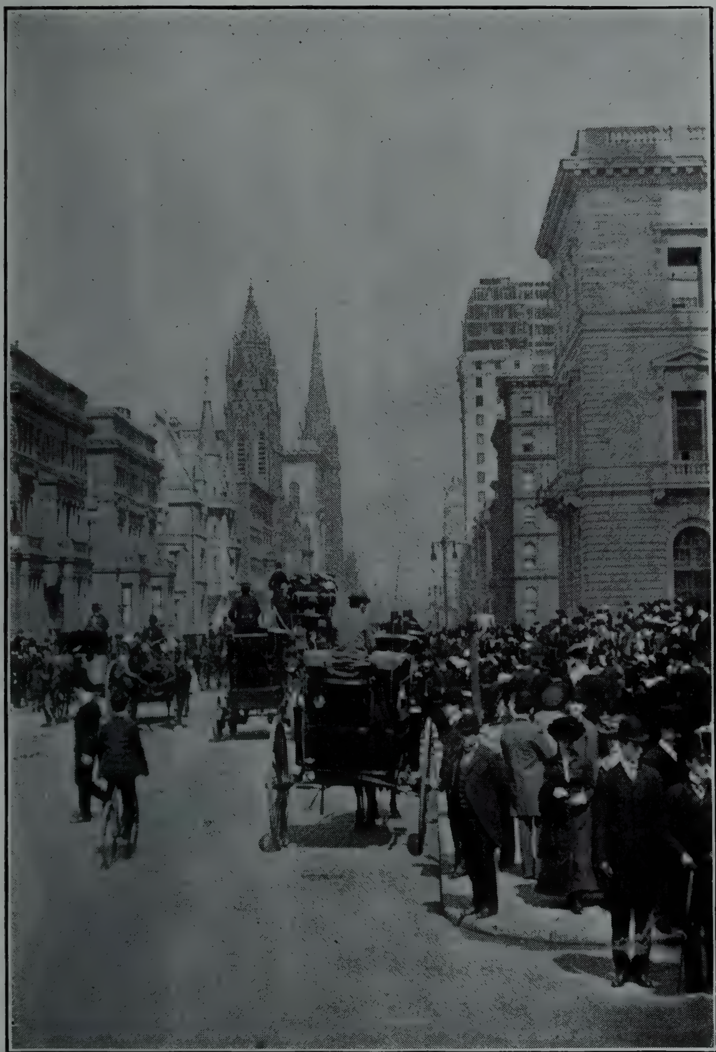
Pátá Avenue, **Fifth Avenue**, je nejelegantnější ulicí New Yorku. Na ní jsou domy milionářů a miliardářů, elegantní kluby boháčů, obchody, počítající pouze na takovéto zákazníky, po ní jezdí skvělé ekypáže a chodci na ní v jistých hodinách vyvolávají dojem elegantní ulice pařížské. Pátá Avenue počíná na jihu od Washingtonova oblouku a táhne se k severu 6 mil, končíc za 142. ulicí u Harlemské řeky. Nejvznešenější její část je právě od Waldorf-Astoria asi ke 100. ulici; od 59. ulici tvoří východní lem Central Parku a skytá majitelům domů krásnou vyhlídku na park. Ulice tato je prosta nejen zvýšené, ale i pouliční dráhy. Z části pod Waldorf-Astorií uvedli jsme Flatiron Building a Fifth Avenue Hotel; zde ještě letmo budiž učiněna zmínka o rozsáhlé budově New Yorské nemocnice na 15. ulici, o knihkupecké čtvrti od 14. ulice do 23. ulice (Charles Scribner's Sons v čís. 155 Pátá Avenue náležejí k největším a nejvkusnějším knihkupectvím světa, podobně Brentano's blíže Madison Square, pro německé knihy Stechert ve 20. ulici mezi 6. a 7. Avenue, pro hudebniny Schirmer na Union Square a mnozí jiní, nehledě k oněm závodům, jež mají výhradně pro sebe určitá nakladatelství, jako londýnský John Lane na Páté Avenue u 14. ulice, lipský Breitkopf a Haertel u Union Square a pod.), dále lze se zmíniti o elegantní kavárně Café Martin na 26. ulici a o zajímavém vzhledu Kostela Proměnění na 29. ulici,

Hotel Waldorf-Astoria.

majícím populární jméno "Little Church around the Corner" (jméno vzniklo náhodou: při pohřbu herce Hollanda byl farář tohoto kostela žádán, aby vykonal pohřební obřady, ale on odpověděl, že "je malý kostel hned za rohem, kde konají takové věci", načež Josef Jefferson, slavný americký herec, prosluvší tím, že dne 4. září 1865 zahrál poprvé svého Rip Van Winkla, který je srostlý s jeho jménem, do své řeči pojal výraz "malý kostel hned za rohem", a to již kostelu zůstalo). Výše nad Waldorf-Astoria je na rohu 35. ulice Knickerbocker Trust Company, která po velkém náběhu v říjnu 1907 musila zavříti, na rohu 39. ulice republikánský Union League Club, a mezi 40. a 42. ulicí záhy bude se pyšniti monumentální budova

New York Public Library, jedna z největších architektur New Yorku. Je na místě staré nádržky Crotonského vodovodu u Bryantova parku. Plány kreslili Carrére a Hastings. Tato budova bude tím, čím je Londýnu velkolepá knihovna Britského Musea, Paříži Bibliothéque Nationale a Petrohradu carská knihovna, největší to tři knihovny evropské. První veřejná knihovna newyorská vznikla r. 1700 odkazem knihovny rev. Johna Sharpa, kaplana Earla of Bellamont, následkem čehož r. 1730 otevřena na radnici veřejná knihovna 1642 svazků. Tato krátce před revolucí nazvána "Society Library of New York" a existuje dosud asi se 100.000 svazky ve vlastní budově na University Place pro soukromé členy její. Dnešní Veřejná knihovna newyorská, jak jsme se již zmínili při Astor Library, vznikla teprve 23. května 1895 spojením Astor Library (zal. 1849), Lenox Library (1870) a Tilden Trust (1887). Tehdy první měla 267,000 svazků, druhá 86,000 svazků a třetí 20,000 svazků; kapitál nadační u prvé byl 940,000 dollarů, u druhé přes 500,000 a u třetí 2,000,000 dollarů. R. 1899 počalo se s odstraňováním vodní nádržky. 25. února 1901 pojala knihovna v sebe Newyorskou volnou cirkulační knihovnu s 11 pobočkami a 160,000 svazky a v dalších letech přistoupilo ještě dalších 20 cirkulačních knihoven k tomuto svazu. Nejnovější srovnavací číslice z r. 1905 jsou tyto: co do počtu svazků pařížská Bibliothéque Nationale 2,600,000; British Museum v Londýně 2,500,000; petrohradská carská knihovna 1,445,000; Newyorská veřejná knihovna (**na čtvrtém místě světa**) 1,390,000; kongresní knihovna ve Washingtonu 1,275,667; císařská knihovna v Berlíně 1,228,000 svazků. Co do svazků, vyžádaných čtenáři, je New York **daleko na prvém místě** (4,306,954 svazků), British Museum 1,590,000, Petrohrad 622,243, Berlín 483,821 (z Paříže není zpráva); co do vydání na knihy a časopisy ovšem musí teprve New York doháněti jiné knihovny: proti Londýnu se 110,000, kongresní knihovna 99,226, Petrohradu 41,580 a Berlínu 35,136 New York vydá jen (mimo cirkulační knihovny) 25,000 doll. Nová budova je ve slohu Ludvíka XVI. a hlavní

Pátá Avenue.

vchod bude ze 42. ulice. V podzemí bude výpůjční oddělení, na prvním patře (dle amerického počítání, dle evropského v přízemí) obecné čítárny, oddíl pro děti, čítárny časopisů a novin; na druhém patře specielní čítárny pro studující a odborníky, přístup na lístek; třetí patro hlavní čítárna. Knihy budou v ocelových patrovcích, jejichž plocha pokryje prostor 78 ku 297 stopám a které zdvihati se budou v 7 pořadích, každé o výšce 90 palců. Těchto 17,000 oddílů patrovcových vydalo by v rovné čáře 435,000 stop čili přes 80 mil. Stačí na 3 a půl milionu svazků, jest tudíž o budoucí rozvoj postaráno. Až budou patrovce jednou úplně naplněny knihami, budou vážiti 12 milionů liber, stejný to počet tun jako u válečné lodi, jakou je na příklad "Texas". Ve hlavní čítárně nad těmito patrovci bude sedadel pro 800 lidí. Pohyb knih děje se vesměs pomocí důmyslně sestrojených zdviží. — V Bryantově parku u Šesté Avenue je poprsí **Washingtona Irvinga**, amerického spisovatele, a socha Dra. J. Mariona Simse, na niž po 1 dollaru přispělo 10,000 jeho pacientů a přátel. Na 42. ulici je také proti Čtvrté Avenue

Grand Central Station, východisková stanice drah New York Central and Hudson River Railroad (na západ do Chicaga a na sever do Kanady, roční zisk 80 milionů doll.) a New York, New Haven and Hartford Railroad (do Bostonu a Novoanglicka). Již teď to byla budova dosti imposantní, 700 stop dlouhá a 240 stop široká, se skleněnou a železnou střechou 110 stop vysokou s rozpjetím 200 stop. Denně kolem 350 vlaků s 1400 vozy přijíždí a vyjíždí ze stanice; je pro ně 19 kolejí, 12 pro výjezd, 7 pro příjezd. Pro cizince podotýkáme, že americké dráhy znají jen jednu třídu a jsou to vesměs pohodlné průchodní vozy, nikoli vězení evropských "kupé". Pro jízdu na větší vzdálenosti (a při rozměrech amerických je to nejčastější případ) užívá se Pullmanových spacích vozů, jež ve dne se promění na elegantní vagony. Ale dnešní Grand Central Station v budoucnosti bude divem světa. Dnes již přestavované nádraží bude státi 25 milionů dollarů a dalších 20 milionů bude státi přeměna jižní části dráhy na elektrický pohon, kterého se dnes již užívá částečně. Dvorana pro koupi lístků bude míti rozměry 90 ku 300 stopám, bude tedy 11 krát větší než dnes, průčelí do 42. ulice bude tvořiti 3 velké oblouky, každý o výšce 60 stop, nad prostředním budou obrovské hodiny, a s gallerie nad velkou dvoranou, z níž bude se choditi k vlakům, bude rozhled po největší nádražní prostoře světa.

Na Šesté Avenue mezi 43. a 44. ulici je obrovská budova pro výpravné hry, po Madison Square Garden největší v New Yorku, **Hippodrome.** Vystavěli ji podnikatelé Thompson a Dundy, kteří také zbudovali "Luna Park" na Coney Islandě, a stála 1,750,000 doll. Hippodrom otevřen byl 12. dubna 1905. Je v něm 5,600

sedadel, jeviště je rozměrů 110 ku 200 stopám, hlavní chodby jsou z mramoru a Caenského kamene, žárovek je 40,000. Opravdu pozoruhodným je hlediště tím, že v něm rozřešena úspěšně otázka, jak upraviti místo pro 6,000 diváků tak, že skutečně každý může pohodlně viděti a slyšeti. Hippodromu užívá se výjimečně i k uměleckým představením, jež mohou počítati na obrovskou návštěvu. Tak v listopadu 1907 konán zde koncert virtuosa Jana Kubelíka, při kterém bylo hlediště vyprodáno do posledního místečka.

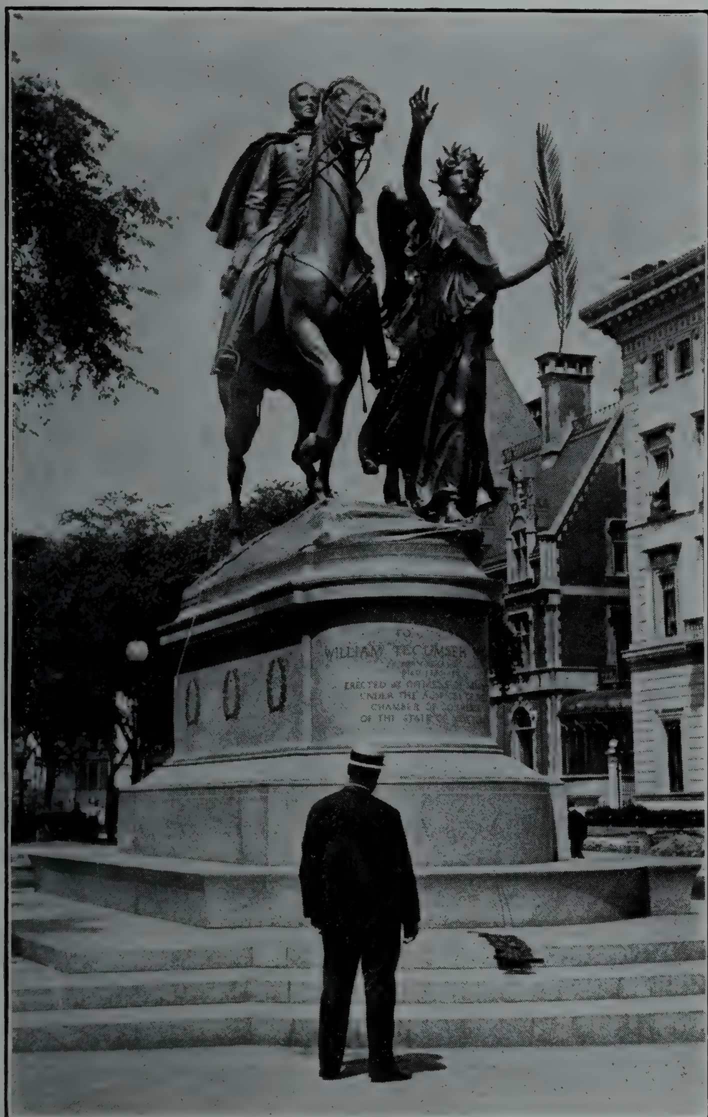
Ve 43. ulici na Páté Avenue je hlavní synagoga newyorská, Temple Emanu-El, v pěkném maurském slohu a s bohatě vyzdobeným vnitřkem. Roh 44. ulice zaujímá restaurant **Delmonico's** a naproti němu **Sherry's**, dvě nejdražší restaurace newyorské, s ohromnými cenami a proto se zákaznictvem bohatých kruhů. Jihovýchodní roh 47. ulice a Páté Avenue zahajuje domy milionářů, které v další části u Central Parku od 60. ulice daly aveně jméno "Millionaires' Row", milionářská třída. Na tomto rohu je dům Miss Helen Gouldové (č. 579), č. 586 obývá Mrs. Henry B. Plant, č. 591 Robert Goelet, č. 597 Mrs. Roswell P. Flower, č. 608 (jihových. roh 49. ulice) Cornelius Vanderbilt jr., mezi 51. a 52. ulicí č. 640 Henry C. Frick, č. 642 William D. Sloane, zeť W. H. Vanderbilta, na rohu 52. ulice je budova z kamene z Indiany, v níž bydlí W. K. Vanderbilt (stavěl R. H. Hunt ve slohu francouzského zámku z přechodní doby 15. a 16. stol.; zejména krásné jsou řezby v oknech a dveřích), č. 680 a 684 obývají dcery Williama H. Vanderbilta Mrs. W. Seward Webb a Mrs. H. McK. Twombley. Ve 54. ulici první dům zdola obývá John D. Rockefeller, v 57. ulici severozáp. roh obývá Mrs. Cornelius Vanderbilt, jihozáp. Harry Payne Whitney (zde president Cleveland přijal čínského státníka Li Hung Čanga), severových. Herman Oelrichs, jihových. Mrs. C. P. Huntington. Od 57. k 58. ulici po západní straně Páté Avenue táhne se nejrozsáhlejší a nejvelkolepější dům této Avenue, **dům Cornelia Vanderbilta**, s průčelím do ulic 125 stop. Je ve slohu francouzského zámku Chateau de Boise, dojem zvyšuje krásná zahrada. Budovu stavěl George B. Post, vchod do 58. ulice má krásná vrata. Uvnitř je velká dvorana z krásně zpracovaného Caenského kamene, 42 stop široká, 50 stop dlouhá, sahající až ke střeše; točité schodiště je rovněž z Caenského kamene. Z pokojů vyniká velký salon ve slohu Ludvíka XV., menší salon ve slohu Ludvíka XVI., mahagonová knihovna, velká plesová síň, 64 ku 50 stopám a 40 stop vys. atd. Cornelius Vanderbilt zemřel 1899. (Majetek těchto "chuďasů" odhaduje se znalci takto: John D. Rockefeller, nejbohatší muž světa, má jmění 1 tisíc milionů doll., získané petrolejem hlavně, je presidentem Standard Oil Company; na 5. místě ve světě, po carovi ruském s 307 miliony, přijde Andrew Carnegie, 250 milionů dollarů, získaných hlavně z oceli, pak William Waldorf Astor, 200

milionů z pozemkového obchodu, na 9. místě po císaři rakouském se 185 miliony přichází William K. Vanderbilt, 100 milionů z železnic, na 16. místě je John Jacob Astor se 75 miliony zděděnými, na 18. místě John Pierpont Morgan se 75 miliony z bankovnictví, z pozdějších sem na Pátou Avenue patří George Gould, 55 mil. z železnic, H. C. Frick, 40 mil. z oceli, W. A. Clark, 32 mil. z dolů, W. F. Havemeyer, 32 mil. z cukru, Miss Helen Gould, 25 mil. zděděných, William Sloane, 20 mil. z obchodu, George W. Vanderbilt, 20 mil. zděděných, John Wanamaker má 25 milionů z obchodu atd.).

Zde jsou také četné kluby boháčů, zejména na 54. ulici University Club, zevně ozdobený pečeťmi universit (na straně Avenue v dolní třetině Williams, Naval Academy, West Point, Brown, v horní třetině Cornell, Hamilton, Dartmouth, New York University; do 54. ulice v dolní třetině Columbia, Yale, Harvard, Princeton, v horní třetině College of the City of New York, Trinity, Rutgers, University of Pennsylvania, Union a Amherst, — uvádíme jména ta proto, že to je zároveň seznam nejvyšších učilišť východní části Spoj. Států; členy mohou býti ti, kdo vystudovali na některém z těchto ústavů; členů newyorských je 2,000, mimo města 1,500), na 51. ulici Union Club a j. Důstojné zakončení Páté Avenue před Central Parkem tvoří na náměstí Plaza nový **Plaza Hotel** na rohu 59. ulice a Páté Avenue, který stál 12 a půl milionu a byl otevřen 23. září pro soukromé hosty jako John W. Gates, Alfred G. Vanderbilt a pod. a 30. září 1907 pro širší veřejnost; palác vystavěn pomocí dvou hypothék: 5 milionů zapůjčila Metropolitan Life Insurance a půlpáta milionu Trust Company of America.

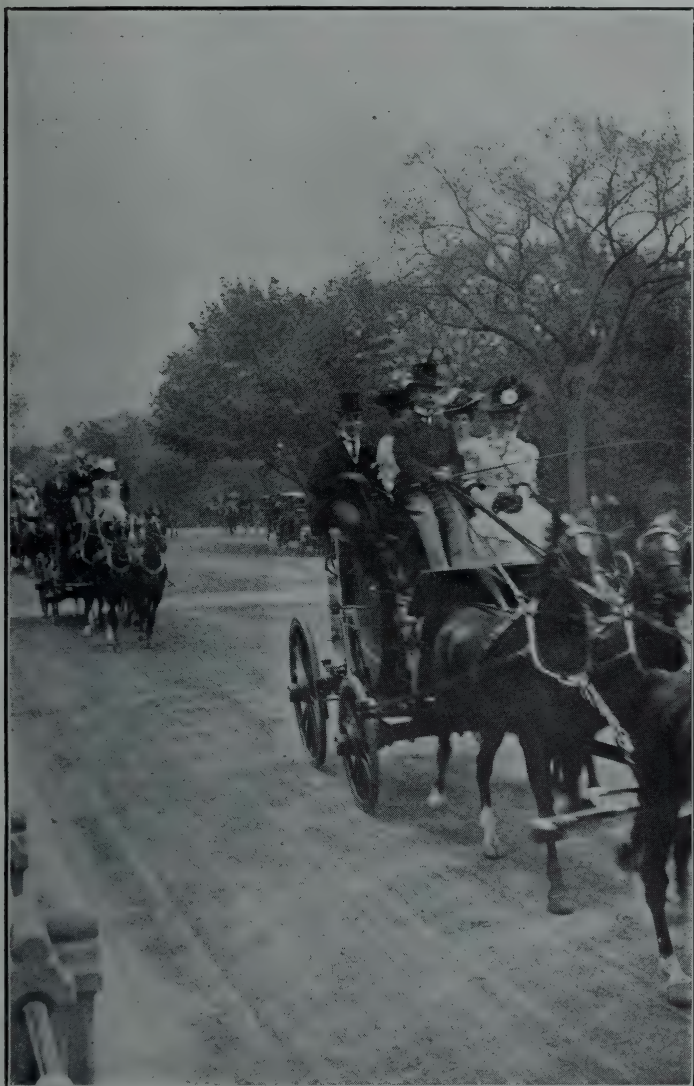
Na Páté Avenue je také mezi 50. a 51. ulicí **kathedrála sv. Patrika**, z bílého mramoru v ozdobném gotickém slohu, nejdůležitější církevní budova ve Spoj. Státech. Je 400 stop dlouhá, 125 stop široká, 112 stop vysoká, dvě věže jsou 332 stop vysoké. Budova dle nákresů Jamese Renwicka postavena v letech 1850—79 za 3 a půl milionu dollarů. Vnitřek je pro 2,500 sedadel. Za katedrálou je residence katolického arcibiskupa. Episkopální **chrám sv. Tomáše** na 53. ulici má oltářní skulpturu od St. Gaudense.

Zbývá ještě trochu paběrků z oddílu Manhattan až k 59. ulici na **Čtvrté Avenue** u 33. ulice je ohromná budova Národní gardy newyorské, **Armory of the 71st Regiment**, kterážto zbrojnice shořela r. 1902 a byla nyní znovu vystavěna, na **Lexington Avenue** byla do nedávna stará budova **College of the City of New York**, s 2,400 studenty a knihovnou 36,000 svazků, pro kterou nyní vystavěny nádherné budovy na 140. ulici, na **Madison Avenue** na severovýchodním rohu 36. ulice je budova z tmavohnědého pískovce, **dům Johna Pierponta Morgana** s velkou obrazárnou a památnou knihovnou, ve které konaly se zejména za bankovní krise v říjnu 1907 rozhodující porady, na úpatí východní 28. ulice je rozsáhlá nemocnice

Shermanův pomník.

Bellevue. Na západní straně na rohu Sedmé Avenue a 57. ulice je koncertní místnost newyorská, **Carnegie Hall**, s 2,800 sedadly, kde v zimě konají se koncerty Bostonského symfonického orkestru, nejlepšího v Americe (dirigentem nyní Dr. Muck od dvorní opery berlínské), Newyorského symfonického orkestru (dirigentem nyní Walter Damrosch, přítel české hudby) a Newyorské filharmonie (dirigentem nyní Vasilij Safonov, velmi oblíbený u pražského obecenstva). Na rohu Sedmé Avenue a 35. ulice je státní Arsenál, konečně mezi 31. a 33. ulicí a Sedmou a Devátou Avenue je obrovská vykopávka, jež stála 25 milionů dollarů (pozemek 8 milionů, několik set budov na něm, čtyři městské bloky, jež byly sbourány, přes 16 milionů). Zde bude státi 90 milionové **Manhattanské ústřední nádraží Pennsylvanské dráhy**, které tunelem pod North River bude spojeno s Jersey City, odkud tato dráha jede přes Pittsburg do Chicaga, k jihu do Filadelfie, Baltimore, Washingtonu D. C. atd. Nádraží má býti dohotoveno do 1. července 1901, dá se však předpokládati, že bude třeba delší lhůty. **Tunel Pennsylvanské dráhy** pod Hudsonem vychází na newyorské straně ze záp. 32. ulice a jde pode dnem Hudsonu do Hoboken do 20. ulice. Vedle toho však Hudson je podkopán ještě jiným tunelem, jenž se obyčejně jmenuje "**Mc Adoo Tunnel**", jelikož jej staví McAdooův syndikát. To však jsou tunely dva: jižní jde z Cortlandtovy ulice do Jersey City k nádraží Pennsylvanské dráhy, severní (tento má býti hotov v prosinci 1907) z Mortonovy ulice a Christopher Street do Hoboken k nádraží Delaware, Lackawanna and Western Railroad ve Ferry Street, kteréžto nádraží se nově staví a má býti také do konce r. 1907 hotovo. McAdooův syndikát mimo to staví **podzemní dráhu** od West Street a Mortonovy ulice pod 9. ulicí ke Čtvrté Avenue a vzhůru pod Šestou Avenue k nádraží Pennsylvanské dráhy. Na druhou stranu, na východ, bude však příští nádraží Pennsylvanské dráhy rovněž spojeno, a sice **tunelem Pennsylvanské dráhy** pod East River do Long Island City. Tunel jde na Manhattanu pod 32. a 33. ulicí a v Long Island City ústí na tak zv. "Hunters Point" pod nádražím Long Islandské dráhy. Jeden z průkopů leží 900 stop pod East River. Čtyřprůkopový tunel má býti hotov do r. 1909. Ale i tato Východní řeka jest podkopána ještě dalším tunelem. Je to "**Belmont Tunnel**", který jde ze 42. ulice do Long Island City a spojí tak Long Island s Grand Central Station. Stavba Belmontova tunelu počata 14. července 1905 a za 2 roky a 3 měsíce byl v podstatě hotov. Severní podkop ze stanice Lexington Avenue na Manhattanu do Jacksonovy Avenue v Long Island City jest již hotov, a dne 23. září 1907 konána jím první jízda na zkoušku. V budoucnosti má se 45 mil tunelu projeti za 3 minuty 35 vteřin. Jižní podkop také blíží se ke konci, v říjnu 1907 skončeno již betonování vnitřku. Stanice na Manhattanu je pod 42. ulicí a

V Central Parku.

Čtvrtou Avenue. Rozkládá se odtud 60 stop pod Hotel Belmont k Depew Place. Z plošiny tunelu jde zdviž nahoru na ulici, která však má stanice: nejprve ve hloubi 30 stop může cestující, přijíždějící z Long Islandu, vstoupiti přímo do podzemní čekárny Podzemní dráhy, na to může ještě vystoupiti na spodní plošinu Grand Central Station, odkud vyjížděti budou vlaky do bližšího okolí města (tak zvaná "surburban service") a pak teprve dostane se na ulici. Další ještě o těchto tunelech viz při Long Island City, kde je též obrázek, znázorňující stavbu tunelu.

Zbývá tudíž již jenom **Kolumbův pomník** od Gaetana Russo, postavený r. 1892 při oslavě 400. výročí objevení Ameriky (vysoký sloup, i s mramorovou sochou 77 stop), na křižovatce Broadway, 59. ulice a Osmé Avenue čili u jihozápadního rohu Central Parku, kdežto na opačné straně na jihovýchodním rohu Central Parku stojí krásná **jízdecká socha generála Williama Tecumseha Shermana** (nar. 8. února 1820 v Lancaster, O., zemřel 14. února 1891 v New Yorku; hrdina občanské války, který zejména provedl památný "pochod k moři", 290 mil od Atlanty k Savannah za 23 dní; 21. prosince 1860 padlo město Savannah a tím otevřeno Severu moře a Jihu zasazena těžká rána). Sochu vytvořil Augustin St. Gaudens; postavena byla r. 1903. Okolí její tvoří mimo nového Plaza Hotelu také hodně drahé hotely Savoy a New Netherlands. Tím vstupujeme do Central Parku, o němž pojednáváme v další kapitole.

C.) Central Park a jeho okolí.

(Od 59. ku 110. ulici).

Ústřední park newyorský, Central Park, počíná na jihu 59. ulicí a končí na severu u 110. ulice. Západní lem jeho tvoří Osmá Avenue, zvaná tu obyčejně Central Park West, východní lem tvoří Pátá Avenue. V této části probereme nejprve park sám, pak západní část města od parku k Hudsonu a na to východní část od parku k East River, s vyloučením obvodu mezi 59. ulicí na jihu a 86. ulicí na severu a mezi Třetí Avenue na západě a Avenue A na východě, — popisem tohoto obvodu bude totiž vyplněna další kapitola, nazvaná "Česká čtvrt".

Central Park má od jihu k severu délku přes 2 a půl míle a šířku přes půl míle. Cena jeho odhaduje se na 15 milionů dollarů. Rozloha jeho jest 843 akrů, z nichž 185 pokryto jest jezírky a vodními nádržkami a 400 lesíkem, v němž je přes půl milionu stromů a keřů. Je tu 9 mil vzorně upravené dráhy pro kočáry, jež dnes ovšem jsou velmi hustě promíseny automobily, 5 a čtvrt míle výborných cest pro jízdu koňmo a 31 mil stezek pro pěší. Mimo letní

Medvědí klec ve zvěřinci v Central Parku.

dobu, kdy elegantní New York dlí v cizině neb u moře, je Central Park důstojným soupeřem pařížského Buloňského lesíku. Jízdní dráha je stále oživena nepřetržitým tokem elegantních povozů, takže na mnohých místech lze přejíti přes cestu jen ve chvílích, kdy policista zastaví na několik vteřin jízdní proud, na cestách, určených pro projížďku koňmo, cválají krásní oři s dámami a pány bohaté společnosti newyorské, na velkých trávnících, určených pro hry, hrají se míčové hry všeho druhu, — zkrátka park skytá opravdu obraz pestrého ruchu světového města. Ve všední dny i v neděli park je stále stejně živý. Cizince, který je zvyklý naprosté nepřístupnosti trávníků, překvapí volnost, jaká skytá se tu mládeži. Celé velké kusy trávníků jsou zde totiž postupně činěny přístupny dětem, aby se mohly proběhati a pováleti se ve trávě, na jaře celé školy a jiné společnosti konají sem májové a červnové výpravy, při nichž děti až do večera pobíhají po trávě, a podobně i cesty, na nichž si děti nejrozmanitějším způsobem hrají, dokazují, že tento park je skutečně pro mládež i pro velké a ne snad pouze pro pouhou ozdobu města. Park ovšem nejen dodává Manhattanu utěšený vzhled, ale znamená stejně mnoho i pro jeho vzduch. U vchodů na Páté a Osmé Avenue stojí celý rok mimo zimu omnibusy a jiné povozy, které za 25 centů provezou po parku. Do parku, jenž obehnán je nízkou zdí, je dvacet vchodů. Uvádíme z nich jen tyto (jména jsou úředně užívána správou parku): Scholar's Gate na Páté Avenue a 59. ulici, Artist's Gate na Osmé Avenue a 59. ulici, Woman's Gate na Osmé Avenue a 72. ulici, Hunter's Gate na Osmé Ave a 81. ulici, Mariner's Gate na Osmé Ave a 85. ulici, Boy's Gate na 8. Ave a 100. ulici, Stranger's Gate na 8. Ave a 110. ulici, Student's Gate na Páté Ave a 67. ulici, Children's Gate na Páté Ave a 72. ulici, Miner's Gate na Páté Ave a 79. ulici (tyto tři vchody jsou nejbližší pro navštěvovatele z české čtvrti) atd. Čtyři příční cesty pro obyčejné povozy a elektrickou dráhu, jimž park sám je zamezen (65, 79, 85. a 97. ulice) jsou velmi dovedně pomocí mostů a přechodů tak zakryty, že návštěvník parku je ani nepozoruje a není jimi nijak rušen v dojmu. Park je rozdělen přirozeným způsobem ve dvě polovice **Crotonskou nádržkou**; tato skládá se ze dvou částí: severně je sběrací vodojem rozlohy 109 akrů, který pojme 1,000 milionů galonů vody, od něho pak oddělen je příční cestou mezi 85. východní a 86. západní ulicí přijímací vodojem rozlohy 35.25 akrů, který pojme 150 milionů galonů vody. Manhattan totiž dosud je opatřován vodou z Croton River, malé říčky v Putnamském a Westchesterském okrese, asi 40 mil severně od New Yorku, a z řady jezírek ve vodní oblasti této říčky. Odtud vede se voda dvěma vodovody do města: první aquadukt, dokončený r. 1842, prochází Van Cortlandt Park a ústí do nádržky, zvané "Jerome Park Reservoir" (mezi 194. a 210. ulicí), na to

Bethesda Fountain v Central Parku.

vychází z nádržky a jde jižně rovnoběžně s Aqueduct Avenue na 170. ulici, kde se zahne na jihozápad a přes High Bridge jde do High Bridge Parku. To je tak zvaný "**Croton Aqueduct**". Touže cestou jde i druhý vodovod, **New Aqueduct**, tento však přejde řeku Harlem u 172. ulice pod Washingtonovým mostem, ale pod vodou, a ústí pak rovněž do nádržek, ale ve značně větší hloubce. Oba vodovody jsou z kamene, cihel a cementu, elipsovitého tvaru a průměru 8 a půl, resp. 7 a půl stopy. Spád je průměrně 13 palců na míli, denní výkonnost 315 milionů galonů. Oba vodovody vedou pak vodu celkem ve směru Amsterdam Avenue do nádržky v Central Parku. Popíšeme nejprve dolní část Central Parku, jež je bohatší na umělé krásy, a na to horní polovici, jež je zase bohatší na přírodní krásy.

Dolní polovice, do níž vstoupíme u 59. ulice u pomníku Shermanova, vykazuje hned v jihovýchodním rohu hezký rybník, zvaný prostě "The Pond". V nejjižnějším jeho konci velmi poeticky se v noci zrcadlí nový Plaza Hotel. Nad příčnou cestou ze 65. východní do 66. západní ulice počíná v parku hlavní promenáda, "The Mall" (toto jméno mají v četných anglických městech veřejné stinné promenády, zejména zve se tak alej na severní straně St. James Parku v Londýně), široká cesta, lemovaná rozsáhlými trávníky, nad níž ve výši se sbíhají koruny majestátních jilmů. Jsou to nejkrásnější stromy v New Yorku, jež klenou se nad promenádou jako pilíře vysoké gotické kathedrály. Zde je také řada soch: opakování Sunolova Kolumba dle sochy v Pradu v Madridu, Shakespeare od J. Q. A. Warda, škotský básník Burns a spisovatel Scott od Steelea, dar newyorských Škotů, americký básník Fitz-Greene Halleck od Wilsona McDonalda, na trávníku západně od Mallu je Wardův "Indiánský lovec" a Fratinovo sousoší "Orlové a koza"; dále je tu poprsí Beethovenovo, Cervantesovo, Humboldtovo, básníka Thomase Moorea a (dole proti Šesté Avenue) socha Thorwaldsena. Na Mallu je postaráno dětem o radost tím, že jsou tu vozíčky, tažené kozami, ve kterých děti za poplatek 5 centů se mohou povoziti; podobně mezi Mallem a zvěřincem jsou oslové, na kterých děti jezdí za 10 centů, — trpěliví tito ušatí tvorové mají stále dosti zákazníků. U 64. ulice je starý Státní Arsenál, který slouží dnes parkovnímu departmentu, a u něho je **Zvěřinec** parkový, malá to zoologická zahrada, která zde je pouze pro potěšení dětí, jelikož o velkou zoologickou zahradu má New York postaráno v Bronx Parku. Je tu venku slušný počet klecí a mimo to pro zimu řada domků, ve kterých jsou sloni, lvi, tygři, medvědi (medvědí klec představuje náš obrázek), hrochové, nosorožci, tapírové, jeleni, opice, orlové, papouškové, pelikáni a jiní ptáci, aligátoři, velbloudi, králíci, srnky, tuři, vlci, hyény atd. Také dlužno zaznamenati, že celý Central Park je oživen **šedými veverkami**, které jsou tak zvyklé obecenstvu,

Obelisk v Central Parku.

že přicházejí si na zavolání pro pamlsek, hlavně podzemnice (peanuts), z nichž mnohé si zahrabávají pro zimu do země; na některých místech přiběhnou a klidně stojícímu svému příteli vylezou až na rameno nebo na prsa a vezmou si podzemnici třeba z úst. Je to skutečná specialita Central Parku, připomínající ochočené vrabce ve Tuillerijské zahradě u Louvru v Paříži.

Na severním konci Mallu je hudební pavilon, kde v létě v sobotu a v neděli odpoledne konají se lidové koncerty. Mall končí terasou, **Terrace**, s níž vede široké kamenné schodiště k esplanádě, jejíž střed zaujímá **Bethesda Fountain**, u níž počíná hlavní hlavní jezero parku **"The Lake"**, na němž za mírnou cenu lze jezditi buď v obyčejných lodičkách neb na lodích pro více osob. Nákres fontány je od Emmy Stebbinsové, střední postava je anděl biblického jerusalemského rybníku Bethesdy (kam, dle evang. sv. Jana, kap. 5. anděl chodil kormoutiti vodu, jež uzdravovala nemocné), menší postavy představují Zdraví, Mír, Zdrženlivost a Čistotu. Od fontány v levo podél jezírka přes "Bow Bridge" přijdeme na **Ramble** (česky "točitá stezka"), vedoucí k dolní části Crotonské nádržky. Na jihozápadním konci nádržky, zároveň na nejvyšším místě Central Parku, je **Belvedere**, vyhlídková stavba, jejíž věž skytá široký rozhled po parku a okolí. Podél nádržky přijdeme k East Drive (východní jízdní cestě), nad níž na pohrbku před Uměleckým Museem zdvihá se

Obelisk, šestý co do velikosti z egyptských obelisků, jež dnes trčí k obloze mimo Egypt. Pět jest v Anglii, jeden v Paříži na Náměstí Svornosti a 12 v Římě. Ve starém Egyptě byl obelisk symbolem nejvyššího boha, Boha Slunce Hora. Egyptští kněží zvali obelisky "prsty Slunce". Newyorský obelisk stál před chrámem Slunce v městě On neb Heliopolis (Město Slunce) blíže Káhýry v Egyptě. Byl postaven v 16. století před Kristem od Thothmese neb Thutmosise III., jenž vládl v letech 1591—1565 před Kr. Po 200 letech Ramses II. (1383—1322), "farao" židovské bible, opatřil obelisk dalšími nápisy, hlásajícími jeho slávu: a po 400 letech jiný farao Osarkon I., který žil kolem r. 1000 před Kr., připojil také ještě svůj nápis. Obelisk stál ještě s druhým podobným jehlanem v Heliopolis až do r. 12 před Kr., kdy císař římský Augustus dal oba převézti do Alexandrie a postaviti před Chrámem Caesarů (císařů). R. 1877 druhý obelisk byl převezen do Anglie a postaven na nábřeží Temže. Téhož roku náš obelisk (Arabové říkají jim "faraonova jehla", v minulém století vznikl nesprávný název "Kleopatřina jehla") byl darován od khediva egyptského Ismaila paši Spoj. Státům. Do Ameriky přivezl jej lieut.-com. Henry H. Gorringe na lodi "Dessoug" a r. 1881 postaven obelisk na dnešním místě v Central Parku. Stěhovací náklad $102.576, — uhradil úplně William H. Vanderbilt. Loď přibyla do přístavu

Metropolitní Umělecké Museum.

dne 20. července 1880, dojela do Hudsonu k 96. ulici a odtud po kolejích pomocí parostroje dopraven obelisk do parku (vzdálenost činí dvě míle) a postaven dne 23. ledna 1881. Je to monolith (jediný kus kamene) z červeného syenitu (žula, zvaná tak dle města Syeny, dnešního Assuanu v Egyptě). Jest to materiál tak tvrdý, že moderní kamenické nástroje nejevily naň účinku. Obelisk je vysoký 69 a půl stopy, rozměry u základny jsou 7 stop 9 palců a 7 stop 8 a čtvrt palce; váha jeho 448,000 liber. Vylámání takového obra, dopravení na vzdálenost tisíce mil ze Syeny do Heliopole a postavení před chrámem musí v každém vzbuditi úctu před dovedností starověku. Bronzoví krabi pod obeliskem pocházejí z doby Ceasarů. Při přepravě do Alexandrie se obelisk dole poškodil a proto do puklin nalito roztavené olovo a v rozích umístěni krabi. Krabi pod obeliskem jsou však jen odlitky, které zhotoveny byly v Brooklynské válečné loděnici: originály jsou v Uměleckém Museu. Nápisy na klepetech krabů (řecké a latinské) pocházejí od Římanů a připomínají převoz do Alexandrie. Praví se tam: "Barbarus, správce Egypta, postavil v 18. roce panování Caesarova. Pontius byl postavitelem." Ostatní nápisy stručně opakují historii obelisku. Podstavec a základ byl přivezen zároveň z Alexandrie. Pozlacená zinková špička byla dána na vrchol v r. 1893. Celý kámen byl pokryt parafinovou vrstvou na ochranu před nepohodou, jelikož americké povětří osvědčilo se býti pomníku tomu velmi zhoubným. Hieroglyfy na tři stranách dají se ještě většinou čísti; nápisy na západní straně byly však již rozežrány v Egyptě ostrým pískem z Lybické pouště. V hieroglyfech na vrcholku každého sloupce přichází značka Boha Slunce Hora: krahuj. Nápisy na všech stranách jsou si velmi podobny. Je to oslava Slunce a králů samých. Stačí proto uvésti obsah nápisů na východní straně (k Páté Avenue). Prostřední sloupec, počínaje shora, praví: "Nebeský Horus, mocný a slavný býk v Thébách, Pán supího a brýlovcového diadému, jehož království jest ustanoveno jako slunce na nebi. On, kterého Tum, pán Heliopole, zplodil: syn jeho ledví, kterého Thoth (egyptský bůh měsíce a věd) zplodil; který byl stvořen jimi ve velkém chrámě v kráse jejich údů: který poznal, co má učiniti, aby zřídil věčné království. Thothmes III., král Horního a Dolního Egypta, miláček velkého boha Tuma a jeho okruhu bohů, který dává veškerý život, stálost a sílu nyní a na věky." K tomu připojil Ramses: "Nebeský Horus, mocný býk, miláček Ráa (boha Slunce). Král Horního a Dolního Egypta, Ramses II., Slunce, dítě bohů. Pán dvou zemí, potomek Slunce, Ramses II., jun slavný, milovaný jako Aten, když svítí na obzoru. Pán dvou zemí, Ramses II., potomek Slunce, Ramses II., slavný obraz Ráa, který dává život." Kolem spodku se čtyřikráte opakuje: "Dlouhý život milostivému bohu, Ramsesovi II." A 500 let po Thothmesovi a 300 let po Ramsesovi připojil

"Dianin lov" od Hanse Makarta.
(V Metropol. Umĕl. Museu).

Osarkon: "Král Horního a Dolního Egypta, Osarkon I., potomek Slunce, Osarkon I."

Umělecké Museum, **Metropolitan Museum of Art**, zaujímá kraj parku proti Páté Avenue mezi 82. a 83. ulicí. Jest otevřeno denně od 10 do 6, v zimě do 5 hod. mimo neděli, kdy se otvírá teprve v 1 hod. odpol.; vstup zdarma mimo pondělí a pátek, kdy se platí 25 centů. V sobotu je otevřeno zdarma až do 10 hod. večer. Museum je soukromá korporace, inkorporovaná 13. dubna 1870; r. 1879, když se museum stěhovalo do dnešní budovy, měly sbírky cenu kolem 400,000 dollarů, kdežto dnes hodnota jejich páčí se na 20 milionů doll. Zprvu měla budova jen skromnou jižní fasádu, ale r. 1902 postaveno imposantní průčelí ze šedého vápence z Indiany, v renesančním slohu, proti Páté Avenue, a dnes již dokončuje se prodloužení tohoto průčelí přístavbou nového severovýchodního křídla. Mimo vlastní sbírky je tu i knihovna (denně mimo neděli od 10 do 5 hod.) s 10,000 svazky a velkým počtem fotografií. Předsedou je dnes John Pierpont Morgan, ředitelem z Anglie r. 1906 povolaný Sir Caspar Purdon Clarke, od něhož očekává se nový velký rozkvět musea. V **prvém patře** čili dle evropského počtu v přízemí je 42 oddílů. První z nich, velká dvorana soch, je dnes v přestavbě následkem přístavku křídla, a sochy rozmetány zatím po jiných oddílech. Po příští úpravě budou tu originální moderní sochy, z nichž zvláště sluší uvésti Bronzový věk od Aug. Rodina (opakování sochy, již vláda francouzská zakoupila pro Luxemburské museum v Paříži, a jejíž opakování daroval Rodin také Praze za uvítání, když navštívil svou výstavu, pořádanou v Praze spolkem umělců "Mánes" r. 1903), Rodinova Jana Křtitele, Bakchantku od Fred. W. MacMonniese (z r. 1893), Krotitele medvědů od Paula Waylanda Bartletta, Večer od F. W. Ruckstuhla a Dívčí věk od George G. Barnarda. Nad dvoranou bude viseti ohromný obraz Hanse Makarta, Dianin lov, jehož reprodukci přináší naše kniha. Dále uvedeme u každého oddílu, jaký soubor předmětů je v něm vystaven, a v závorce upozorníme na některé zvlášť významné předměty. Oddíl 2, moderní sochy; 3. nově nabyté předměty; 4. dřevěné práce a čalouny; 5. nábytek, sbírka paní E. W. Colesové; 6. starožitnosti; 7. moderní bronzy a sochy; 8. etruské, řecké a římské starožitnosti; 9. chodba, na jejíž konci je památník spisovatele Edgara Allana Poe (1809—1849) od herců Spoj. Států; 10. fresky z pompejské villy Publia Fannia Synistora a Lucia Herennia Flora, zasypané při výbuchu Vesuvu r. 79 a vykopané r. 1901 (barvy nástěnných těch maleb jsou dobře zachovány); 11. řecké vásy; 12. etruské, řecké a římské bronzy (zde je nejdůležitější antika musea, bronzový etruský triumfální vozík "biga" z 6. stol. před Kr., nalezený v Monteleone di Spalato 1902); 13. egyptské starožitnosti (mumie, celé i rozbalené, jakož i vnější bedny na mumie, na př. pomalovaná bedna

Tabekenkhonsut, dcery kněze thébského z r. 650 před Kr.); 14. starožitnosti (vzácné sarkofagy řeckoasijského slohu z 6. stol. před Kr. z Amathus, fénického města na ostrově Kypru; 15. egyptské starožitnosti (Fájúmské tkaniny); 16. a 17. odlitky architektur (na př. kazatelna z kathedrály sienské od Niccolo Pisano, z r. 1268; 18. odlitky egyptských soch; 19. odlitky chaldejských a assyrských soch; 20. odlitky perských soch; 21. odlitky ranních řeckých soch; 22. a 23. odlitky řecké skulptury 6. a 5· stol. před K. (tympanon čili trojúhelníkové štítové pole chrámu nejvyššího boha Zevse v Olympii), 24. odlitky sádrové skulptur Parthenonu a j., 25. odlitky řeckých soch ze 4. stol. před Kr., 26. až 28. odlitky pozdějších řeckých soch (zde na př. jsou odlitky několika antických Afrodit či Venuší, — u starých Řeků zvala se bohyně krásy Afrodité, u Římanů Venus, — zejména Miloská Venuše z pařížského musea Louvru, Knidská Venuše sochaře Praxitela, jednoho z nejslavnějších sochařů řeckých, jenž žil asi v letech 360—280 před Kr., z musea Vatikánského, dále Venuše z Kapitolu v Římě, Ostijská Venuše z British Museum, Arelatská Venuše z Louvru a j., pak Apollo z Vatikánského Musea, Artemis či Diana z Louvru, sousoší Laokoonské atd.), 29. odlitky pozdní řecké a římské skulptury, 30. a 31. odlitky francouzské gotické skulptury, 32. odlitky francouzské renesanční skulptury, 33. až 36. odlitky italské renesanční skulptury (zde zejména jsou odlitky celé řady děl slavného Michelangela Buonarotti, 1475—1574, na př. Mojžíš, Kristus, allegorie Dne, Noci, — Zajatci atd.), 37. odlitky německé renesanční skulptury, 38. Velká Dvorana odlitků (Willardovská sbírka, — zde je mnoho obrovských odlitků, na př. velký model Parthenonu v Athénách, budovaného v letech 447—438 před Kr., model římského Pantheonu, stavěného kolem r. 27 před Kr., model pařížského velechrámu Notre Dame, který započat r. 1163 a dokončen teprve v 13. století, "zázrak gotiky", jak se obyčejně říká, odlitek dvou soch jízdných ve skutečné velikosti, totiž sochy Erasma dei Narni, zvaného Gattamelata, od Donatella z r. 1453, zdobící Paduu v Italii, a benátskou sochu Bartolomea Colleoni od Verocchia z r. 1493, odlitek veledíla Petra Vischera a jeho 5 synů, po 13 let pracovaného a r. 1519 dokončeného náhrobku sv. Sebalda ze Sebaldského kostela v Norimberce, z moderních odlitků uvádíme gigantického Myslitele od Aug. Rodina, největšího sochaře 19. století, — socha ta měla by býti odznakem Volné Myšlenky, zachycujíc gigantický zápas lidské myšlenky s taji vesmíru, — a j.); zde také možno zmíniti se o obrazech, jež zdobí ve výši tuto dvoranu: na západní straně je "Kolumbus před králem Ferdinandem a královnou Isabellou" od Václava z Brožíků (označeno jako "rakouská škola", proti čemuž konečně nelze mnoho namítati, protože Brožík nebyl nijak význačně českým jako Mánes a Aleš, nýbrž byl pouze žákem Pilotyho a díla jeho podobně jako Munkácsyovy obrazy postrádají rázu nějaké národní

školy), — obraz ten, kterého bylo v jubilejním roce 1892 použito i na poštovní jubilejní známky, je darem Morrise K. Jesupa z r. 1886, — vedle Brožíka visí k jihu "Mír" od L. Knause a k severu "Vítězství" od Richtra, a na východní straně je "Císař Justinián a jeho ministři" (Justinián byl císařem byzantským, 483—565, za něho r. 541 po Kr. dokončen Justiniánský Codex, slavná sbírka římského práva) od francouzského malíře Benjamina Constanta; 39. odlitky italské renesance školy Della Robbiovy (Luca Della Robbia, italský sochař, 1400—1482), 40. až 42. antická skla a Cesnolská sbírka Cyperských starožitností. Poslední dvě sbírky náležejí k největším skvostům musea. **Historická sbírka skla** nemá v světě rovné, předvádějíc návštěvníkovi výrobu skla od nejrannějších počátků až do nejnovější doby (nutno ovšem složiti si dohromady skla z různých oddílů, jelikož sbírka je rozptýlena po oddílech dle národů a věku, zde na příklad jsou antická skla, kdežto skla z dob novějších jsou na druhém patře, až k nejmodernějšímu "Favrile Glass" od L. C. Tiffany v pokoji 28. na druhém patře, kde pozorovatel může také postřehnouti, jak nejnovější tato skla i co do zbarvení skla i co do forem příbuzna jsou opět antickému sklu). Stejně cenná je **Cesnolská sbírka.** Luigi Palma di Cesnola (nar. 1832 v italském Piemontě) přišel 1860 do Spoj. Států a v občanské válce dosáhl hodnosti brigádního generála. V letech 1865—1877 byl konsulem Spoj. Států na ostrově Cypru u Malé Asie a zde věnoval se horlivě vykopávání starožitností. Cesnolovi sice scházely odborné vědomosti, ale materiál jím sebraný je velké ceny a je pouze věcí dalšího bádání vědecky zpracovati výsledky jeho nálezů. Vrátiv se zpět, stal se r. 1878 řiditelem Metropolitního musea a byl jím až do nejnovější doby, kdy vystřídán nynějším ředitelem Sirem Purdon Clarkem. Cesnolská sbírka je často uváděna ve vědeckých spisech o lidstvu doby předhistorické.

Druhé patro (dle evropského počítání prvé) skládá se ze 39 místností. 1. (nad schodištěm zajdi k východu, jelikož místnosti 1. až 7. tvoří právě patro východního křídla na Pátou Avenue, 8. a 9. jsou oddělení s obou stran nad schodištěm, 10. a 11. tvoří vstup k západní části budovy, kde jsou pokoje další až do 39.) orientální sbírka, 2. evropské porcelány a hliněné výrobky, 3. evropské zbraně a brnění, 4. krásná sbírka Hebera R. Bishopa, předměty z nefritu (angl. jade ze španělského ijada, česky bok, jelikož věřeno, že nerost tento léčí bolesti v bocích) a jiných tvrdokamenů, 5. evropské porcelány a hliněné výrobky (zde jsou dvě obrovské vásy ze státní porcelány francouzské v Sévres, jednu darovala franc. vláda 1902 společnosti Cincinnati, druhou 1903 Synům sv. Patrika), 6. Morganova slavná sbírka čínského porcelánu, 7. japonské bronzy a laky, 8. japonské zbraně, 9. evropské a americké stříbrné výrobky a kovové elektrotypy (otisky) předmětů z evropských, hlavně ruských a anglických museí, 10. je prostor nad schodištěm, který nás vede k

obrazárně ve staré západní budově. Obrazy jsou vesměs označeny tabulkami, udávajícími předmět obrazu a malíře, stačí tudíž poukázati na nejvýznamnější díla. Hned předem podotýkáme, že obrazárna doposud má jen málo skutečně vynikajících děl a nemůže se proto ani z daleka měřiti s obrazárnami světových měst evropských, jako v Paříži, Londýně, Mnichově, Berlíně, Drážďanech, Vídni a pod. Zavinila to okolnost, že sbírka vznikala dary (Mrs. C. Lorillard Wolfe, Mr. G. A. Hearn, Henry G. Marquand, Mrs. Cole a j.) a nikoli soustavnými znaleckými nákupy. Proto dostalo se sem mnoho bezcenného a jest teprve věcí budoucího vývoje odstraniti podobné věci do zastrčenějších pokojů a přední pokoje zaplniti skutečně vynikajícími díly. My poukážeme tu jen na díla skutečně cenná. Pokoj 12. obsahuje moderní práce amerických umělců 19. stol. (krásná podobizna básníka Walta Whitmana od J. W. Alexandra, podobizna Williama M. Chase od Johna S. Sargenta, Nokturno v zeleni a zlatu a Nokturno v černi a zlatu od McNeil Whistlera, Dáma v černém od Will. M. Chase, Mezi kosatci od Roberta Reida, Krajina od J. F. Murphyho, Pohled na Seinu od Homera Dodge Martina, Kvartet od Will. T. Dannata), 13. pokoj obsahuje starší moderní práce (Washingtonův přechod přes Delaware r. 1776 od Em. Leutze, Washington v r. 1795 od Gilberta Stuarta), 14. hollandská a flámská škola 16. a 17. stol. (Hollandské posvícení čili kermess od Jana Steena, 1626—79, Svatební veselí od Tenierse mladšího, 1610—90, Zuzana v lázni od žáka Rubensova, Zuzana je zde portrét druhé choti Rubensovy Heleny Froment, Hille Bobbe z Harlemu, námořnická Venuše, od Franse Halse, 1584—1666, Návrat z Egypta od Rubense, 1577—1640, a podobizna někdejšího předsedy musea Henry B. Marquanda od Johna S. Sargenta); 16. pokoj obsahuje moderní umělce (Rozsévač, Žena s vodou, Shrabovačka a Pasák ovcí od J. F. Milleta, 1817—74, Mečový tanec od J. L. Gérôma, 1824—1904, několik menších prací od Meissoniera, 1815—91, Křtiny od Villegase, Výjev z války něm.-franc. z 30. října 1870 od Neuvillea); 17. pokoj, rovněž moderní práce (Slzy od lorda Fred. Leightona, 1830—96, Bretaňské procesí od Julese Bretona, Poslední pozdrav, růže vržená křesťanské mučednici, od Gabriela Maxe, Němce narozeného v Praze 1840, Odaliska od Cabanela, 1823—69, Sv. rodina od Ludvíka Knause, nar. 1829, Madonna de la Rose od Dagnan Bouvereta, Naslouchající Nymfa od J. J. Hennera); 18. pokoj, opět moderní práce (Jaro od P. A. Cota, 1837—83, Zastavárna od Munkácsyho, Nalezení Mojžíše od Pilotyho, 1826—86, Sen po plese od Hanse Makarta, 1840—84); 19. pokoj obsahuje hlavně francouzské rokoko (Zachránění Ariona z vln od Fr. Bouchera 1703—70, Princezna z Condé jako Diana od Jeana Marca Nattiera 1685—1766, Portrét od Nic. Largilliéra 1656—1746, pak je zde také Coypelova Venuše, Mezi nízkými od Léona A. Lhermittea); 20. pokoj obsahuje anglické umělce (Zřídlo nečinnosti,

velrybářská lod', Velký kanál v Benátkách od J. M. W. Turnera, 1775—1851, portréty od Gainsborougha, 1727—88, portréty od Sira Joshuy Reynoldse, 1732—92, Portia od Sira J. E. Millaise); pokoj 21. obsahuje pěkné ukázky francouzského impressionismu (Krajina a St. Adresse od Claude Moneta, Kytarista a Dívka s papouškem od Eduarda Maneta, náčelníka impressionistů, kteří po r. 1860 vyrazili ve Francii s novým směrem, jenž opět oku vrátil přirozené vidění, skutečně zdravý dojem; Pobřežní výjev a Sníh od Gust. Courbeta, Východ měsíce od Harpigniese, Pastýřova píseň od Puvise de Chavannes, Pí. Charpentierová s dětmi od Aug. Renoira, — z jiných umělců je tu Vinobraní od L. Lhermittea, Obrana Champigny od Ed. Détaillea, Magdalena od J. J. Hennera, Panna Orleánská od J. Bastien Le Page, Zrození Venuše od Cabanela, Koňský trh od Rose Bonheurové 1822—99, zakoupený Corneliusem Vanderbiltem ze Stewartovy sbírky za 58,000 doll. a darovaný museu, londýnská Národní galerie má malé opakování obrazu ve čtvrtinové velikosti tohoto originálu, — Nesmělý nápadník od vynikajícího hollandského umělce Josefa Israelse, Klípek od mnichovského prof. Carla Marra a velký Meisonierův "Friedland", bojiště, na němž 14. června 1807 zničena ruská armáda a car nucen pak žádati o mír, Napoleon je tu na vrcholi své slávy, zbožňován svými vojíny, zmírajícími s nadšením pro svého "císaře"); pokoje 22. a 23. jsou vlastně galeriemi kolem Velké Dvorany odlitků, jsou tu ve skříních pěkné bronzy, na př. Bruckova Eva, Leightonův Zbytečný poplach, Mír od Onslowa Forda, Šajen, Bronco Buster a jiné bronzy americké od Fred. Remingtona, z obrazů je tu Pilotyho Thusnelda v Germanicově triumfu v Římě, opakování obrazu, jenž je v Mnichově, dále Boutignyova Revolta v Pavii, Dupréův Balon a j.); pokoje 24. a 25. obsahují zbytek obrazárny. V pokoji 28. jsou skla a řezby ze slonoviny, 29. gobeliny, látky a vějíře, 30. porcelán a čínské vyšívané panely (ponejvíce ze sbírky Mooreovy, darované Museu r. 1891), 31. porcelán a řezby, 32. a 33. krajky staré (dary od Mrs. Astor, Mars. Stuart, Mrs. Smillie a jiných), 34. výšivky a čepce; v uzavřených touto dobou pokojích následkem přerovnávání jsou zlaté a stříbrné šperky, gemy, mince a pod., z nichž některé starožitné ozdoby darované J. P. Morganem, který za ně zaplatil velké obnosy, byly v poslední době prohlášeny za padělky novověké; zbytek, pokoj 35. až 39., vyplňuje zajímavá **sbírka hudebních nástrojů** všech národů a věků (sbírka Drexelovská a Crosby-Brownovská). Uvedli jsme dnešní uspořádání, jak bylo dne 17. listopadu 1907. Po dostavění nového severovýchodního křídla sbírky nabudou ovšem v některých částech nového uspořádání. V letě 1907 podepsal guvernér Hughes osnovu, dle níž museum po 10 let bude ročně dostávati 750,000 dollarů, čímž bude umožněno vyšinouti sbírky na vynikající světové místo.

Kolem rybníčku u 74. vých. ulice (tak zv. "Conservatory

Water"), na kterém si děti pouštějí lodičky jako v Paříži v Zahradě luxemburské, přejdeme na západní dolní polovici parku, kde jsou velká hřiště míčová, přístupná v určité dny hráčům a v jisté dny všemu obecenstvu. Ze soch je tu ještě **socha** jihoamerického státníka **Simona Bolivara** u záp. 81. ul., **socha Websterova** u záp. 72. ul., **socha Morseova** a novoanglický osadník z r. 1620, **"Poutník"** u vých. 72. ul. (od Warda), **socha Alex. Hamiltona** nad Uměleckým museem, **Schillerovo poprsí** na Ramble, **pomník 7. pluku** za padlé v občanské válce na West Drive, **Socha Mazziniova** rovněž na West Drive a **socha Obchodu** u 8. Ave. a 59. ulice. Zmíníme-li se ještě o elegantní restauraci, kterou končí Mall, můžeme přejíti k severní polovici Central Parku.

Horní polovina je skalnatější a přírodně ještě malebnější než dolní polovina. U záp. 101. ulice počíná rybník "The Pool", jenž spojen je úzkou dlouhou částí, táhnoucí se k severovýchodu a zvanou "The Loch", s větším a velmi malebným jezírkem "The Harlem Mere", vyplňujícím severovýchodní roh Central Parku. Zde jsme na historické půdě. Právě podél východní strany dnešního "The Loch" (loch je gaelský tvar pro "jezero", ve Škotsku užívaný) stoupala před sto lety k severu Harlemská silnice (Harlem Road), jež v prodloužené čáře dnešní 106. až 108. ulice tvořila soutěsku, načež vycházela v těch místech, kde dnes je "The Harlem Mere" zúžen proti Lenox Avenue (tehdy rybník měl jen dnešní východní polovici), a rozpolťovala se v "Harlem Lane" k severozápadu a v "Old Harlem Road" k severovýchodu. Ona soutěska zvala se McGovan's Pass podle Daniela McGovana, který zde v poblíží měl farmu. Tudy památného dne 15. září 1776 ustupovali poslední znavení bojovníci revoluční do Harlem, Angličané v patách za nimi. Sotva chrabří bojovníci prošli soutěskou, objevili se britští jezdci a ptali se malého Andrew McGovana, kudy rebelové šli. Malý vlastenec zavedl Angličany na falešnou stezku a tím umožnil Američanům uniknutí. Hoch potom Angličanům utekl, a tito narazili jen na nepatrný hlouček, z něhož po šarvátce jeden Američan padl Mezi soutěskou a jezerem, právě uprostřed mezi čarami, vedenými od 106. a 107. vých. ulice, byla tvrz Clinton (viz dějiny). U 105. ulice je také velký **botanický skleník**, přístupný denně do 4 hod. Vrátíme-li se nyní zpět jihozápadním směrem k "Hunter's Gate" u záp. 81. ulice, můžeme se na chvíli zastaviti na můstku nad malým jezírkem u 79. ulice, kde se chovají labutě, kachny a jiné vodní ptactvo, a tím jsme s Central Parkem hotovi. Jen tolik ještě připomínáme, že dnešní Parkový department zanáší se myšlenkou úplně přetvořiti celý Park. Práce na dnešním parku započaty r. 1857, je tudíž právě 50 let stár. Dle plánu člena presidia Parsonse, povolí-li rozdělovací rada půl třetího milionu dollarů, zůstaly by jen jezera a stromy dnešního parku tak, jak dnes jsou, veškerá úprava parku však by se změnila a založila na moderním systému. Vyjdeme-li

nyní z parku na Osmou Avenue čili Central Park West, máme před sebou na někdejším Manhattan Square mezi záp. 77. a 81. ulicí rozsáhlou budovu, jež má jednou zaujati celé náměstí, ohraničené uvedenými ulicemi a Osmou a Columbus Avenue. Je to

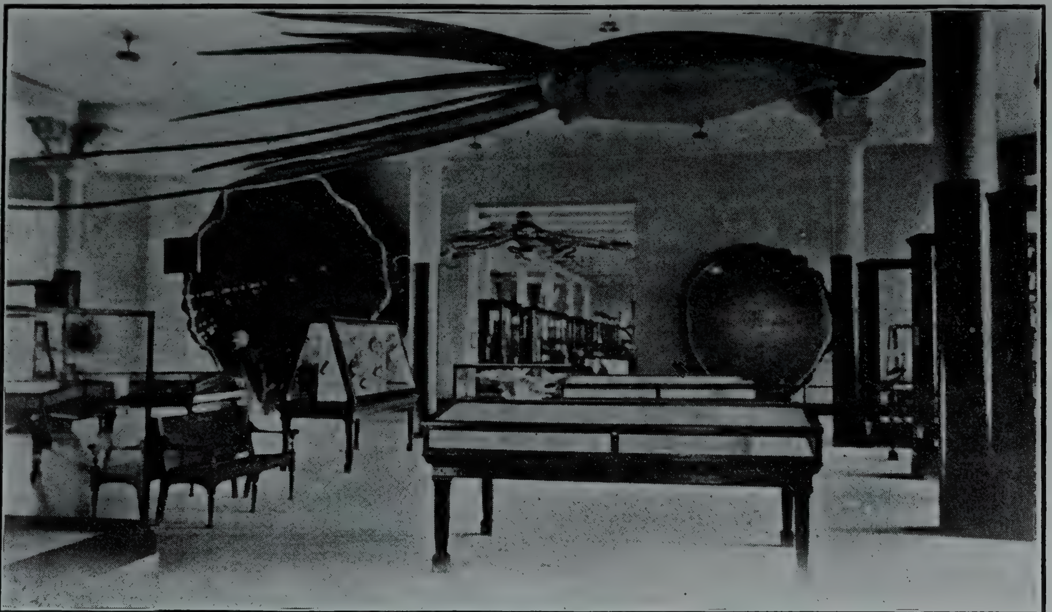
American Museum of Natural History, Americké Přírodopisné Museum (přístupno bezplatně ve středu, čtvrtek, pátek a sobotu od 9 do 5, dále v úterý a v sobotu a o svátky večer; v neděli bezplatně od 1 do 5; v pondělí a v úterý 25 centů). Musejní korporace utvořena byla zákonem, jejž státní zákonodárna v Albany přijala 6. dubna 1869. První sídlo musea byla arsenální budova v Central Parku, jež záhy nedostačovala. Proto státním zákonem povolen 18 akrový pozemek na Manhattan Square, 2. července 1874 položil president Grant základní kámen, a za 3 roky otevřena již první část musea obecenstvu. Dnes museum má celé průčelí do 77. ulice, kus průčelí na Osmou Avenue, a na rozšíření průčelí na Columbus Avenue se právě pracuje. Již dnes je to skutečná chlouba New Yorku, jež se vyrovná nejpřednějším museím evropským, — až bude jednou museum úplným čtverhranem, bude na vždy nepřekonatelným ústavem svého druhu. Část na Osmou Avenue z červených cihel se žulovou ozdobou postavena 1874-77 dle nákresů Olmsteda a Vauxe, jižní průčelí, jež předvádí náš obraz, z červené žuly v románském slohu, dokončeno dle návrhů firmy Cady, Berg a See r. 1899. Vchod je na jižní straně pod dvojitým schodištěm, vedoucím do hlavního patra. Schodiště to je vyhraženo jen pro zvláštní příležitosti. Budova má spodní patro, hlavní patro a tři další patra. Hodnota sbírek odhaduje se na 4 miliony dollarů. Budova a pozemek náleží městu, běžné výdaje kryje sbor ředitelů a město, členské příspěvky věnují se úplně rozmnožení sbírek. Museum je zároveň obrovským střediskem vědecké práce americké. V celé řadě oddělení pracuje se zde vědecky, výsledky uveřejňují se ve zprávách musea (vydává se každoročně výroční zpráva, dále 500 stránkový Bulletin, dosud 22 svazků, nepravidelně velké Memoiry, dosud 30 svazků, čtvrtletní "Journal", dosud 7 svazků, illustrované "Leaflets" pro širší obecenstvo), dvakrát týdně jsou tu bezplatné přednášky večerní, doprovázené promítanými obrazy, každou sobotu večer konají se v přednáškové síni pro 1,500 osob přednášky pro učitele státu New Yorku, museum pořádá velké výpravy vědecké, každoročně několik v nejrůznějších místech Ameriky i jinde atd.

Dolní patro má vstupní síň a tři křídla. Ve **vstupní síni**, ozdobené mramorovými poprsími přírodozpytců (dosud 10, zoolog Agassiz, ptakovědec Audubon, zeměpisec Humboldt, palaeontolog Dana, fysik Franklin, botanik Torrey, anatom Leidy atd.) je slavná sbírka povětroňů (hlavně vynikají tu meteorická železa, jež přivezl amer. polární cestovatel Robert E. Peary z mysu York u Melvilleovy zátoky na Gronlandě u 76. sev. rovnoběžky; Eskimáci říkali jim "Saviksue", Velká železa, — jsou tři, "Pes" váží 1,100 liber. "Žena"

Americké Přírodopisné Museum.

3 tuny a největší "Ahnighito", Stan, jak nazvala jej po eskymácku dceruška Pearyova, přes 6,000 liber; r. 1897 dopraveny do New Yorku; dále Willametský meteorit, Brenhamský a j.). Pomocí elektrických lampiček znázorněny tu rozměry vesmíru: uprostřed síně je Slunce, v příslušných vzdálenostech jsou jednotlivé planety v této síni a v sousedních křídlech. V chodbě k východnímu křídlu jsou velké úseče zeměkoule, na nichž jsou poznamenány cesty všech důležitých arktických (k severní točně) a antarktických (k jižní točně) výprav. **Východní křídlo** skládá se ze dvou síní. První je "Síň severoamerických stromů". Zde je skvělá sbírka stromů Severní Ameriky, nejkrásnější sbírka svého druhu na světě, uspořádaná prof. Charlesem Sprague Sargentem a darovaná předsedou musea Morrisem K. Jesupem. Je to přes 500 stromů, vždy velký kus pně, jehož spodní polovice je s kůrou, horní polovice je z pola vyříznuta a ukazuje z pola opět přirozené, zpola hlazené dřevo. K tomu jsou tu akvarelové obrázky květu a plodu, po případě i umělé napodobeniny obého, tabulky zeměpisného rozšíření, popisy příslušné, v oknech pak průsvitné podobizny na skle stromů v přírodě. Sem patří (ač umístěny do druhé síně) dva kusy obrovských sekvojí. Na našem obraze této síně po levé straně je **Sequoia gigantea** (Sekvoja mamutová neb Wellingtonia, Big Tree) a na pravo menší Sequoia sempervirens (S. vždy zelená, Redwood). Tato je obmezena na úzký pruh země od jižních hranic Oregonu k zátoce Monterey; Sekvoja mamutová tvoří dokonce jen osamělé háje na západním svahu Sierry Nevady ve výši 4 až 8 tisíc stop nad mořem· Jsou to nejstarší stromy světa. Vystavený zde kmen sekvoje mamutové pochází ze stromu "Mark Twain" (každá sekvoja má v Kalifornii své jméno) v King's River Grove v Kalifornii. Strom ten nalezal se ve výši přes 7,000 stop nad m., byl 30 stop vysoký, až do výše 200 stop úplně prostý větví, u spodku měl objem 90 stop. Vystavený kus byl odříznut z kmene asi 12 stop nad zemí a má 4 stopy tloušťky. Váží asi 30 tun; k vůli usnadnění dopravy byl rozštípán na 10 kusů a v museu opět spojen. Průměr je 16 stop 2 palce bez kůry, která je místy až 1 stopu tlustá. Léta stromová (kruhy, každoročně přibývající) ukazují, že tato sekvoja byla v době skácení na podzim 1891 **stará 1341 let**, počala tudíž život svůj r. 550 po Kr., čili 74 let po pádu říše římské a 942 let před objevením Ameriky. Na stromě připevněna je řada tabulek, udávajících přehled dějin od r. 550, postup názorů ve filosofii biologie, postup srovnávací anatomie, palaeontologie a embryologie. Další obraz náš předvádí nám velikost vystaveného kusu názorně tím, že dělníci, kteří pracovali na skácení stromu, rozestavili se na skáceném pni, který zanechal pařez, mající v objemu 90 stop. — Mimo to je v přední části ještě Jesupova sbírka hospodářského hmyzoznalství (motýli a brouci škodliví v zemědělství a pěstování stromů) a Jesupova sbírka stavebních a ozdobných kamenů, sebraná úředníky desátého censu Spoj. Států a da-

Sekvoja mamutová. Hlavonožec obrovský

Východní křídlo dolního patra v Amer. Přírodopisném Museu.

rovaná Jesupem. Druhá část východního křídla je "Síň bezobratlovců", ve které návštěvník seznamován je se všemi skupinami živočichů od nejmenších prvoků až k ssavcům. Jsou to krásné skleněné modely kořenonožců a nálevníků, je tu velký počet drobnohledů, v nichž divák vidí originály ve velkém zvětšení, podrobné modely vývoje jiných zvířat, jako hvězdic a pod., modely moskyta, plodícího malarii, v jihovýchodním výstupku jsou nádherné ukázky korálových polypů, je tu krásná madrepora palmovitá, jakou sotva které museum se může pochlubiti atd. U stropu (viz obraz této síně) visí model hlavonožce obrovského (Giant Squid), který byl 22. září 1877 živý vyvržen vlnami na pobřeží Trojického zálivu u Cataliny, New Foundland, a jehož tělo až k počátku ramen je 9 stop 5 palců, kratší ramena 11 a delší 30 stop, objem těla 7 stop a průměr očních otvorů 8 palců. V chodbě k západnímu křídlu jsou dřevěné vyřezávané domovní sloupy a totemy Indiánů kmene Haida, obývajícího Ostrovy královny Charlotty a jižní konec Ostrova prince Waleského a sousední části Alasky a Britské Kolumbie, jakož i ukázky staveb kmene Kwakiutl, bydlícího v okolí Fort Rupert na sev. konci ostrova Vancouveru. **Západní křídlo** je věnováno znázornění života Indiánů z Rovin (Plains Indians, na západ od Missouri a Mississippi), podrobně předvádějíc všechny stránky jejich života (oděv, potravu, zbraně, obřady, tance, dekorativní umění, hry atd.). Na každém oddělení skříně je tabulka se souborným popisem. **Severní křídlo** zaujímají skvělé výsledky Jesupovy Severopacifické výpravy, na kterou Morris Ketchum Jesup věnoval r. 1897 kolem 75,000 doll. Výprava probádala krajiny mezi 50. a 72. sev. rovnoběžkou a mezi řekou Lenou v Sibiři a 100. stupněm záp. délky v Sibiři. Ve sbírce jsou ukázky kultur Eskymáků od Gronska až k Sibiři, Ainů, kmenů na řece Amuru, dále Čukčů, Korjaků, Kamčadalů, Jukagirů, Tunguzů a Jakutů. Mnohé předměty jsou vzácné vědecké ceny.

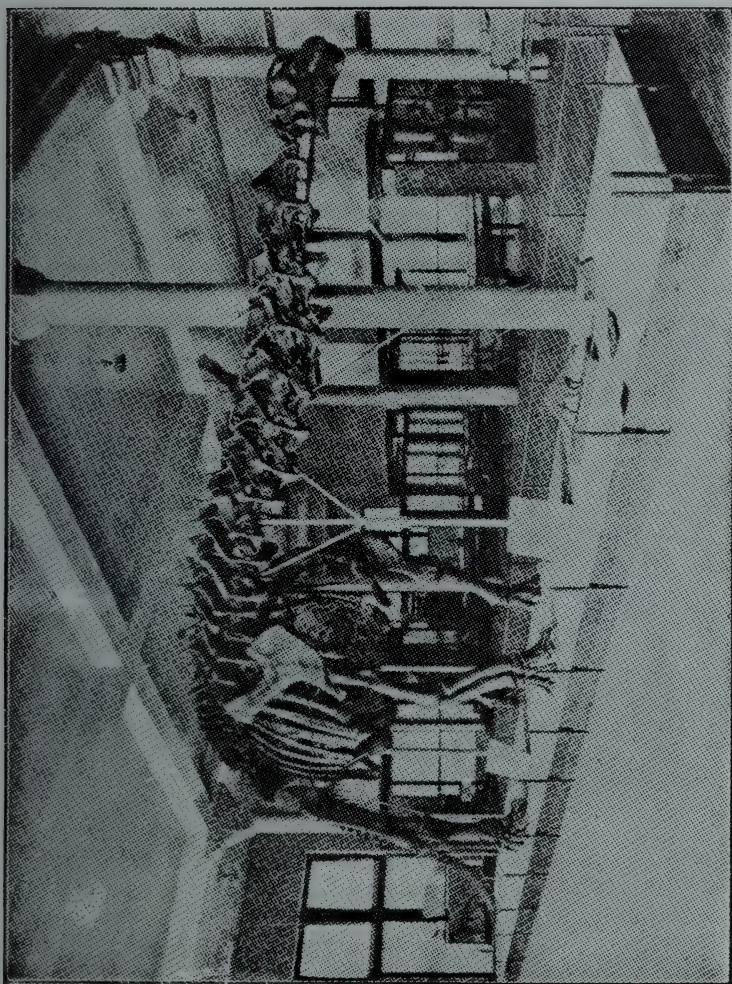
Hlavní (druhé) patro (Main floor) je především věnováno ssavcům. Největší vítají nás hned v ústřední dvoraně proti schodišti. Zde je vycpaný slon "Tip" z Central Parku, kostry obrovských slonů Jumbo (africký slon, přivezen Barnumem r. 1882 z Anglie do Ameriky, 12 stop vysoký) a Samsona, obrovští mroži tichomořští (Pacific Walrus), lachtani medvědí (Fur Seal), poskytující kožešinu, zvanou "sealskin" atd. **Východní křídlo** zaujímají severameričtí ssavci. Zde vynikají hlavně velké skříně s tury americkými čili bisony (buffalo), losy z New Brunswick (jedna z nejkrásnějších skupin v museích celého světa; 22,000 umělých listů bylo tu použito) a virginskými jeleny. Nad síní je otevřený strop, takže vlastně druhé a třetí patro tvoří celek: třetí patro je jenom galerií kolem výřezu. Tak je tomu i v ostatních křídlech. Ve výřezu visí zde model obrovské velryby žlutobřiché, v sousední síni visí kostra velryby biskajské a třetí kostra visí ve křídle severním. Toto **severní křídlo** hostí sbírku ptáků, a sice: hlavní typy ptactva světa, dále

Skácený „Mark Twain''.
(Sekvoja mamutová v Amer. Přírodop. Museu).

ze severoamerických ptáků skupinové ukázky (jinak sbírka severoamerického ptactva je na třetím patře), pak hlavní sbírku hnízd a vajec ptačích. Krásné jsou zvláště skupiny ptáků s napodobeným celým okolím, ve kterém žijí. V nejsevernější chodbě jsou modely ryb a odtud je také vchod na galerii velké přednáškové síně. Vrátíme-li se do ústřední dvorany, dostaneme se síní, ve které jsou ssavci z okolí New Yorku do **západního křídla**. Zde jsou sbírky, illustrující kulturu indiánských kmenů jihozápadní části Spojených Států a Mexika. Jsou to národopisné i starožitnické předměty, a zejména postaveny zde obrovské sochařské památníky Majů, které svou výší nevešly se do síně s ostatními památkami této kultury, jež umístěny ve 4. patře v "Loubat Hall". Majové vykonali velké věci ve stavitelství. Dokladem toho jest ohromné množství rozvalin chrámových a palácových, v pravdě monumentálních, z nichž mnohé byly již za příchodu Španělů opuštěny a v rozvalinách. Majové byli totiž v 9. až 11. století napadeni od bojovnějších Nahuů a ustoupili na jih a jihozápad na poloostrov yukatanský, kde vzdělanost jejich nabyla nového rozkvětu. Nejznamenitější památky, dnes pohřbené v tropickém hustém lese, chová Copan v Hondurasu a Quirigua ve Guatemale. Zde v této síni máme památníky z Quiriguy, jichž otisky provedeny pod řízením Peabodyova musea Harvardské university na místě samém. V nejzápadnější místnosti je také bohatě dekorovaný pokoj, znázorňující použití japonské výzdoby pro potřebu moderního pokoje. Dále jsou tu sbírky, znázorňující kulturu indiánských kmenů Pueblo z Nového Mexika a Arizony. Mnoho předmětů poskytla Hydeova výprava do Pueblo Benito, předhistorických rozvalin v Chaco Caňon v Novém Mexiku (některé petroglyfy nesou jméno sběratele Čecha, účastnivšího se této výpravy, Dr. Aleše Hrdličky, dnes při United States National Museum ve Washingtoně.) Na stěně visí tu velký, umělecky ovšem málo cenný obraz Alberta Bierstadta "Přistání Kolumbovo".

Třetí patro především opět v ústřední síni a ve **východním křídle** pokračuje ve sbírce ssavců (opice, netopýři, hlodavci atd.), ale hlavně zde upoutá nádherná sbírka motýlů severoamerických, jiż nasbíral zvěčnělý rev. E. A. Hoffman (přes 5,000 kusů, zároveň motýli z Mexika, Střední a Jižní Ameriky, Indie, malajských ostrovů, Australie, Japonska, Afriky a Evropy). Jsou mezi nimi četné zvláštnosti prvního řádu, na př. Papilio homerus z Jamaiky, Dynastor napoléon z Rio de Janeiro v Brasilii a j. Dále je zde sbírka hmyzu z New Yorku a okolí (denní i noční motýli, brouci atd.), dále ptáci, hnízda a vejce z okolí New Yorku do 50 mil. V **severním křídle** jsou severoameričtí ptáci, a zde po východní straně jest již dohotovená nová úprava, jaká také na západní straně tohoto křídla bude provedena. Je to nádherná myšlenka výklenků, kde vycpaní ptáci předvedeni jsou jakoby v přírodě: stěny jsou krásně pomalovány přírodním prostředím, ve kterém pták žije, a ostatní jest

Brontosaurus.
(Východní křídlo 4. patra v Přírodop. Museu).

uměle napodobeno. Tak zde máme skalní hnízdo kalifornského kondora, kaktusovou poušť' s ptactvem, Brandtova kormorána, pelikány, atd. Tato nákladná úprava diváka uvede v nadšení. V **západním křídle** jest umístěna archeologie a ethnografie staré Jižní Ameriky (zde je na př. mrtvola, nalezená v předvěkém historickém měděném dole Chuquicamata v Chile r. 1899). Jsou to starožitnosti z Peru, Chile, Bolivie, Ecuadoru, Columbie atd. Nejzápadnější část zaujímá čínská sbírka.

Čtvrté patro obsahuje mnoho velkolepých sbírek. Již na schodišti vítá nás otisk 30 stopového ještěra Mosasaura z křídového útvaru. Ústřední síň čili Morganova síň je vyplněna Bementovou sbírkou nerostů (15,000 kusů), kterou Morgan daroval museu, dále jsou tu nerosty města New Yorku, darované Mineralogickým newyorským klubem. **Severní křídlo** věnováno je palaeontologii, otiskům a zkamenělinám předvěkým. Základem byla slavná fossilní sbírka Jamese Halla (1811—98), zakoupená museem r. 1875. Je zde 8,345 čísel, z čehož tři čtvrtiny připadají prvohorní periodě (asi před 5 až 7 miliony lety). Také je tu sbírka vulkanických nerostů a j. Nádherné je **východní patro**. Zde otvírá se návštěvníkovi obraz předvěkého života ve formě, jež jej nejvíce ohromí. Jsou tu fossilní ssavci, nabytí jednak výpravami tohoto musea, jež počly r. 1891 a probádaly Wyoming, Jižní Dakotu, Montanu, Colorado, Utah, Nebrasku, Nové Mexiko, Kansas, Texas, ale i Patagonii, dále je tu sbírka, již sebral v letech 1870—90 prof. E. D. Cope a daroval r. 1895 museu, pak sbírka z jihoamerických pamp, kterou Ameghino, Larroque a Brachet vystavili na světové výstavě pařížské r. 1881 a kterou r. 1899 daroval ředitelský sbor, konečně různé exempláře získány výměnou z evropských museí. V jihovýchodním rohu je ojedinělá sbírka, vývoj koně, dar Williama C. Whitney. V této síni je také řada obrazů, představujících předvěká zvířata, jak asi vypadala, malby to Charlese R. Knighta, darované Morganem. Nejvelkolepější jest však nejvýchodnější "Dinosaur Hall", vyplněná dary ředitelstva, výsledky výprav musea z let 1897—1904 a Jesupem darovanou Copeovou sbírkou plazů, obojživelníků a ryb předvěkých. Střed této síně zaujímá obrovitá kostra, kterou předvádí i náš obraz. Je to zvíře, jež žilo v jurské periodě druhohorní doby čili asi před 4 miliony lety. Jméno jeho je **Brontosaurus** a bylo to největší zvíře, jaké kdy žilo na zemi. Slon byl proti němu pouhou hračkou. Vystavená zde kostra má délku 66 stop 8 palců a výšku v bocích 15 stop 2 palce. Váha živého zvířete byla asi 40 tun, váha zkamenělé stehenní kosti je 570 liber. Kostra byla nalezena v Medicin Bow, Wyoming. Mimo tohoto obra je zde ještě americký Mastodon, nejúplnější dosud kostra, nalezená r. 1845 na farmě N. Brewstera v údolí u Newburgu, N. Y., a Elephas Columbi, americký mamut, nalezený r. 1904 v Indianě, atd. V **západním křídle** je především sbírka drahokamů, které vystavovala Tiffany Company

Loubat Hall.
(Západní křídlo 4. patra v Přírodop. Museu.)

na světové výstavě pařížské r. 1900 a kterou daroval museu opět Morgan (zvlášť pěkné jsou topasy, safíry, turmalíny a j.), a Morganova sbírka zlatých mincí Spoj. Států, skoro úplný soubor výrobků mincovny ve Filadelfii, dále sbírka malachitů, azuritů a jiných nerostů, jiiž darovala Copper Queen Consolidated Mining Co. z dolů v Bisbee, Arizona, a j. Hlavní částí západního křídla jest však **Loubatova síň**, jejíž pohled podává naše fotografie. Jméno dostala odtud, že většina předmětů byla darována museu vévodou z Loubatu. Je to sbírka mexických a středoamerických starožitností z doby předkolumbovské, podávající obraz šesti kultur: majské, nahuanskoaztecké, mixteko-zapotecké, taraskanské, totonacké a jihostředoamerické. V předu fotografie vidíme na levé straně monolithické památky z Quirigua ve Guatemale, na pravo ze zřícenin Copanu v Hondurasu.

Páté patro hostí ještě velkou sbírku ulit, složenou ze sbírek: Jay-Wolfe (1873), Haines (1895), Crooke (1893) a D. Jackson Steward (1890). Zde je také knihovna (přes 50,000 svazků), laboratoře a kanceláře. Tím jsme s museem hotovi v tom stavu, v jakém se nalezalo v prosinci 1907. Po dostavění severozápadního křídla nabude ovšem výklad sbírek různých změn a dalších obohacení.

Od musea dostaneme se přes Columbus Avenue (tak se od 59. ulice jmenuje Devátá Ave.) na Sherman Square (na křižovatce Amsterdam Avenue, jak se zve opět od 59. ulice Desátá Avenue, a 73. ulice), kde je umělecky bezcenná socha italského skladatele **Guiseppe Verdi**, nesmrtelného původce "Otella", kterou postavili zde r. 1906 Italové, a odtud zajdeme k Hudsonu, jejž vroubí krásný **Riverside Park**, táhnoucí se od 72. až k 129. ulici. Park skytá nádherné pohledy na veletok; na východě podél "Riverside Drive" vroubí jej domy boháčů newyorských a drahé hotely. Sir Henry Irving, slavný herec anglický, nazval tato místa "nejskvělejší residenční avenuí světa". Mezi 73. a 74. ulicí je na příklad obydlí předsedy ocelářského trustu Charlese M. Schwaba, který zaplatil za pozemek 860.000 doll. a vystavěl si tu residenci, jež se odhaduje na 2 miliony dollarů. Na 89. ulici je obydlí Isaaca L. Rice (na již. str.) a paní Alfred Corning Clarkové, nyní choti biskupa Pottera (na sev. straně), atd. Na této 89. ulici je

Soldiers' and Sailors' Monument, pomník padlých vojínů a námořníků, to jest newyorských občanů, kteří prolili svou krev v občanské válce. Je to stavba z bílého mramoru ve formě starořeckého chrámku s peristylem 12 korinthských sloupů, 35 stop vys., věnovaná městem r. 1902; stála 250,000 doll. Nákresy kreslili C. W. Stoughton, A. A. Stoughton a Paul E. Duboy. Uvnitř je pěkná ozvěna. Naproti tomuto pomníku je kopie Houdonovy **sochy Washingtona**, dar školních dětí newyorských. Jean Antoine Houdon (1740—1828), slavný sochař francouzský, tvůrce poprsí Voltai-

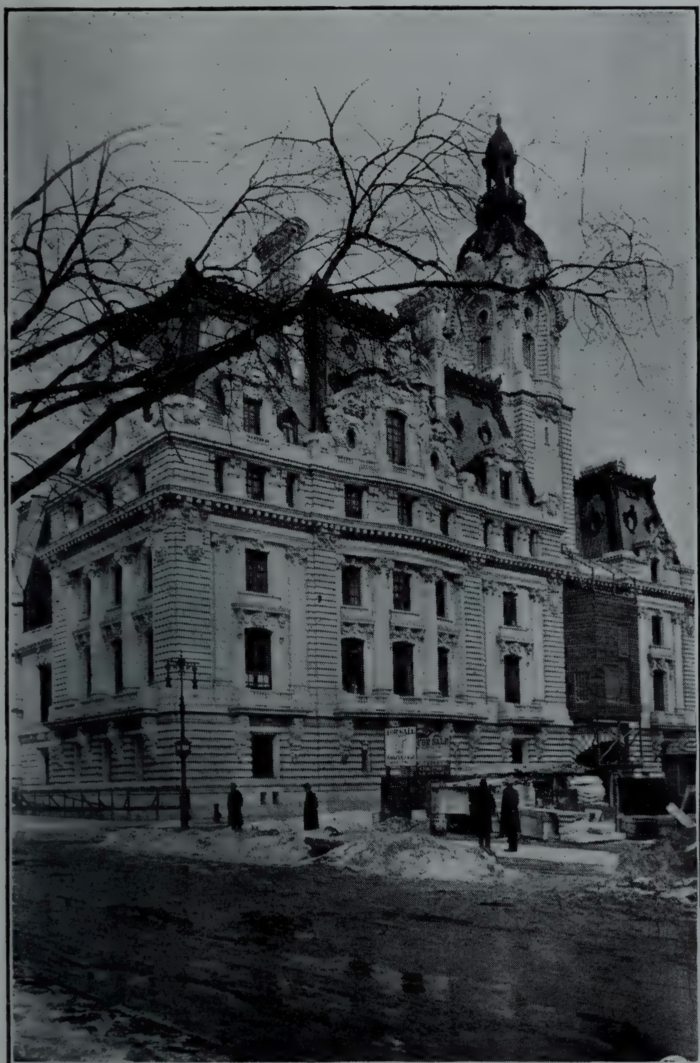

Pomník padlých vojínů a námořníků v Riverside Parku.

reova v pařížské činohře, byl pozván r. 1778 do Spoj. Států a vytvořil zde poprsí Washingtonovo (originál je v Richmondu v Kapitolu státu Virginia), které je prý nejvěrnější podobou "Otce vlasti". V čís. 312 za 104. ulicí bydlil zesnulý slavný herec Richard Mansfield. Na 106. ulici a Riverside Drive je **socha Fr. Sigela**, (nar. v Badensku 1824, do Spoj. Států přišel 1852, za občanské války stal se generálmajorem, zemř. 21. srpna 1902 v New Yorku); byla odhalena 19. října 1907. Nedaleko odtud bude na břehu řeky vystavěn **památník Roberta Fultona**, zbudovatele prvního parníku v r. 1807. Tento památník bude zároveň míti praktický účel. Na Hudsonu proti Riverside Parku kotvívají válečné lodi jak Spoj. Států, tak cizí válečné lodi, dlící zde návštěvou. Fultonův památník bude postaven na kamenné výspě, která bude zároveň kotvištěm těmto hostům a odkud bude lze konati přehlídky válečného lod'stva, slavnostní uvítání a pod. Tím opouštíme západní část města, jež v těchto místech je obývána zámožným obyvatelstvem newyorským (totéž platí ovšem ještě i o východní straně mezi Central Parkem a Park Avenue), a přejdeme na východ, kde vroubí Central Park

Pátá Avenue. Tato zvláště od 59. ulice vzhůru má uvedený již název "Třída milionářů". Na 60. ulici je tu "Metropolitan Club" na místě, kde stávalo kdysi obydlí vévodkyně z Marlborough. Budova je z bílého mramoru, dvorany z numidského mramoru, a stála s pozemkem $1,500,000 (klubu se říká také "Klub milionářů"). Na 65. ulici je dvojitý dům pí. William Astorové a Col. Johna Jacoba Astora; na 66. ulici dům H. O. Havemeyera (v obrazárně 9 důležitých děl Rembrandtových); v domě čís. 852 bydlí Col. Oliver H. Payne, v čís. 855 Perry Belmont, v čís. 856 H. O. Armour. Na sev. rohu 67. ulice je dům George Goulda. Dvojitý dům č. 858 náleží Issacu Sternovi, č. 864 patří Ch. A. Yerkesovi (dům stál 3 miliony a je v něm 2 milionová sbírka obrazů a uměleckých pokladů, největší soukromá umělecká galerie v Americe; 3 díla Rembrandtova a řada prací jiných hollandských mistrů, jako Ostade, Terburg, Dou, Metsu, Steen, Hals a j.; Yerkes zbohatl městskými drahami zde i v cizině); na sev. rohu 68. ulice v čís. 871 je obydlí Williama C. Whitney (vnitřek úplně v italské renesanci jako nějaký benátský neb florentinský palác za dnů Leonarda da Vinci neb Michelangela; v obrazárně obraz od Van Dycka; plesová síň je ve slohu Ludvíka XIV. a stěny pokryty jsou panely ze zámku Phoebuse d' Alberta u Bordeaux). Na 70. ulici stojí posud (budova jest však již prodána a bude kupci odevzdána, jakmile se knihovna přestěhuje do Nové veřejné knihovny na 42. ulici)

Lenox Library (otevřena denně od 9 do 6 hod.). James Lenox (1800—1880), zdědiv 3 miliony, zasvětil svůj život sbírání vzácných knih, rukopisů a obrazů. R. 1870 daroval městu celou knihovnu i s budovou, což představovalo dar 2 milionů. Sbírka 4,300 biblí překonává i Britské museum, a sbírka děl o Americe a sbírka vydání

Dům W. A. Clarka
na Páté Avenue a 77. ulici.

Shakespearea a děl o něm nemají rovných v celé Americe. K tomu přikoupena pak za 80,000 doll. historická knihovna George Bancrofta, dále přibyly darem sbírky hudebnin a knih o hudbě od Astora a Jos. W. Drexela (7,800 svazků a 1,500 brušur). Ze sbírky biblí nejvzácnější jsou Mazarinova bible, tištěná Gutenbergem a Fustem kolem 1455, snad prvá kniha, tištěná pohyblivými literami, pak Tyndaleův Pentateuch 1530 a Nový zákon 1536, Coverdaleova bible 1535, Biblia Pauperum 1430; dále je tu první foliové vydání Shakespearea ve dvou výtiscích z r. 1623 a výtisky 2, 3. a 4. foliového vydání (1632, 1663—64, 1685), první vydání Miltonova "Ztraceného ráje", originál rukopisu Washingtonovy rozlučné adresy, vzácné mapy z doby objevení Ameriky. Ve sbírce rukopisů a tisků v polopatře je mezi jiným Emmettova sbírka rukopisů (10,000 kusů), důležitá pro americkou historii 1750—1800, pak cenná sbírka Samuela P. Avery (18,000 francouzských a jiných moderních leptů a litografií, dar. 1900), Charlese Stewarta Smitha sbírka japonských barevných tisků, sbírka amerických dřevorytů od Scribner's Sons a Century Co. a jiné. Také je zde obrazárna, jejíž větší část darovala pí. Robert L. Stuart (zemř. 1892; 240 moderních obrazů, mezi nimi i Brožík, pak Munkácsy, Corot a j.)

Proti knihovně ve zdi Central Parku je **památník R. M. Hunta** (1828—95, architekt, od něho jsou nákresy pro Lenox Library, Presbyteriánskou nemocnici, "Tribune", podstavec Sochy Svobody atd). od D. C. Frencha, z r. 1898.

Na jižním rohu 74. ulice je obrovský Pickhardt House, mající bizarní historii. William Pickhardt, který si vydělal miliony v obchodě s lučebninami, byl výstřední člověk. Chtěje překonati Stewartův palác na 34. ulici, počal stavěti tuto budovu 1875. Kámen na zdi přivezen z Německa z lomů blíže rodiště Pickhardtova. Když byly základy za 100,000 doll. hotovy, změnil P. plán a stavba uvázla na rok. Po dokončení prvního patra zase P. změnil plán, zase delší přestávka. Po dokončení tří pater P. znovu změnil plán, což rozzlobilo architekta tak, že od stavby odešel. Stržena 2 patra a povolán nový architekt. Tento byl Němec a na prázdninách ve své vlasti zemřel. Třetí architekt konečně r. 1899 dokončil stavění a bourání budovy, jež stála 1 milion, když se octla pod střechou. Pickhardt pak prohlásil, že to není to, co chtěl, a že tam nebude bydliti. Budova stála pak 6 let prázdná a konečně prodána dražbou za 472,500 doll. Pickhardt pak za několik měsíců zemřel.

Zlatá báň na 76. ulice je židovská modlitebna Temple Beth-El (onyxové sloupy a oblouky, i s pozemkem stála 750,000 doll.). Na 77. ulici je **obydlí senatora W. A. Clarka**, nejnákladnější soukromý dům celé Ameriky. (Viz obraz; půldruhého roku trvaly základy, na mnoha místech byla třeba kesonů skrze 16 stop vody, až dostiženo skalnaté dno 30 stop pod chodníkem; Clark zbohatl doly v Montaně).

Normal College.
(Park Avenue mezi 68. a 69. ulicí).

Blok mezi 78. a 79. ulicí a Pátou a Madison Avenue je ukázkou stoupání ceny pozemků. Byla to kdysi část farmy Roberta Lenoxe. Od dědiců koupil celý blok r. 1879 proti radě svých přátel kapitán H. H. Cook za 500,000 doll. Dnes jenom půda tohoto bloku má hodnotu 10 milionů dollarů a domy na něm dalších 10 milionů! Mezi 79. a 80. ulicí je dům Daniela G. Reida, jenž si pomohl z plechu, a na 87. ulici Henryho Phippse z Pittsburgu. Na 90. ulici je milionová residence s velkou zahradou, jejímž majitelem je milionář Andrew Carnegie. Zde končí prozatím dnes "Třída milionářů".

Na rohu 72. ulice a Madison Avenue je **Tiffany House** od McKima, Meada a Stanforda Whitea, jedna z nejmalebnějších residencí amerických. Spodek je z kamene, vyšší patra ze světlých cihel. Celek dělá dojem starého hollandského zámku. V podstřeší je vzácná sbírka uměleckých předmětů. Budova stavěna pro Charlese Lewise Tiffany (1812—1902), který se nar. v Killingly, Conn. a r. 1837 otevřel s J. B. Youngem papírnictví a obchod s přepychovým zbožím, z něhož dnes vzešla světová firma zlatnická Tiffany a spol., jež má na Páté Avenue a 37. ulici nádhernou novou **Tiffany Building** a pobočky v Londýně a v Paříži. Na Čtvrté Avenue, jež od 34. ulice se jmenuje **Park Avenue** a od 57. ulice je z nejkrásnějších tříd New Yorku (otvory tunelu dráhy New York Central jsou vkusně zakryty zahrádkami), je mezi 66. a 67. ulicí zbrojnice "fashionable" pluku newyorského, **Armoury of the Seventh Regiment**, a mezi 68. a 69. ulicí je

Normal College v gotickém slohu s vysokou věží. Je to ústav pro vzdělání učitelek, který i se cvičnou obecnou školou pro děti (Training Department čili Public School No. O) má kol 2,900 žákyň. Budova stála půl milionu. Naproti je Union Theological Seminary (nesektářský ústav) a u 70. ulice Presbyteriánská nemocnice. Na jihových rohu 72. ul. je "Freundschaft Club" pěkného zevnějšku, u 77. ulice Německá nemocnice. Na 94. ulici je Zbrojnice 8. pluku.— Sejdeme-li znovu na 59. ulici a jdeme po ní k východu, přijdeme kolem velkého departmentního závodu Bloomingdale's k staveništi

Mostu přes Blackwell's Island. Plány k tomuto mostu byly schváleny Ministerstvím války 23. února 1901 a s prvními pracemi na pilířích počlo se 19. července 1901. Je to most budovaný dle tak zvané "krakorcové soustavy", "Cantilever system". Na našem obraze je dobře viděti postup práce, jak na převislých koncích železných trámů pokračuje vložená konstrukce. Tak stavěn byl v Anglii slavný Forth Bridge a první toho druhu most ve Spoj. Státech byl Niagarský. Náklad odhaduje se na 18 milionů dollarů. Celková délka bude 7,636 stop (půldruhé míle), šířka 86 stop, výška nad hladinou přílivové vody 135 stop. Na Manhattanu končiti bude na Druhé Avenue a 59. ulici, v Long Island City v Jane a Academy Streets. Most tento má značný význam i pro českou

Most přes Blackwell's Island.

čtvrt tím, že po jeho dokončení stoupnou v Long Island City ceny pozemků, sblížených s Manhattanem. A právě v těchto místech, zejména však v Astorii, ležící proti východním 80. a 90. ulicím manhattanským, občané z české čtvrti jsou majiteli četných pozemků a domů (o tom viz při Long Island City),

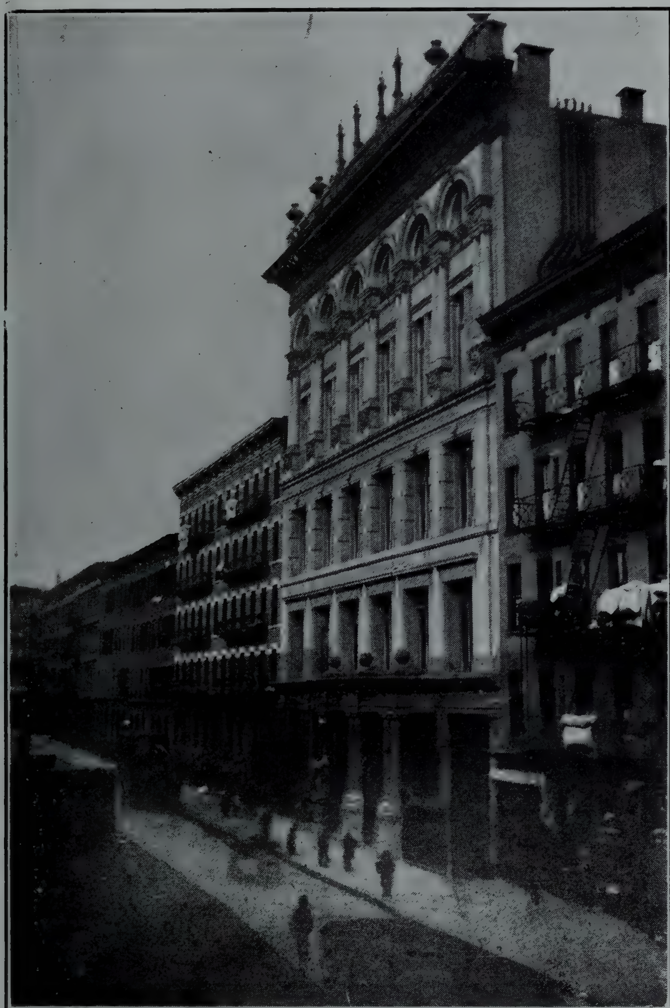
Z ostrovů v East River spadá do této kapitoly především **Blackwell's Island**, dlouhý úzký ostrov rozlohy 120 akrů, na němž je káznice, ústav pro choromyslné ženy, trestní pracovna, ústav pro slepé, chudobinec, chorobinec a Metropolitní nemocnice. V newyorské hantýrce "býti poslán na ostrov" znamená býti odsouzen do káznice na Blackwell's Islandě. Přívoz na ostrov je z vých. 70. 52. a 26. ul. K návštěvě ústavů třeba svolení komisaře pro veřejnou dobročinnost. Severněji, proti 101. až 114. ulici, je **Ward's Island**, rozlohy 200 akrů. Zde je nemocnice (State Emigrant Hospital), státní ústav pro choromyslné (Lunatic Asylum), ústav pro opilce, dětská útulna a vojenský útulek. Přívoz na tento ostrov je ze 116. vých. ulice. Mezi tímto ostrovem a Astorií je proslulá Pekelná brána, **Hell Gate**, prudká zátočka East Riveru, kde voda žene se s velkou rychlostí. Pod vodou bývalo kdysi mnoho nebezpečných skalisek, takže místo bylo postrachem plavců. Skaliny ty byly rozmeteny nitroglycerinovými výbuchy v r. 1876 a 10. října 1885. Práce, jež stály několik milionů, řídil vojenský inženýr, brigádní generál John Newton. O mostu přes Hell Gate viz v kapitole o Long Island City.

D). Česká čtvrt.

Jádrem české čtvrti newyorské je 71., 72. a 73. ulice mezi Druhou Avenue a Avenue A. Důkazem toho jest, že tři hlavní spolkové budovy, soustředící v sobě český společenský život, jsou v tomto jádru: Národní Budova v 73. ulici mezi Druhou a První Avenue, budova Dělnicko-Amerického Sokola v 72. ulici u Avenue A, budova Tělocvičné Jednoty Sokol v 71. ulici mezi První Avenue a Avenue A. Od tohoto jádra vybíhají především výběžky na západ k Třetí Avenue, na sever až do 86. ulice a výše, na jih do 59. ulice a níže,— dále máme zbytky dřívějších hromadných usedlišť kol 8. ulice, kolem 38. ulice a porůznu jinde po Manhattanu; o Češích v jiných částech Velkého New Yorku a okolí bude ještě zmínka na příslušných místech.

Příchozí — přistěhovalec a turista — snadno zapomene v jádru české čtvrti, že jest v Americe. Nebýti současně anglických nápisů na obchodech, vyvolával by český hovor, který kolkolem všude zní, a české firmy a nápisy v příchozím dojem zcela českého města.

Jak jsme seznali již v prvé dějinné stati, je spolkový život české čtvrti neobyčejně rozvětven. Je tu velká řada spolků podpůrných, slušný počet divadelních a pěveckých odborů, sokolské spolky, spol-

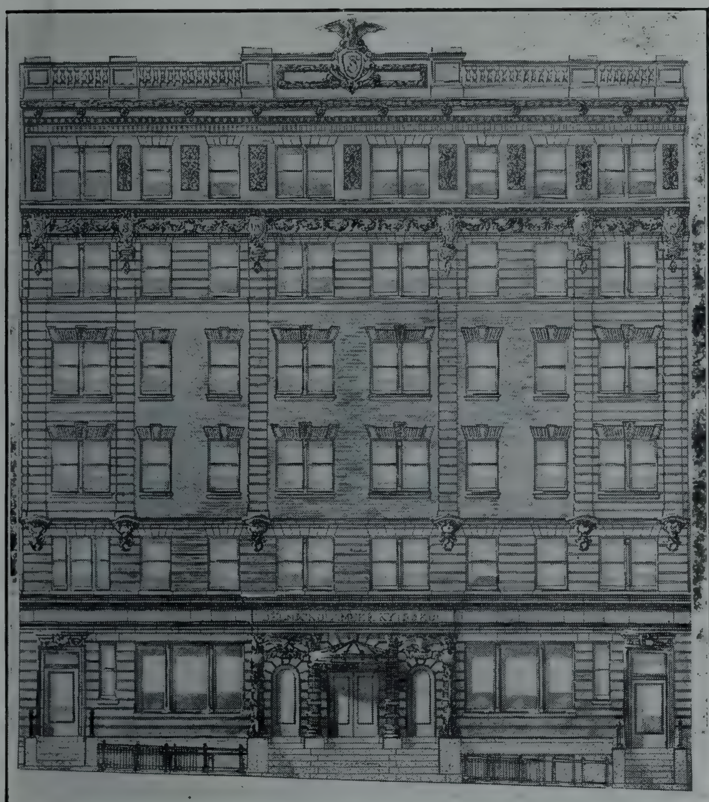
Dle fotografie ze závodu Záklasník a Veselý.

Národní Budova.

Sokolovna Tělocvičné Jednoty Sokol.

Dle fotografie ze závodu Záklasník a Veselý.

Dělnicko-Americký Sokol.

ky veslařů a jiných přátel sportu, spolky vzdělávací a osvětové, odborové atd. Středisky tohoto života jsou hlavně uvedené tři budovy. Probravše již jejich dějiny stručně v prvé části, můžeme se obmeziti zde pouze na popis těchto budov.

Národní Budova (č. 321—325 vých. 73. ul.) má mimo rozsáhlou výčepní místnosti a vkusně zařízenou restauraci a hotelové místnosti velký počet spolkových místností, ve kterých koná schůze na 90 českých spolků. Je zde také velký divadelní sál, ve kterém hrají v zimním období každé neděle odpoledne spolky Záboj, Národní Jednota, Dělnicko-Americký Sokol (tento ovšem po dostavení vlastní budovy přenese svá divadla a tělocvičnu do nových místností), Hlahol-Dalibor. Svob. škola, zde také pořádají se přednášky, koncerty, plesy a jiné zábavy. V prvém poschodí tři místnosti do ulice zaujímají tři třídy České svobodomyslné školy, ve které se vyučuje denně od 4 do 6 (po anglické škole, jež končí ve 3 hod.), v sobotu (v tento den se v anglických školách nevyučuje) od 8 do 10 a od 1 do 5 a v neděli od 9 do 11. hod. Žactva bývá kolem 800. Pro tuto školu má se v budoucnosti opatřiti samostatná budova, v níž bude umístěna i opatrovna.

Budova Tělocvičné Jednoty Sokol (č. 420—424 vých. 71. ul.) má vedle velké dvorany, jež slouží jak k účelům tělocvičným, tak za divadelní, přednáškový a koncertní sál (zde hraje se rovněž v zimním období každého nedělního odpoledne, hrají tu Tělocvičná Jednota Sokol, Pěv. Dram. Sbor sv. Cecilie, slovenské a jiné spolky), také velkou řadu pohodlných restauračních a spolkových místností. Ve dvoraně této Sokolovny přednášel v srpnu 1907 profesor české university T. G. Masaryk.

Budova Dělnicko-Amerického Sokola (č. 521—525 vých. 72. ul.) bude ve spodní části spolkovou budovou, nad kterou budou dva činžovní domy o 4 patrech pro 32 nájemníků. Vedle výčepu a restaurace bude tu velký sál pro účely tělocvičné spolu s jevištěm a velká řada spolkových a společenských místností. Budova, jež je ohnivzdorně stavěna ze železa a betonu, bude dohotovena na jaře 1908.

Vedle spolků, jež se scházejí v těchto budovách, jest v české čtvrti ještě řada jiných spolků, jež mají spolkové své místnosti v rozmanitých hostinských síních; katolické spolky na př. scházejí se hlavně v čís. 408 vých. 64. ul. "Slovanské sdružení" má svou vlastní budovu v čís. 240 vých. 72. ul. O vlastní loděnici Veslařského klubu viz popis Bronxu.

Důležitým kulturním ústavem v obvodu české čtvrti je "**Česká knihovna**", jejíž obraz je na str. 51. Tímto jménem zvykla česká čtvrt nazývati tak zvanou "Webster Branch" Veřejných knihoven newyorských v čís. 1465 Avenue A (mezi 77. a 78. ulicí), protože třetí její patro (dle evropského počítání druhé) zaujímá České oddělení. Knihovnou touto může se dnes již český New York pochlubiti každému anglicky mluvícímu spoluobčanovi. **Jeť jednak již**

Vypravování pohádek ve Veřejné knihovně v české čtvrti.

slušně rozsáhlá a podává velmi pěkný obraz české literatury, jednak jest skutečně hojně používána. V tom spočívá zároveň záruka jejího dalšího rozvoje. Veřejné knihovny newyorské mají totiž vlastní svou regulaci rozkvětu: čím více se čte, tím více na ni ústřední správa věnuje a tím více rozmnožuje se zásoba knih. Knihovní budova vystavěna byla z Carnegieova fondu a je co nejmoderněji zařízena. V podzemí jsou místnosti klubovní; zde koná každou druhou sobotu své schůze "Klub přátel české literatury", ustavený dne 23. listopadu 1907 za účelem šíření lásky k české četbě a hlubšího proniknutí v českou literaturu; zásluha o myšlenku založení tohoto klubu náleží paní Mokrejšové. V prvním patře je anglické oddělení pro dospělé, ve druhém je oddělení pro děti. Zde mimo knih pro mládež je i malé museum rozmanitých věcí, jež mohou děti zajímati. Jak pečuje se všestranně o mládež v anglických veřejných knihovnách, ukazuje naše vyobrazení, jež zachytilo hlouček dětí, naslouchajících vypravování české pohádky v anglickém jazyce. V pozadí je viděti sbírky motýlů a jiné předměty miniaturního musea. Druhý náš obrázek uvádí nás již do vlastní České knihovny na dalším patře. Je to jihozápadní kout velké síně, kde jsou umístěny stojany s denními listy, týdenníky a měsíčníky jak ze staré vlasti, tak česko-americkými. U stolu sedí kustos české čítárny, zasloužilý národní pracovník pan Ant. Jurka (nar. 1840 v Kralovicích, vystudoval polytechniku v Praze a do New Yorku přibyl 3. ledna 1866). K oknu sahají příhrady knižní, nejblíže k oknu je literatura slovníková a encyklopedická, druhé a třetí oddělení od okna je česká literatura vědecká (filosofie, kulturní historie atd.), pak jsou básně a pak prosa. Z výzdoby knihovny fotografie zachytila Hervertův lept Svatopluka Čecha, dále jsou tu reprodukce Švabinského leptů a litografií Smetany, Dvořáka, Nerudy a j. Když česká knihovna byla otvírána ve středu 24. října 1906, počlo se s 1,500 svazky české literatury. Nákupní seznamy vypracoval autor této knihy. Celkem bylo tehdy v budově 19,571 svazků. Celkový náklad na stavbu a zařízení bez pozemku, jejž darovalo město, činil kolem 65.000 doll. Při zahajovací slavnosti podána byla adresa díků Českého výboru, který za předsednictví právníka pana Tom. Čapka sebral několik set dollarů od českých spolků a jednotlivců a zakoupil za ně do základu knihovny několik set svazků českých knih, panu Edwinu White Gaillardovi, tehdejšímu správci knihovny, jenž vřele se ujímal mladé české knihovny. (Adresu umělecky provedl pan Rudolf Růžička). Po panu Gaillardovi převzala pak správu pobočky Miss Zaidée Griffinova, dnešní správkyně, jež s nevšední láskou pečuje o její rozkvět. O zdárném úspěchu knihovny svědčí nejlépe několik číslic: v únoru 1907 bylo vypůjčeno z české knihovny 2150 knih a od té doby denní počet výpůjček pohybuje se mezi 70 až 150 — zajisté pěkný to oběh.

Většina českého obyvatelstva newyorského hlásí se k zásadám

Vnitřek "České knihovny."

svobodomyslným čili k Volné myšlence; ostatní hlásí se ke katolictví neb protestantství. Katolíci čeští mají v čís. 323 vých. 61. ul. kostel P. Marie, vysvěcený 7. srpna 1887; správu osady vedou Redemptoristé od září 1886. Při osadě je ve 62. ulici česko-katolická škola, v níž vyučují jeptišky řádu Notre Dame; osada vydává také svůj "Měsíční věstník". Katolických spolků českých je 12 vedle několika ryze náboženských sdružení. Protestanti čeští mají na 74. ulici Česko-Bratrský chrám, postavený r. 1888. Správu osady, jež má přes 300 členů, vede od r. 1883 Dr. theol. Vinc. Písek. Při kostele je nedělní škola a 5 spolků.

Česká čtvrt má dva denní listy, o nichž jsme se zmínili v dějinách. Po stránce hmotné v posledních letech dostalo se hojně domů v české čtvrti do českých rukou.

E). Zbytek Manhattanu.

(Od 110. ulice na sever).

U severozápadního zípu Central Parku počíná na 110. ulici a táhne se až ke 123. ulici dlouhý úzký **Morningside Park**, v některých částech velmi malebný a s výšin poskytující pěkné výhledy na Central Park, Washington Heights a Harlem River. Zde na 110. záp. ulici je také proslulá **křivka zvýšené dráhy**, která vznáší se tu do krkolomné výše, jež nadchla slavného tvůrce suezského průplavu Lessepse k výroku, že jest to jeden z nejsmělejších inženýrských činů. Křivka svádí zvýšenou dráhu z Columbus Avenue po 110. ulici na Osmou Avenue. Na stanici zdvihají obecenstvo zdviže. U 112. ulice je rozestavená **episkopální kathedrála** "St. John the Divine" (nákresy vypracovali Heins a Lafarge), která od položení základního kamene r. 1892 jen zvolna pokračuje. Pozemek stál 850,000 doll. V dohotovené části je zvláštností Tiffanyova kaple z mosaikového skla, jejíž oltář je složen ze 150,000 kousků skla. Má to býti největší chrám newyorský: délka bude 520 stop, šířka průčelí, na západ obráceného, 172 stop, šířka lodí 290 stop. Dle myšlenky biskupa Pottera má chor vroubiti 7 kaplí, kde by se sloužily nedělní mše v 7 jazycích. Celkem má chrám státi 6 milionů a má býti úplně dostaven asi ve 40 neb 50 letech. Chor má zdobiti osm pilířů, obrovitých monolithů z hlazené žuly z Maine, o výšce 54 stop 6 palců a průměru 6 stop; tyto pilíře budou překonávány pouze 60 stopovými sloupy petrohradské kathedrály sv. Izáka a mají státi 200,000 doll. Naproti na 113. ulici je Sv. Lukášská nemocnice z bílého mramoru a bílých cihel. Na severozápad odtud je na Morningside Heights

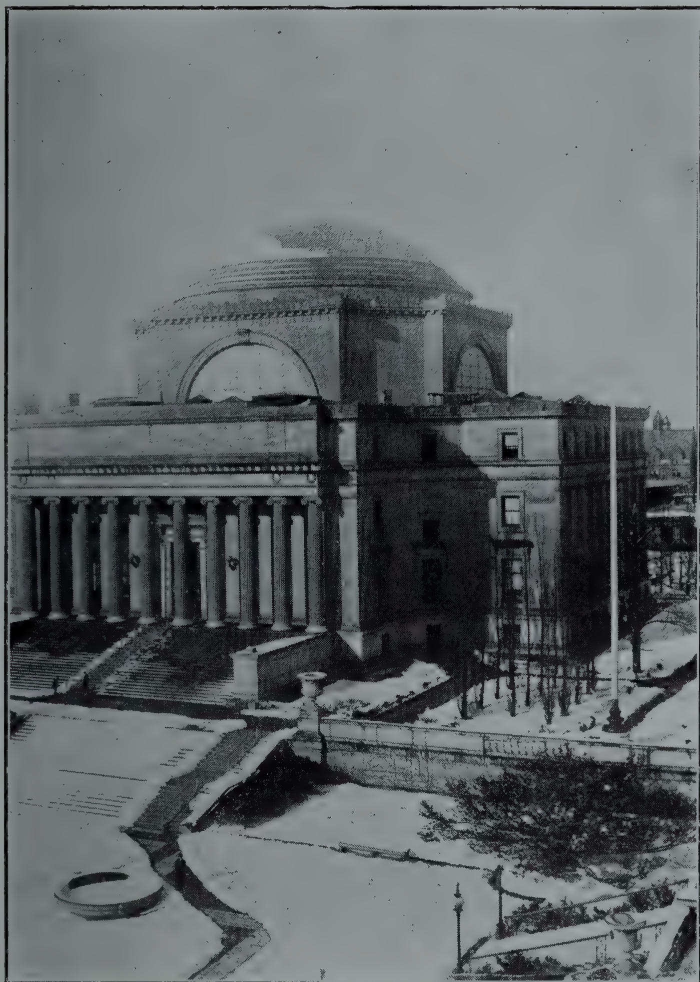
Columbia University, náležející k nejpřednějším universitám americkým. R. 1906 měla 483 profesorů a 4,643 studentů. Po

Křivka zvýšené dráhy na záp. 110. ulici.

zemek universitní měří na 35 akrů, sahaje od 116. do 120. ulice mezi Broadway a Amsterdam Avenue. Jak uvedeno v dějinách, vznikla universita tato jako "King's College" r. 1754 a r. 1784 dostala nové jméno "Columbia College". Od r. 1890 skládá se z vlastní Kolumbijské koleje pro kursy bez hodnosti akademické a šesti fakult: pro právo, lékařství, použité vědy, politické vědy, filosofii a abstraktní vědy. Nejkrásnější z universitních budov je knihovna "**Low Memorial Library**", kterou dle nákresů Chas. F. McKima dal postaviti Seth Low, president university od 1890 do 1901, na paměť svého otce Abiela Abbotta Lowa, obchodníka newyorského. Je to stavba řeckého slohu se sploštělou kupolí, k níž vede několik širokých schodišť do výše 10 stop nad uilcí. Socha "Alma Mater" (Vznešená máti Universita) na schodech je od Dan C. Frenche (1903). Vnitřek je krásně upraven a je v něm (r. 1906) složeno 380.000 svazků; je přístupna ve dne i večer. Stavba stála 1,500,000 doll. a bude tvořiti střed čtverce, z něhož dosud je postaveno 15 budov: Schermerhorn Hall (přírodní vědy), Havemeyer Hall (tělocvična a plovárna) jsou v práci. Celkové nadání univermie), Engineering Building a Earl Hall (pro studenty) jsou hotovy, Kaple, Spací budova, Budova pro školu žurnalistiky a University Hall (tělocvična a plovárna) jsou v práci. Celkokvé nadání university je (r. 1906) 24,267,608 doll. a hodnota budov a sbírek 18 milionů doll. Školné je 150—250 doll. ročně, knihy na 30 doll. S universitou jsou spojeny ještě Barnard College (proti universitě na druhé straně Broadway) pro studium žen bez akademického stupně, Teachers College na 120. ulici (na 3,000 stud.) a lékárnické učeliště. Lékařská fakulta Kolumbijské university je na záp. 59. ul. mezi 9. a 10. Ave; loděnice Kolumbijská je na úpatí 115. záp. ul. na Hudsonu, athletické pole je ve Williamsbridge. Zajdeme-li odtud na Claremont Heights, jak se nazývá okolí severního konce Riverside Drive podle Claremontu, starého rodinného domu, proměněného dnes v Claremont Inn Restaurant, staneme před

Grantovou hrobkou, **Grant's Tomb**. Ulysses Simpson Grant nar. se 27. dubna 1822 v Point Pleasant, O. a zemřel v Mount McGregor u Saratogy, N. Y. dne 23. července 1885. Proslavil se v občanské válce celou řadou velkých činů (zejm. donutil 4. července 1863 k bezpodmínečnému vzdání se konfederační "Gibraltar" na Mississippi, Vicksburg, kde Severu propadlo 37,000 zajatců, 150 děl a spousta vojenských potřeb všeho druhu, dále porážkou gen. Bragga v Lookout Mountain 23. listopadu 1863 atd), takže r. 1866 specielně pro něho stvořena důstojnost "generála". R. 1868 zvolen za presidenta a sloužil po dvě období do r. 1877. Velké mausoleum na Riverside Drive počato 27. dubna 1891 a dokončeno 27. dubna 1897. Je z bílé žuly, nákres je od J. H. Duncana a stálo 600,000 doll. Spodní patro je v dorském slohu, 90 čtver. stop, kupole je nesena ionskými sloupy, dosahujíc výše 160 stop nad základnou a skoro 300

Knihovna Kolumbijské university.

stop nad hladinou Hudsonu. S galerie (130 stop nad zákl.) je krásná vyhlídka. Zevnějšek svými rozměry poněkud seslabuje dojem, za to vnitřek působí stejně úchvatně jako hrob Napoleonův v Hotelu des Invalides v Paříži, který zde věrně napodoben: ve středu mausolea je kulatá obruba, u níž hledíme dolů do otevřené krypty se sarkofagy z červeného porfyru, chovajícími pozůstatky velkého státníka a jeho choti. Dvě postranní kobky vyplněny jsou památkami na občanskou válku, zejména prapory pluků, bojovavších ve válce. Nad sloupořadím zevně postavy Míru a Války stojí u panelu s nápisem: "Let us have peace" (Mějmež mír), závěrečná slova z dopisu gen. Granta z 29. května 1868, jímž přijímal presidentskou nominaci. Na severní straně je jinan dvoulaloký (Salisburia adiantifolia, Gingko tree), zasazený zde mimořádným vyslancem čínským Jang-hu v zastoupení čínského státníka Li Hung Čanga. S tímto vešel gen. Grant v přátelství v Číně na své cestě kolem světa, a čínský státník (pojem přátelství je u Číňanů velmi vysoký) po smrti generálově každého roku posílal věnce na hrob Grantův. Když navštívil Spoj. Státy osobně r. 1896, složil zde věnec ze svlačce, vavřínu a orchideí, a příštího roku poslal onen strom (bronzová tabulka s datem "Kvang-hsu, 23. roku, 4. měsíce, květen 1897" má anglický a čínský nápis). Vedle postaven ještě čínský korkovník (Phellodendron amurense).

Zvláštní náhodou zrovna proti hrobce na srázu nad Hudsonem jest ještě jeden náhrobek. Je to malý pomníček pro 5 leté dítě "an amiable child, St. Claire Pollock", zemř. 15. července 1797. Zde (tehdy se říkalo místu "Strawberry Hill") bývalo sídlo newyorského obchodníka George Pollocka, který po nezdaru v obchodě musil usedlost prodati a odejíti do Anglie. 18. ledna 1800 psal nové majitelce, paní Gulian C. Verplanckové, tklivý dopis, v němž prosil ji o zachování hrobu. A hrob přetrval století, nikým nedotčen.

Jdeme-li dále podél Hudsonu, přijdeme k **Manhattanskému viaduktu.** Podzemní dráha k vůli snížení půdy na tomto místě vychází z podzemí a jede po vysokém viaduktu, jehož ocelová konstrukce je velkolepým inženýrským dílem. Vedle něho je druhý viadukt, spojující Riverside Drive s Harlem Speedway (Riverside Drive bude v budoucnosti prodloužena až k Boulevard Lafayette). Mezi 138. a 140. ulicí a Amsterdam Avenue a St. Nicholas Avenue rozkládá se imposantní skupina budov, **College of the City of New York** (zal. 1847, v r. 1906 178 učitelů, 3,905 stud., v knihovně 37,674 svazků; školného není, college vydržuje město). Základy k novým budovám (dříve byla kolej na 23. ulici) položeny v říjnu 1903 a stěhování provedeno v září 1906. Nákresy pro velkolepé budovy kreslili George B. Post a synové. Na žulových zdech tyčí se tu šedé budovy gotického slohu, moderně přizpůsobeného americkému vkusu, s četnými věžovitými výčnělky; efekt je nepopíratelně velmi

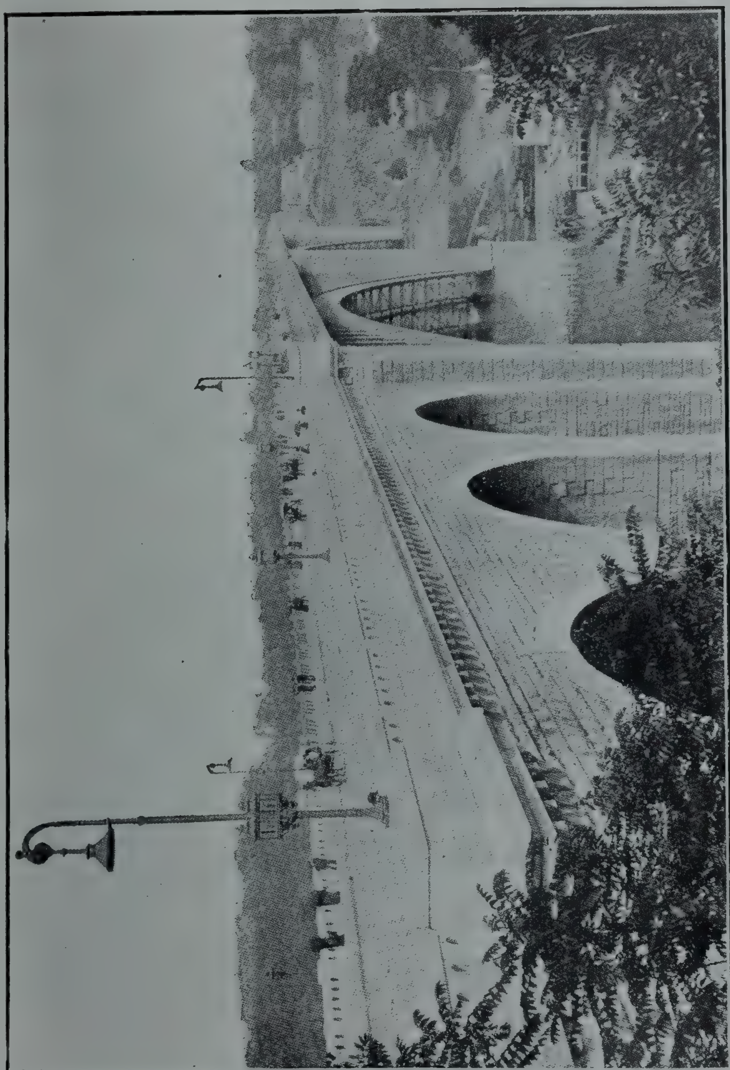

Grantova hrobka.

svérázný. Mezi 153. a 155. ulicí, s mostem přes Broadway, jíž se zde říká obecně "Boulevard", je Trojický hřbitov, dějiště nejprudšího boje v bitvě na Harlemských výšinách dne 16. září 1776. Tím jsme na

Washington Heights. O historicky památných Washingtonových výšinách zmínili jsme se v dějinách (zbytky Fort Washington jsou mezi 182. a 186. ul. u Hudsonu, na 161. ulici je Jumel Mansion, na rohu 141. ulice a 10. Avenue je "Grange", obydlí Alexandra Hamiltona, zbudované jím r. 1802 a pojmenované dle ujcova sídla ve Škotsku; na 143. ulici vých. od Amsterdam Avenue je 13 stromů, zasazených Hamiltonem jako symbol 13 původních států Unie atd.). Výšiny táhnou se odtud až k Spuyten Duyvil Creek a od Hudsonu k Harlem River. Jsou zde dnes nákladné obytné domy; s mnoha míst je pěkná vyhlídka na Hudson a protější Palisády. Než půjdeme dále, sejdeme však k Harlemské řece.

Harlem River jest pouhý přílivový průliv, dělící ostrov Manhattan od pevniny státu New York. Délka Harlemské řeky je asi 7 mil, s Hudsonem spojuje ji Spuyten Duyvil creek, s Východní řekou Hell Gate. Lodní kanál, otevřený 17. června 1895, dovoluje loděm ponoru do 10 stop plavbu z Hudsonu do Long Islandské zátoky. Na Harlemské řece konají se veslařské závody. Většina toku řeky probíhá malebným údolím, na jehož přirozené půvaby jsou pěkné vyhlídky s četných mostů, vedoucích přes údolí. Je to především **Viadukt na 155. ulici** a **Central neb McComb's Dam Bridge**, náležející k nejvelkolepějším inženýrským výkonům newyorským, (pod viaduktem jsou míčová velká hříště), proti 174. ulici **High Bridge**, 1,460 stop dlouhý, 13 oblouků, z nichž nejvyšší 116 stop (stavěn k vůli železným rourám Crotonského vodovodu, jež chráněny jsou cihlovým obezděním, nad nímž je cesta pro pěší, zvlášť pěkný pohled na údolí), na manhattanském konci je Vodárenská věž, jejíž slezení stojí za to k vůli vyhlídce; dále proti 181. ulici **Washington Bridge**, vystavěný 1886—90 za 2,700,000 doll., celková délka je 2,384 stop, šířka 80 stop, dva ústřední oblouky mají rozpjetí každý 510 stop, spodní střed jich je 135 stop nad vodou, asfaltovaná jízdní dráha je 150 stop. Za 190. ulicí je **Fort George**, kde za dob revolučních stávala reduta s děly, dnes je tu řada hostinců a zábavních místností. Podél Harlemské řeky (od 155. ulice na sever k Sherman's Creek, pak severozápadně po Dyckman Street k Hudsonu, kde se spojí s Riverside Drive) táhne se 4 a čtvrt míle dlouhá Harlem River Driveway čili **Speedway**, jízdní dráha pro rychlou koňskou jízdu, jež stála město 3 miliony doll.; na Speedway konají se závody. Přes Harlem vede ještě Fordham Fort Bridge a přes Spuyten Duyvil creek Kings Bridge. Z projektovaných mostů připomínáme **Hudson Memorial Bridge**, který má vésti od konce Riverside Drive přes Spuyten Duyvil na Spuyten Duyvilské výšiny. Má míti velký oblouk nad vodou s rozpjetím 800 stop a výškou 190

Washingtonův most.

stop nad hladinou; náklad rozpočten na 3 miliony a má býti aspoň z větší části hotov do slavnosti 300. výročí objevení Hudsonu r. 1909.

Vracíme-li se nyní podél Harlemské řeky k jihovýchodu, máme před sebou 6 mostů, které spojují Manhattan s Bronxem z Lenox Avenue, Madison Ave, Park Ave, Třetí, Druhé a Willis Avenue a slouží železnici, zvýšené dráze, vozbě a pěším. Jsou to otáčivé mosty, jež při blížení se vyšších lodí otočí se na pilíři uprostřed řeky tak, že mostní plocha zastaví se vodorovně s tokem řeky nad jejím středem. Proti Harlemské řece kryje vchod do Long Islandské zátoky **Randallův ostrov**, na němž je útulna, opatrovna, nemocnice pro děti a pro kojence a ústav pro blbé. Průliv na severu ostrova sluje Bronx Kill (kill je hollandsky průliv), na jihu Little Hell Gate. Na ostrov je přívoz z vých. 26, 120. a 125. ulice. Na konec ještě zmíníme se o 125. ulici, na níž je mnoho velkých obchodů jako dole na 14. a 23. ulici, a o úhledném **Mount Morris Parku** mezi vých. 120 a 124. ulicí a Madison a Lenox Avenue, s kopcem, s něhož je pěkná vyhlídka.

II. BRONX.

Druhá čtvrť městská, The Borough of the Bronx, má jméno po malé říčce Bronx, a pojí v sobě velký počet dříve samostatných osad; zejména byly to Morrisania (zvěčňující jméno guvernéra Morrise, který r. 1807 byl mezi uličními komisaři, kteří rozvrhli plán dnešních pravoúhlých ulic newyorských), West Farms, Fordham, Mott Haven, Williamsbridge a j. Jdeme-li nejprve opět podél Harlemské řeky na severozápad, sledujíce ku konci předešlé stati vykonanou cestu po bronxském břehu, přijdeme za 151. ulicí k **McComb's Dam Parku.** (Zde upozorňujeme, že číslované ulice na straně Bronxu nejsou přímočárým prodloužením čísel manhattanských, je tudíž na příklad proti manhattanské 178. ulici na straně Bronxu v rovné čáře 171. ulice). Na úpatí 158. ulici je

Loděnice Prvního českého veslařského klubu v New Yorku, k níž plány kreslil architekt Gust. Pozděna. Slavnostní otevření konalo se v neděli 30. července 1905. Budova je pod jedno patro, dole jsou místnosti pro lodi a pro správky, nahoře společenské síně a úřadovny. Klub, který byl založen 18. března 1881, dobyl již velkého počtu vítězství při veslařských závodech v New Yorku a okolí, na jezeře Michigan a jinde.

České obyvatelstvo Bronxu bydlí hlavně kolem Třetí Avenue mezi 153. a 170. ulicí. **Národní budova** (č. 328—430 vých. 166. ulice) stojí na rohu Park Avenue a je střediskem českého spolkového života v Bronxu. Zde mají místnosti Tělocvičná Jednota Sokol Svornost v Morrisanii (sbor založen v dubnu 1867 devíti Čechy, usazenými v Morrisanii), řád Karel starší z Žerotína č. 143 Č. S.

Dle fotografie ze závodu Záklasník a Veselý.

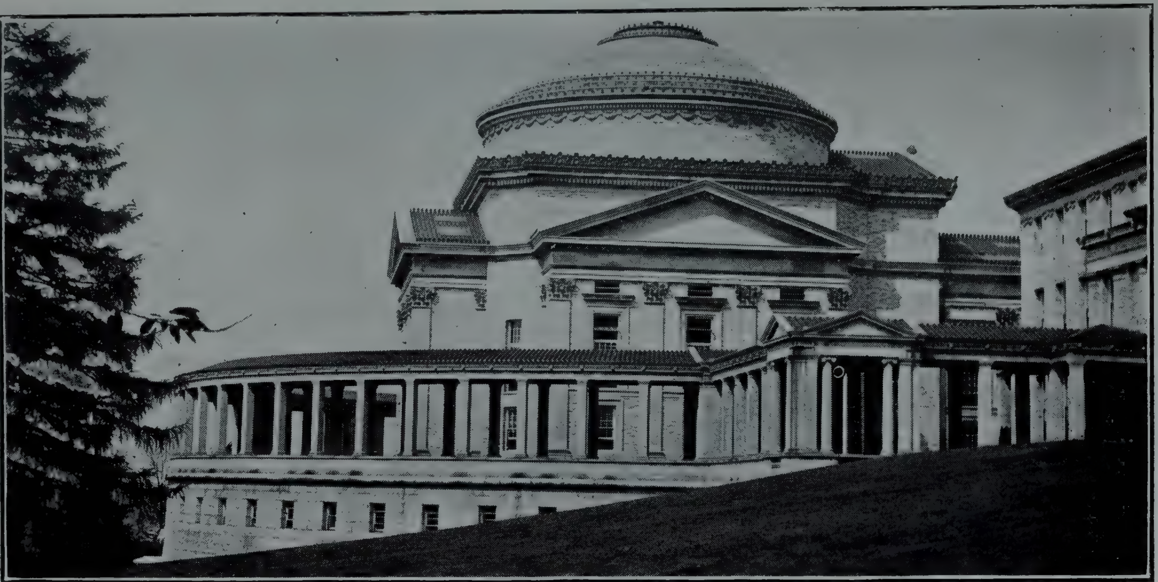
Loděnice Prvního českého veslařského klubu.

P. S. (od července 1887), sbor Eliška poslední Přemyslovna č. 27 J. Č. D. (od září 1885), pěvecký sbor Jos. Kaj. Tyl a Demokratický politický klub. Ve východní části budovy je také Česká svobodomyslná škola, jež čítá (na podzim 1907) 50 žáků a ve které se vyučuje jednou týdně v sobotu od 9 do 12 hod. ve dvou odděleních. Správu školy vede Sbor Zástupců české svob. školy v Bronx.

Podél Harlemské řeky dostaneme se ke 180. ulici, kde na University neb Fordham Heights vypínají se v krásné poloze budovy **New York University** (o její právnické fakultě mluvili jsme při popisu Washington Square; veškerá oddělení na rohu tohoto náměstí a Waverley Place jsou koedukační čili přístupná společně mužům a ženám; lékařská fakulta je na 26. ulici a První Avenue, zde na Universitních výšinách jsou školy bez akademického stupně; r. 1906 měla universita 215 učitelů, 3,200 stud. a v knihovně 84,000 svazků; školné je 100—125 doll., knihy a pod. 50 doll. ročně, kapitál university činí 1,080,349 doll.) S návrší skvostný pohled na Hudson, Palisády a na Long Islandskou zátoku. Z budov vyniká pěkná knihovna (nákres od Stanforda Whitea) a pak "Slavín" pro velké Američany,

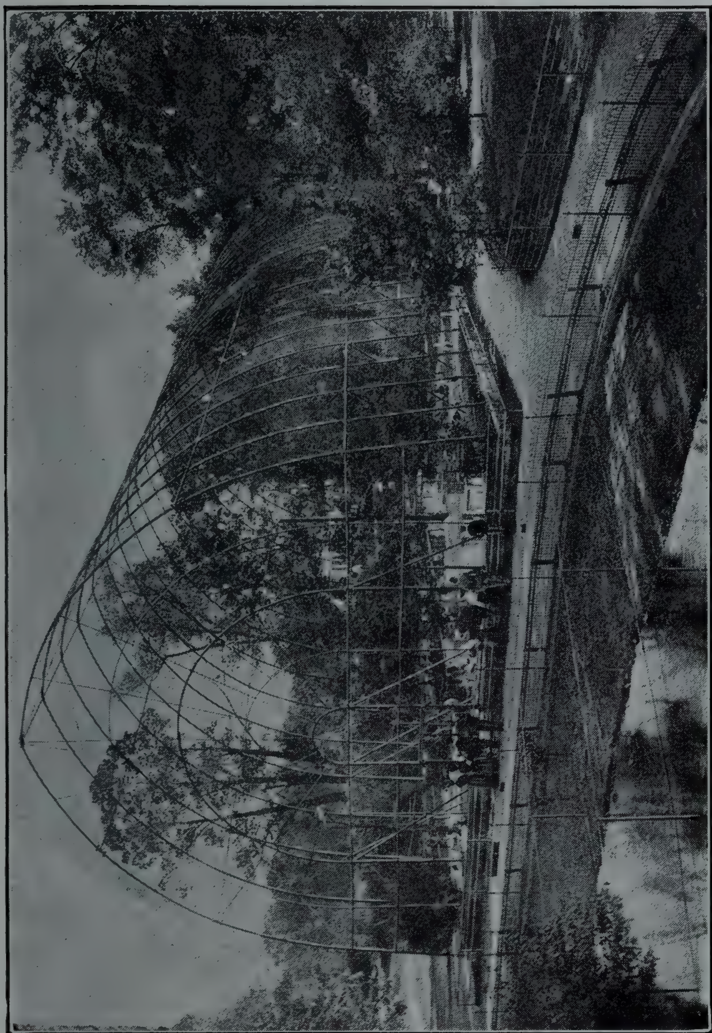
Hall of Fame, obklopující v polokruhu 500 stop dlouhém knihovnu. Zde je místo pro 150 desek slavných mužů; prvních 5 vybraných jmen bylo: státníci Washington, Lincoln, Webster, Franklin a vojín Grant. Později přibyli: státníci John Adams, John Quincy Adams, Jefferson, Hamilton, Madison, Clay; právníci Marshall, Kent, Story; vojíni John Paul Jones, Sherman, Farragut, Robert E. Lee; badatelé Fulton, Whitney, Morse, Audubon, Gray, Agassiz; učitelé a kazatelé Edwards, Channing, Mann, Beecher; spisovatelé Irving, Hawthorne, Emerson, Longfellow, Lowell, Whittier; sedmá třída Gilbert, Stuart, Cooper, Peabody; ženy (Slavín pro ženy připojen r. 1905) Mary Lyon, Emma Willard, Marie Mitchell. Slavín je dar Miss Helen Gouldové, úplná budova bude státi 250,000 doll. Dnes je tu 40 jmen; každých 5 let připojí se nových pět, takže r. 2000 bude Slavín plný. Volitelný je pouze ten, kdo se narodil ve Spoj. Státech a je nejméně 10 let mrtev. Volbu provádí čestný 100 členný výbor, volbu schvaluje senát New Yorské University. — Odtud severovýchodním směrem dostaneme se k Pelham Avenue a k Zoologické zahradě.

Newyorská zoologická zahrada, **The New York Zoological Park**, je dílem Newyorské zoologické společnosti, vědeckého tělesa, jež bylo inkorporováno r. 1895. Ředitelem a generálním kurátorem dnes je Dr. William T. Hornaday. Plány schváleny byly parkovým úřadem 22. listopadu 1897 a s první stavbou počalo se 11. srpna 1898. Je zde dnes 10 velkých budov (vesměs vyhřívaných), 10 malých budov (4 s otopem), 12 velkých skupin klecí a pod. venku, 3 zimní přechovávárny, 2 restauranty atd. Dne 1. května 1907 bylo zde celkem

"Slavín" New Yorské University.

844 druhů (196 druhů ssavců, 510 druhů ptáků a 138 druhů plazů) a 3,756 exemplářů (638 ssavců, 2,218 ptáků a 900 plazů). Celková plocha zahrady je 264 akrů. Návštěvníků bylo r. 1906 celkem 1,321,917. U vchodu dostati lze bohatě illustrovaného populárního anglického průvodce za 25 centů a pěkné sbírky pohledů, zejména 1. řadu pohledů (24 listů) "Book of Views", jež fotografoval Elwin R. Sanborn, assistent a úřední fotograf společnosti, a z nichž 5 obsahuje tato kniha s laskavým svolením vrchního klerka společnosti pana H. R. Mitchella. Nejpohodlnější cesty do zool. zahrady z města jsou: zvýšená dráha Třetí Avenue, stanice Fordham Station (mezi stanicí 183. ulice a konečnou stanicí Bronx Park na 200. ulici) a odtud přímo na východ po Pelham Avenue k Fordhamskému vchodu v severozáp. rohu zahrady, — nebo podzemní dráha až na konečnou stanici "180. Street, Bronx Park", odkud po Boston Road přijdeme k jihovýchodnímu konci zahrady. Vstup je bezplatný v neděli, úterý, středu, pátek a sobotu; v pondělí a ve čtvrtek platí dospělí 25 a děti pod 12 let 15 centů, připadne-li svátek na tyto dny, je vstup bezplatný; zahrada je otevřena od 1. května do 1. listopadu od 9 ráno až půl hodiny před západem slunce, od 1. list. do 1. května od 10. hod. ráno. U Fordhamského vchodu je Copeovo jezírko, dále na severu pod Linnéovým mostem vtéká do zahrady říčka Bronx, jež severně tvoří Agassizovo jezero, končící vodopády, na východní straně uprostřed zahrady Bronx Lake, a vytéká pak pod vodopády u vchodu na Boston Road ven ze zahrady. **Význam zoologické zahrady newyorské** dán jest jejím ohromným prostranstvím, které umožňuje **poskytnouti zvířatům co nejvíce volnosti**, takže necítí se skoro ani jako v zajetí, a divák může sledovati přirozené jejich pohyby. V tom směru žádná evropská zoologická zahrada nemůže se rovnati newyorské, která mimo to rozkládá se na prostoře nikoli snad umělého parku, nýbrž přirozeného nedotčeného panenského lesa, o jehož zachování mají zásluhu David a Filip Lydigové, jimž před 80 lety náležela tato půda. Návštěva zoologické zahrady jest proto i po stránce ryze přírodní velkým požitkem. Vejdeme-li Fordhamským vchodem, máme před sebou nejprve ohradu asijských jelenů (1. a 2. — čísla dle plánu zahrady, jenž vložen do anglického populárního průvodce), zejména je tu jelen ganžský či axis a jelen japonský či sika, daněk atd. "Duck Aviary" (3.) přechovává rozmanité kachny a husy. Velká "Flying Cage" (4. viz obraz na str. 197) hostí plameňáky, ibisy, čápy, volavky (herons), pelikány a j. Západně od ní (5.) je "Dům vodních ptáků", kde mimo četné sovy (zejm. sova sněžná), sokoly a jestřáby a j. jest i náš americký národní znak, "Bald eagle", Haliaetus leucocephalus, orel mořský bělohlavý. Velký ptačí dům (7.—čísla správních budov, restaurací a pod. vynecháváme) je naplněn velkým množstvím ptáků, z nichž uvádíme jen přečetné papoušky, tukana atd. Tento ptačí dům je na vyvýšenině, jejíž střed tvoří (12.) nádržka pro kalifornské lvou-

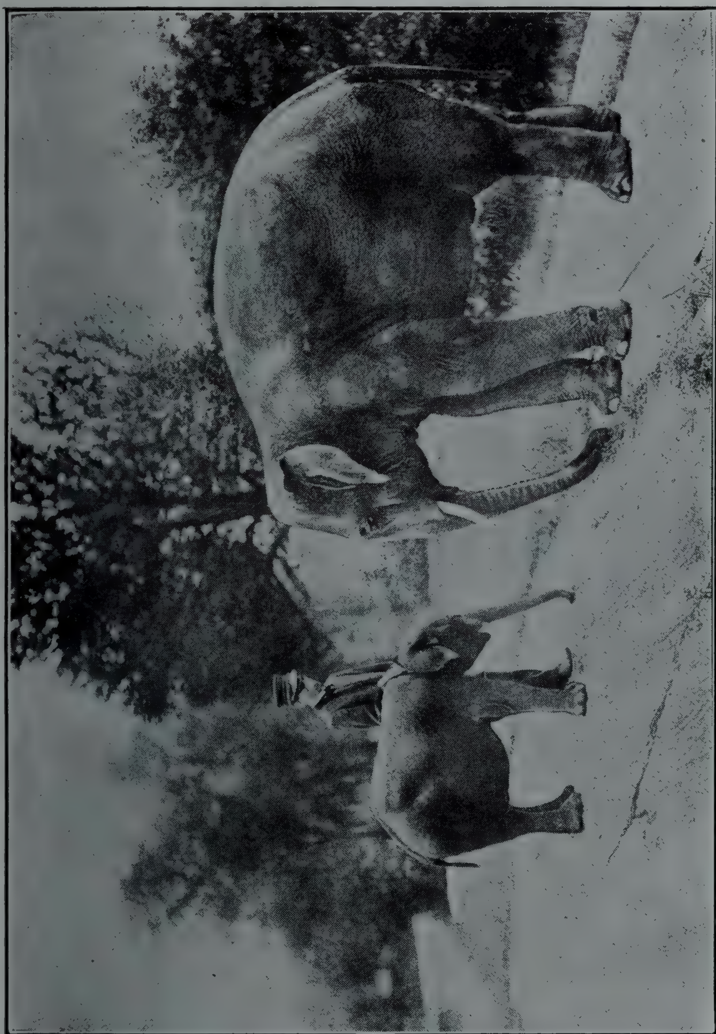
Zoologická zahrada. Copyright 1907, N. Y. Zoological Society.

Klec pro volný let ptáků.

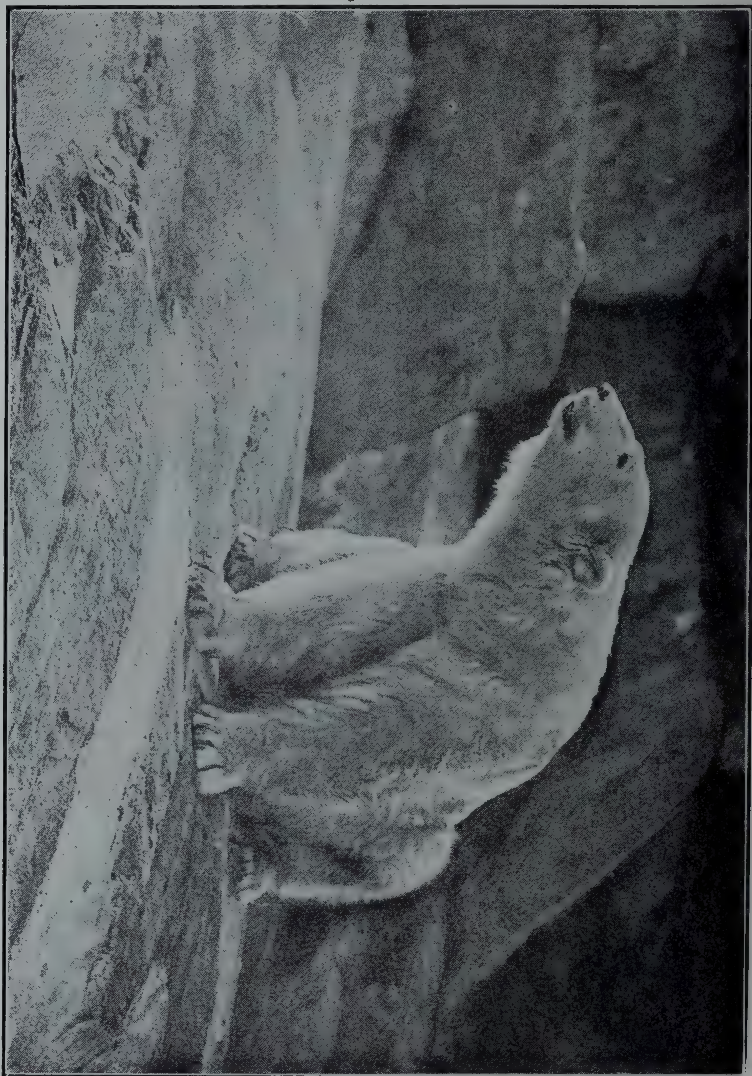
Zoologická zahrada. Copyright 1907, N. Y. Zoological Society.

Kalifornští lvouni.
V pravo dům veleopů.

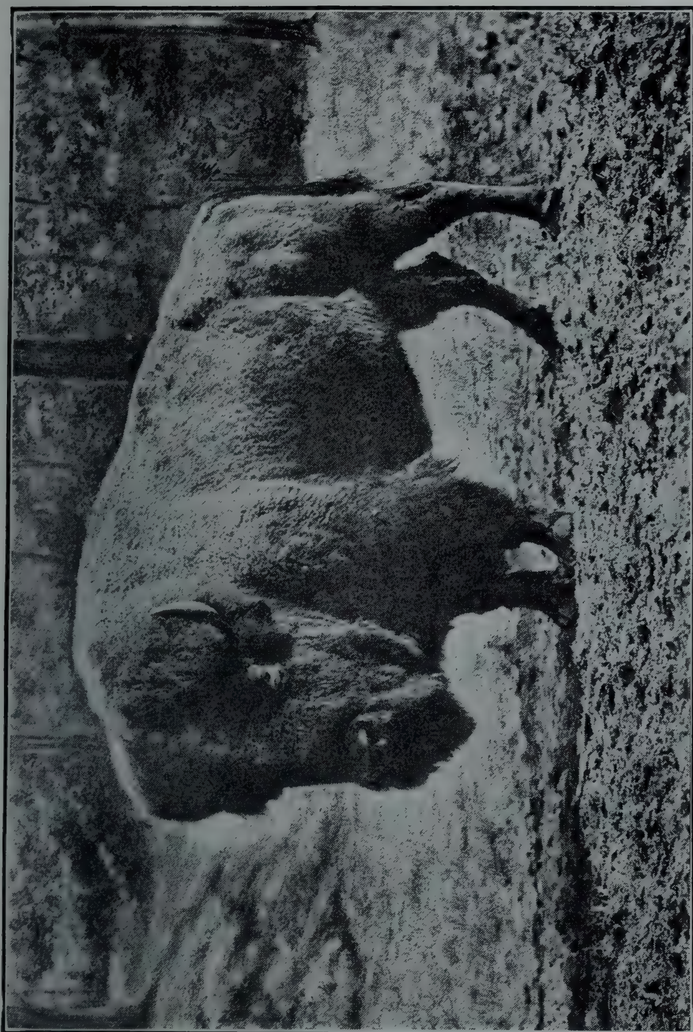
Zoologická zahrada.

Africký slon „Congo" a indický slon „Gunda".

Zoologická zahrada. Copyright 1907, N Y. Zoological Society.

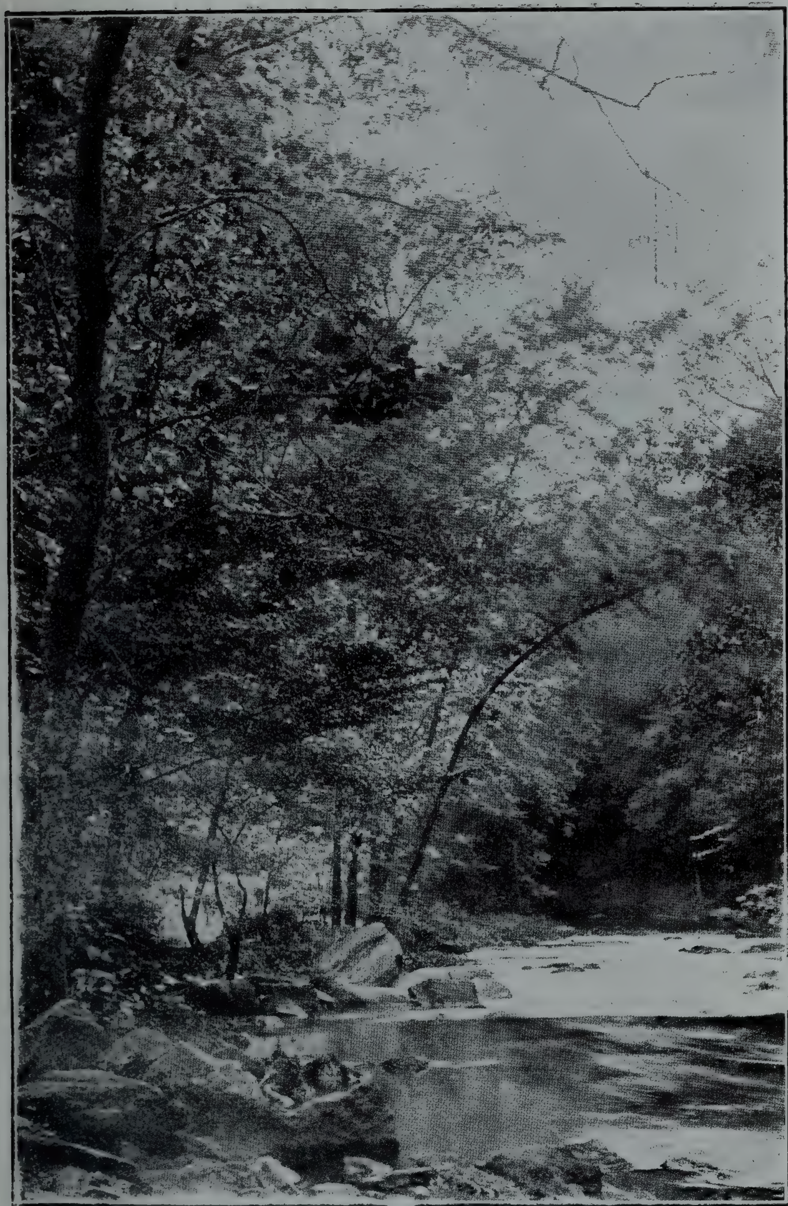
Medvěd ledový.

Zoologická zahrada. Copyright 1907, N. Y. Zoological Society.

Tur americký (buffalo) — býk.

ny (Sea lions), jejichž štěkání "Huk! Huk!" láká k sobě stále mnoho diváků, kteří nejsou s to dosti se naobdivovati mrštným jejich pohybům. (Viz obraz na str. 198.) Naproti je "Lví dům" (15.) se lvy, tigry, jaguáry, pardaly a pumami, a na druhé straně (17.) "Primate House", dům veleopů (šinpanz, orangutan, gibon, přečetné opice starého a nového světa a j. Sejdeme-li opět s vyvýšeniny k západu, přijdeme k červené zvěři (10.) a Domu zeber (14. — zde je také "kůň Prževalského", divoký kůň ze západního Mongolska). Dále je právě dostavovaný "Dům slonů", kde obývá miláček obecenstva, indický slon Gunda (chycen v Assamu v severovýchodní Indii, do zahrady dodán v květnu 1904, dar col. Olivera H. Payne, dne 1. dubna 1907 ve stáří 10 let vážil 6,200 liber, výšku měl 7 stop 7 a čtvrt palce, kly 28 a půl palce dlouhé, viz obraz na str. 199. — vybírá od obecenstva centy, ukládá si je svým chobotem do pokladničky a utrácí je za "ice cream sodu"), západoafrický slon "Congo", darovaný 25. července 1905 panem Barney, nosorožci, hroch, tapír a j. Pak je podél západní strany "Elk Range" (21. — los, karibu, wapiti, sob) a obydlí lam (38. — lama, alpaka, gvanako, vikuňa). Odtud na východ jsou doupata vlků (22. — vlci, kojot prerijní a j.) a lišek (23.), ještě dále k východu je "Beaver Pond", osada amerických bobrů. Kolem amerických jelenů (30.), nádržky pro vydry (31.) a alaského domu s totemovým sloupem (32. — o totemech viz popis dolního patra Přírodopisného musea) přijdeme k domu pum a rysů (33.) a k "Reptile House", velkému domu plazů (34. — želvy, krokodili, aligátoři, ještěrky, hadi a žáby), rozsáhlému domu malých ssavců (35. — psi, jezevci, mravenečník, cibetky atd.) a odtud na východ k nádržce pro aligátory (36.) a pak k velkolepým doupatům medvědím (37. — ledový medvěd, šedivý grizzly, hnědý medvěd alaský, černý medvěd a j. — obraz na str. 200). Zajdeme opět na západ k domu velbloudů (39.) a k bažantnici (40.), u níž jest ohrada s kopkami sviště prerijního (41. — Prairie Dog), pak kolem hlodavců a hrabošů (42.) podíváme se na Pštrosí dům (43. — pštros, emu, kasuár, kondor kalifornský, sup bradatý a jeřábi, cranes) a na kopec horských ovcí (44. — zde vzácný tur ovčí, musk ox), vedle něhož je "Raccoons' tree", cedrový strom, jejž obsadili mývalové. Vzácností zahrady je "Rocking Stone" (45.), — obrovský žulový balvan, spočívající na žulové plotně, 7 stop 6 palců vysoký, 10 stop 1 palec široký, 8 stop 1 palec tlustý a asi 30 tun těžký, který dá se na nejsevernějším konci tlakem asi 50 liber rozkývati asi na 2 palce k severu a jihu; je to upomínka na ledovou dobu, jež zde zanechala tento balvan. Dále je vzácná ozdoba zahrady (51. a 52.): stádo vyhubeného již bisona či tura amerického (buffalo herd, viz obraz na str. 201.), jemuž se zde dobře daří, takže dne 1. ledna 1907 rozmnožilo se na 38 kusů; byl to dar Williama C. Whitney. Na blízku jsou také dva exempláře mnohem dříve již vyhubeného tura evropského z hvozdu prince z Plessů v pruském Slez-

Partie z Bronx Parku.

Botanické museum.

sku. Kolem daňků (53.) zajdeme ještě do Domu antilop (50. — žirafa nubická či třírohá, tento párek stál 5,500 doll., gnu a řada antilop či sajek), načež zbývá nám ještě Dům pro malé jeleny a malé sajky (49.) a bílá horská koza, velmi vzácná, jelikož je zvyklá na rozředěný vzduch, ana žije ve výši 8,000 stop (48. — zde také vzácná sajka vidlorohá, Prong-horned Antelope). Tím jsme u konce a zároveň u jihozápadního Crotonského východu. V zahradě zároveň postaráno je nejen o velké restaurací a domky se zmrzlinou, ale také o malé, kteří mohou se tu za mírný poplatek projeti na slonu, velbloudech a j.

Ze skleníku Botanické Zahrady.
Palmová dvorana.

Od zoologické zahrady na sever přes rozkošný vlastní **Bronx Park** (celkem 660 akrů), z něhož jednu malebnou partii předvádí náš obraz, přijdeme do **Botanické zahrady**, jež má dvě hlavní budovy: **Botanické Museum**, jehož základem byl herbář prof. Torreye (Torrey nar. se v New Yorku 15. srpna 1796 a zemř. 1873), mající přes 50,000 čísel a cenu $175,000, v museu je též botanická bibliotéka Kolumbijské university, cenná sbírka rostlinných předvěkých otisků a zkamenělin, velká přednášková síň a laboratoře; za druhé pak velkolepý **skleník**, jehož střed tvoří 80 stop vysoká palmová dvorana (viz obraz) a jenž má délku 512 stop. Ve skleníku **jsou**

nádherné tropické stromy a rostliny všeho druhu, zejména mohutné kaktusy (viz obraz), pohádkovitě kvetoucí orchideje a nádherné lekníny, kapradinovité stromy atd. Okolí obou budov jest velkolepá zahrada, rovnající se londýnským Kew Gardens a pařížské Jardin des Plantes. U zahrady končí zvýšená dráha Třetí Avenue a odtud na sever, západ a východ rozkládají se další velkolepé parky newyorské. Na severozápad je **Van Cortlandt Park** (1,132.35 akrů, v něm Van Cortlandt Mansion, panský dům, postavený r. 1748 Frederickem Van Cortlandtem v hollandském slohu, dnes museum koloniálních a revolučních památek, denně přístupné od 10 do 6, v zimě do 5, v neděli od 2 do 6 hod. — zde Washington měl hlavní stan na cestě do New Yorku r. 1783), na severovýchod **Pelham Bay Park** (1,755 akrů). Na konec ještě zmíniti se třeba o malém **Poe Parku**, u něhož je na Kingsbridge Road domek nesmrtelného básníka Edgara Allana Poe (1809—49, s Whitmanem a Emersonem tvořící nejzářivější trojhvězdí americké literatury), který zde žil 1844—49 a napsal tu "Ulalume", "Annabel Lee" a j. Konečně na 161. ulici a Mott Avenue je **Heineův pomník** od Hertera z Berlína, brzy po odhalení zkomolený rukou zběsilce, který nesmrtelnému básníkovi nemohl zapomenouti jeho nenávist k Prusku.

III. Brooklyn.

Brooklyn (z Breuckelen) založen byl od Valonů r. 1623; první osada byla blíže Wallabout Bay, kde je dnes válečná loděnice. Má přezdívku "City or Churches", protože je zde 490 kostelních budov, nebo "Dormitory of New York" čili noclehárna newyorská, protože večer mnoho tisíc lidí odjíždí z New Yorku z obchodů do svých příbytků brooklynských. Hlavní průmysl brooklynský je rafinování cukru a petroleje, stavba lodí, zasílání masa, výroba lučebnin, lan, parních kotlů a koberců; roční hodnota tovarů činí kolem 300 milionů doll. R. 1907 měl Brooklyn 1,404,569 obyv.

Fulton Street, jež je newyorskou Broadwayí, počíná ve stínu brooklynského mostu a má celkem délku 6 mil. Po ní dostaneme se k radnici, **Borough Hall**, mramorové budově s ionským sloupořadím a věží, proti níž je **socha Henry Warda Beechera** (1813—87, slavný kazatel a také řečník proti otrokářství, který po 40 let působil u Plymouth Church v Orange Street mezi Hicks a Henry Street; jeho sestra Beecher Stoweová napsala proslulou "Chýši strýce Toma"; obraz sochy viz v příloze). Na východ od radnice je okresní soud, **County Court**, v korinthském slohu. Na rohu Washingtonovy ulice je pěkná poštovní budova, Post Office. Odtud po Montague Street kolem Brooklyn Library (170,000 svazků) přijdeme na západ k terase, jež poskytuje výtečný **pohled na New York a přístav.** Zde jsme v nejlepší části města (Brooklyn neb Columbia Heights), zde

jsou první hotely, velké apartmentní domy a přední kluby. Před Hamilton Clubem je **socha Alex. Hamiltona** od W. C. Partridge, postavená r. 1898. Nejelegantnější ulicí Výšin je Clintonova ulice, na níž je budova Long Islandské Historické společnosti (knihovna 70,000 svazků a malé museum). Ulici tu dále přetíná široká a živá Atlantic Avenue. Vrátíme-li se k radnici a sledujeme znovu

Ze skleníku Botanické Zahrady. Oddíl kaktusů.

Fultonovu ulici, přijdeme k **Fort Green Parku** na místě, kde za dob revolučních stávala Fort Green (zde pomník generála Fowlera, odhalený 1902). Po pravé straně je **Clinton Avenue,** nejhezčí ulice brooklynská. Východně odtud v Ryerson Stree je **Pratt Institute,** jeden z nejdokonaleji vypravených technických ústavů ve Spoj. Státech. Clintonova Avenue **na** severu končí spolkovou **válečnou loděnicí,**

Vchod do Válečné loděnice v Brooklyně.

Válečná loděnice v Brooklyně

dne 4. listopadu 1907 (válečné lodě přichystány k odplutí do Tichého oceánu).

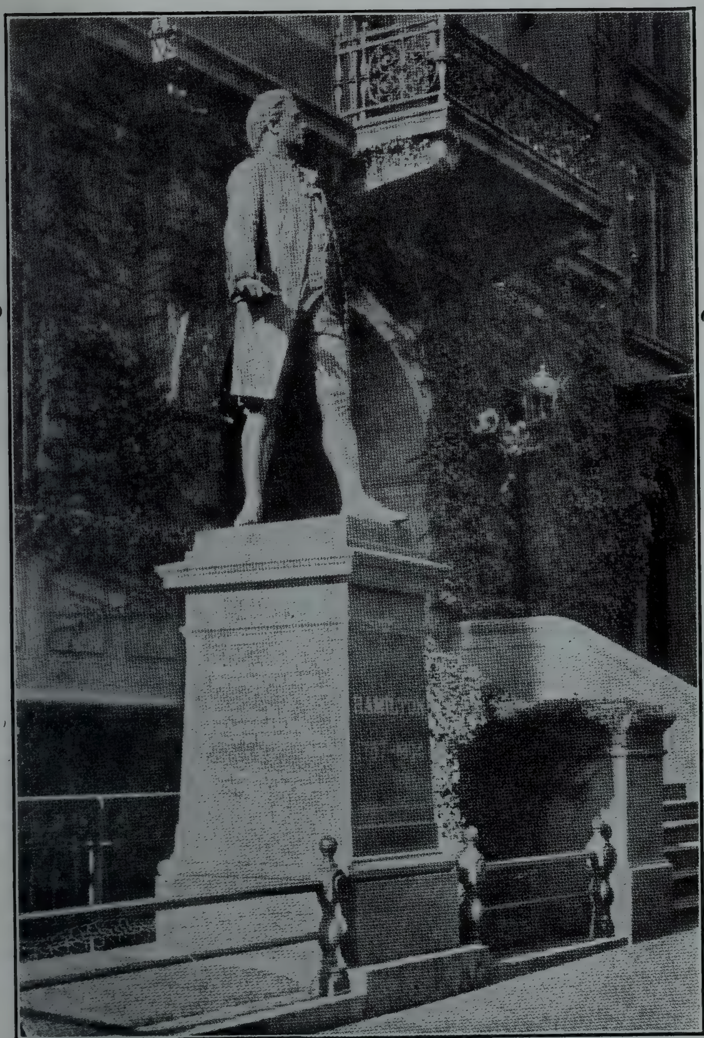
United States Navy Yard, hlavní námořní stanicí Spoj. Států (o vstupenku čili "pass" nutno písemně žádati kapitána loděnice neb v Sand Street Gate od 9 do 4, lístek platí jen pro vyznačený na ní den; přístup ve všední dny od 10 do 4, vchod v Navy Street, proti Sands Street). Celá plocha je 100 akrů, z toho 45 akrů je loděnice sama. Je tu zaměstnáno 2,000 lidí. Hlavní částí jsou tři suché loděnice, mající délku 465, 564 a 307 stop. Obyčejně kotví zde stále několik válečných lodí. Na východ odtud je spolková námořní nemocnice, mezi loděnicí a nemocnicí je obrovský **Wallabout Market** v hollandském slohu, rozlohy 45 akrů. Z obchodních doků brooklynských je největší Atlantic Basin, asi půl druhé míle na jih od mostu, s rozlohou 40 akrů. Na Gowanus Bay jsou Erie Docks.

Velmi mile cizince překvapí krásný **Prospect Park**, mající rozlohu 516 a čtvrt akru a hodnotu 27,735,000 dollarů, hlavní vchod na konci Flatbush Avenue. Prostranství před vchodem zdobí **Pamětní oblouk vojínů a námořníků** padlých v občanské válce od Fred. McMonniese, rodáka brooklynského (nar. 1864) a socha **Jamese Stranahana** (1808—98) od téhož umělce. Věž vodárny u hlavního vchodu skytá překrásný pohled na město a přístav. Park má mnoho přírodních krás, v některých směrech předčí dokonce Central Park. Na jižní straně je 60 akrové jezírko. Na svahu kopce, zvaného "Look-Out Hill", je r. 1895 postavený **Pomník Marylandských vojínů** (obraz viz v příloze), kteří padli v longislandské bitvě, kterou připomíná také pamětní deska v Battle Pass. Další sochy v Parku jsou: **poprsí Johna Howarda Payne** (1792—1852), autora písně "Home, sweet home", **socha Lincolnova** (viz v příloze) a **socha gen. G. K. Warrena a j.** — Jízdní cesta k Fort Hamilton poskytuje ustavičně zajímavé pohledy na přístav.

Z dalších pamětihodností Brooklyna budiž ještě uveden **Brooklyn Institute**, akademie věd a umění, na sever od Prospect Parku; **Greenwood Cemetery**, na jihozápad od parku, jeden z nejkrásnějších hřbitovů ve Spoj. Státech, s rozlohou 475 akrů, soupeřící co do vlnitosti půdy a vyhlídek s Prospect Parkem. (Zde leží vynálezce šicího stroje Elias P. Howe, De Witt Clinton, vynálezce telegrafu S. F. B. Morse, národohospodář Henry George, Henry Ward Beecher, Lola Montezová, James Gordon Bennett a j.); na Bedford Avenue **jízdní socha gen. U. S. Granta** od W. O. Partridge proti Union League Clubu; 540 akrový Brooklyn Forest Park v severovýchodní části města atd.

České obyvatelstvo Brooklyna je dosti skrovné. Ze spolků je tu pouze řád Brooklyn č. 34 Č. S. B. P. J. (místnost v čís. 74 N. 4 Street) a český dámský zábavní klub.

Zajdeme-li nyní až na pobřeží Dolního newyorského zálivu, octneme se na Coney Islandu, jenž má světovou pověst jakožto jedno z největších zábavních míst světa.

Socha Hamiltonova v Brooklyně.

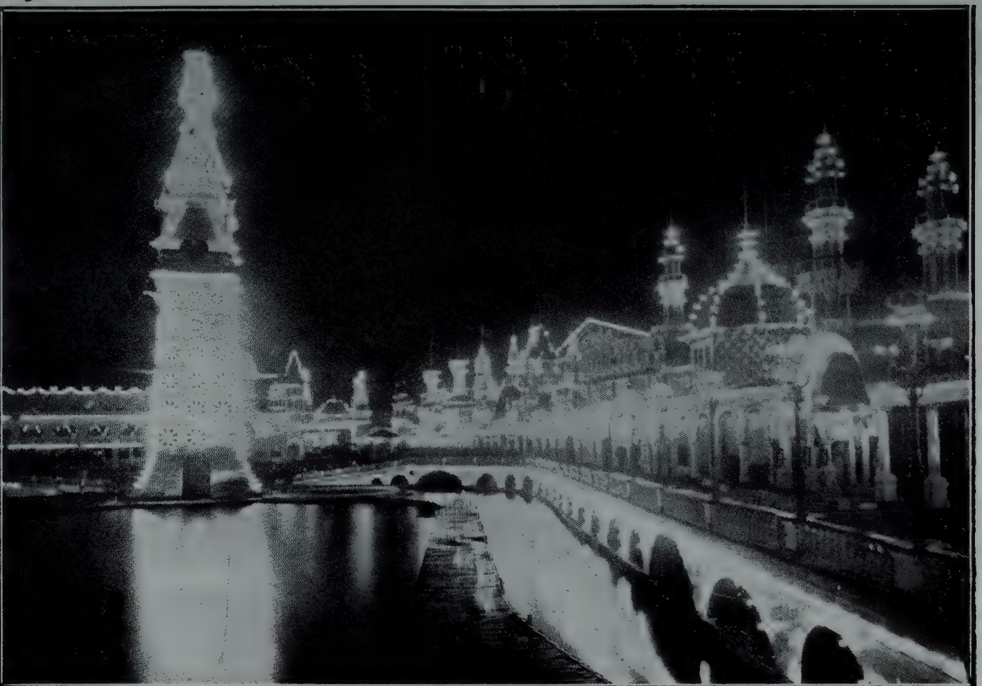
Mořský příboj na Coney Islandu v zimě.

Coney Island.
Letní ruch na mořském břehu.

Luna Park na Coney Islandu.

Luna Park v noci.

Coney Island je obrovským souborem zábavních podniků. Po obou stranách Příbojové Avenue (Surf Avenue) táhnou se velké attrakce, jimž vévodí na straně k moři "Dreamland" (Země snů) a na protější straně avenue "Luna Park". Období zábavní počíná tu v květnu a končí v září, a v této době každodenní návštěva i za špatného počasí bývá k 50,000 osob. Ale za krásných dnů od rána až pozdě do noci chrlí sem z jedné strany zvýšená dráha a pozemní dráhy a z druhé strany po vodě velké parníky tisíce návštěvníků, takže v neděli dociluje se až třistatisícové návštěvy. (R. 1904 Luna Park měl za sezónu přes 6 milionů platících návštěvníků). Je zde spousta všeho druhu skluzavek, zejména i vodní skluzavky, sensační všeliká představení, opakovaná každou čtvrt neb půl hodinu, nesčetné restaurace, střelnice, házení kroužků, japonské kulečníky, kluziště pro kolečkové brusle atd. Nejpohodlnější spojení je buď rychlík zvýšené dráhy (32 minut) od radnice nebo parník ze 130. záp. ulice neb Battery. Obrázky naše podávají pohled na část Luna Parku ve dne a pak v noci, když Coney Island skutečně vypadá hodně pohádkovitě se svými statisíci elektrických žárovek, jimiž se zde přímo marnotratně mrhá. Luna Park a Dreamland mají na příklad všechny své vysoké věže posety lampičkami, všechny obrysy budov jsou jimi posázeny, v restauracích stropy a sloupy jsou jich plny, — obraz to, který je těžko si představiti bez skutečného názoru. (Na věži v Dreamlandu, Beacon Tower, 375 stop vysoké, je 100,000 žárovek; Luna Park v noci osvětluje přes 500,000 žárovek). Jako zde, tak i dále ještě po břehu je dosti zábavních místností. Na Brighton Beach (beach značí plochý mořský břeh) vyrůstá soupeř Coney Islandu, na Manhattan Beach je divadelní budova a hlavně **Paynovy ohňostroje**, jež skutečně stojí za podívání (každý večer mimo neděle od 8 do půl desáté). Jsou to obrovská ohňostrojová představení, propletená scénickými čísly; pověstný pražský svatojanský ohňostroj je proti tomu dětskou hračkou.

Ale daleko větší cenu má toto pobřeží pro New York svým mořským břehem se sametově měkkým pískem a svůdnou hrou mořských vln. Po půl třetího měsíce (červenec, srpen a první polovice září) je zde velkolepý ruch. V neděli bývá tu dokonce hlava na hlavě, proto všední den lze daleko více doporučiti ke koupání. Koupání v moři je společné, dámy nosí plavecký oblek s krátkou sukní a punčochami, vše černé neb jiné tmavé barvy (světlé barvy obleku nejsou policejně dovoleny). Kdo nemá vlastní oblek, dostane jej za poplatek 25—50 centů. Převlékání děje se v budovách na břehu, jež jsou vesměs zařízeny pro několik tisíc lidí (poplatek za kabinu na levnějších místech u Coney Islandu 15 centů, dále na lepších a méně plných místech, jako Parkway Baths a Brighton Beach, 25 centů). Od Parkway Baths až na Manhattan Beach táhne se podél moře rozkošná promenáda, která i v zimě za pěkného

počasí je hojně navštěvována. Podél promenády jsou velkolepé hotely (zejména na Manhattan Beach jsou hotely nejprvnější třídy), takže na turistu činí tato místa stejný dojem jako promenády v Ostende neb jiných světových lázních. I pro toho, kdo se nechce koupati, nelze si představiti nic zdravějšího nad pobyt na zdravém sílícím mořském vzduchu a poležení v hebkém písku. Příboj na tomto pobřeží je mírný, — kdo má rád silně bijící vlny, musí dále na Rockaway Beach neb Long Beach nebo ven z newyorské zátoky do Long Branch.

IV. Queens a Richmond.

Městská čtvrť Queens obsahuje především Long Island City, dále velkou část někdejšího okresu (county) Queens, College Point, Flushing, Corona, Jamaica, Rockaway, Far Rockaway a východně od brooklynských hranic ležící ostrovy v zálivu Jamaica.

Long Island City (přívoz z Manhattanu z úpatí 34. vých. ulice) zahrnuje kdysi samostatná městečka Hunter's Point, Ravenswood a Astoria. Je sídlem značného průmyslu; obyvatel má přes 50,000. Hunter's Point je konečnou stanicí Long Islandské dráhy, která projíždí celý Long Island. (Ostrov ten má délku 115 mil, rozlohu 1,682 čtverečních mil a 1 a čtvrt milionu obyv.) Zde bude ústiti také tunel Pennsylvanské dráhy a dále Belmontův dostavovaný již tunel. Stavba tohoto tunelu dála se pomocí 4 šachet, jež hnány do země na Manhattanu na 3. Avenue a 42. ulici, na obou krajích East Riveru a pak uprostřed řečiště na skalisku Man-of-War Reef, kde zřízen skoro 500 stop dlouhý ostrov k usnadnění prací. Z každého tohoto místa pracováno na dvě strany na obou průkopech tunelových, tak že celkem bylo 16 pracovních čet. Průměr každého průkopu je 15 a půl stopy. Z jiných příštích velkolepých staveb budiž učiněna zmínka ještě o **Hell Gate Bridge**, který chystá New York, New Haven and Hartford Railroad Company. Most má vycházeti v Bronx z Pelhamské oblasti, u Port Morris opustí pevninu, přes Bronx Kill přejde na Randallův ostrov, pak přes Little Hell Gate na Ward's Island a konečně přes East River u Hell Gate přejde na Long Island a svede dráhu do Long Island City, kde ji spojí s Pennsylvanskou sítí. Nejzajímavější částí tohoto podniku bude vlastní Hell Gateský most, který překročí řeku na nejužším jejím místě, kde oba břehy jsou jen tisíc stop od sebe vzdáleny; zde smělý inženýr Gustav Lindenthal navrhuje jediný ocelový oblouk, nejdelší mostní oblouk světa. — Z historie budiž také věnována vzpomínce Lole Montezové, která zemřela 17. ledna 1861 v Astorii jako kajícnice po velmi bouřlivém životě. Byla Irčanka (nar. 1818 v Limericku); její nevšední krása a taneční umění učinily ji proslulou. R. 1846 stala se milostnicí bavorského krále Ludvíka I. a přes rok

byla vlastně vladařkou Bavorska, vládnouc ve prospěch liberalismu a proti jezuitům; revoluce v r. 1848 měla v zápětí její pád. — Z dalších míst této čtvrti zmínili jsme se již při Coney Islandu o mořských lázních v **Rockaway Beach** (spojení buď parníky neb drahou z Long Island City, lístky kupují se již na Manhattanu u přívozu na úpatí vých. 34. ul.), v Long Islandské zátoce jsou výletní místa a mořské lázně v **North Beach**, v **College Point** atd.

Českého obyvatelstva má dnes v Long Island City nejvíce Astoria, kde lze počítati na 2,000 českých obyv. České spolky jsou zde: řád Astoria č. 174 Č. S. P. S. (spolková místnost na rohu Lawrence Street a Pleasure Avenue), řád Osvojenci č. 10 Č. S. B. P. J. (místnost v čís. 196 Potter Avenue), řád Vlastenky č. 7 Č. S. P. D. S., Český občanský dobročinný spolek, jenž pečuje o českou svobodomyslnou školu, Dělnicko-Americký Sokol v Astorii a j. — Na druhém místě je české obyvatelstvo obvodu, jenž se zve "Dutch Kills" ("Hollandské potoky"). Zde jsou spolky: Tělocvičná jednota Sokol Fügner v Long Island City (270 Prospect Street), řád Columbia č. 3 Č. S. P. D. S. (roh Washington a Steinway Avenue), Sbor zástupců české svobodomyslné školy v Long Island City, pečující o českou svob. školu zdejší, dvůr Lesníků Amer. Tyrš, stavební Občanský spolek, česká Taxpayers Association a j. — Ve Winfield žije asi 70 českých rodin; zde je Dělnicko-Americký Sokol Long Island (Worthington Street) a spolek Jan Amos Komenský, vydržující českou svob. školu. V Coroně žije asi 30 rodin českých a ve Woodside žije také několik českých rodin.

Městská čtvrt Richmond má přirozené hranice. Tvoříť ji ostrov Staten (vyslov Stetn) Island. Převozní lodě městské spojují ostrov ze South Ferry na Battery s Manhattanem. Rozměr jeho jest asi 60 čtverečních mil a obyvatelů přes 70,000. Povrch je hojně kopcovitý, a zalesněné vršky činí Staten Island oblíbeným výletním místem. Na pobřeží jsou hlavně dvoje mořské lázně: **Midland Beach** a **South Beach**. Příboje zde ovšem téměř není, přes to však návštěva zejména v Midland Beach bývá v době koupání v moři velmi hojná. Čilý ruch v Midland Beach předvádí čtenáři náš obrázek. Na ostrově je mnoho krásných procházek, z nichž uvádíme jen idyllické zátiší u Annadale, pěkný lesík u Hugenot a j. Na severní straně ostrova je velká útulna pro sestárlé námořníky v **Sailors' Snug Harbor** (1,000 starců zde žije, roční důchod nadace činí 500,000 doll.). Na pažitě zdvihá se tu pěkná socha zakladatele ústavu Randalla od St. Gaudense. Kapitán Robert Richard Randall, který byl majitelem velké Randallovy farmy (kolem dnešního Washington Square), odkázal r. 1801 farmu tomuto ústavu, jehož půlmilionový důchod tvoří výnos z domů od Washington Square na sever k 10. ulici a na východ ke Čtvrté Avenue. **Stapleton** je rodištěm kommodora Cornelia Vanderbilta (1794—1877), jenž přívozem ze Staten Islandu do New Yorku zahájil počátek svého milionářství,

Midland Beach.

v **Grant City** je mausoleum rodiny Vanderbiltů. V **Cliftonu** je historickou památností dům, ve kterém kdysi obýval osvoboditel Italie Garibaldi. V **Tottenville** je starý Billop House (asi z r. 1670), kde se generál Howe sešel s Franklinem a Johnem Adamsem po bitvě Long Islandské. Před **Tompkinsville** kotví z pravidla válečné lodě Spoj. Států, když navštíví přístav newyorský, pokud neplují dále do North Riveru.

V. Okolí Velkého New Yorku.

Na západ od New Yorku hned za Hudsonem rozkládá se již stát New Jersey. **Jersey City** a ostatní města na pravém břehu Hudsonu neposkytují turistovi ničeho zajímavého. Jersey City má pro něho pouze význam jako konečná stanice celé řady železnic. O spojení je postaráno převozními loděmi, na nichž doprava v tom případě, že si cestující zakoupí jízdní lístek na dráhu hned na Manhattanské straně, je bezplatna. V budoucnosti o spojení postaráno bude tunely pod Hudsonem, o nichž jsme se zmínili obšírněji již na str. 140. Velmi pracnou byla stavba podzemní stanice pod nádražím Pennsylvanské dráhy v Jersey City, jež ve své šíři 150 stop a délce skoro 1.000 stop vysekána byla v pevné skále ve hloubi 85 stop pod čarou uliční. Ve **West Hoboken** dne 10. října 1898 založily místní spolky (První český střelecký nem. podp. sbor, řád Česká Vlast č. 5 Č. S. P. D. S., dvůr Lesníků Amer. Jan Žižka, Dělnicko-Americký Sokol a Perleťářská Unie) českou svob. školu pro West Hoboken a okolí. V **Passaic** je Dělnicko-Americký Sokol, v **Newarku** je Tělocvičná Jednota Sokol a Dělnicko-Americký Sokol. Ve **Weehawken** konal se dne 11. července 1804 historicky památný neblahý souboj mezi Aaronem Burrem, protifederalistou, a Alexandrem Hamiltonem, federalistou, jejž Burr vyzval na souboj za to, že jej Hamilton nazval "nebezpečným mužem". Hamilton, tou dobou vedle Washingtona, Jeffersona a Franklina nejlepší muž Ameriky, padl, a místo ono je ohraženo a označeno poprsím Hamiltona. Pod **Fort Lee**, kde za revoluce stála tvrz, počínají **Palisády**, imposantní čedičová hradba, týčící se nad "americkým Rýnem" Hudsonem do výše 200—500 stop v délce 15 mil. Nejvyšší bod jejich je Indian Head proti Hastings. (V Čechách čedič či basalt je hlavní horninou Středohoří). V **Little Ferry** žije slušný počet Čechů; je tu Tělocvičná Jednota Sokol, řád Liberty č. 9 Č. S. P. D. S., dvůr Lesníků Karel Havlíček a nem. podp. spolek Karel Jonáš, jež vydržují českou svob. školu. U Tappanu Palisády pozbývají svého vzhledu hradeb a Hudson nabývá zde na 10 mil ráz jezera, 3-4 míle širokého, odkud jméno **Tappan Zee**. V **Rockland Lake** je řada českých rodin a řád Č. S. P. S. Na druhé straně je **Tarrytown**, s letními sídly newyorských boháčů. Zvláště pěkné procházky skytá lesnatá oblast směrem k **Pocantico Hills**, majetek Johna D. Rockefel-

Palisády nad Hudsonem.

lera. Partii z něho a sídlo Williama Rockefellera viz v příloze. Ve **Sleeply Hollow** u Tarrytownu odpočívá spisovatel Washington Irving na starém hollandském hřbitově proti Phillipse Manor. Za Peekskill a 865 stop vysokým Dunderbergem počíná Hudsonské Švýcarsko, **Highlands**, táhnoucí se podél řeky až k Newburghu. Náš obraz výletního Hudsonského parníku v pozadí zachycuje obrysy malebného tohoto pohoří, stoupajícího až do výše 1635 stop. — Vrátíme-li se na jih pod Jersey City, můžeme se zmíniti o silné české osadě v **Elizabeth**, N. J., kde je přes 100 českých rodin; spolky jsou tu Dělnicko-Americký Sokol, Dělnický vzdělávací spolek Karel Marx a j.; je zde také česká svob. škola. Na Long Islandě v okresu Suffolk je česká vesnice **Bohemia**, v témže okresu v **East Islip** také žije dosti českých rodin; v obou místech je několik českých spolků (řád Roháč z Dubé a Islip Č. S. P. S., 2 sbory J. Č. D. a jiné). V Bohemii je česká svob. škola; r. 1893 postaven zde pomník Mistru Janu Husovi. Mimo to rozptýleně žijí Češi na tomto ostrově v Bayshore, Patchoque a jinde. O přírodních krásách širšího okolí New Yorku nemůžeme se rozepsati, nechceme-li objem knihy zdvojnásobiti. Snad bude možno časem věnovati předmětu tomu zvláštní spis.

Omyly tiskové.

Přes největší pozornost vloudilo se do knihy několik málo omylů; tak budiž laskavě čteno

na str. 48, 8. řádek shora správně **1895** místo 1905;

na str. 52, 3. řádek shora správně **1895** místo 1905;

na str. 120, 25. řádek shora správně **Centennial** místo Conntenial;

na str. 186 odpadne celý 18. řádek a místo něho se vloží jiný řádek, totiž "Hall (lučba a architektura), Fayerweather Hall (fysika a astronomie)";

na str. 186, 21. řádek shora správně **Celkové** místo Celkokvé.

Parník blíží se k Highlands.

Klíč k nalezení čísla domu na některé Avenue.

Avenue prostírají se od jihu k severu, jsouce přetínány číslovanými ulicemi. Hledá-li někdo, maje číslo některého domu na Avenue, ku které ulici je tento dům nejblíže, musí škrtnouti poslední číslici domu, děliti zbytek dvěmi a přičísti číslici klíče tuto uvedeného, čímž najde nejbližší ulici (tyto táhnou se od středu Manhattanu na východ a na západ):

Avenue A — — — — — —	3	Park Avenue — — — —	34
(od č. 994 do 1591 přidej 5)		Pátá Avenue — — — —	17
Avenue B — — — — — —	3	Šestá Avenue — — — —	6
Avenue C — — — — — —	3	Sedmá Avenue — — — —	12
Avenue D — — — — — —	3	Osmá Avenue — — — —	9
První Avenue — — — —	3	Devátá Avenue — — — —	13
(od č. 479 do 1361 přidej 5)		Desátá Avenue — — — —	14
Druhá Avenue — — — —	3	Jedenáctá Avenue — — —	15
Třetí Avenue — — — —	10	West End — — — — — —	64
Lexington Avenue — — —	22	Columbus Avenue — — —	59
Čtvrtá Avenue — — — —	8	Amsterdam Avenue — — —	59
Madison Avenue — — —	26	Broadway — — — odečti	31

Příklady: Dům čís. **1350 na První Avenue.** Po škrtnutí poslední číslice zbude 135; děleno dvěma — 67; připoj dle klíče 5, vyjde 72; dům je skutečně mezi 72. a 73. ulicí. Dům čís. **1269 na První Avenue.** 126 děleno dvěma dá 63, připoj 5 — 68, dům je mezi 68. a 69. ulicí. Dům čís. **1390 na Druhé Avenue.** 139 děleno dvěma dá 69, připoj 3, je 72. Dům nalézá se u rohu 72. ulice. Dům čís. **1230 na Třetí Avenue.** 123 děl dvěma, k 61 připočti 10, dům nalézá se na rohu 71. ulice. Dům čís. **1713 na Broadway.** Polovina 171 je 85, bez 31 je 54, dům je na rohu záp. 54. ulice.

Rejstříku k této knize nepřikládáme, protože plán knihy je tak jednoduchý, že hledání v knize je zcela snadné i bez rejstříku; dějinná část postupuje přesně časově, v Průvodci jsou dělítky: čára mezi Hlavní Poštou a Radnicí, 59. ulice, 110. ulice a řeka Harlem pro Manhattan, ostatní popis shoduje se s hranicemi příslušných městských **čtvrtí.**

OBSAH:

Nejvyšší mrakodrap newyorský v r. 1908.
Metropolitan Life Building na Madison Square.
Věž 48 pater; ciferník hodin má 24 stop v průměru.

PŘÍLOHA.

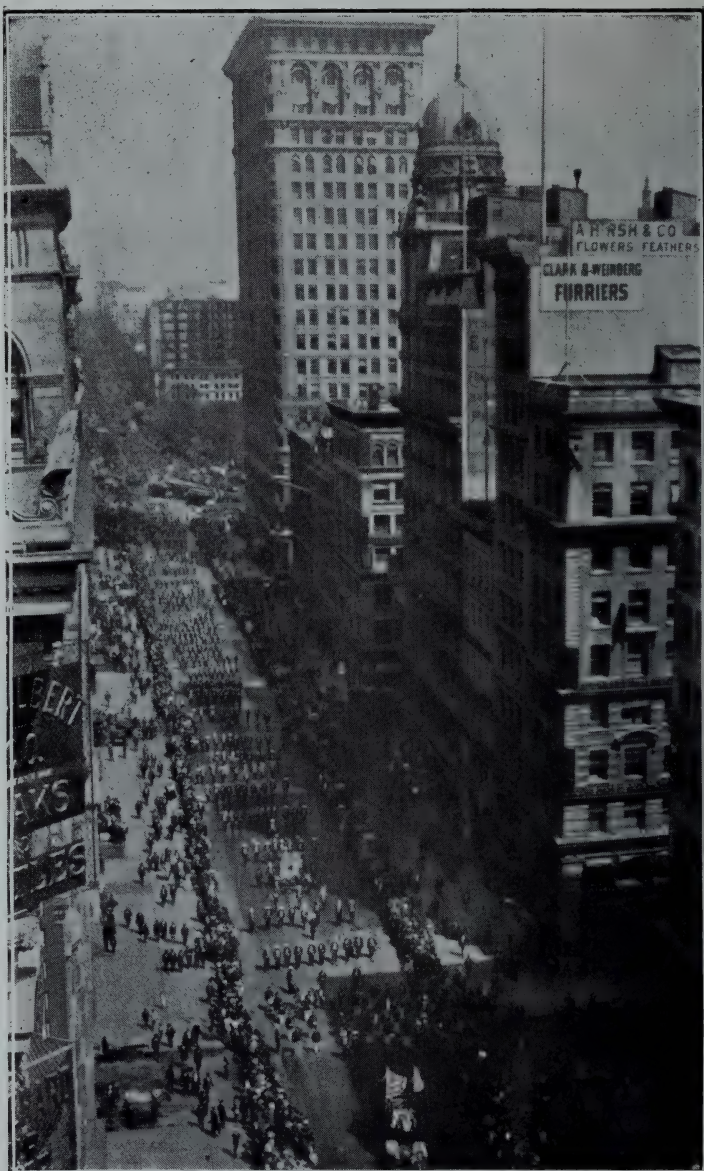

„Úžiny" (The Narrows), brána newyorského přístavu.

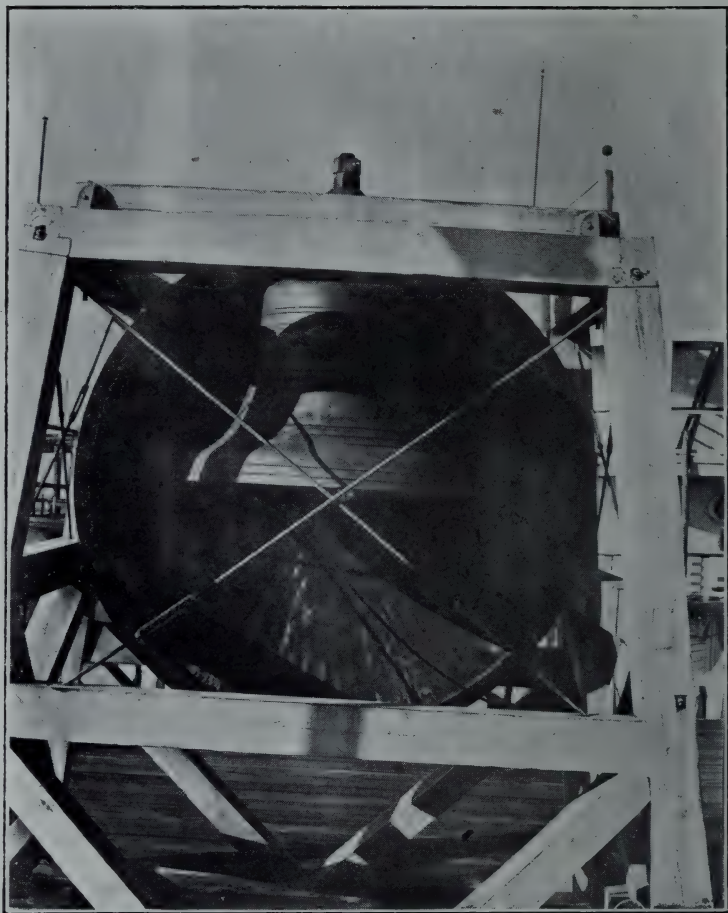

„Mauretania'',

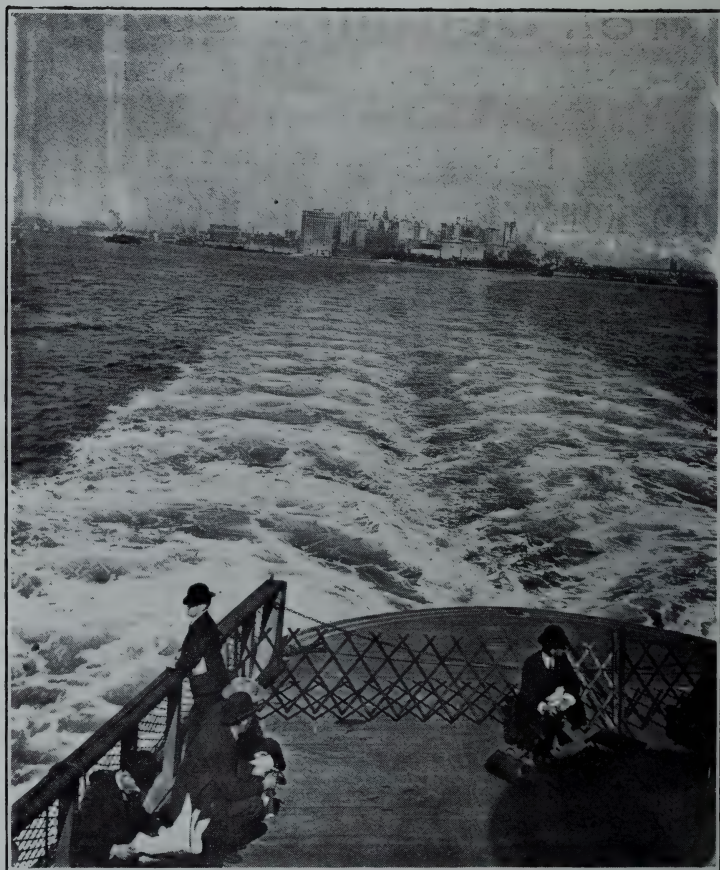
oceánský kolos Cunardské společnosti, překonávající i „Lusitanii'' rozměry (o 6 stop delší, o 300 tun rozměrnější) i rychlostí. Má místa pro 550 cestujících prvé, 500 druhé, 1300 třetí třídy, 900 osob mužstva. Délka 796 stop, šířka 88 stop, ponor s nákladem 45,000 tun.

Dělnický průvod na „Labor Day''
na Páté Avenue 3. září 1906.

Přístavní zvon newyorský
s ozvučnou deskou, jež nese zvuk do velké dálky.

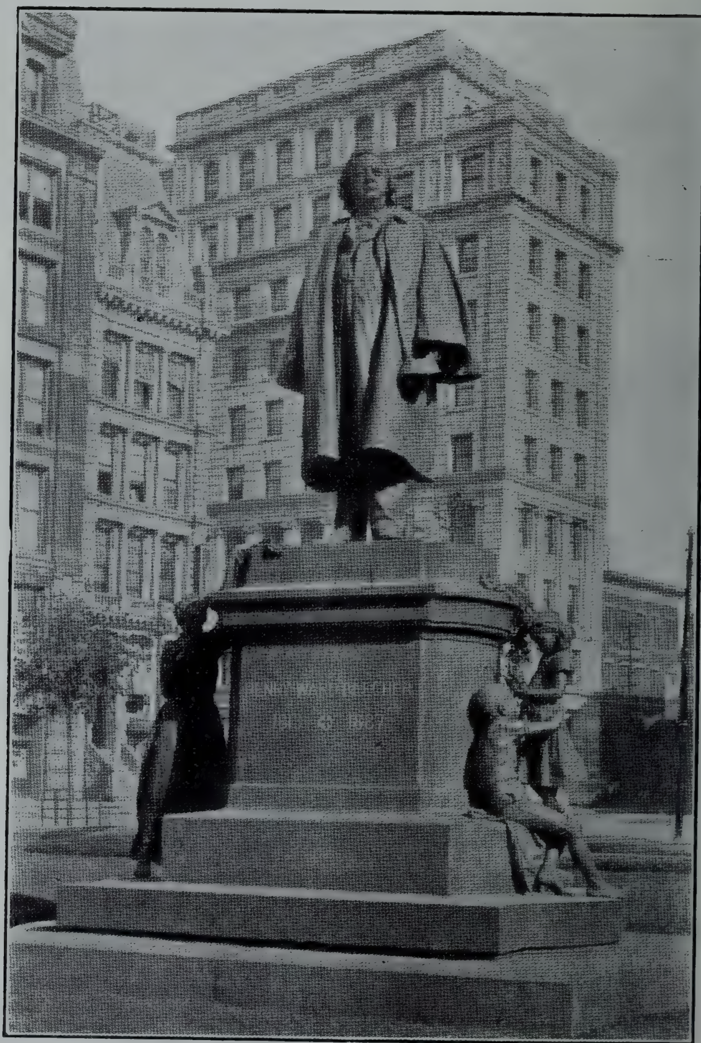
Pohled na jižní cíp Manhattanu s převozní lodi.

Nejskvělejší jídelna v New Yorku.
Hotel Gotham na Páté Avenue a 55. ulici.

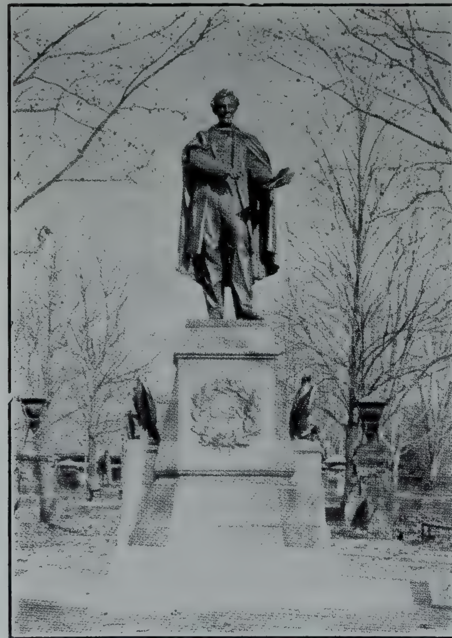

Výroční vyjížďka "Ladies' Four-in-hand Club of New York".
Na rohu 72. ulice a Páté Avenue 2. května 1906.

Socha Henry Ward Beechera v Brooklyně.

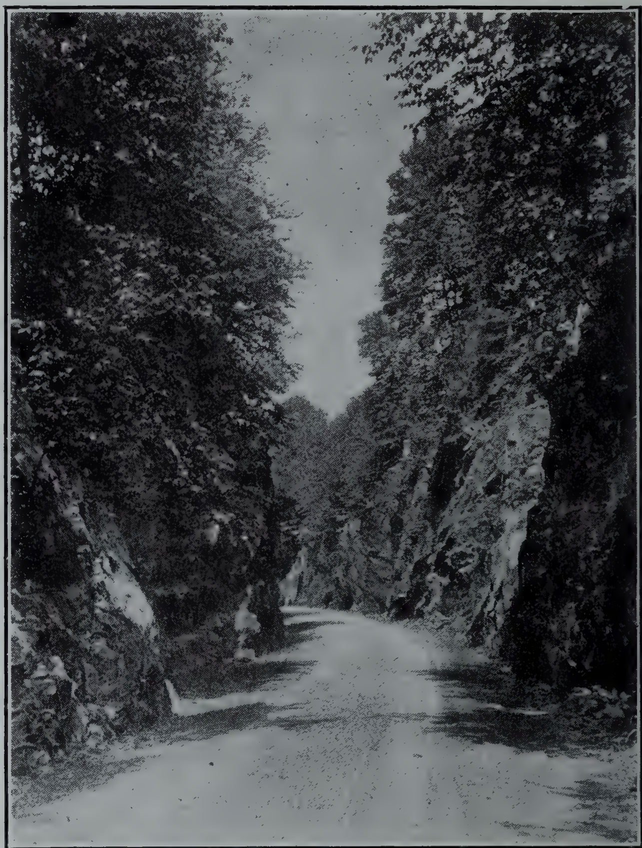
Z Prospect Parku v Brooklyně.

Socha Lincolnova.

Památník 400 Marylandských.

Letní sídlo Williama Rockefellera u Tarrytownu, N. Y.

Průrva na pozemcích Johna D. Rockefellera u Tarrytownu, N. Y.

Karel Potužák

— vlastní —

český hostinec

v č. 312 vých. 71. ul.

Znamenité pivo Eblingovo, vína a lihoviny všech druhů za ceny levné.

Každý den teplý a studený zákusek k volnému použití.

— *Vždy velice vzorná obsluha.* —

M. Dobiášová

má největší sklad

šněrovaček

— v čísle —

1260 Třetí Avenue,

blíže 72. ulice.

Šněrovačky na zakázku zhotovují se dle míry a nejnovějších vídeňských a francouzských modelů. Správky vyřizují se rychle a levně.

Tel. 2529 – 79. Založeno r. 1868

Jan Fíča

vyrábitel

Hlaváčova rakouského

šňupavého tabáku.

Prodej v malém i velkém

— v čísle —

1378 Avenue A,

mezi 73 a 74. ul., New York.

Václav Babor

— vlastní —

rozsáhlou továrnu

na zhotovování a barvení všeho druhu povozů.

Též veškeré správky oboru toho vyřizují se velmi spolehlivě

417 – 419 East 75. St ,

NEW YORK.

Rodák Vodňanský

Aug. Kvasnička

má první třídy

ŘEZNICKÝ OBCHOD

— v čísle —

1318 – I. Avenue,

mezi 70. a 71. ul., New York.

Dámské kabáty a sukně

u známé firmy

Stutz Bratří,

1384 – I. Ave.,

roh 74. ulice, NEW YORK.

Telephone, 3112 R–79th

A. PECHNER

MÁ OBCHOD

s domácími potřebami.

Kuchyňské nádobí všeho druhu, vázy, sošky, albumy a obrazy.

1380 · 1382 I. Avenue,

mezi 73. a 74. ul., New York.

Založen 1898.

ANT. JIRAN

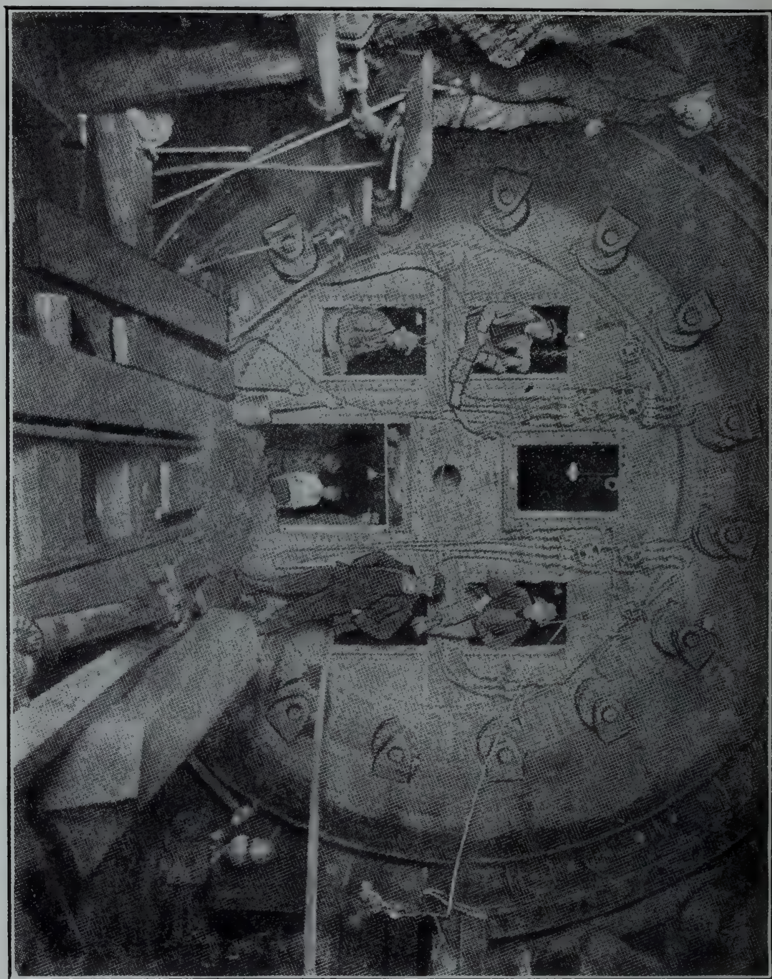
má nejstarší

obuvnický obchod

— v čísle —

1383 Avenue A,

mezi 73. a 74. ul., New York.

Stavba tunelu podzemní dráhy z Battery do Brooklyna.

Poštovní informace.

Poštovní zásilky ve Spojených Státech dělí se především ve dvě hlavní skupiny: **poštu domácí** (Domestic Mail), do které náležejí všechny poštovní zásilky do kteréhokoli místa ve Spojených Státech, na Porto Ricu a Havajských ostrovech a v državách Spoj. Států (Filipinské souostroví, Guam, Tutuila, pásmo Panamského průplavu, to jest veškeré území, zakoupené od republiky Panamské), mimo to stejná pravidla jako pro poštu domácí platí i pro poštu do Kanady, Mexika, Kuby, republiky Panamské a poštovního jednatelství Spoj. Států v Šanghaji v Číně, — a **poštu cizozemskou** (Foreign Mail) do všech ostatních zemí světa, zejména tedy i do Rakousko-Uherska. Domácí pošta má opět 4 třídy: **První třída** zahrnuje dopisy, dopisnice Spoj. Států a dopisnice soukromě vyrobené, všechny zásilky zapečetěné neb jinak uzavřené proti nahlédnutí a všechny zásilky zcela neb částečně písemné, ať zapečetěné čili nic; **druhá třída** týká se pouze časopisů, kterým se dostalo "práva druhé třídy", což je viděti na každém časopise americkém z toho, že hned pod záhlavím listu je vytištěno "Entered at the post-office as second-class matter", viz na př. záhlaví "New Yorských Listů"; **třetí třída** zahrnuje všechny tiskopisy (Printed Matter), zejména knihy, noviny a měsíčníky, nemající práva druhé třídy, oběžníky, korektury, opravené korektury, zkrátka všeliké tiskopisy, jež nemají ráz osobní korespondence; **čtvrtá třída** obsahuje všechny zásilky, které nespadají do některé předchozí třídy, se sníženou sazbou pro semena, bobule, kořeny, cibulky, odnože a rostliny. Jakmile k některé zásilce druhé, třetí neb čtvrté třídy je připojeno nějaké písemné osobní sdělení v podobě dopisu neb i jen připisku, podlehá zásilka **sazbě první třídy**. Jen určité malé přípisky jsou dovoleny, tak na zásilkách třetí třídy u knih a fotografií jsou dovoleny přípisky stručného věnování, jako "Drahému příteli", "Váš oddaný" a pod.

Sazba domácí pošty. První třída: 2 centy za každou unci neb její zlomek, mez váhy 4 libry. U dopisnic 1 cent za každou. **Druhá třída**: 1 cent za každé 4 unce neb zlomek jich, bez obmezení váhy; sazba ta platí pro případ, když časopisy a periodické listy zasílá někdo z obecenstva; pro zásilky přímo vydavatelem listu platí sazba nižší. **Třetí třída**: 1 cent za každé 2 unce neb zlomek jich, mez váhy 4 libry s výjimkou, že jest to jediná kniha, při čemž se připouští kniha celá bez ohledu na větší váhu. **Čtvrtá třída**: 1 cent za každou unci neb její zlomek, u výše uvedených semen a pod. 1 cent za každé 2 unce neb jejich zlomek. Obmezení váhy na 4 libry.

Pošta zahraniční. — Zde rozeznáváme 5 skupin: "dopisy", "dopisnice", "tiskopisy", "obchodní papíry" a "vzorky zboží". Ostatní zboží mimo vzorky dopravuje pošta Spoj. Států pouze jako "dopisy", ale balíky ty nesmí přesahovati váhu **4 liber 6 uncí** a nesmí obsahovati jedy, třaskaviny a výbušné látky, živá neb zabitá (nesušená) zvířata, hmyz (mimo včely) a plazy, ovoce a zeliny, snadno podléhající zkáze, loterní oběžníky a losy, konečně vše nemravné je vyloučeno z dopravy.

Sazba zahraniční pošty. — Dopisy: za první unci neb méně 5 centů, za každou další unci neb její zlomek 3 centy (příklad: psaní do Čech váží 2 a půl unce, poštovné tedy bude 11 centů). Jednoduché dopisnice: každá 2 centy. Dvojité dopisnice: každá 4 centy. Tiskopisy všeho druhu: za každé 2 unce neb zlomek dvou uncí 1 cent. Obchodní papíry: za prvých 10 uncí neb méně 5 centů, za každé další 2 unce 1 cent. Vzorky zboží: za první 4 unce neb méně 2 centy, za každé další dvě unce neb zlomek dvou uncí 1 cent.

Rekomandační poplatek (Registration fee) pro domácí i zahraniční poštu a pro všechny druhy zásilek je 8 centů, jež dlužno přičísti k řádné sazbě. Registrovaný dopis do Čech, vážící 2 a půl unce, bude tedy státi 19 centů; registrovaná kniha do Čech, vážící 10 uncí, bude státi 13 centů; registrovaná kniha do Čech, vážící 4 libry (připouštějí se i knihy vázané), bude státi 40 centů (za každou libru 8 centů je 32 centů a registrace 8 centů, celkem 40 centů). Mez váhy pro tiskopisy je jako vůbec 4 libry 6 uncí a mez rozměrů 18 palců do délky, šířky i tloušťky; u stočených tiskopisů ("rolls") je mez 30 palců délky a 4 palce v průměru. **Fotografie** a alba a pod. patří mezi tiskopisy. Do "obchodních papírů" počítají se právní listiny, dokumenty pojišťoven, psané hudebniny, opravené úlohy žáků a pod. "Vzorky zboží" jsou obmezeny výslovně jen na skutečné vzorky, rozesílané bez obchodní neb prodejné hodnoty. Každé zboží skutečně prodávané, ať již na zakázku nebo jako dar, podlehá sazbě plné jako dopis. Chce-li kdo poslati nějakou vzpomínku do Čech (na př. nějakou výšivku a podobný lehký předmět, který nechce poslati po expressní společnosti, což trvá z pravidla asi 28 dní, kdežto pošta doručí zásilku z New Yorku do Čech v 9—12 dnech), učiní nejlépe, když místo tajného přibalení do novin (v tomto případě totiž, přijde-li poštovní úřad na to, musejí v Čechách zaplatiti pak přece jen dopisovou sazbu a k tomu ještě trestně zvýšenou), prostě v lehké krabici dá předmět na poštu jako dopis registrovaný, což na př. při váze 2 liber stojí i s registrací 1 dollar 6 centů. Nespěchá-li zásilka, je ovšem nejlevnější zaslati takovou věc expressní společností.

Píše-li někdo do Čech a chce adresátovi poslati známku na odpověď, vyžádá si na poštovním úřadě "certifikát" na zpáteční známku (stojí 6 centů), ten vloží do psaní, a adresátovi v Čechách vymění jej na poště za 25 haléřovou známku, již adresát přilepí na odpověď.

U důležitějších zásilek všeho druhu doporučuje se registrace, jelikož poplatek 8 centů je nepatrný, za to však dopis probíhá celou cestu co nejbezpečněji, jsa všude zaznamenáván, takže zasílatel, jenž má v rukou stvrzenku o něm, může vždy u poštovního úřadu interpellovati, kdyby dopis nedošel, a v případě ztráty má zasílatel každého předmětu, zaslaného za dopisní sazbu registrovaně, právo náhrady hodnoty až do 25 dollarů.

Poštovní poukázky (Money-Orders). Pro Spojené Státy je sazba: do $2.50 — 3 centy, přes $2.50 do $5.00 — 5 centů, do 10 dollarů 8 centů, do 20 dollarů 10 centů, do 30 doll. 12 centů, do 40 doll. 15 centů, nejvýše do 100 doll. za 30 centů. Obnos 150 doll. musí se tedy poslati na 2 poukázky: jedna na 100 doll. a druhá na 50 doll. Do ciziny, zejména do **Rakouska**, je sazba: do 10 doll. 8 centů, do 20 doll. 10 centů, do 30 doll. 15 centů, do 40 doll. 20 centů, do 50 doll. 25 centů, do 60 doll. 30 centů, do 70 doll. 35 centů, do 80 doll. 40 centů, do 90 doll. 45 centů a do 100 doll. 50 centů. Obnos přes 100 doll. musí se opět poslati v několika poukázkách, každá do 100 dollarů.

SEZNAM NÁDRAŽÍ, HOTELŮ, PŘEPLAVNÍCH LINIÍ (FERRIES), ATD. V NEW YORKU.

Nádraží

PŘEPLAVNÍ LODI

KNIHOVNY.

DIVADLA.